DIÁKKÖNYVTÁR

MIHAIL SOLOHOV

ÚJ BARÁZDÁT SZÁNT AZ EKE

MIHAIL SOLOHOV

ÚJ BARÁZDÁT SZÁNT AZ EKE

I

MIHAIL SOLOHOV

ÚJ BARÁZDÁT SZÁNT AZ EKE

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ
1959

МИХ ШОЛОХОВ
ПОДНЯТАЯ ЦЕЛИНА

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1953

FORDÍTOTTA

MAKAY IMRE
és
GALLYAS FERENC

Az 1–29. és a 36. fejezet Makay Imre, a 30–35. és 37–40. fejezet Gallyas Ferenc fordítása

DIÁKKÖNYVTÁR
Szerkeszti: Szabó Ferenc

Felelős kiadó a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Szabó Ferenc
Műszaki vezető: Jankusa István
Képszerkesztő: Lorántné Péter
A címlap Pap Klára munkája
Megjelent 15 000 példányban 12,4 (A/5) ív terjedelemben, az MSZ 5601–54 és 5602–50 szabványok szerint
17282 1 Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bolgár Imre

1

Jószagúak a meggyeskertek január végén, amikor az első enyheség megcsapja őket. Déltájt egy-egy csendes zugban (ha süt a nap) a meggyfa kérgének alig érezhető, bús illata összevegyül az olvadó hó édeskés párájával meg a hó alól, az avar alól előkandikáló föld hatalmas, ősi illatával.

A sokárnyalatú, finom szag állhatatosan ott leng a kertek fölött egészen a kék alkonyatig, addig, amíg a hold zöldes rozsda borította sarlója elő nem bukkan a csupasz ágak között, amíg a meddő nyulak a hóra nem vetik nyomuknak bolyhos szélű foltjait...

Majd a pusztai dombhát felől dérütötte üröm finom illatát hozza a kertbe a szél, elhalnak a nappali szagok és hangok, és a fekete üröm meg a burján közt, a tarlón, a színevesztett kölesszár meg az őszi szántás hullámos hantjai közt, észrevétlenül, mint egy ordas farkas, jön kelet felől az éjszaka, nyomokat: alkonyi árnyak foszlányait hagyva maga mögött a pusztán.

1930. januárjának egyik estéjén a falu legszélső mellékutcáján lovagolt a rónáról Gremjacsij Logba egy lóhátas ember. A pataknál megállította fáradt lovát — amelynek lágyékát bodros zuzmara borította — és leszállt. A keskeny köz két oldalán húzódó fe-

kete kertek fölött, a jegenyeligetek szigetei fölött magasan állt a csorba hold. Sötét és csendes volt a köz. Valahol, túl a patakon, teli torokból vónított egy kutya, ugyanott lámpafény sárgállott. A lovas mohón szívta be orrán át a fagyos levegőt, ráérően lehúzta kesztyűjét, rágyújtott, aztán meghúzta a hevedert, a nyeregtakaró alá dugta ujjait, majd amikor érezte a ló nedves, meleg testét, megizzadt hátát, ügyesen a nyeregbe vetette megtermett testét. Beléptetett a sekély patakba — amely télen sem szokott befagyni —, hogy átgázoljon. A patkó alatt tompán csörgött a medret borító kavics. A ló mentében lenyújtotta nyakát, hogy igyék, de a lovas megnoszogatta, és a ló úgy kiugrott a lejtős partra, hogy csak úgy kotyogott a lépe.

A lovas fülét beszéd és szántalp csikorgása ütötte meg, megint megállította lovát. A ló a zajra figyelmesen megbillentette fülét, és arra fordult. Az ezüst szügyelő és a kozáknyereg ezüsttel kivert magas kápája hirtelen kápráztató fehér fénnyel villant meg az utca sötétjében, mihelyt rávetődött a holdsugár. A lovas a kápára dobta a kantárszárat, sietősen a fejére húzta teveszőrből való kozák csuklyáját, amely eddig a vállán függött, bebugyolálta arcát, és gyors ügetésben nyargalt tovább. Amikor elhagyta a fogatot, ismét lépésben folytatta útját, de a csuklyát nem vette le.

Amikor betért a faluba, megszólított egy szembe jövő asszonyt:

— Mondd csak, néném, hol lakik itt Jakov Osztrovnov?

— Jakov Lukics?

— Az hát.

— Ott a háza a jegenye megett, az a cserepes, látja?

— Látom. Köszönöm.

A tágas, cseréptetős ház előtt leszállt a nyeregből, bevezette lovát a kisajtón, és korbácsának nyelével halkan megkopogtatta az ablakot.

— Hé, gazduram! — szólt be. — Jakov Lukics! Gyere csak ki egy pillanatra.

A házigazda kigombolt kabátban, hajadonfőtt kilépett a tornácra, és a jövevényt szemügyre véve, lement a lépcsőn.

— Kit hoz ide az ördög? — kérdezte őszülő bajuszába mosolyogva.

— Nem ismersz meg, Lukics? Hadd háljak meg nálad. Hova vezethetném a lovat, meleg helyre?

— Nem, kedves elvtárs, nem ismerem meg. A kerületi végrehajtó bizottságtól jön? Vagy a mezőgazdasági osztálytól? Sejtek valamit... A hangja ismerős a fülemnek.

A jövevény borotvált szája szélét mosoly vonta redőbe. Széjjelebb húzta a csuklyát.

— Emlékszel még Polovcevre?

Jakov Lukics hirtelen ijedten pillantott jobbrabalra, elsápadt és azt suttogta:

— A nagyságos úr!... Hogy kerül ide?... Kapitány úr... Azonnal helyet csinálok a lónak... Menjünk az istállóba... De sok esztendő elmúlt azóta...

— No, csak halkabban, hé! Bizony sok idő eltelt azóta... Van lópokrócod? Nincs nálad senki idegen?

A jövevény átadta a kantárszárat a házigazdának. A ló lustán engedelmeskedett az idegen kéz mozdulatának, magasra felkapta fejét, kinyújtotta nyakát, és hátsó lábait fáradtan húzva, elindult az istálló felé. Patája hangosan kopogott a hídláson, felhorkant, amikor megorrontotta az idegen ló otthonos szagát. Az idegen ember keze a ló orracimpájára tapadt, ujjai

ügyesen és óvatosan megszabadították felhorzsolt ínyét a zabola édeskés ízű vasától, és a ló hálásan, mohón látott neki a szénának.

— A hevedert megeresztettem rajta, hadd álljon egy ideig felnyergelve, aztán ha egy kicsit lehűl, majd lecsatolom a nyerget — szólt a házigazda, és gondosan ráterített a lóra egy hideg lópokrócot. Ő maga a nyeregszerszámot végigtapogatva, abból, hogy milyen feszes a nyeregpárna hevedere, hogy a kengyelszíjakat összekapcsoló csat túlontúl is lazára van eresztve, már megállapította: a vendége messziről jön, és ezen a napon jókora utat tett meg.

— Zabod van-e, Jakov Lukics?

— Van egy kevés. Megitatjuk, aztán adunk neki egy kis zabot. No de menjünk be a házba ... nem is tudom, hogy most minek tiszteljem ... A régitől elszoktam, meg egy kicsit kényelmetlen is ... — mondta a gazda, és félszegen mosolygott a sötétben, bár tudta, hogy úgyse lehet látni mosolyát.

— Szólíts a keresztnevemen meg az apai nevemen — felelte a vendég, és elsőnek kilépett az istállóból. — Emlékszel még rá?

— Hogyne emlékeznék! Együtt verekedtük végig az egész német háborút, aztán ebben is volt alkalmunk ... Én sűrűn gondoltam magára, Alekszandr Anyiszimovics. Amióta Novorosszijszkban elszakadtunk egymástól, még csak hírt se hallottam maga felől. Azt hittem Törökországba hajózott a kozákokkal.

Beléptek a jó melegre fűtött konyhába. A jövevény levette csuklyáját és fehér bárányból kucsmáját ritka szőke haj borította, hatalmas, négyszögletes fejéről. Kopaszodó, meredek farkashomloka alól futó pillantást vetett a szobára, mosolygósan összehunyorította apró, világoskék szemét, amely fáradtan csil-

logott a szemgödör mély üregében, és meghajolt a padon ülő két asszony, a háziasszony meg a menye felé.

— Erőt-egészséget, jóasszonyok!

— Adjon isten — felelte tartózkodóan a gazdaszszony, és várakozó, kérdő tekintetet vetett férjére: „Ugyan miféle embert hoztál ide, és hogy kell vele bánni?"

— Készítsetek vacsorát — parancsolta kurtán a gazda, és a szépszobába az asztalhoz tessékelte vendégét.

A vendég, mialatt a disznóhúsos káposztalevest kanalazta, az asszonyok előtt az időjárásról meg bajtársaikról beszélt. Hatalmas, mintegy kőből faragott alsó állkapcsa nehezen mozgott; lassan, fáradtan rágta az ennivalót, akár az elcsigázott ökör az almon. Vacsora után felállt, imádkozott a poros papírvirágokkal szegélyezett szentképek előtt, vállban szűk, ócska Tolsztoj-blúzáról leseperte a kenyérmorzsát, aztán megszólalt:

— Köszönöm a szíves vendéglátást, Jakov Lukics! Most pedig beszélgessünk!

A gazdasszony és menye sietve leszedte az asztalt, és a gazda szemöldökrándításának engedelmeskedve, kiment a konyhába.

2.

A párt kerületi bizottságának ernyedt mozgású, vaksi titkára leült az asztal mellé, Davidovra sandított, és hunyorogva olvasni kezdte okmányait; szeme alatt redőkbe húzódott a táskás bőr.

Odakint az ablak előtt fütyült a szél a távíróvezetékek között; a kötőfékkel a léckerítéshez kötött ló hátán, egészen a gerincén, keszeg tartással egy szarka sétált és csipegetett valamit. A szél fel-felcsapta a farkát, fel-felrebbentette a madarat, de az megint csak viszaszállt a mindennel szemben közömbös, elcsigázott, vén gebe hátára, és diadalmasan villogtatta ide-oda prédaleső, apró szemét. A mezőváros fölött tépett felhőpelyhek szálltak alacsonyan. Néha egy-egy nyíláson át ferde napsugarak hulltak alá, nyáriasan kék fénnyel elővillant az ég egy darabja, és ilyenkor az ablakból is jól látható Don-kanyar, amögött meg a látóhatár szélén a messzi dombhát — amelyen pöttöm szélmalom áll — olyan lett, mint egy megkapóan lágy ceruzarajz.

— Szóval betegség miatt vesztegeltél Rosztovban? Hát jó... De a többi nyolc huszonötezres* már három nappal előbb megérkezett. Nagygyűlés volt. A kolhozok képviselői fogadták őket. — A titkár elgondolkozva mozgatta ajkát. — Most különösen bonyolult nálunk a helyzet. A kerületben csak 14,8% a kollektivizálás aránya. Ez is jobbadán mind TOZ.** A kulákok meg a módos parasztok még mindig nem teljesítették a gabonabeadást. Emberekre van szükség. De nagyon nagy! A kolhozok negyvenhárom munkásra szóló igényt terjesztettek elő, de csak titeket, kilencötöket küldtek. — Duzzadt szemehéja alól most va-

* *A huszonötezresek — Moszkva, Leningrád és más városok munkásai, akiket „25 000" létszámban a kolhozokba és a gépállomásokra küldtek munkára a SzUK(b)P KB 1929 novemberében tartott teljes ülésének határozata alapján. A huszonötezresek nagy szerepet játszottak a kolhozok építésében és megszilárdításában.*

** *TOZ — Tovariscsesztvo po szovmesztnoj obrabotke zemli — a föld közös megművelésére alakított szövetkezet.*

lahogy másképpen, fürkészően, sokáig nézett Davidov szemebogarába, mintha fel akarná becsülni, mire képes ez az ember.

— Szóval, te lakatos vagy, kedves elvtársam? Nagyon jó! Régóta dolgozol a Putyilov Műveknél? Gyújts rá.

— Amióta leszereltek. Kilenc éve. — Davidov cigarettáért nyújtotta kezét, a titkár meg egy pillantásával elkapta Davidov kezefején az elmosódott kék tetoválást, és elmosolyodott lefittyenő szája szögletével.

— Dísz és büszkeség?! A hajóhadnál szolgáltál?

— Ott.

— Mert látom, horgony van a kezeden...

— Fiatal voltam még, tudod... zöldfülű és ostoba, hát belemarattam... — Davidov bosszúsan lejjebb húzta kabátja ujját, és azt gondolta: „Ejha, de hamar meglátod, amit nem kéne! Bezzeg a gabonabegyűjtést alighanem elnézted!"

A titkár hallgatott egy ideig, majd hirtelen mintha elhessegette volna betegesen duzzadt arcáról a vendégbarátság semmitmondó mosolyát.

— No, elvtársam, még ma útnak indulsz, mint a kerületi bizottság megbízottja, hogy végrehajtsd a teljes kollektivizálást. Olvastad a határterületi bizottság legutóbbi utasítását? Ismered? No hát akkor indulj a Gremjacsij Log-i községi szovjethez. Pihenni majd később pihensz, most nincs rá idő. A cél: a százszázalékos kollektivizálás. Van ugyan ott egy törpeszövetkezet, de nekünk óriáskolhozokat kell teremtenünk. Mihelyt megszervezzük az agitációs csoportot, elküldjük hozzátok is. De egyelőre csak menj magad, és a kulákság óvatos korlátozásának alapján teremtsd meg a kolhozt. Minden szegény- és középparaszti gazdaság benne legyen a kolhozodban! Aztán

majd létesítsetek társadalmasított vetőmagalapot a kolhoz egész vetésterületére. Óvatosan járj el. A középparasztot ne bántsd! Gremjacsij Logban van egy három főnyi kommunista pártsejt. A pártsejt titkára meg a községi szovjet elnöke derék gyerek; vörös partizánok voltak a múltban... — megint úgy tett, mintha rágna valamit, aztán hozzáfűzte — minden ebből folyó következménnyel együtt. Érted? Politikailag képzetlenek, könnyen bakot lőhetnek. Ha valami nehézség tamad, csak gyere ide a kerületbe. Telefonöszeköttetés még nincs, és ez nagy baj! Igen, még valamit: a sejttitkárnak Vörös Zászlaja van, nyers ember, csupa szögletesség, és minden éle vág.

A titkár dobolt az ujjával irattáskájának zárján, aztán látva, hogy Davidov feláll, élénken így folytatta:

— Várj, még valamit: lovas futárral mindennap küldj jelentést, fogd keményen a fiúkat. Most gyere át a szervezési vezetőnkhöz és máris indulj. Szólok neki, hogy a kerületi végrehajtó bizottság lovaival indítson útnak. No, szóval: hajrá, előre a százszázalékos kollektivizálásig! A százalék alapján értékeljük majd a munkádat. Tizennyolc községi szovjetből egy óriáskolhozt teremtünk. Ez már beszéd, mi? Mezőgazdasági Vörös Putyilov Művek! — mondta és elmosolyodott, tetszett neki saját hasonlata.

— Említettél valamit a kulákkal való óvatosságról. Hogy értsem ezt? — kérdezte Davidov.

— Így — szólt a titkár pártfogóan mosolyogva —, van olyan kulák, aki teljesíti gabonabeadási kötelezettségét, és van olyan, aki makacsul nem teljesíti. Az utóbbi esetében világos a dolog: ráhúzzuk a százhetedik cikkelyt, és befellegzett neki. Az elsővel bonyolultabb a helyzet. Te például hogy bánnál vele?

Davidov gondolkozott.

— Újabb porciót vetnék ki rá.

— Ez már döfi! Nem, kedves elvtársam, ez nem lesz jó. Így csak aláásnánk minden bizalmat az intézkedéseink iránt. És mit szól majd akkor a középparaszt? Azt mondja: „Ez hát az a szovjethatalom! Dróton rángatja a parasztot. Lenin arra tanított bennünket, hogy komolyan vegyük figyelembe a parasztság hangulatát, te meg azt mondod „újabb porciót". Ez gyerekség, öcsém.

— Gyerekség? — Davidov elpirult. — Úgy látszik, szerinted tévedett Sztálin, mi?

— Mi köze ennek Sztálinhoz?

— Olvastam a marxisták értekezletén tartott beszédét... azoknak a.... hogy is... szóval, akik a földkérdéssel foglalkoznak... Földészek vagy micsodák.

— Agrárszakemberek?

— Az az!

— Nos, hát aztán?

— Kérd be csak azt a *Pravdát*, amelyikben benne van a beszéd.

Az irodavezető behozta a *Pravdát*. Davidov mohón kutatta vegig szemével.

A titkár várakozóan mosolyogva nézett Davidov arcába.

— Mit mond Sztálin elvtárs? Itt van. Hogy is szól? „...A kuláktalanítást nem engedhettük meg, amig a kulákság kizsákmányoló törekvései korlátozásának álláspontján állottunk " No és tovább.. igen. itt van: „És most? Most más a helyzet. Most módunk van arra, hogy döntő támadást intezzünk a kulákság ellen, hogy megtörjük ellenállását, hogy a kuláksá-

got mint osztályt felszámoljuk..."* Mint osztályt, érted? Miért ne róhatnánk rá újabb beszolgaltatást? Miért ne lehetne egészen agyonroppantani?

A tikár elhessegette arcáról a mosolyt, elkomolyodott.

— De arrább azt mondja, hogy a kolhozba belépő szegény- és középparaszti tömegek kuláktalanítanak. Így van? Olvasd csak.

— Ejha!

— Csak ne ejházz! — csattant fel a titkár, és még a hangja is megremegett. — És te mit ajánlasz? Adminsztratív rendszabályt válogatás nélkül minden kulák ellen. Olyan kerületben, ahol csak tizennégy százalékos a kollektivizálás, ahol a középparaszt még csak most készül belépni a kolhozba. Ez olyan dolog, hogy egy pillanat alatt kitörheti az ember a nyakát. Lám, olyanok jönek ide, akik nem ismerik a helyi körülményeket... — A titkár türtőztette magát, és most már halkabban folytatta: — Az ilyen nézetekkel csak fát vághatsz, de azt aztán amennyit akarsz.

— Hogy mondhatsz ilyet?

— No csak légy nyugodt! Ha ez a rendszabály szükséges és időszerű volna, a határterületi pártbizottság egyenesen megparacsolná: „Semmisítsétek meg a kulákot!..." És akkor rendben volna! Egykettőre megtennénk. A milícia, az egész államgépezet rendelkezésetekre áll... De egyelőre csak részben, a népbíróság útján, gazdaságilag büntetjük meg a gabonarejtegető kulákot — a százhetedik cikkely alapján.

* *A „Pravda" 1929 december 29-én közölte Sztálin elvtárs „A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseihez" című beszédét, amelyet 1929 december 27-én a marxista agrárszakemberek értekezletén mondott el.*

— Hát szerinted a mezőgazdasági munkásság, szegény- és középparasztság a kuláktalanítás ellen van? A kulákot pártolja? Vagy a kulák ellen kell vezetni őket?

A tikár éles csattanással becsukta táskáját, és szárazon azt mondta:

— Felőlem magyarázhatod a magad módján Sztálin minden szavát, de a kerületért a kerületi pártbizottság felel, személy szerint én. Iparkodj ott, ahová küldünk, a mi irányvonalunkat érvényesíteni, nem pedig azt, amelyet te találtál ki. Nekem most, bocsáss meg, nincs időm, hogy vitatkozhassak veled. Van más dolgom is, nemcsak ez. — Felállt.

A vér megint sűrű áramban szökkent Davidov arcába, de megemberelte magát, és azt mondta:

— A párt irányvonalát fogom érvényesíteni, de neked, elvtársam, odavágom kereken, amúgy munkásmódra, hogy a te vonalad téves, politikailag helytelen, ez tény!

— Én felelek a magaméért . . . Ez a „munkásmódra" pedig elavult, mint . . . Megszólalt a telefon. A titkár felkapta a kagylót. A szobaba egymás után emberek gyülekeztek, és Davidov a szervezési osztály vezetőjéhez indult.

„Bibis a jobb oldala . . .* Ez tény! — gondolta, mikor kilépett a kerületi pártbizottság épületéből. — Újból elolvasom Sztálin elvtárs egész beszédét. Csakugyan én tévednék? Nem, cimbora, már megbocsáss! Hitbéli türelmességből szabadjára eresztetted a kulákot. És még azt mondták a körzeti pártbizottságban: „talpraesett legény", a kulák meg hátralékban van a

* *Eredetileg: sántít a jobb lábára — vagyis a jobboldali elhajlás betegségeiben szenved. — A ford.*

gabonabeadással. Más dolog megszorítani és megint más gyökerestül kiirtani mint kártevőt. Miért nem vezeted ellenük a tömegeket? — fordult gondolatban a titkárhoz. A legmeggyőzőbb érvek, mint mindig, most is csak később jutottak eszébe. Ott, a kerületi pártbizottságban, az izgatott vita hevében az első keze ügyébe eső kifejezést ragadta meg. Hidegebb vérrel kellett volna... A befagyott tócsákon csoszogva, a fagyos ökörgané-csomókban meg-megbotolva ment a piactéren.

— De kár, hogy olyan hamar befejeztük, különben sarokba szorítottalak volna — mondta fennhangon Davidov, és bosszúsan elhallgatott, mert látta, hogy egy szembe jövő asszony mosolyogva halad el mellette.

Beszaladt a „Kozák- és paraszthaz"-ba, felvette kis bőröndjét, és amikor eszébe jutott, hogy csomagja — két váltás fehérneműn, rövidharisnyán és egy öltönyön kívül — voltaképpen néhány csavarhúzó, laposfogó, reszelő, keresztvágó, marokkörző, svédkulcs és egyéb egyszerű szerszám, amely az övé és amelyet Leningrádból hozott magával, elmosolyodott. „Hogy az ördögbe veszem hasznát? Azt hittem, majd meggyógyíthatok egy-egy traktorocskát, itt meg nincs is traktor. Így hát mint megbízott lótok-futok majd kerületszerte. Odaajándékozom majd valamelyik kolhozkovácsnak, a ragya verje ki" — határozta el, és bedobta a bőröndöt a szánba.

A jól táplált lovak könnyedén megiramodtak a rikító tarka színűre festett saroglyás ukrán szánnal. Davidov dideregni kezdett, mihelyt kiértek a kertek alá. Hiába takargatta be arcát kabátjának kopott bárányból gallérjával, hiába húzta lejjebb ellenzős sapkáját: a szél és a nedves zúzmara behatolt gallérja

mögé, a kabátja ujjába, és borzongatta a hideg. Kivált a lába fázott az ócska kengyelfutó cipőben.

Gremjacsij Log és a város közt huszonnyolc kilométeres néptelen hegyhát húzódik. Az olvadt trágyától barna út a hegyhát tetején vezet. Körös-körül, amíg a szem ellát, szűz hómező terül el. Az út két oldalán szánalmasan görnyedezik a feketeüröm és boganc bugája. Csak a száraz erek lejtőiről néz a világba agyagszemével a föld — a hó nem maradt meg ott: elfújta a szél, viszont az aszók, széles völgyek teknőjét színültig tömörré töppedt hóbuckák borították.

Davidov a szán oldalának peremét fogva sokáig futott, igyekezett felmelegíteni a lábát, aztán felugrott a szánba, belebújt és elszunnyadt. Meg-megcsikordult a szántalpak vasa, a téli patkószögek száraz roppanással fúródtak a hóba, meg-megcsörrent a jobb rudas hámfája. Davidov dérbolyhos szemehéja alól néha látta, ahogy ibolyaszínű szárazvillámként megmegvillan a napfényben az útról sebesen felröppenő pápista varjak szárnya, aztán az édes szender ismét összecsukta szemét.

Felébredt, mert a hideg úgy szorította a szívét, akár a harapófogó: szemét felnyitva, tarka szivárványszínben ragyogó könycseppjein át meglátta a hideg napot, a néma puszta felséges végtelen síkját, a látóhatár peremén az ólomszürke eget, a közelben egy őrhalom fehér kucsmáján pedig egy tűzpirosba játszó vörhenyessárga színű rókát. A róka pocokra vadászott. Felágaskodott, kígyózva felszökkent, majd elülső lábára vetődött, kaparta vele a havat, ezüstösen tündöklő porfelhőbe burkolózott, a farka meg puhán és simán siklott ide-oda és vörös lángnyelvként ráterült a hóra.

Estefelé érkeztek Gremjacsij Logba. A községi szovjet tágas udvarán egy kétlovas szán állt üresen. A tornác mellett hét cigarettázó kozák állt csoportban. A rájuk fagyott izzadságtól kérges szőrű lovak megálltak a tornácnál.

— Jó estét, polgártársak! Messze van az istálló?

— Erőt-egészséget — viszonozta mindnyájuk helyett egy korosabb kozák, és nyúlprémes kucsmája széléhez emelte kezét. — Ott az istálló, az a nádfedeles.

— Oda hajts — utasította Davidov a kocsist, és leugrott a szánról. Alacsony, zömök ember volt. Kesztyűjével megtörülte orcáját, és elindult a szán után. A kozákok szintén a lóistálló felé indultak; nem értették, miért a szán után, miért nem a községi szovjet épületébe megy ez a tisztviselő formájú jövevény, aki kemény nagyorosz g-t* ejt.

Az istállóajtón tódult kifelé a trágya párája. A kocsis megállította a lovakat. Davidov biztos kézzel kezdte leakasztani a hámfáról az istránghurkot. A köréje csoportosuló kozákok összenéztek. Egy fehér asszonybundás apó, bajuszáról a jégcsapokat kapargatva, huncutul hunyorogva azt mondta:

— Vigyázz elvtárs, megrúg!

Davidov kiszabadította a farhámot a ló farkának töve alól, és megfeketedett ajkával mosolyogva az öreg felé fordult; ahogy mosolygott, elárulta, hogy elöl hiányzik egy foga.

— Géppuskás voltam én, papa, különb lovakkal nyargalásztam én!

— De hiányzik egy fogad, nem valamék kanca pöc-

* *A kozákok, akár az ukránok, h-nak ejtik a nagyorosz g-t. — A ford.*

költe ki véletlenül? — kérdezte egy varjúfekete kozák, akinek arcát egészen az orralyukáig bodros szakáll borította.

A kozákok — minden kajánság nélkül — nevetésre fakadtak, de Davidov ügyesen levéve a hámot, tréfával vágott vissza:

— Nem, a fogamat már rég elvesztettem — italos fővel. De jobb is így: az asszonyok nem félnek majd, hogy megharapom őket. Igaz, öreg?

A tréfát jól fogadták, és az öreg mórikált búbánattal csóválta a fejét.

Davidov szopókás cigarettával kínálta a kozákokat, rágyújtott, és a községi szovjetbe indult.

— Ott van az elnök, ott, csak menj. A párttitkárunk is ott van — mondta az öreg, és nyomon követte Davidovot.

A kozákok két szippantásra elszíva cigarettájukat, mellette haladtak. Nagyon tetszett nekik, hogy a jövevény nem úgy tett, mint mások, akik a kerületi vezetőségtől idejártak a szánról leugorva, hóna alá szorított aktatáskával nem szaladt be egyenest az emberek mellett a községi szovjetbe, hanem maga is hozzálátott, hogy kifogja a lovakat, segített a kocsisnak, és tanúságot tett arról: régóta ért hozzá, hogyan kell bánni a lóval és gyakorlata is van benne. De egyúttal el is csodálkoztak rajta.

— Hogyhogy nem restellsz a lovakkal bajmolódni, elvtárs? Hát nem tisztviselőnek való munka ez! Mire való a kocsis? — kérdezte a fekete szakállú, mert nem bírta megállni.

— Nagyon csudálkozunk rajta — vallotta be őszintén az öreg.

Davidovnak nem is jutott ideje, hogy feleljen.

— Hát hiszen kovács! — kiáltott fel egy sárga ba-

juszú kis kozák, és Davidov kezére mutatott: a fémmel való bánástól ólomszürke volt a bőr a tenyerén, a körmén meg összeforrott hasadások éktelenkedtek.

— Lakatos vagyok — igazította helyre Davidov. — De miért jöttök a szovjetbe?

— Kíváncsiságból — felelte mindnyájuk helyett az öreg, és megállt a tornác alsó lépcsőfokán. — Kíváncsiak vagyunk, mi dologban jársz. Hátha megint a gabonabeadás miatt...

— A kolhoz dolgában jöttem...

Az öreg elnyújtva, bosszúsan füttyentett egyet, és ő volt az első, aki viszafordult a tornácról.

Az alacsony szobából a kiolvadt birkabőr ködmönök savanykás, csípős, meleg büze és fahamu szaga áramlott kifelé. Az asztalnál a lámpabelet feljebb csavarva, arccal Davidov felé, egy egyenes vállú, magas férfi állt. Terepszínű blúzán a Vörös Zászló érdemrend vöröslött. Davidov kitalálta, hogy ez a Gremjacsij Log-i pártsejt titkára.

— Én a kerületi pártbizottság meghatalmazottja vagyok. Te a sejttitkár vagy, elvtárs?

— Igen, Nagulnov vagyok, a sejttitkár. Üljön le, elvtárs, mindjárt jön a szovjet elnöke. — Nagulnov megdöngette öklével a falat, és odament Davidovhoz. Széles mellkasú ember volt, olyan karikalábú, mint a lovasok általában. Aránytalanul nagy, szurokfekete bogarú, sárgás szeme fölött összenőtt bozontos fekete szemöldöke. Szép lett volna, ha nem nagyon feltűnő, de könnyen emlékezetbe vésődő férfias szépségét nem csökkentette volna kicsiny héja-orrának ragadozóéhoz hasonló, túlságosan nagy lyuka meg fénytelen, fátyolos szeme.

A szomszéd szobából belépett egy tömzsi kozák, tarkójára tolt szürke kecskebőr kucsmában, köpenyposztóból varrt kabátban, fehér gyapjúharisnyába eresztett oldalsávos, buggyos nadrágban.

— Itt is van Andrej Razmjotnov, a községi szovjet elnöke.

Az elnök mosolyogva simította végig tenyerével kondor szőke bajuszát, és méltósággal nyújtott kezet Davidovnak.

— És maga kicsoda? A kerületi pártbizottság megbízottja? Aha. Iratai? Láttad őket, Makar? Biztosan kolhozügyben, igaz? — Naiv fesztelenséggel szemügyre vette Davidovot, gyakran pislogott szemével, amely olyan derűs volt, akár a nyári ég. Rég nem borotvált, olajbarna arcán — a homlokát mély, ferde sebhely szántotta végig — leplezetlenül türelmetlen várakozás tükröződött.

Davidov leült az asztal mellé, beszélt azokról a feladatokról, amelyeket a párt a teljes kollektivizálás terén kitűzött. és azt javasolta. hogy mindjárt holnap híviák gyűlésbe a szegényparasztokat meg az aktivát.

Nagulnov. hogy megvilágítsa a helyzetet, a Gremjacsij Log-i TOZ-ról beszélt.

Razmjotnov őt is ugyanolyan figyelmesen hallgatta, csak néha vetett közbe egy-egy mondatot, anélkül, hogy levette volna tenyerét orcájáról. amelyen barnás pirosság ömlött el.

— Nálunk is van, ahogy nevezik, a föld közös megművelésére alakult szövetkezet. De én megmondom, munkás elvtárs, ez csak a kollektivizálás megcsúfolása s merő veszteség a szovjethatalomnak — mondta szemmel látható izgatottsággal Nagulnov. — Tizennyolc porta vesz részt benne, csupa kolduszegény paraszt. Hát mi sülhet ki ebből? Csak csúfság, semmi

más. Összeálltak ugyan, de a tizennyolc portára négy ló meg egy pár ökör és százhét éhes száj jut. Hát hogy állják meg a helyüket az életben?! Persze adnak nekik hosszú lejáratú hiteleket is gép meg igaerő vásárlására. Fel is veszik a hitelt, de vissza nem tudják fizetni még hosszú idő múlva se. Meg is magyarázom, miért: ha volna traktorunk, akkor másképpen beszélnénk, de traktort nem adtak nekik, ökörrel pedig nem egyhamar gazdagszik meg az ember. Azonkívül hibás politikát folytatnak, és én már rég szétkergettem volna őket, ha nem bújnának a szovjethatalom alá, mint valami rühes borjú, hogy szopják; szopják is, de nőni nem nőnek tőle. Ilyesfajta vélemény terjedt el köztük: „Ej, hát úgyis adnak! A tartozásért meg úgyse vehetnek el tőlünk semmit." Így aztán felbomlott náluk a fegyelem, és a szövetkezet már holnap felveheti a néhai nevet. Nagyon helyes gondolat, hogy mindenkit kolhozba kell tömöríteni. Akkor aztán gyöngyélet lesz! Csakhogy a kozákság nagyon megcsontosodott nép, én mondom, és be kell törni majd...

— Ti benne vagytok abban a szövetkezetben? — kérdezte Davidov, és beszélgető társaira nézett.

— Nem — felelte Nagulnov. — Én húszban beléptem egy kommunába. Később szétzüllesztette a haszonlesés. Én lemondtam a vagyonomról. Belém évődött a harag ellene, így hát odaadtam az ökreimet meg a felszerelést a szomszéd kommunának, a hatos számúnak (az még most is megvan), nekem meg nincs semmim, a feleségemnek se. Razmjotnov sem járhatott elöl jó példával: ő maga özvegyember, csak egy öreg anyja van. Ha belép, le nem rázza magáról a sok szemrehányást, akár a bojtorjánt. Azt mondják majd: „Nyakunkba varrta azt az öregasszonyt, akár a cigány

nyakába az anyját, ő maga nem dolgozik a földeken.' Ez kényes dolog. A sejt harmadik tagja pedig — most éppen úton van — félkarú. A másik karját leszakította a cséplőgép. No hát ő is restell belépni a szövetkezetbe, azt mondja, van ott éhes száj úgyis épp elég.

— Igen, a mi szövetkezetünkkel sok a baj — erősítette meg Razmjotnov. — Arkaska Loszev az elnöke, rossz gazda. Jól beleválasztottak. Mi tagadás, ezzel bakot lőttünk. Nem kellett volna megengedni, hogy ő legyen az elnök.

— Miért? — kérdezte Davidov, és a kulákgazdaságok birtokívét nézegette.

— Azért — felelte Razmjotnov mosolyogva —, mert beteg ember. Pályát tévesztett: kupecnek kellett volna lennie. Ennek a betege: mindent elcserélne, aztán megint túladna rajta. Teljesen tönkretette a szövetkezetet! Vett egy tenyészbikát, aztán mi nem jutott eszébe: elcserélte egy motorkerékpárért. A többi tagot befonta, velünk nem beszélte meg a dolgot; egyszer csak látjuk: hozza az állomásról azt a kerékpárt. Hát mi felhördültünk, kapkodtunk a fejünkhöz! No jó, meghozta, de senki se tudta vezetni. Meg aztán minek az nekik? Világcsúfjának? Beszállította a városba. Ott hozzáértő emberek megnézték és azt mondták: „Jobban jártok, ha kivágjátok, mint a huszonegyet." Hiányoztak belőle olyan alkatrészek, amilyeneket csak gyárban tudnak csinálni. Jakov Lukics Osztrovnov volna jó elnöknek. Annak van sütnivalója! Krasznodarból újfajta búzát rendelt kiáll az akármilyen aszályt; a havat mindig visszatartja a szántáson, mindig az ő termése a legkülönb. Tenyészállatot nevel. Egy kicsit ugyan sopánkodik, hogy

nyomjuk az adóval, de jó gazda, dícsérő oklevele is van.

— De olyan, akár a vadgúnár a szelíd libák közt, mindig félrehúzódik, olyan magánakvaló... — mondta Nagulnov, és kétkedve csóválta a fejét.

— No nem! Ő a mi emberünk — jelentette ki meggyőződéssel Razmjotnov.

3

Akkor éjjel, amikor Jakov Lukics Osztronovhoz megérkezett Polovcev kapitány, a volt századparancsnoka, hosszan elbeszélgettek. Jakov Lukicsot nagyeszű, ravasz modorú, rókaóvatosságú embernek tartották a faluban, de hát ő sem tarthatta távol magát a falvakban oly ádázul fellángoló harctól, és besodródott az események örvényébe. Attól fogva veszélyes lejtőre jutott Jakov Lukics élete...

Akkor, vacsora után, elővette dohányzacskóját, leült a ládára, maga alá húzta vastag gyapjúharisnyás lábát, és beszélni kezdett: kiöntötte mindazt, ami az évek során olyan keservesen forrongott a szívében:

— Miről beszéljünk, Alekszandr Anyiszimovics? Keserves ez az élet, nem sok öröme telik benne az embernek. Már éppen kezdték egy kicsit összeszedni magukat a kozákok, tollasodtak, gazdagodtak. Huszonhatban meg huszonhétben, hát mondjuk, kibírhatós vót az adó, most megint fonákára fordult a világ. Ott maguknál, a községben hallani valamit a kollektivizálásról, vagy nem?

— Hallani — felelte kurtán a vendég, megnyá-

lazta a cigarettapapírt, és a homloka alól figyelmesen nézte a házigazdát.

— Szóval ettől a nótától mindenki ríva fakad? Csak magamról beszélek: húszban hazajöttem a menekülés után. A Fekete-tengernél maradt két pár lovam meg minden ingóságom. Üres házba jöttem vissza. Azóta éjt nappallá téve dolgozok. Először a természetbeni adózással vágtak eret rajtam az elvtársak: kiseperték az utolsó szem gabonámat is. Azóta számon se tudom tartani, hányszor bántak el velem. Pedig számon lehetne tartani: elbánnak az emberrel, osztán nyugtát adnak róla, hogy el ne felejtse. — Jakov Lukics felállt, a tükör mögé nyúlt, és nyírott bajuszába mosolyogva, előhúzott egy iratcsomót. — Itt vannak a nyugták arról, hogy mit adtam be huszonegyben: adtam gabonát is, húst is, vajat is, bőrt is, gyapjút is, aprójószágot is, még felnevelt ökröket is vezettem a begyűjtőhelyre. Ez meg az egységes mezőgazdasági adóív, ez az önkéntes hozzájárulási ív, ezek megint biztosítási nyugták... Még a kéményfüstért is fizettem, meg azért is, hogy eleven jószág áll az istállóba... Nemsokára egész zsákravalót összegyűjtök ezekből a papirosokból. Szóval, Alekszandr Anyiszimovics, én mindig a földből éltem, és mindig eltartottam másokat is. Lenyúzták már rólam a bőrt, de hányszor! Mégis visszanőtt. Először egy pár tinót szereztem, megnőttek szépen. Az egyiket beadtam húsadóba. A feleségem varrógépéért vettem egy másikat. Idő múltán, huszonöt tájban megint lett hozzá egy pár a magam teheneitől. Két pár ökröm meg két tehenem volt már. A választójogomat meghagyták, később a módos középparasztok közé soroltak.

— Hát lovad van? — érdeklődött a vendég.

— Várjon egy kicsit, beszélek a lóról is. Vettem a szomszédasszonytól egy tisztavérű doni kancától való másodfű kancacsikót (az az egy maradt meg az egész faluban), nőtt is az, de mégis tisztára csikó maradt! Alacsony lett, nem katonalónak való, még a félhüvelyket sem ütötte meg,* de olyan sebes vót, hogy nem akadt párja! A körzetben díjat meg oklevelet kaptam érte a mezőgazdasági kiállításon, mert fajló volt. Aztán megfogadtam a mezőgazdák tanácsát, úgy gondoztam a földet, mint egy beteg asszonyt. Az én tengerim a lekülönb a faluban, a többi termés is a legjobb. Én csáváztam a gabonát, visszatartottam a havat. A tavaszit csak az őszi szántásba vetettem, az én ugarom mindig a legkülönb vót. Szóval mintagazda lettem, erről dicsérő oklevelet kaptam a körzeti mezőgazdasági hivataltól. Ott van, nézze meg.

A vendég egy futó pillantást vetett Jakov Lukics ujjának irányába: a fakeretbe foglalt, viaszpecsétes oklevélre, amely a szentképek szomszédságában és Vorosilov arcképe mellett függött.

— Igen, oklevelet kaptam, a mezőgazda még Rosztovba is elvitt egy nyalábot az én búzámból, hogy megmutassa a hatóságnak — folytatta büszkén Jakov Lukics. — Az első években öt gyeszjatyinát vetettem, majd később, amikor megtollasodtam, még jobban megerőltettem magam: tizenkét, húsz, huszonnyolc gyeszjatyinát is vetettem, bizony! A fiammal meg a feleségemmel dolgoztam. Csak kétszer fogadtam fel napszámost, a legnagyobb dologidőben. Mert mit diktált akkoriban a szovjethatalom? — Vess mi-

* *A cári időkben a kozáknak a maga lován kellett katonai szolgálatot teljesítenie, a ló nem lehetett alacsonyabb két rőfnél és egy félhüvelyknél.*

nél többet! Hát én vetettem is. De most, Alekszandr Anyiszimovics, maga jó emberem, higgye el a szavam, félek! Félek, hogy ezért a huszonnyolc gyeszjatyináért rám húzzák a vizeslepedőt, kulákot csinálnak belőlem; Razmjotnov elvtárs vagy egyszerű nevén Andrjuska, a szovjet elnöke, vót verespartizán, az vett rá engem erre a ballépésre, az anyja ne sirassa! „Vess, Jakov Lukics — hányszor mondta —, vesd a makszimát, amennyit csak győzöl, támogasd a szovjethatalmat, mert most nagyon kell neki a gabona!" Gyanús volt ez nekem, hát most aztán úgy fest a dolog, hogy ez a makszima gúzsba köti kezemlábam, az isten ott verje meg!

— Jelentkeznek nálatok a kolhozba? — kérdezte a vendég, aki kezét hátratéve, a kemencepadnál állt; széles vállú, nagyfejű és zömök ember volt, olyan, akár egy nehéz gabonazsák.

— A kolhozba? Eddig nem nagyon piszkálták az embert, de holnapra gyűlésbe hítták a szegényparasztokat. Alkonyat előtt jártak házról házra, vitték a hírt. A mifélénk már karácsony óta torkig van avval az örökös lármával: „Lépj be, lépj be!" De az emberek kereken megtagadták, nem iratkozott be senki. Mert hát ki akar rosszat magának? Holnap, lehet, megint össze akarnak boronálni bennünket. Azt mondják, ma este valami munkás jött a körzetből és mindenkit be fog hajtani a kolhozba. Hamarosan vége a mi életünknek. Szereztem-szereztem — két marokra való bütyköt a kezemre meg púpot a hátamra, és most tessék, adjam oda minden javamat a közös üstbe: a lábasjószágot is, a gabonát is, az aprójószágot is, tán még a házat is, igen? Olyanformán, hogy a feleséged add oda a bácsinak, te meg menj a... Így van ez, nem másképp. Csak szóljon

hozzá, Alekszandr Anyiszimovics, én beviszek a kolhozba egy pár ökröt (a másik párat még idejében eladtam), egy kis csikós kancát, odaadom az egész felszerelést, a gabonát, a másik meg egy csupatetves inget. Összeállok vélek, és egyenlően osztjuk meg a hasznot. Hát hogyne bosszantana ez engem?... A másik tán világéletében mindig a sutban henyélt, várta, hogy a szájába repüljön a sült galamb, én meg... de minek szaporítsam a szót! Idáig vagyok vele! — Jakov Lukics végighúzta kérges keze élét a torkán. — No, hagyjuk abba. Hát maga hogysmint? Valamilyen hivatalban szógál, vagy kézművességgel foglalkozik?

A vendég odament Jakov Lukicshoz, leült a zsámolyszékre, megint cigarettát sodort. Elmélyülten bámult a dohányzacskóba, Jakov Lukics meg a vendég ócska Tolsztoj-blúzának szűk gallérjára, mely belevágódott a feszesen kidagadó barna nyakba; a vendég nyakán, az ádámcsutka alatt mindkét oldalon pattanásig megduzzadtak az erek.

— Te az én századomban szolgáltál, Lukics. Emlékszel: azt hiszem, Jekatyerinodarban a visszavonuláskor egyszer beszélgettem a kozákokkal a szovjethatalomról? Én már akkor figyelmeztettem a kozákokat, emlékszel? „Keservesen csalódtok, fiúk! Megszorongatnak még benneteket a kommunisták, megtanítanak kesztyűbe dudálni! Térjetek észre, amíg még nem késő!" — Hallgatott egy ideig, kékes szemének gombostűfejnyi apró bogara még jobban összeszeszűkült; finom gúnnyal mosolygott. — Ugye, hogy bevált? Én nem szálltam hajóra Novorosszijszkban a mieinkkel. Nem sikerült. Minket akkor elárultak, sorsunkra hagytak az önkéntesek meg a szövetsége-

sek.* Beléptem a Vörös Hadseregbe, lovas századot vezényeltem a lengyel frontra menet... volt nekik egy bizottságuk: szűrő bizottság, az ellenőrizte a volt tiszteket... Engem ez a bizottság megfosztott tisztségemtől, letartóztatott és a forradalmi törvényszék elé utasítottak. No, nem kétséges, hogy az elvtársak lepuffantottak, vagy gyűjtőtáborba dugtak volna. Sejted, miért? Egy gazember, egy falumbeli kozákfattyú besúgta, hogy részt vettem Podtyolkov kivégzésében. A törvényszékhez menet megszöktem... Sokáig bujdostam, idegen néven éltem, 1923-ban meg hazamentem a falumba. Sikerült megőriznem azt az okmányt, amely igazolta, hogy lovas századparancsnok voltam, derék fiúkkal akadtam össze — szóval, életben maradtam. Az első időkben el-elcipeltek a körzetbe, a Doncsekához,** valahogy megúsztam, aztán tanító lettem. Egészen a legutóbbi időkig tanítóskodtam. De most... most más a helyzet. Most éppen Uszty-Hopjorszkajába megyek egy ügyben, hát ellátogattam hozzád, mint régi ezredcimborához.

— Tanító volt? Ige-en?... Maga olvasott ember, a kisujjában van minden tudomány, hát mi lesz ezután? Merrefelé táncolunk mink evvel a kolhozzal?

— A kommunizmus felé, cimbora. A legkommunistább kommunizmus felé. Én olvastam Marx Károlyt is, azt a hires Kommunista Kiáltványt is. Tudod,

* *Az „önkéntesek" — fehérgárdisták. Gyenyikin úgynevezett önkéntes hadseregének soraiban harcoltak a Szovjetköztársaság ellen. A „szövetségesek" az antant-országok, Anglia, az Egyesült Államok, Franciaország és más imperialista államok, a fehérgárdistákra támaszkodva, mindenképpen igyekeztek megfojtani a fiatal Szovjetköztársaságot és visszaállítani a burzsoázia hatalmát.*

** *Doncseka — az ellenforradalom, a kártevés és a feketézés leküzdésére alakult doni rendkívüli bizottság.*

mi lesz a kolhozosítás vége? Először kolhoz, aztán kommuna — teljesen eltörlik a magántulajdont. Nemcsak az ökröket veszik el, elveszik a gyermekeidet is, hogy közösen neveljék. Közös lesz minden: még a gyermekek, az asszonyok, a csészék, a kanalak is. Te libaaprólékos laskalevest szeretnél majd enni, de csak kvászon tartanak. Úgy élsz majd a földeken, akár egy jobbágy.

— És hogyha én nem akarom?

— Nem kérdik ezt tetőled.

— Hát az meg hogy lehet?

— Csak úgy.

— Ez már döfi!

— De még mennyire! Most azt kérdem tőled, lehet-e úgy élni tovább.

— Egy percig se.

— Hát ha egy percig se, akkor cselekedni kell, harcolni kell.

— Ugyan, Alekszandr Anyiszimovics! Megpróbáltuk mink, harcoltunk is... Nem lehet azt sehogy se. El se tudom gondolni!

— De csak próbáld meg. — A vendég egészen közel húzódott beszélgetőtársához, a szorosan becsukott konyhaajtóra tekintett, és hirtelen elsápadva, félig suttogó hangon így folytatta: — Megmondom kereken: számítok rád. A mi falunkban felkelésre készülnek a kozákok. Ne gondold ám, hogy ez csak amolyan közönséges kis hajcihő lesz. Összeköttetésben vagyunk Moszkvával, olyan tábornokokkal, akik a Vörös Hadseregben szolgálnak, mérnökökkel, akik gyárakban, üzemekben dolgoznak és még távolabbiakkal: a külfölddel is. Igen, igen! Ha mi most vállvetve, jól megszervezkedve hadra kelünk, mégpedig éppen most, akkor az idegen hatalmak segítségével

tavaszra már tiszta lesz a Donvidék. Az őszi szántást már a magad gabonájával veted be, csakis magadnak... Várj, majd később beszélhetsz. A ti kerületetekben sokan együtt éreznek velünk. Ezeket egyesíteni, tömöríteni kell. Ebben az ügyben is lovagolok Uszty-Hopjorszkajába. Csatlakozol hozzánk? Szervezetünkben eddig már több mint háromszáz kiszolgált kozák van. Dubrovszkojban, Vojszkovojban, Tubjanszkojban, Malij Olhovackijban meg a többi faluban is megvannak már harci csoportjaink. Ugyanilyen csoportot kell összekalapálni itt nálatok, Gremjacsij Logban is... No de beszélj!

— Az emberek zúgolódnak a kolhozok ellen meg a gabonabeadás ellen...

— Várj! Nem az emberekről, hanem terólad van szó. Én téged kérdezlek, nos?

— Ilyen dolgokban nem azonnal határoz az ember... Mert itt ám' a fejével játszik.

— Hát gondolkozz rajta... Ha jön a parancs, egyszerre kelünk hadra valamennyi faluban. Elfoglaljuk a kerületi székhelyeteket, a miliciát meg a kommunistákat egyenként sorra vesszük a lakásukon, azután majd lobog a láng, ha nem is fúj a szél.

— De mivel...?

— Az is akad! Biztosan neked is megmaradt.

— Ki tudja... Úgy emlékszem, hányódott valahol valami, azt hiszem, egy osztrák mintájú flinta.

— Nekünk csak el kell kezdenünk, egy hét múlva a külföldi hajók már hozzák az ágyút meg a puskát. Még repülőgépünk is lesz. No?

— Hadd gondolkozzak rajta, kapitány úr! Ne kényszerítsen, hogy azonnal...

A vendég — még mindig ugyanolyan halvány arc-

cal — a kemencepadkának támaszkodott, és tompán azt mondta:

— Mi nem a kolhozba hívjuk az embereket, és senkit sem kényszerítünk. Ahogy jonak látod, de a nyelvedre... vigyázz, Lukics! Hat a tied es csak a hetedik... — Könnyedén megforgatta ujjával pisztolya dobját, amely megcsörrent a zsebében.

— A nyelvemben bizvást bizhat. De hát kockázatos dolog ez. Nem titkolom. félek én ebbe belevagni. De hát elvágták az életem útját is. — Hallgatott egy ideig. — Ha nem üldöznék a gazdagokat, en igyekezetem szerint most biztosan az első gazda volnék a faluban. Ha szabad volna az élet, most tán már saját autót tartanék! — szólalt meg ismét keserűen egy percnyi hallgatás után. — De hát egyedül nekivagni ilyesminek, az megint csak... Rögtön kitekerik a nyakamat.

— Miért egyedül? — vágott közbe bosszúsan a vendég.

— No-no, csak úgy a nyelvemre jött: mi lesz a többiekkel? Szóval, mit csinál majd a falu? Jón-e majd utánunk a nép?

— A nep olyan, akár a juhnyáj. Vezetni kell, No, mint határoztál?

— Már megmondtam, Alekszandr Anyiszimovics...

— Nekem biztosan kell tudnom, mint határoztál.

— Nincs más választásom, hát hajlok is felé. De azér hadd hányjam-vessem meg magamba. Holnap reggel kimondom az utolsó szót.

— Azonkívül rá kell beszélned a megbízható kozákokat. Olyanokat keress, akik fenik a fogukat a szovjethatalomra — mondta Polovcev most már parancsoló hangon.

— Ha egyszer ilyen az élet, mindenki feni.

— Hát a fiad hogy' gondolkozik?

— Alma nem esik messze a fájától. Amerre én megyek, ő is arra tart.

— Derék legény, keménykötésű?

— Jó kozák — felelte csendes büszkeséggel a házigazda.

A vendégnek a szépszobában, a kemence mellett ágyaztak meg; egy szürke nemeztakarót meg egy bundát terítettek alá. Polovcev levetette csizmáját, de nem vetkezett le, és mindjárt elaludt, alighogy a pehelyszagú, hűs párnához ért az arca.

... Jakov Lukics pitymallatkor felköltötte a kamrában alvó nyolcvan esztendős, öreg édesanyját. Röviden elmondta neki, miért kereste fel volt századparancsnoka. Az öregasszony lelógatta a padkáról fekete eres lábát, amelynek ízületeit eltorzította a köszvény, és sárga fülekagylóját tenyerével előrehajlítva hallgatta fiát.

— Megáld, idesanyám? — kérdezte Jakov Lukics, és letérdelt.

— Csak menj, indulj ellenek, magzatom! Áldjon meg az isten! Bezárják a templomokat ... A papokat nem hagyják élni ... Csak ereggy! ...

Reggelre kelve Jakov Lukics felköltötte a vendéget is.

— Határoztam! Várom a parancsát!

— Olvasd el és írd alá. — Polovcev a mellzsebéből elővett egy iratot.

„Velünk az Isten! Én, a Nagy Doni Sereg kozákja, belépek »A Don Felszabadításának Szövetségé«-be, kötelezem magam, hogy vezetőim parancsára minden eszközzel és minden erőmmel, az utolsó csepp vémig küzdök a bolsevik kommunisták, a keresztény nit esküdt ellenségei, az orosz nép elnyomói ellen.

Kötelezem magam, hogy feletteseimnek és parancsnokaimnak feltétlenül engedelmeskedem. Kötelezem magam, hogy minden vagyonomat feláldozom a pravoszláv haza oltárán. Ezt aláírásommal is megerősítem."

4

A harminckét főnyi Gremjacsij Log-i aktíva és a szegényparasztság — egy szív, egy lélek. Davidov nem volt mestere a szónak, de elejétől fogva úgy hallgatták, akár a legügyesebb mesemondót.

— Elvtársak! Én a Vörös Putyilov-gyár munkása vagyok. Engem a mi kommunista pártunk és munkásosztályunk küldött hozzátok, hogy segítsek megszervezni a kolhozt, megsemmisíteni a kulákot, a mi közös piócánkat. Nem szaporítom a szót. Mindnyájan kolhozba kell tömörülnötök, közös tulajdonná kell tenni a földet, az egész felszerelést és a jószágot. De hát miért is kell kolhozba mennetek? Azért, mert így nem élhettek tovább! Azért van baj a kenyérellátással, mert a kulák elrothasztja a gabonát a földben. Tehát harc árán el kell venni tőle! Bezzeg ti szívesen adnátok, de magatoknak is alig van. A közép- és szegényparasztok gabonájával nem lehet eltartani a Szovjetuniót. Többet kell vetni. De hogy vethetnénk többet, ha faekével vagy egyesekével szántunk? Csak a traktor ránthat ki a kátyúból. Ez tény!

— Nem tudom, mekkora földet lehet felszántani itt a Don mentén egész ősszel . . .

— Ha látástól vakulásig tartja az ember az eke szarvát, tizenkét gyeszjatyinát is felszánthat télig.

— Ugyan már! Tizenkettőt? Hát ha kemény a föld?

— Mit locsogtok összevissza?! — hasított közbe egy női hang. — Három, néha négy pár jó ökör is kell egy eke elé. De hát honnan vegyünk? Egyiknek-másiknak akad egy-egy girhes kis ökre, de a többi tőgyes ökörrel szánt. Csak a gazdagoknak van, mer azoknak még a szél hátba fú ...

— Nem erről van szó! Kapd a szoknyád alját a fogad közé, oszt hallgass! — szólt egy rekedtes, mély hang.

— A feleséged tanítgasd, ha olyan nagy eszed van, ne engem!

— Hát traktorral? ...

Davidov várt, míg elcsendesül a nép.

— Traktorral — felelte —, akár a mi Putyilov traktorunkkal is, két váltásban, egy kerek nap alatt felszántanak tizenkét gyeszjatyinát a hozzáértő, jó traktorosok.

Az egész gyűlés felkiáltott.

— Hinnye! — mondta valaki zavartan.

— Ez már beszéd! Olyan csődörrel kéne szántani — sóhajtott és füttyentett irigyen valaki.

Davidov megtörölte az izgalomtól kiszáradt ajkát tenyerével, és így folytatta.

— Mi nektek gyártjuk a traktorokat. Egy szegény- vagy középparaszt nem vehet traktort: ahhoz ő gyenge legény! Tehát szövetkezetbe kell tömörülni a mezőgazdasági munkásoknak, a szegény- meg a középparasztoknak, hogy vehessenek. A traktor, tudjátok, olyan masina, hogy kis darab földön járatni — csupa ráfizetés. Annak jókora tag kell! A kis szövet-

kezetek is csak annyi hasznot hajtanak, amennyi tejet a bakkecske ád.

— Vagy még kevesebbet! — dörmögte nyomósan egy mély hang a hátsó sarokból.

— Tehát mit tegyünk? — folytatta Davidov, ügyet sem vetve a közbeszólásra. — A párt teljes kollektivizálást tervez, hogy traktort fogjon elétek, és kirántson benneteket a nyomorból. Mert mit mondott halála előtt Lenin elvtárs? Csakis a kolhoz mentheti meg a dolgozó parasztot a nyomortól. Másképp befellegzett neki! A kulákpióca az utolsó csepp vérét is kiszipolyozza... Egészen keményen a kijelölt úton kell haladnotok! A munkásokkal szövetkezett kolhozparasztok elsöpörnek minden kulákot és minden ellenséget. Ez az igazság. Most pedig rátérek a ti szövetkezetetekre. Nem nagyméretű, gyenge, így aztán nagyon siralmasan állnak az ügyei is. Ezzel a kulák malmára hajtja a vizet... Vagy ha nem is hajtja, akkor is csupa ráfizetés! Kolhozzá kell átalakítanunk ezt a szövetkezetet. Ez lesz az a csontváz, amelyre ránő a középparaszti...

— Várj csak, félbeszakítlak egy kicsit — emelkedett szólásra a ragyás és kancsal Gyemka Usakov, aki egy idő tájt szövetkezeti tag volt.

— Kérj szót, és akkor beszélj — utasította rendre szigorúan Nagulnov, aki Davidov és Andrej Razmjotnov mellett az asztalnál ült.

— Kérés nélkül is beszélek én — legyintett Gyemka elutasítóan, és úgy bandzsított, mintha egyszerre nézne az elnökségre is, az egybegyűltekre is. — Már engedelmet, hát mér dógoztunk veszteséggel, mér váltunk terhére a szovjethatalomnak? Mér éltünk úgy, kérdem én, a hitelszövetkezet nyakán, mint holmi

tányérnyalók? Az a drágalátos szövetkezeti elnök, az az Arkaska Menok az oka mindennek!

— Úgy hazudsz, mint az istennyila! — kiáltotta egy kappanhang a hátsó sarokból, és Arkaska, könyökével lökdösődve, az elnökség asztala felé furakodott.

— Bebizonyítom! — Gyemka elsápadt; mindkét szeme az orra töve felé fordult. Razmjotnov az asztalt verte csontos öklével, de Gyemka rá se hederített, hanem Arkaskához fordult. — Evvel nem vágod ki magad a csávából. Nem azér jutott koldusbotra a kolhoz, mert kevesen vótunk, hanem a te csereberéid miatt. Az „istennyilá"-ért pedig még elbánok véled, de cudarul! Nem cserélted el a bikát egy motorbicikliért, anélkül hogy akárkit is megkérdeztél vóna? Ugye, hogy elcserélted? És kinek jutott eszébe, hogy a jó tojó tyúkokat elcserélje...

— Megint hazudsz! — védekezett jöttében Arkaska.

— Nem te beszéltél rá bennünket, hogy egy szekérért adjunk oda három ürüt meg egy üszőt? Kupec!! Úgy bizony! Az vagy! — kiáltotta diadalmasan Gyemka.

— Lassan a testtel! Mit berzenkedtek, mint két kakas?! — csillapítgatta őket Nagulnov, de arcizmai már sűrűn megráncdultak kipirult bőre alatt.

— Adjátok meg a szót, rendje-módja szerint — kérte Arkaska, aki már az asztalig furakodott. Mármár markába fogta szőke szakállát, és beszélni akart, de Davidov félretolta:

— Mindjárt befejezem, addig ne zavarj, kérlek. Tehát, amint mondtam, elvtársak, csakis a kolhoz útján lehet...

— Ugyan ne agitálj minket! Szőröstül-bőröstül szívesen belépünk mi a kolhozba — szakította félbe

Pavel Ljubiskin, a volt vörös partizán, aki a legközelebb ült az ajtóhoz.

— Nincs kifogásunk a kolhoz ellen.

— Sok lúd disznót győz.

— Csak hát okosan kell gazdálkodni.

Ljubiskin túlharsogta a zsivajt, felállt a székről, levette komor, fekete kucsmáját, és egészen eltakarta az ajtót araszos vállával, öles termetével.

— Mit agitálsz itt a szovjethatalom mellett, te csudabogár? Hisz mi állítottuk talpra a háborúban, azután is tulajdon vállunkkal támogattuk, hogy meg ne inogjon. Tudjuk mi, hogy mi a kolhoz, és be is lépünk. Csak adjatok gépet! — szólt és előrenyújtotta kicserepesedett tenyerét. — Szó se róla, jó kis masina a traktor, de ti, munkások, keveset gyártottatok belőle, hát ezért szidunk mi benneteket! Az a baj, hogy nincs mibe kapaszkodni. Ökörrel szántani, egyik kezünkkel hajtani, a másikkal könnyünket törülgetni kolhoz nélkül is tudunk. Jómagam arra gondoltam a kolhozfordulat előtt, levelet írok Kalinyinnak, segítsenek a földműveseknek, hogy valamilyen új életet kezdjenek. Mert hát az első esztendőben csakúgy volt, akár a régi rendszerben: fizess adót, és élj, ahogy tudsz! Mire való akkor az Oroszországi Kommunista Párt? Kiharcoltuk a hatalmat, de mi lesz azután? Megint csak a régi nóta: tartsd az eke szarvát?! Már akinek van mit az eke elé fogni! De akinek nincs mit befogni?! Tartsa a markát a templom előtt? Vagy húzódjon a híd alá egy bunkóval, aztán „ruházza meg" az arra haladókat?! Megengedték a gazdagoknak, hogy földet béreljenek, cselédet fogadjanak... Hát ezt diktálta a forradalom? Befogjátok a szemét! És amikor azt mondja az ember: „Hát miért harcoltunk?" — akkor a hivatalnokok.

akik sose szagoltak puskaport, csak nevetnek ezen a szón, és erre a példára kiröhög bennünket az egész fehér csürhe! Ne ott vakard, ahol nem viszket! Hallottunk mi már elég sok szép szót. Gépet adj — hitelbe vagy gabonáért —, de aztán jó gép legyen, ne holmi tragacs vagy ekekapa. Traktort adj, amiről beszéltél! Hát mért kaptam én ezt? — kérdezte, és a padokon ülők térdén átlépkedve, az asztal felé indult.

Ahogy közeledett, felrántotta inge alját, és állával melléhez szorította. Barna hasán és csípőjén engedelmesen feltárultak a bőrét összehúzó, iszonyú forradások.

— Hát mért kaptam én emlékbe a kadétoktól ezeket a kis karcolásokat?

— Orcátlan ördög! Mért nem tolod le mindjárt a nadrágodat is?! — kiáltotta élesen és felháborodva az özvegy Anyiszja, aki Gyemka Usakov mellett ült.

— Szeretnéd? — kérdezte Gyemka, és megvetően bandzsított rá.

— Hallgass, Anyiszja néni. Nem szégyellem én megmutatni a sebeimet ennek a munkásembernek. Hadd lássa! Mert ha ezután is így élünk, úgyse lesz mivel eltakarni ezt az egész mindenséget! Ennek a nadrágnak már most is csak a neve nadrág. Nappal nem is merek elmenni lányok mellett, haláira ijednek tőle.

Hátul harsányan felkacagtak és zsivajogtak, de Ljubiskin szigorúbban körültekintett, és megint hallani lehetett, ahogy a lámpában halk percegéssel ég a bél.

— Úgy látszik, azért verekedtem a kadétokkal, hogy a gazdagok megint csak jobban éljenek, mint én; hogy marcipánt egyenek, én meg kenyeret veres-

hagymával. Így van, munkás elvtárs? Ne kacsingass rám, Makar! Én esztendőben egyszer beszélek, nekem szabad.

— Folytasd — bólintott Davidov.

— Folytatom is. Az idén három gyeszjatyina búzát vetettem. Három apró gyermekem van, a húgom nyomorék, az asszony beteg. És mégis: beadtam a kivetett gabonát, Razmjotnov, felelj?!

— Be. De azért ne lármázz.

— De igenis, lármázok! Hat az a kulák, Frol Rvanij... aki lelke van?!...

— No-no! — Nagulnov az asztalra koppantott.

— Frol Rvanij beadta? Igen, vagy nem?

— Nem, de meg is büntette a bíróság, a gabonát is elvettük tőle — vetette közbe Razmjotnov. Szeme szilajul villogott, és látható gyönyörűséggel hallgatta Ljubiskint.

„Csak most volnál itt, te lajhár!" — gondolta Davidov; eszébe jutott a kerületi bizottság titkára.

— Csakhogy Frol az idén is Frol marad ám! Aztán tavasszal megint jön, hogy felfogadjon cselédjének! — kiáltotta, és Davidov lába elé vágta fekete kucsmáját. — Mit beszélsz itt nekem kolhozról?! Vágjátok át a kulák inát, akkor belépünk! Adjátok nekünk a kulák gépeit, ökreit, adjátok nekünk az erejét, akkor egyenlők leszünk! De folyton csak beszéltek meg beszéltek „a kulák megsemmisítésé"-ről, az meg évről évre gyarapszik, akár a keserű lapu, elfogja előlünk a napot.

— Add nekünk a Frol vagyonát, Arkaska Menok, majd elcseréli egy repülőgépér — szúrta közbe Gyemka.

— Óh-ha-ha-ha-ha!...

— Fején találta!

— Ez sértés! Tanúk vannak rá!
— Kuss! Nem hallok miattad semmit!
— Nem fogjátok már be a szátokat, nyavalyások?
— Ejnye hát! Csend legyen!...

Davidov csak üggyel-bajjal tudott véget vetni a hirtelen támadt ricsajnak.

— Éppen ez pártunk politikája. Mért döngetsz nyitott kaput? Megsemmisítjük a kulákságot mint osztályt, a vagyonát meg a kolhoznak adjuk. Ez tény! Kár volt az asztal alá hajítani azt a kucsmát, partizán elvtárs, kell még az a fejedre is! Ezentúl nem árendálhat földet a kulák, cselédet se fogadhat! Csak szükségből tűrtük a kulákot; több gabonát adott be, mint a kolhozok. De most fordult a világ. Sztálin elvtárs pontosan számot vetett mindennel, és azt mondta, takarodjon a kulák ebből a világból! A vagyonát oda kell adni a kolhozoknak... Folyton gépekért sírsz... Ötszázmillió rubelt adnak a kolhozoknak, csak javításra. Hát ez semmi?! Hallottál róla? Akkor mért maszlagolod tele a többiek fejét? Először kolhozt teremtsünk, csak azután törődjünk a gépekkel. Te elébb a hámot veszed meg, aztán a hámhoz a lovat? Mit nevetsz? Így van az bizony!

— Ljubiskin farral akar előre menni!
— Haha!!
— Szívvel-lélekkel bemegyünk mi a kolhozba!
— A hám dolgában... közel jár az igazsághoz...
— Akár ma éjszaka is belépünk!
— Írj be azonnal!
— Vezess, törjük össze a kulákokat!
— Aki belép a kolhozba, tartsa fel a kezét! — javasolta Nagulnov. Harminchárom feltartott kezet számoltak össze. Valaki annyira eldévánkozott, hogy mind a kettőt felemelte.

A fojtó meleg lehúzta Davidovról mind a felöltőt, mind a kiskabátot. Még inge gallérját is kigombolta. Mosolyogva várta, míg elcsitul a zaj.

— Öntudatosságban nincs hiány, ez tény! De azt hiszitek, hogy ha beléptek a kolhozba, mindent elintéztetek? Nem! Ez nem elég! Ti, szegényparasztok, ti vagytok a szovjethatalom támasza. Ti vagytok a falu leglelke, nektek magatoknak is be kell lépnetek a kolhozba, és magatok után kell vonnotok az ingadozó középparasztot is.

— De hogy' vonjuk, ha nem akarja? Vagy — kötelet a szarvára, oszt gyerünk? Nem ökör az! — mondta Arkaska Menok.

— Győzd meg! Hát milyen harcosa vagy te a mi igazunknak, ha nem tudsz mást magaddal ragadni? Holnap gyűlés. Te magad is szavazz igennel, és beszéld rá középparaszt szomszédodat is. Most pedig áttérünk a kulákkérdés megvitatására. Kimondjuk-e, hogy a kulákot ki kell telepíteni az Észak-kaukázusi Határterületről, vagy sem?

— Aláírjuk!

— Meg kell cibálni őket!

— Nem, nem *meg* kell hanem *ki* kell cibálni, mégpedig gyökerestül — igazította ki Davidov, majd Razmjotnovhoz fordult: — Olvassuk fel a kulákok listáját. Mindjárt jóváhagyjuk a kuláktalanításukat.

Andrej elővette a mappából egy papírlapot, és átnyújtotta Davidovnak.

— Frol Damaszkov. Rászolgált-e, hogy így büntesse a proletariátus?

Egyszerre lendültek a levegőbe a kezek. De Davidov egy tartózkodót fedezett fel, amikor összeszámolta a szavazatokat.

— Nem helyesled? — kérdezte, és felhúzta verejtéklepte szemöldökét.

— Nem szavazok — felelte kurtán az igénytelen külsejű, csendes kozák, aki tartózkodott a szavazástól.

— Miért nem? — foggatta tovább Davidov.

— Azért, mert Frol a szomszédom, és sok jót tett velem. Így hát nem bírok kezet emelni rá.

— Azonnal menj ki! — parancsolta Nagulnov remegő hangon, és — mint lovas a kengyelben — kissé felemelkedett.

— Nem, ezt nem szabad, Nagulnov elvtárs! — vágott közbe szigorúan Davidov. — Ne menj el, polgártárs! Magyarázd meg a viselkedésedet. Kulák-e szerinted Damaszkov, vagy sem?

— Ahhoz én nem értek. Én írástudatlan vagyok, és kérem, hogy engedjenek el a gyűlésről.

— Nem, csak magyarázd meg, kérlek, milyen kegyben részeltetett.

— Mindig segített rajtam, ökröket, vetőmagot adott kölcsön... Nem semmi az!. De azért nem árulom el a szovjethatalmat, mellette vagyok...

— Megkért, hogy pártját fogjad?! Lepénzelt, lekenyerezett? Csak valld be bátran, ne félj! — kapcsolódott bele a beszélgetésbe Razmjotnov. — No, mondd meg, mit ígért? — kérdezte, és után elmosolyodott, mert szégyellte ezt az embert és saját leplezetlen kérdéseit.

— Hátha semmit sem ígért! Honnan tudod?

— Hazudsz, Tyimofej! Megvettek. Kulákok szekértolója lettél! — kiáltotta valaki a sorok közül.

— Csúfoljatok, aminek akartok, rajtatok áll...

— A szovjethatalmat pártolod-e, vagy a kulákot? — kérdezte Davidov, mintha kést szegett volna a kozák torkának. — Ne hozz szégyent a szegény-

paraszt-osztályra, polgártárs, mondd meg kereken a gyűlésnek, ki mellett állsz.

— Mit kínlódtok vele?! — vágott közbe felháborodva Ljubiskin. — Egy üveg pálinkáért szőröstülbőröstül meg lehet venni. Még rád nézni is fáj, Tyimofej!

A szavazástól tartózkodó Tyimofej Borcsev utoljára is, színlelt alázattal, így felelt:

— Én a szovjethatalom mellett vagyok. Mért kötekedtek velem? A tudatlanságom miatt gabalyodtam így meg... — mondta, de azért a másodszori szavazáskor is csak ímmel-ámmal tartotta fel kezét.

Davidov belefirkantotta noteszébe: „Tyimofej Borcsev fejét telemaszlagolta az osztályellenség. Meggyúrni!"

A gyűlés egyhangúan kuláknak minősített még négy nagygazdát.

De mikor Davidov azt olvasta:

— Tyit Borogyin — és megkérdezte: — Ki szavaz „igen"-nek? — az egész gyűlés kínosan hallgatott. Nagulnov zavartan nézett össze Razmjotnovval, Ljubiskin meg verejtékes homlokát törölgette kucsmájával.

— Mi lelt benneteket? Mit jelent ez a csend? — kérdezte meglepetten Davidov, és végigjártatta szemét az előtte ülők sorain, majd Nagulnovra fordította tekintetét.

— Megmondom — kezdte Nagulnov tétován. — Ez a Borogyin — a falu szája csak Tyitoknak hívja — tizennyolcban velünk együtt önként lépett be a vörösgárdába. Szegényparaszti sorból származott, hát derekasan harcolt. Többször megsebesült; kitüntetést, ezüstórát is kapott forradalmi szolgálatáért. De aztán, tudod, munkás elvtárs, mintha szíven szúrt

volna bennünket. Mihelyt hazajött, úgy nekiesett a gazdálkodásnak, akár a kutya a dögnek ... Intettük, de ránk se hederített; elkezdett tollasodni. Éjt nappallá téve robotolt, torzonborz szakállt, bajuszt eresztett, télen-nyáron egy szál vászonnadrágban járt. Szerzett három pár ökröt, no meg sérvet is, olyan sok mindenféle terhet emelgetett. De ez még mind kevés volt neki. Hol két, hol három napszámost fogadott. Szert tett egy szélmalomra, aztán vett egy ötlóerős gőzmotort, olajütőt rendezett be, meg marhával kupeckedett. Maga is ritkán eszik jó falatot, a napszámosait is koplaltatja, pedig húsz órát robotolnak napjába', meg ötször is felkelnek éjjelente, hogy abrakot keverjenek a lónak, meg lökjenek a marhának. Többször is behívtuk a sejtbe meg a szovjetbe, iszonyúan rápirítottunk, azt mondtuk neki: „Hagyd abba, Tyit, ne állj a mi drága szovjethatalmunk útjába! Hiszen te is eleget szenvedtél érte a fronton te is a fehérek ellen voltál ..." — Nagulnov felsóhajtott, és széttárta a karját. — De mit tehetünk, ha annyira belebújt az ördög? Látjuk, hogy csakis a vagyonáért él-hal! Megint behívjuk, eszébe juttatjuk a harcokat meg közös szenvedéseinket, a lelkére beszélünk, fenyegetjük, hogy eltapossuk, ha egyszer utunkba áll, ha burzsujjá válik és nem akarja megvárni a világforradalmat.

— Rövidebben — kérte türelmetlenül Davidov.

Nagulnov hangja megremegett és elhalkult.

— Erről nem lehet rövidebben. Ez annyira fáj, hogy vérzik a szívünk .. Hát ez a Tyitok azt feleli: „Teljesítem a szovjethatalom parancsait, növelem a vetésterületet. Cselédeket is törvényesen tartok: a feleségem beteg. Én semmi se voltam és minden let-

tem, mindenem megvan, amiért harcoltam. És nem veletek áll vagy bukik a szovjethatalom sem! Én tulajdon kezemmel adok ennie, ti meg csak az aktákat tologatjátok — a színeteket se lássam." Ha a háborúról meg az együtt elszenvedet nehézségekről beszélünk vele, néha könny csillan meg a szemében, de nem enged neki szabad folyást, elfordul, megkeményíti a szívét, és azt mondja: „Ami vót, az vót!" Elvettük tőle a választójogot. Kapkodott aztán fűhöz-fához. Beadványokat írt a határterületi központba meg Moszkvába. De én úgy gondolom, hogy a központi intézményekben öreg forradalmárok ülnek a fő helyeken, azok meg jól tudják: ha egyszer elárult bennünket valaki, az ellenség, annak nincs kegyelem!

— Mégiscsak fogd rövidebbre!

— Mindjárt bevégzem. Ott sem adták vissza a választójogát, és a mai napig is ugyanabban az állapotban van, igaz, hogy a cselédeit elbocsátotta...

— No hát, akkor mi a baj? — kérdezte Davidov, és figyelmesen Nagulnov arcába nézet. De Nagulnov napégette, rövid pillája alá rejtette szemét.

— Hát ezért hallgat a gyűlés. Én csak megmagyaráztam, ki volt a régi jó időkben az a Tyit Borogyin, aki ma kulák.

Davidov összeszorította ajkát, és elkomorodott.

— Mit traktálsz bennünket ilyen szívfájdító históriákkal? Partizán volt? Tisztelet-becsület jár érte. Kulák lett, ellenséggé fajult? El kell taposni! Itt nincs helye semmiféle vitának!

— Nem azért beszélek, mert sajnálom. Ne vádolj ok nélkül, elvtárs!

— Ki szavazza meg Borogyin kulák birtokának

kisajátítását? — kérdezte Davidov, és végigjártatta tekintetét a sorokon.

Ha nem is egyszerre, ha külön-külön is, de csak feltartották a kezüket.

A gyűlés után Nagulnov meghívta Davidovot, háljon nála.

— Holnap majd keresünk lakást magának — mondta, amint kibotorkáltak a szovjetház sötét pitvarából.

Egymás mellett mentek a csikorgó havon. Nagulnov kigombolta ködmönét.

— Sokkal könnyebben lélegzek, kedves munkás elvtárs — kezdte halkan —, amióta meghallottam, hogy kolhozba kell egyesíteni minden paraszti vagyont. Én gyermekkorom óta gyűlölöm a magántulajdont. Minden baj abból származik, helyesen írták a tudós elvtársak: Marx és Engels. Mert lám, még a szovjethatalom alatt is úgy tülekednek, marakodnak emiatt az átkozott ragályos betegség miatt, akár a disznók a vályúnál! Hát még a régi rendszerben! Akkor mi volt?! Belegondolni is szörnyűség! Apám módos kozák volt. Négy pár ökör, öt ló, óriási, hatvan-hetven, de néha száz gyeszjatyina szántóföld! Nagy volt a család, dolgos. Magunk is elboldogultunk. Csak gondolja meg: három nős bátyám volt. Megmaradt az eszemben egy olyan eset, amely miatt fellázadtam a magántulajdon ellen. A szomszéd disznója egyszer becsámborgott a veteményeskertünkbe, és feldúrt néhány fészek krumplit. Meglátja az anyám, kimerít egy kancsó forró vizet a fazékból, és azt mondja nekem: „Hajtsd ki csak, Makarka, én majd a kisajtó mellé állok." Akkoriban tizenkét esztendős voltam, hát persze, megkergettem azt a

szerencsétlen disznót. Anyám meg rázúdította a forró vizet. Rögtön füstöt vetett a szőre! Megdöglött a disznó. A szomszéd meg bosszút forralt. Egy hét múlva elégett a határban huszonhárom búzakeresztünk. Apám már tudta, kinek a keze műve vót, nem hagyta annyiba', perre vitte a dolgot. Olyan nagy harag támadt köztök, hogy látni se bírták egymást! Mihelyt becsíptek, rögtön ölre mentek. Öt esztendeig pereskedtek, amíg egyszer aztán emberhalál lett belőle... Farsangkor halva találták a szomszéd fiát a szérűn. Valaki vasvillával több helyütt is átdöfte a mellét. Egyből-másból azt gyanítottam, hogy a bátyáim a tettesek. Volt nyomozás, de nem találták meg a gyilkosokat... Jegyzőkönyvet írtak: részeg fővel esett bele a vasvillába. Én nem maradtam tovább az apámnál, cselédnek szegődtem. Aztán a frontra kerültem. Hányszor megesett: fekszem a földön, a német nehézgránáttal lő; fekete füst száll a földről az égre. Fekszem-fekszem, és azt gondolom: „Hát kiért, kinek a vagyonáért kell vállalnom ezt a borzalmat, sőt a halált is?" Amikor így lőttek bennünket, szerettem volna szeggé változni: akkor bezzeg fejig befúródnék a földbe! Hej, szülőanyám, mi volt ott?! Gázt is szagoltam, mérgezést kaptam. Most aztán, ha csak egy kicsit is hegynek felfelé kell menni, elakad a lélegzetem, fejembe tódul a vér, nem bírok menni. Okos emberek már a fronton felnyitották a szememet, bolsevikul jöttem haza. A polgárháborúban irgalmatlanul aprítottam a fehér gazokat! Kasztornaja alatt gránátnyomás ért; azóta rohamokat kapok. De most itt ez a kitüntetés — Nagulnov a rendjelre tette hatalmas tenyerét, és hangjában különös melegségű, új árnyalat csendült meg —,

ettől mindjárt fölmelegszik a lelkem. Most megint fronton vagyok, kedves elvtársam, mint a polgárháború idején. Be kell ásnunk magunkat a földbe, és mindenkit be kell hozni a kolhozba. Közelebb, közelebb a világforradalomhoz.

— Jól ismered te azt a Tyit Borogyint? — kérdezte menet közben, tűnődve Davidov.

— Hát hogyne! Jó barátok is voltunk, de épp azért rúgtuk össze a patkót, mert túlságosan imádja a vagyont. Húszban kuláklázadás tört ki a donyeci körzet egyik járásában. Együtt vettünk részt a leverésében. Két lovas század meg egy külön rendeltetésű csapat indult rohamra. Sok lekaszabolt lázadó feküdt a kertek alatt. Tyitok egy éjszaka batyuval állított be a házba, a szállására. Megrázza, hát nyolc levágott láb potyog a szoba földjére. „Megháborodtál?!... — szólt rá egy bajtársa. — Azonnal takarodj innen ezzel a micsodával!" — „Ezek már nem kelnek fel többet, a bitangok! — vágott vissza Tyitok. — Nekem meg éppen kapóra jön ez a négy pár csizma. Lesz lábbelije az egész családnak." Megmelegítette a lábakat a kemencén, aztán egymás után leráncigálta róluk a csizmát. Felhasította kardjával a varrást a száron, úgy húzta le. A mezítelen lábakat aztán kivitte, és egy szalmakazalba dugta. „Eltemettem őket" — mondta. Ha ezt akkor mindjárt megtudjuk, agyonlőjük, mint egy kutyát. De a bajtársai nem árulták el. Később kérdőre vontam: igaz-e. „Igaz — azt mondja — ráfagyott a csizma a lábukra, nem tudtam lehúzni. hát lábastul lecsaptam őket a karddal. Csizmadia vagyok, sajnáltam volna, hogy ilyen jó csizmák csak úgy elrohadjanak a földben. De most már — azt mondja — magam is megborza-

dok, ha eszembe jut. Néha még éjjel is felserkenek, olyankor megkérem az asszonyt, hogy engedjen a fal mellé, mert az ágy szélén félek..."

— No de már itthon is vagyunk. — Nagulnov belépett az udvarra, és megcsörrentette az ajtó reteszét.

5

Andrej Razmjotnovot 1913-ban hívták be tényleges katonai szolgálatra. Az akkori rend szerint a saját lován kellett volna bevonulnia. De nemcsak lovat, hanem még a kötelező kozákfelszerelést sem tudta megvenni. Megboldogult apjától csak a nagyapja ütött-kopott, fényevesztett hüvelyű kardját örökölte. Soha életében nem felejti el Andrej azt a keserű megalázást! Az öregek a községi gyűlésen elhatározták, hogy a sereg költségén küldik szolgálatba: vettek neki egy olcsó, sárga lovacskát, nyerget, két köpenyt, két buggyos nadrágot, csizmát... „Közköltségen szerelünk fel, Andrjuska, hát vigyázz, el ne felejtsd a jóságunkat, szégyent ne hozz a falura, derékul szolgáld a cárt..." — mondták az öregek Andrejnek.

A gazdag kozákok fiai meg a korolkovói ménteleprő vagy provali fajcsődöröktől számazó, százasokat érő, drága nyergű, ezüstös szerszámú lovakon, vadonatúj ruhában feszítettek a lóversenyeken... Andrej földporcióját a község vezetősége vette gondjaiba, és mialatt Andrej a frontokon hányódva védelmezte a mások vagyonát meg a mások dús éle-

tét, évről évre árendába adta. Andrej a német háborúban három György-keresztet is megszolgált. A „keresztpénzt" hazaküldte feleségének és anyjának. Abból élt menyével az öregasszony, akinek könnyektől sós öregségét csak eléggé későn sikerült Andrejnek enyhitenie valamelyest.

Andrej felesége a háború vége felé, ősszel elszegődött a cséplésre, összekuporgatott egy kis pénzmagot, és a frontra utazott, hogy meglátogassa férjét. Alig néhány napot töltött ott (a 11. doni kozákezred, amelyben Andrej szolgált, éppen pihenőszálláson volt), el-elhevert a férje karja közt. Nyári száraz villámként lobbantak el azok az éjszakák. De hát, sok idő kell-e a mohó asszonyi boldogságvágynak a szerelmes ölelésre? Derűsen ragyogó szemmel tért haza a frontról, és amikor eljött az ideje, minden jajszó és sírás nélkül, szinte észrevétlenül, egyenest a szántáson, egy kisfiút szült, Andrej szakasztott mását.

Razmjotnov tizennyolcban, rövid látogatásra hazament Gremjacsij Logba. Nem sok időt töltött a faluban; megjavította a korhatag cölöpöket, a színek szarufáit, felszántotta két geszjatyina földjét, aztán egész nap pesztrálta kisfiát, katonaszaggal átitatott, rövid nyakába ültette, szaladgált vele a nagyházban, nevetett. De világos, többnyire haragos szemének sarkába egyszer könnycseppek gyűltek, a felesége észrevette és elsápadt: „Csak nem akarsz elmenni, Andrjusa?" — „Holnap indulok, készíts elemózsiát."

Másnap ő, Makar Nagulnov, Ljubiskin gárdakozák, Tyit Borogyin és még nyolc frontharcos kozák már reggel összegyűlt Andrej háza előtt. A különböző színű, felnyergelt lovak a szélmalomn túlra röpítették őket, és a nyári patkóval megvasalt paták

nyomában még sokáig kavargott az úton a felgomolygó, könnyű, tavaszi por.

Azon a napon Gremjacsij Log felett, a megáradt folyó meg a róna felett, az egész kék világ felett, a téres-tágas szűzi magasságban egyetlen kiáltás, egyetlen hang nélkül fekete szárnyú vadkacsák és vadlibák rajai szálltak sietve délről észak felé.

Andrej Kamenszkajában elvált bajtársaitól. A Vorosilov-hadsereg egyik csapatával Morozovszkaja—Caricin felé indult. Makar Nagulnov, Ljubiskin meg a többiek Voronyezsbe kerültek. Három hónap múlva Andrejt Krivaja Muzga alatt könnyebben megsebesítette egy gránátszilánk. A kötözőhelyen véletlenül összetalálkozott egy földijével, s attól megtudta, hogy Podtyolkov osztagának szetzúzása után Andrej falujabeli fehér kozákok Gremjacsij Logban kegyetlenül megpocsékolták a feleségét — bosszúból, amiért beállt a vörösök közé: hogy ezt megtudta az egész falu; hogy Jevdokija nem bírta elviselni a gyalázatot, és kezet vetett magára.

... Fagyos nap. December vége. Gremjacsij Log. Házat, szint, sövényt, fát — mindent fehér dér bolyha borít. A távoli dombon túl csata dúl. Tompán dörögnek Guszelscsikov tábornok ágyúi. Andrej estefelé ért a faluba tajtékos lován. Még most is jól emlékszik rá. Csak be kell hunynia a szemét, és a múltba irányítania sebesen száguldó emlékezetét... Megcsikordul a kisajtó. Andrej szinte fudokolva húzza a kantárszárat, vezeti be az udvarra a fáradtságtól alig támolygó lovát. Anyja hajadonfőtt kirohan a pitvarból.

Jaj, de hasította Andrej dobhártyáját anyja halottsirató, hangos zokogása:

— Drága fia-a-am! Örökre lehunyta azt a szép szemét!...

Razmjotnov mintha idegen udvarra tévedt volna be; a kantárszárat a tornác korlátjára csavarta, bement a házba. Beesett szeme — akár a halotté — kutatva siklott végig az üres szobán, az üres bölcsőn.

— Hol a gyermek?

Az anyja a kötőjébe fúrta az arcát, és csak ingatta ritka hajú, ősz fejét.

Alig tudta válaszra bírni:

— Nem tudtam megőrizni a te kis galambodat! Dunyuska után két héttel... a torokgyík...

— Ne kiabálj... Csak én... Csak én tudnék sírni! Ki erőszakolta meg Jevdokiját?

— Anyikej Gyevjatkin hurcolta ki a szérűre... Engem megkorbácsolt. A fiúkat odacsődítette a szérűre. Fehér kezét összeverte a kardja hüvelyével, egészen fekete lett... Csak a szeme...

— Otthon van most?

— Elmenekült.

— Van otthon valaki?

— A felesége meg az öreg. Andrjusa! Ne öld meg őket! Nem felelhetnek a más bűnéért!

— Ne oktass engem!

Andrej elfeketedett, fuldoklott. Kiszakította köpenye kapcsát, zubbonya és alsó inge gallérját. Kiálló bordájú, meztelen mellével nekifeküdt a vizesedénynek, ivott belőle, és marta fogával a szélét. Aztán felállt, és szemét fel se vetve, azt kérdezte:

— Mit izent a halála előtt, édesanyám?

Anyja a szépsarokba nyúlt, a szentképtartó mögül előhúzott egy megsárgult papírdarabot. Mintha azon a drága hangon csendültek volna meg a halott sza-

vai: „Drága Andrjusenykám! Meggyaláztak azok az átkozottak, bemocskoltak engem, meg az én szerető szívemet! Nem látlak többet, nem látom már Isten szép világát. Nem engedi a lelkem, hogy vérbajjal éljek tovább. Andrjusenykám, virágszálam! Hányadik éjszaka nem alszok már, és könnyeimmel öntözöm a párnám. Sose felejtem el szerelmünket, emlékszem rá a túlvilágon is. Csak a gyereket sajnálom meg téged, hogy olyan rövid volt a szerelmünk, az életem veled. Hozz más asszonyt a házba — szeresse a Jóisten nevében a mi fiacskánkat. Szeresd te is az én kis árvámat. Édesanyádnak kösd a lelkére, hogy a szoknyáimat, a kendőimet meg a blúzaimat adja oda a húgomnak. Menyasszony, kell neki . . ."

Andrej sebes vágtában nyargalt Gyevjatkinék portájához, leszállt a lóról, kirántotta a kardját hüvelyéből, és felvágtatott a tornácra. Anyikej Gyevjatkin apja — magas, ősz aggastyán — keresztet vetett, amikor meglátta, és letérdelt a szentképek előtt.

— Andrej Sztyepanics! — csak ennyit mondott, és Andrej lábához borult. Többet egy szót se szólt, és nem emelte fel a padlóról rózsaszínű, tar fejét.

— Felelsz a fiadért! — Andrej bal kezével megragadta az öreg ősz szakállát, kirúgta az ajtót, és dübörögve vonszolta végig Gyevjatkint a tornácon. Az öregasszony eszméletlenül hánykolódott a kemencénél, de Gyevjatkinék menye, Anyikej felesége egy csomóba nyalábolta a gyermekeket (szám szerint hat volt neki), és zokogva kirohant a tornácra. Andrej olyan fehér volt, akár egy hulla szélnyalta csontja; oldalt hajolva már csapásra emelte kardját az öreg nyaka fölött, de ekkor bőgve, visítva, sírva a lábához peregtek a különböző nagyságú, taknyos kisgyermekek.

— Vágd agyon őket is! Hisz mind Anyikuska kölykei! Engem is ölj meg! — kiabálta Avdotya. Anyikej felesége, és rózsaszínű ingét kigombolva, ráncos, fityegő, aszott mellével egyenest Andrejnek tartott. Andrej lábánál meg ott nyüzsgött a gyermekhad, egyik apróbb, mint a másik... Hátrahőkölt, vadul körülnézett, hüvelyébe dugta kardját, és a sima földön is botladozva, a lovához indult. Az öreg, az imént átélt ijedtség örömében sírva, egészen a kisajtóig követte, és minduntalan igyekezett odahajolni és megcsókolni a kengyelt, de Andrej finnyásan összeráncolta homlokát, és elrántotta a lábát.

— Szerencséd... hogy a gyermekek...

Otthon három nap, három éjjel öntötte magába a kisüstit, részegségében sírt, a második éjszaka felgyújtotta azt a színt, amelynek a keresztgerendájára felakasztotta magát Jevdokija, a negyedik napon — felduzzadt, szörnyű arccal — csendesen elbúcsúzott anyjától; az öregasszony, amikor melléhez szorította fejét, fia szőke üstökében először vett észre árvalányhajhoz hasonló ősz hajszálakat.

Andrej csak két év múlva tért vissza Gremjacsij Logba a lengyel frontról. Egy évig a felsődoni körzetben barangolt egy élelmezési osztaggal, azután belevetette magát a gazdálkodásba. Anyjának azt a tanácsát, hogy nősüljön meg, eleresztette a füle mellett. De egyszer az anyja makacsul követelte, hogy adjon választ.

— Nősülj meg, Andrjusa! Én már nem bírom tolnihúzni a fazekakat. Akármelyik lány hozzád megy feleségül. Kiét kérjük meg?

— Nem nősülök, anyám, ne zaklass!

— Mindig ezt a nótát fújja! Pedig lám, a fejedet már megütötte a dér. Hát mikor szánod már rá ma-

gad? Ha egészen fehér leszel? Anyáddal nem is törődsz? Pedig én azt hittem, hogy majd unokákat dajkálok. Két kecske szőrét is megszedtem, hogy harisnyát kössek belőle a gyermekeknek... Azokat mosdatni, fürösztení — az volna már az én dolgom. Nehéz már nekem a tehénfejés is: nem fogadnak szót az ujjaim. — Sírva fakadt. — Hát ilyen szörnyeteget szültem én?! Megbicsakolja magát, és csak szuszog. Mér nem szólsz, mi? Te ördög!

Andrej fogta a kucsmáját, és szótlanul kiment a házból. De az öregasszony, az csak nem csillapodott: tereferélt a szomszédasszonyokkal, pusmogott, tanakodott velük...

— Jevdokija után senkit se hozok a házba — hajtotta a magáét mogorván Andrej.

És az anya haragja most a megboldogult menyére csapott át.

— Megbabonázta az a kígyó! — mondta az öregasszonyoknak, ha találkozott velük a csordaúton, vagy ha alkonyatkor az udvara előtt üldögélt. — Felakasztotta magát, meg őtet is a sírba viszi. Nem akar másikat elvenni. Pedig hát olyan nehéz a sorom. Bizony, kedvesem. Ha ránézek a más onokájára, hát csak sírok, mint a záporeső; más öregasszonynak van vigasza, öröme, én meg csak magam vagyok, akár az ürge a lyukában.

Ugyanabban az évben Andrej összekerült Marinával, Mihail Pojarkovnak, egy Novocserkasszknál elesett őrmesternek az özvegyével... Marina akkor ősszel töltötte be a negyvenet, de telt, erős testében, barna arcán még mindig megőrzött valami pusztai, halvány szépséget.

Andrej októberben sással fedte az asszony házát. Alkonyattájban az asszony behívta a házba, fürgén

megterítette az asztalt, elébe tett egy tál céklalevest, tiszta, hímzett törülközőt terített Andrej térdére, ő maga leült vele szemközt, tenyerével alátámasztotta kiálló csontú arcát. Andrej szótlanul rá-rásandított az asszony büszke fejére, melyet majd lehúzott a fényes fekete konty. Sűrű volt a haja, látszólag olyan merev, akár a ló sörénye, de apró füle mellett gyermekien nyugtalanul és puhán kunkorgott. Marina közvetlen közelről hunyorgott Andrejre hosszúkás, egy kissé ferde vágású, fekete szemével.

— Szedjek még? — kérdezte.

— Hát, lehet — egyezett bele Andrej, és tenyerével megtörölte szőke bajuszát.

Már-már újból nekilátott a céklalevesnek. Marina szembe ült vele, és figyelmesen, várakozó tekintettel nézett rá, de Andrej véletlenül meglátta, hogy az asszony telt nyakán sebesen lüktet egy kék ér, zavarba esett, és letette a kanalat.

— Mi lelt? — kérdezte az asszony, és csodálkozva felrebbentette szemöldökének fekete szárnyait.

— Jóllaktam. Köszönöm. Holnap reggel eljövök, bevégzem a fedést.

Marina megkerülte az asztalt. Tömör ötvözetű fogsorát lassan feltárta mosolya; nagy, puha mellével Andrejhez simult, és súgva azt kérdezte:

— Nem hálsz nálam?

— Azt is lehet — felelte Andrej zavartan, mert más nem jött a nyelvére.

Marina azzal bosszulta meg ezt a buta feleletet, hogy mélyen meghajtotta telt derekát, és azt mondta:

— Köszönöm, drágaságom! Csak megtiszteled szegény özvegyasszonyt... Már attól féltem, én szegény bűnös, hogy kosarat adsz.

Sebtében elfújta a mécset, a sötétben megvetette az ágyat, bereteszelte a pitvarajtót, és alig észrevehető bosszúsággal, lenézően azt mondta:

— De hamvábahótt kozák vagy te! Biztosan valami tambovi bádogos csinált.

— Hogyhogy? — kérdezte Andrej sértődötten, és még a csizmahúzást is félbehagyta.

— Ugyanúgy, ahogy a többit. A szemed szilajnak látszik, mégis olyan gyáva vagy az asszony előtt! Oszt még ez kapott kereszteket a háborúba! — Majd kevésbé érthetően folytatta, mert ahogy kibontotta a haját, a foga közé vette a hajtűket. — Emlékszel az én Misámra? Alacsonyabb vót, mint én. Te ugyanolyan magos vagy, mint én, de ő egy cseppet kisebb vót. Hát én csakis a bátorságáér szerettem. Ő még a legerősebbtől sem gyulladt be a kocsmába. Ha beverték is az orrát, akkor se bírtak el véle. Tán azér is halt meg. Ő tudta, hogy mér szeretem ... — fejezte be büszkén.

Andrejnek eszébe jutott, mit mondtak a falubeli kozákok, Marina férjének ezredtársai, akik szemtanúi voltak halálának: egyszer, amikor felderítő úton voltak, rohamra vezette szakaszát egy kétszerte nagyobb vörös járőr ellen; a vörösök egy kézi géppuskával megfutamították őket, lelőttek négy kozákot, magát Mihail Pojarkovot pedig elvágták a többiektől, és a nyomába eredtek. Három üldöző vöröskatonát közvetlen közelről agyonlőtt, ahogy nyargaltában visszalövöldözött, ő maga pedig, aki a legkülönb lovas volt az ezredben, virtusosan szökdelve menekült a lövések elöl, el is szelelt volna, de a lova lába belezöttyent egy gödörbe, a gazdája lebukfencezett, és eltörte a lábát. Ekkor aztán ütött a szilaj őrmester órája ...

Andrej elmosolyodott, amikor eszébe jutott a Pojarkov haláláról szóló elbeszélés.

Marina lefeküdt; szaporán lihegve közel húzódott Andrejhez. Egy félóra múlva, a félbehagyott beszélgetést folytatva, azt suttogta:

— Miskát a bátorságáér szerettem, de téged... csak úgy, semmiér — és lángoló kicsiny fülét Andrej melléhez szorította. Andrejnek meg úgy rémlett a félhomályban, hogy az asszony szeme tűzben ég, és dacosan világol, akár a makrancos lóé. Hajnaltájban azt kérdezte az asszony:

— Holnap eljössz befedni a házat?

— Hát már hogyne jönnék? — felelte Andrej meglepetten.

— Ne gyere...

— Mér ne?

— Ugyan, hát milyen tetőfedő vagy te?! Scsukar apó különbül befedi — mondta Marina, és hangosan felnevetett. — Szántszándékkal hívtalak most téged!... Mivel csalogattalak volna ide másképp? Látod, milyen költségbe vertél?! Úgyis újra kell fedetni az egész házat, náddal.

Két nap múlva Scsukar apó új fedelet remekelt a házra, és szüntelenül szidta a gazdasszony előtt Andrej munkáját: nem ér az egy fapitykét sem.

Andrej meg attól fogva minden éjjel el-ellátogatott Marinához. Édesnek találta a tíz évvel idősebb asszony szerelmét, olyan édes volt az, akár az erdei téli alma, melyet már megcsípett az első fagy...

A falu hamar megtudta, mi van köztük, és különféleképpen fogadta kapcsolatukat. Andrej anyja sírt, és így panaszkodott a szomszédasszonyoknak: „Szégyen, gyalázat! Egy öregasszonnyal szűrte össze a levet." De aztán beletörődött és lecsillapodott.

Nyurka, a szomszédék lánya, akivel Andrej alkalomadtán el-eltréfált, enyelgett, sokáig kerülte a találkozást, de egyszer, még az első hó leeste előtt, rőzsevágáskor szemtől szembe találkozott vele; elsápadt.

— Megnyergelt az öregasszony? — kérdezte reszkető ajakkal mosolyogva, és nem is igyekezett titkolni a szempillái alatt csillogó könnyeket.

— Még lélegzethez se jutok! — próbálta tréfával elütni Andrej.

— Fiatalabbat nem találtál? — kérdezte tovább haladva Nyurka.

— Hát nézd, milyen vagyok én is! — Andrej levette kucsmáját, és ősz csíkokkal keresztül-kasul szeldelt fejére mutatott bőrkesztyűjével.

— Pedig — én bolond — deres fejjel is megszerettelek, te kutyaházi! No, akkor hát minden jót! — mondta, és fejét sértődötten felvetve továbbment.

Makar Nagulnov röviden csak annyit mondott:

— Nem helyeslem, Andrjuska! Őrmestert meg kisgazdát csinál belőled. Nono, csak tréfálok, nem látod?

— Vedd el már törvényesen — mondta egyszer nagy kegyesen az anyja. — Hadd legyen igazán a menyem.

— Nincs értelme — felelte kitérőleg Andrej.

Marina mintha húsz évet fiatalodott volna. Éjszakánként, ha fogadta Andrejt, tartózkodóan ragyogott egy kissé ferde metszésű szeme, férfias erővel ölelte meg Andrejt, és kiálló csontú, barna arcán világosvirradtig se halványult el a meggyszínben virító pirosság. Mintha visszajött volna leánykora! Selyemdarabokból tarka dohányzacskókat varrt Andrejnek, odaadóan figyelte minden mozdulatát, kereste a ked-

vét, és szörnyű elemi erővel felébredt benne a féltékenység és az a félelem, hogy elveszti Andrejt. Eljárt a gyűlésekre, csak azért, hogy ott is szemmel tartsa, nem édeleg-e ott a fiatal menyecskékkel? Nem vet-e szemet valamelyikre? Andrej eleinte nyűgnek érezte ezt a váratlan gyámkodást, szidta Marinát, de később megszokta, és ez a körülmény már csak férfiúi hiúságát legyezgette. Marinát elfogta a jóság: neki adta férje valamennyi ruháját. És Andrej, aki eddig toprongyosan járt, azontúl az örökös jogán, egy cseppet se szégyenkezve, az őrmester posztónadrágjaiban és ingeiben feszített, amelyeknek ujja észrevehetően rövid, a gallérja pedig szűk volt neki.

Segített kedvesének a gazdaságban, a vadászatról nyulat vagy füzérnyi foglyot vitt neki. De Marina sohasem élt vissza hatalmával, és nem rövidítette meg Andrej anyját, noha titokban ellenséges érzülettel viseltetett iránta.

Pedig ő maga is jól elboldogult a gazdasággal, és könnyen nélkülözte volna a férfisegítséget. Razmjotnov nemegyszer leplezett gyönyörűséggel figyelte, hogyan emel villára egy rózsaszínű folyókaindával körülkötött, hárompudos búzakéve-csomót, vagy az aratógépen ülve, hogy dobálja ki a gép zakatoló szárnyai alól a levágott, teliszemű árpa nyalábjait. Marinában sok férfiügyesség és erő volt. Még a lovat is férfimódra fogta be, lábát nekivetette a hámigának, és egyszerre húzta meg a szíjat.

Az évek során megállapodott és megszilárdult Andrejnek Marina iránt való érzése. Csak néha jutott eszébe első felesége, de az a visszaemlékezés sem okozott olyan metsző fájdalmat, mint azelőtt. Csak néha, ha a Franciaországba emigrált Anyikej Gyev-

jatkin legidősebb fiával találkozott, csak akkor sápadt el: olyan megdöbbentő volt a hasonlóság apa és fia között.

De aztán a munkában, a betevő falatért való harcban, a sürgés-forgásban szétolvadt a harag, elmúlt a tompán sajgó fájdalom, ahhoz hasonló, amilyent néha a homlokán húzódó sebhely — egy magyar tiszt kardjának nyoma — okozott neki valamikor.

Andrej a szegényparasztok gyűléséről egyenest Marinához ment. Marina gyapjút fonva várta. Az alacsony kis szobában álomba ringatóan duruzsolt a rokka; meleg volt. Egy göndör szőrű, pajkos gödölye aprócska körmével csattogva ugrált a szoba földjén, fel akart szökkeni az ágyra. Razmjotnov ingerülten összeráncolta homlokát.

— Várj, állítsd meg a rokkát!

Marina levette hegyes orrú cipőbe bújtatott lábát a rokka lábhajtójáról, jólesően nyújtózott egyet, kiegyenesítette hátát, amely olyan széles volt, akár egy ló tompora.

— Mi volt a gyűlésen?

— Holnap kizsigereljük a kulákokat.

— Csakugyan?

— Ma minden szegényparaszt belépett a kolhozba: az egész gyűlés. — Andrej le se vetette kabátját, ledőlt az ágyra, karjára kapta a gidát, ezt a kis meleg gyapjúcsomót. — Holnap hozd be a nyilatkozatot.

— Miféle nyilatkozatot?

— Hogy belépsz a kolhozba.

Marina felfortyant. Jó erősen a kemencéhez lökte a rokkát.

— Mi az, meghibbantál? Mit keresnék én ott?

— Erről ne vitázzunk, Marina. Be kell lépned a kolhozba. Mert még azt mondják: „Az embereket csalogatja a kolhozba, de bezzeg a maga Marinájáát a kerítésen kívül hagyja." Furdalna a lelkiismeret.

— Nem lépek én! Dehogyis lépek be! — Marina elment az ágy mellett; Andrejt megcsapta kitüzesedett testének verejtékszaga.

— Akkor vigyázz, kenyértörésre kerül köztünk a dolog!

— Fenyegetsz?

— Én nem fenyegetlek, csakhogy másképp nem tehetek.

— Hát akkor eriggy! Mim marad nekem, ha beviszem a tehénkémet? Mer' ha majd idejössz, hát kérsz!

— Közös lesz a tej.

— Tán még az asszonyok is közösek lesznek? Azért is ijesztgetsz, mi?

— Megvernélek, de most nincs hozzá kedvem. — Andrej a földre taszította a gödölyét, kucsmájáért nyúlt, és mint egy kis kígyót, a nyaka köré csapta bolyhos sálját.

„Minden nyavalyásnak könyörögni kell, rá kell beszélni! Még Marina is hogy' ágaskodik! Hát még holnap mi lesz — a közgyűlésen? Megvernek, ha túlságosan szorítjuk majd őket" — gondolta, mikor a maga háza felé lépkedett. Sokáig nem aludt, csak forgolódott és hallotta, hogy az anyja kétszer is felkél, megnézi a kenyértésztát. A színben kukorékolt egyet-egyet a pokolian éles torkú kakas. Andrej nyugtalanul gondolt a holnapra. Felmerült benne az az aggodalom, hogy Davidov, ez a száraz és érdes ember (ilyennek látta) valamilyen óvatlan cselekedetével ellöki a kolhoztól a középparasztot. De aztán

megjelent előtte Davidov keménykötésű, zömök alakja, fegyelmezett, feszülten figyelő arca, az éles ráncok az orcája szélén meg az a gúnyoros, okos szeme; eszébe jutott, hogy Davidov a gyűlésen — amikor Ljubiskin beszélt — Nagulnov háta mögött odahajolt hozzá, és csorba fogú szájából gyermekien tiszta, fanyar borszagot lehelve, azt mondta: „Ez a partizán derék legény, de elhanyagoltátok, nem neveltétek, ez tény! Meg kell gyúrni!" Eszébe jutott mindez, és örömmel ötlött rá: „Nem, ez az ember nem visz jégre bennünket. Makart, azt kell megzabolázni! Mert ha nekidurálja magát, még majd kanyarít valami cifra figurát! Ha Makar megbokrosodik, akkor osztán nemigen szedjük össze a szekeret... De mit is nem lehet összeszedni? A szekeret... Hogy kerül ide a szekér? Makar... Tyitok... majd holnap..." Az álom a szemére lopózott és kioltotta tudatát. Elaludt, és ajkáról, mint a levél csatornájából a harmatcsepp, mosoly csordogált.

6

Davidov reggel hét órakor érkezett a községi szovjetbe; már együtt találta a Gremjacsij Log-i szegényparasztság tizennégy tagját.

— Már régóta várjuk, kora hajnal óta — fogadta mosolyogva Ljubiskin, és lapátnyi tenyerébe markolta Davidov kezét.

— Nem győzzük türelemmel... — magyarázta Scsukar apó.

Ő volt az, aki — fehér asszonysubában — mind-

járt megérkezése napján eltréfálgatott Davidovval a községi szovjet udvarán. Attól a naptól fogva Davidov közeli ismerősének tartotta magát, és a többiektől eltérően, baráti bizalmassággal érintkezett vele. Davidov megérkezése előtt például azt mondta: „Ahogy mi, Davidov meg én elhatározzuk, hát úgy is lesz a'. Tegnapelőtt jó sokáig eldiskuráltunk. Na persze, a komolyba őgyeledett egy kis tréfaszó is, de azért jobbadán azt a tervet hánytuk-vetettük meg, hogy is kell nyélbe ütni aztat a kolhozt. Jókedvű ember az, akárcsak jómagam..."

Davidov megismerte Scsukart a fehér subában, és tudtán kívül kegyetlenül megsértette.

— Te vagy az, öreg? No lám csak: tegnapelőtt még szinte zokon esett, amikor megtudtad, miért jöttem, ma meg már magad is kolhoztag vagy. Derék dolog!

— Nem értem rá... nem értem, hát azért is mentem el... — dörmögte Scsukar apó, és eloldalgott Davidov mellől.

Elhatározták, hogy két csoportba tagozódva indulnak kitelepíteni a kulákokat. Az első csoportnak a falu felvége, a másiknak az alvég jutott. De Nagulnov, akit Davidov az első csoport vezetésével bízott meg, kereken nemet mondott. Csúnyán zavarba esett a szemek kereszttüzében, aztán félrehívta Davidovot.

— Mit cirkuszozol? — kérdezte hidegen Davidov.

— Inkább a másik csoporttal az alvégre megyek.

— Hát mi itt a különbség?

Nagulnov beharapta az ajkát, elfordult, és az mondta:

— Erről szívesebben... No de hát úgyis megtudod... Az én feleségem, Luska... Tyimofejjel, Frol

Damaszkovnak, annak a kuláknak a fiával él. Nem akarok odamenni! Még pletykálni fognak. Az alvégre megyek, Razmjotnov menjen az elsővel...

— Ej, cimbora, hát félsz a peltykától?!... No jó, én nem ragaszkodom hozzá. Gyere velem, a második csoportban.

Davidovnak hirtelen eszébe jutott, hogy ma Nagulnov feleségének a szemöldöke alatt egy régi, citromzöld színben játszó kék foltot látott, amikor az asszony elébük tette a reggelit: összeráncolta a homlokát, és úgy forgatta a nyakát, mintha egy szál törek esett volna a gallérjába, és azt kérdezte:

— Te biggyesztetted oda azt a monoklit? Vered?

— Nem, nem én voltam.

— Hát ki?

— Ő.

— Ki az az „ő"?

— Hát Tyimoska... a Frol fia...

Davidov néhány percig értetlenül hallgatott, aztán dühösen kifakadt:

— Ejnye, a fene egye meg! Nem értem! Gyerünk, erről majd később...

Nagulnov Davidovval, Ljubiskinnal, Scsukar apóval és még három kozákkal elindult a községi szovjetből.

— Kin kezdjük? — kérdezte Davidov, anélkül hogy Nagulnovra nézett volna.

Egyik így, a másik úgy, de mind a kettő kényelmetlenül érezte magát az iménti beszélgetés után.

— Tyitokon.

Az utcán szótlanul haladtak. Az asszonyok kíváncsian leskelődtek ki az ablakokon. A gyerekhad mármár nyomukba ragadt, de Ljubiskin kirántott a sövényből egy szál rőzsét, és a találékony gyermekek

elmaradtak. Amikor már Tyitok házához értek, Nagulnov, mintha csak úgy hangosan gondolkozna, azt mondta:

— Ezt a házat kéne lefoglalni a kolhoz vezetősége számára. Tágas ház. A színekből meg lóistállót lehetne csinálni.

A ház valóban tágas volt. Tyitok abban az ínséges huszonkettes évben vette a szomszédos Tubjanszk faluban, egy meddő tehénért meg három pud lisztért. A régi tulajdonos egész családja elhalt. Nem volt, aki később beperelje Tyitokot azért az uzsoravásárért. Átszállította a házat Gremjacsij Logba, befedette, faszíneket meg lóistállót épített, és örök időkre berendezkedett... Az okkersárgára festett párkányról ószláv betűkkel cirkalmazott felírás nézett az utcára:

„T. K. Borogyin. Kr. u. 1923."

Davidov kíváncsian vette szemügyre a házat. Elsőnek Nagulnov lépett be a kisajtón. A retesz kattanására egy óriási farkasordas színű, láncos kutya ugrott ki a csűrből. Nem ugatott, csak kirontott, hátsó lábára állt, megvillantotta bolyhos, fehér hasát, és a torkát fojtogató nyakörvtől fuldokolva, hörögve, tompán felmordult. Előreiramodott, majd hátrabukott, többször is megpróbálta, de nem bírta elszakítani a láncot, aztán a lóistálló felé iramlott, fölötte meg az istállóig húzódó vasdróton zengve-bongva gördült előre a lánc karikája

— Ha ez a sárkány rápenderedik, nemigen szabadul az ember — dörmögte Scsukar apó, és gyanakvóan sandalogva minél közelebb igyekezett a kerítéshez, mert hát mit lehet tudni...

Egy csapatban léptek be a házba. Tyitok felesége — sovány, magas asszony — dézsából egy kisborjút

itatott. Dühös gyanakvással mérte végig a váratlan vendégeket. A köszönésre valami olyasfélét morgott, hogy „vigyen el az ördög benneteket".

— Itthon van Tyit? — kérdezte Nagulnov.

— Nincs.

— Hát hol van?

— Nem tudom — vágta vissza az asszony.

— Tudod, miért jöttünk, Perfiljevna?? Mink... — kezdte volna rejtélyesen Scsukar apó, de Nagulnov úgy fordította feléje a szemét, hogy az öreg csak görcsösen nyelt egyet, krákogva leült a padra, és nem minden hatásvadászat nélkül, egymásra hajtotta cserzetlen, fehér subájának szárnyait.

— A lovak itthon vannak? — kérdezte Nagulnov, mintha észre se venné a barátságtalan fogadtatást.

— Itthon.

— Hát az ökrök?

— Nincsenek. Mér jöttetek?

— Veled nem tudjuk... — kezdte ismét Scsukar apó, de ezúttal Ljubiskin az ajtó felé hátrálva, megrántotta a subája alját; az öregnek nem jutott ideje, hogy befejezze a mondatot, mert mihamar kivonszolták a pitvarba.

— Hát hol vannak az ökrök?

— Tyit elment vélek.

— Hová?

— Megmondtam már, hogy nem tudom!

Nagulnov rákacsintott Davidovra, és kiment. Mentében Scsukar szakállának szegte az öklét, és azt tanácsolta neki:

— Akkor beszélj, ha kérdeznek! — Majd Davidovhoz fordult: — Baj van! Meg kell nézni, hova lettek az ökrök. Csak el ne vitte volna őket...

— Hát akkor az ökrök nélkül...

— Ugyan már! — szólt ijedten Nagulnov. — Olyan ökrei vannak, a legkülönbek az egész faluban!... Nem éri el az ember a szalmuk hegyét. Hát hogy lehetne így?! Meg kell keresni Tyitokot meg az ökröket.

Összesúgtak Ljubiskinnal, aztán a jószágudvar felé indultak, onnan meg a színbe és a szérűbe. Öt perc múlva Ljubiskin egy karóval felfegyverkezve, visszavonulásra kényszerítette a kutyát, bekergette a csűrbe, Nagulnov meg kivezette az istállóból a magas, szürke lovat, megfordította, és a sörényebe kapaszkodva, a hátára ült.

— Mi dolog ez, Makar? Se szó, se beszéd, csak rendelkezel a más háza táján? — kiáltotta a gazdasszony. Kiszaladt a tornácra, és csípőre tette a kezét. — Mingyán hazajön, majd megmondom neki, hogy... Ő majd szót ért véletek!

— Ne ordíts! Én értenék szót ővéle, ha itthon volna. Davidov elvtárs! Gyere csak ide!

Davidov, akit kizökkentett a kerékvágásból Nagulnov viselkedése, odament.

— A szérűről friss ökörnyom vezet az országútra. Tyit biztosan megorrontotta a dolgot, és elhajtotta az ökröket, hogy eladja. Mert a szán mind ott van a színben. Hazudik az asszony! Ereggyetek, amíg Kocsetovval végeztek, én lóháton elnyargalok Tubjanszkba. Máshova nem hajthatta őket. No de hát én visszahajtom!

Nagulnov a szérűn át egyenest az országút felé tartott. Mögötte fehér hópor verődött fel, amely lassan ülepedett le a sövényre meg a burján ágacskáira, és vakító, kristályosan ezüstös fényben csillogott. Az ökörnyom és mellette a lópata nyoma csak az országútig húzódott, ott eltűnt. Nagulnov vagy száz

ölet nyargalt Tubjanszk felé. Útközben ugyanazokat a nyomokat látta a hófúvásban, csak alig hordta be őket a talajmenti szél; megnyugodva, lassan lovagolt tovább: helyes irányban haladt. Megtett vagy másfél versztát: ekkor egy új hófúváson már nem látszottak nyomok. Hirtelen megfordította lovát, leugrott róla, és figyelmesen vizsgálódott: nem hordta-e be a hó a nyomot. De a hófúvás érintetlen, szűztiszta volt. A legalján szarka lábának kereszt alakú nyoma látszott csupán. Nagulnov káromkodott egyet, és jobbra-balra tekingetve, visszafelé léptetett. Hamarosan rábukkant a nyomokra. Kiderült, hogy az ökrök a csordalegelőtől nem messzire, letértek az országútról. De Nagulnov a gyors ügetés közben nyomukat vesztette. Mindjárt kitaláita, hogy Tyitok a dombon át, toronyiránt Vojszkovoj falvának vette útját. „Biztosan valamék ismerőséhez hajtja" — gondolta, és lassabbra fogva lova iramát, elindult a nyomon. A domb túlsó oldalán a Holt-szurdék mellett ökörtrágyát vett észre a havon, és megállt: a gané friss volt, csak az imént vonhatta be egy vékony jéghártya meg a dér. Nagulnov megtapogatta ködmöne zsebében a hideg pisztolyagyat. Lépésben ereszkedett le a szurdokba. Lovagolt még vagy egy fél versztát, de akkor aztán megpillantott egy lóhátas embert meg egy pár ökröt, amelyeken nem volt kötél; messzire, egy csupasz tölgycsoporton túl jártak már. A lóhátas megcsapkodta az ökröket a kötéllel, és előregörnyedt a nyeregben. Válla mögül sötétkék dohányfüst lebbent hátra, és szétfoszlott a levegőben.

— Fordulj vissza!

Tyitok megállitotta nyihogó kancáját, visszanézett,

kiköpte a cigarettát, és lassan az ökrök elé lovagolva, halkan azt mondta:

— Mi az? Hó! Hóha! Álljatok meg!

Nagulnov odalovagolt. Tyitok hosszan nézett rá, úgy fogadta.

— Hova tartasz?

— El akartam adni az ökröket, Makar. Nem titkolom. — Tyitok kifújta az orrát. Kesztyűjével gondosan megtörülte mongolosan lecsüngő. rőt bajuszát. Nagulnov szélcsípte arca lángolt a dühtől. Tyitok látszólag nyugodt és csendes volt.

— Fordítsd vissza az ökröket, hajtsd haza! — parancsolta Nagulnov, és arrább lovagolt.

Tyitok egy pillanatig habozott... Babrált a kantárszárral, álmosan előrehajtotta fejét. félig becsukta szemét; háziszőttes szürke köpenyében, rongyos kucsmájára vetett csuklyájában bóbiskoló héjához hasonlított. „Ha a köpenye alatt van valami, akkor mindjárt kikapcsolja" — gondolta Nagulnov, es nem vette le szemét a mozdulatlan Tyitokrol. De az mintha felocsúdott volna, csapott egyet a kötéllel. Az ökrök az előbbi nyomon megindultak visszafelé.

— Elveszitek? Kisajátítjátok? — kérdezte Tyitok hosszú hallgatás után, és a szemöldökére húzott csuklya alól Nagulnovra villantotta kékes szemefehérjét.

— Idejutottál! Úgy kell hazahajtanom, mint egy nyomorult foglyot! — kiáltott fel Nagulnov, mert nem bírta megállni.

Tyitok összegunnyadt. A dombig hallgatott. Aztán megkérdezte:

— Velem mit csináltok?

— Kitelepítünk. Mi bökdösi ott a köpenyedet?

— Vágott csövű. — Tyitok rásandított Nagulnovra, és szétnyitotta köpenye szárnyát.

A kabátja zsebéből egy rövid csövű puska hanyagul esztergályozott, piszkos agya kandikált elő.

— Add ide! — Nagulnov előrenyújtotta kezét, de Tyitok nyugodtan félrehárította.

— Nem! Nem adom! — mondta és elmosolyodott. Lecsüngő bajusza alól kilátszottak dohányfüsttől fekete fogai. Nagulnovra nézett szúrós, de vidám görényszemével. — Nem adom oda! Elveszitek a vagyonomat, és még ez az utolsó puskám is kéne? Hisz a kulák puskával jár. azt írja az újság is. Okvetlenül puskával kell járnia. Hátha majd evvel keresem meg a mindennapi kenyeremet? A falusi tudósítókra semmi szükségem... — Nevetett, megcsóválta a fejét, és nem vette le kezét a kápáról. Nagulnov meg nem erőltette, hogy adja oda a puskát. — „Majd a faluban, ott majd szót értek veled" — határozta el magában.

— Mit gondolsz, Makar, mér jöttem el puskával hazulról? — folytatta Tyitok. — Egye meg a fene... Mióta megvan ez már nekem... A polgárháború óta. Ott hevert a puska csendesen, meg is rozsdásodott. Kitisztítottam. bekentem takarosan, gondoltam hasznát veszem akár vadállat, akár rossz ember ellen. Tegnap aztán megtudtam, hogy ki akarjátok belezni a kulákokat. De azt nem gyanítottam, hogy már ma nekifogtok. Mert különben még az éjjel útnak indultam volna az ökrökkel.

— Kitől tudtad meg?

— Még meg is mondjam?! A verebek is azt csiripelik. Nahát, az éjjel megbeszéltük az asszonnyal, hogy biztos kézre adjuk az ökröket. A puskát csak azért dugtam a zsebembe, mert el akartam temetni

a pusztán, hogy ne tanáljátok meg véletlenül az udvaron, de osztán megsajnáltam; te meg: no lám, puskát hord! Mingyán meg is csiklandott a térgyem! — mondta élénken, és gúnyosan csillogó szemmel nézett Nagulnovra, a lovát meg előretaszította a maga kancájának a szügyével.

— A tréfát hagyd máskorra, Tyitok! Most komolyabban viselkedj!

— Ha! De én épp most vagyok tréfáló kedvembe! Kiharcoltam magamnak ezt a szép, jó életet, védtem az igazságos hatalmat, az meg most a torkomnak esik... — Tyitok hangja elakadt, elcsuklott.

Attól fogva szótlanul lovagolt, szántszándékkal visszatartotta kancáját, igyekezett előre engedni Makart, hacsak egy fél lóhossznyira is, de Makar élt a gyanúperrel, és szintén meg-megállt. Az ökrök már jócskán előrehaladtak.

— Mozogj, mozogj! — mondta Nagulnov, feszülten nézett Tyitokra, és megmarkolta zsebében a pisztolyt. Ő aztán igazán ismerte Tyitokot! Úgy, ahogy senki más. — Ne maradozz el! Ha le akarsz lőni, akkor se sikerül, nem jut rá időd.

— Ejnye, de ijedős lettél! — mondta Tyitok, megcsapkodva lovát a kötéllel, és előrenyargalt.

7

Andrej Razmjotnov akkor ért oda csoportjával Frol Damaszkovhoz, amikor Damaszkov éppen ebédelt családjával. Az asztalnál ott ült maga Frol — vékony dongájú, kecskeszakállú kis öregember; a

bal orralyuka ki van szakadva (még gyermekkorában elrútította arcát, amikor leesett az almafáról, azért is kapta a Rvanij [szakadt orrú] csúfnevet) — a felesége, testes és méltóságos tartású öregasszony meg a fia, Tyimofej, egy huszonkét éves legény, meg eladósorban levő lánya.

Tyimofej — anyjához hasonló, termetes, szép szál legény — felállt az asztal mellől. Egy kis ruhával megtörölte pelyhes, ifjonti bajusza alatt pirosló ajkát, összehunyorította kidülledő, hetyke nézésű szemét, és a falu legkülönb harmonikásának, a lányok kedvencének fesztelenségével intett egyik kezével:

— Kerüljenek beljebb, üljenek le, kedves hatósági vendégeink.

— Nem érünk rá leülni. — Andrej elővett a mappából egy ívet. — A szegényparasztok gyűlése azt határozta, hogy téged, Frol Damaszkov polgártárs, kitelepít, és elkobozza minden vagyonodat meg jószágodat. Úgyhogy fejezd be az ebédet, és hurcolkodj ki a házból. Mi meg most mindjárt leltárba írjuk ingóságaidat.

— Hát aztán mér? — kérdezte Frol, letette kanalát, és felállt.

— Felszámolunk mint kulákosztályt — magyarázta Gyemka Usakov.

Frol jófajta, bőrtalpú nemezcsizmáját recsegtetve a nagyházba indult, és kihozott onnan egy iratot.

— Itt az igazolás, te magad írtad alá, Razmjotnov.

— Miféle igazolás?

— Arról, hogy teljesítettem a gabonabeadást.

— A gabonának ehhez semmi köze.

— De hát mér kergettek ki a házamból, mér kobozzátok el a vagyonom?

— Megmagyaráztam már, hogy így határozott a szegényparasztság.

— Ilyen törvény nincs! — kiáltotta harsányan Tyimofej. — Rabolni akartok? Idesapám, én azonnal indulok a kerületi végrehajtó bizottsághoz. Hol a nyereg?

— Gyalog éppen mehetsz a végrehajtó bizottsághoz, ha akarsz. Lovat nem adunk.

Andrej odaült az asztal széléhez, és papírt, ceruzát vett elő.

Frol felszakadt orra elkékült, feje reszketett. Ahogy állt, lehuppant a földre; felpuffadt, megfeketedett nyelve alig forgott.

— Kutyák!... Ebszülte fattyúk!... Csak raboljatok! Gyilkoljatok meg!

— Álljon fel, apám, az istenért! — kiáltotta sírva a lány, és apja hónalja alá nyúlt.

Frol megemberelte magát, felállt, lefeküdt a padra, és most már közönyösen hallgatta, ahogy Gyemka Usakov meg a magas, szégyellős Mihail Ignatyenok azt diktálta Razmjotnovnak:

— Vaságy, fehér gömbökkel, dunyha, három párna, két faágy...

— Edényállvány. Felsoroljak minden edényt? Ott egye meg a fene!

— Tizenkét szék, egy hosszú támlásszék. Háromsoros harmonika.

— A harmonikát nem adom! — Tyimofej kikapta a hangszert Gyemka kezéből. — Ne nyúlj hozzá, te kancsi. mer szétverem az orrod.

— Majd én a tiedet, de úgy, hogy az anyád se mos fel!

— Add ide a ládakulcsokat, gazdasszony!

— Ne adja oda, idesanyám! Törjék fel, ha van rá joguk.

— Van rá jogunk? — kérdezte felélénkülve Gyemid Molcsun, aki arról volt nevezetes, hogy csak a legvégső szükség esetén szólalt meg, máskor szótlanul dolgozott, szótlanul cigarettázott a kozákokkal, ha ünnepkor összegyűltek a közben, szótlanul ült a gyűléseken, és rendszerint bűnbánóan, panaszosan mosolyogva csak olykor-olykor felelt beszélgetőtársának kérdéseire.

Gyemid úgy találta, hogy a széles világ túlontúl tele van harsány hangokkal. Ezek a hangok csordultig megtöltötték az életét: még éjjel sem csitultak el, zavarták abban, hogy hallgassa a csendet, megzavarták azt a bölcs hallgatást, amellyel tele van a róna, meg ősszel az erdő. Gyemid nem szerette az emberek zsivaját. A falu végén remetéskedett, dolgos ember volt, erőre meg a legkülönb az egész körzetben. De a sors valahogy a sérelmek bélyegét ütötte rá, megrövidítette, mint egy mostohafiút... Öt évig cselédkedett Frol Damaszkovnál, aztán megnősült, és elköltözött a maga háza tájára. De még nem is sikerült felépítenie a házát — leégett. Egy év múlva megint tűz pusztított a portáján, csak a füstszagú cölöpök maradtak meg az udvarán. Nemsokára otthagyta a felesége is. Kijelentette „Két évet éltem veled, de két szavad se hallottam. Ez nem járja, élj csak magad! Még az erdőben, a farkassal is vígabb az élet. Itt melletted megháborodik az ember. Már én magammal kezdtem beszélgetni..."

Pedig de kedvelte az asszony Gyemidet! Az első hónapokban igaz, sírt és nyűgösködött: „Gyemiduska! Beszélj már egy kicsit velem! No, szólj már egy szót legalább!" Gyemid csak mosolygott csendes

gyermeki mosollyal, és megvakargatta bozontos mellét. Amikor pedig már nem állta tovább a felesége unszolását, mély gyomorhangon azt dörmögte: „Úgy recsegsz, akár a szarka!" — és odábbállt. Gyemidet, ki tudja miért, büszke és ravasz embernek keresztelte el a falu szája: „Van annak esze!" Talán azért, mert világéletében mindig kerülte a hangoskodó embereket meg a nagy zsivajt.

Ezért vetette fel a fejét Andrej, amikor meghallotta maga mellett Gyemid tompán dörgő hangját.

— Van-e? — felelt kérdéssel, és úgy nézett Molcsunra, mintha először látná. — Van rá jogunk!

Gyemid esetlenül cammogva, a padlót elnyűtt, nedves cipőjével besározva, a nagyházba indult. Mosolyogva félretolta az ajtóban álló Tyimofejt, könnyedén, akár egy kis gallyat, és az edényespolc mellett, amelyen panaszosan megcsörrent lépteire az edény, a ládához ment. Leguggolt, és megforgatta ujjai közt a nehéz lakatot. Egy perc múlva, letört akasztóval, a ládán hevert a lakat, Arkaska Ménok pedig leplezetlen ámulattal nézett Molcsunra, és elragadtatással azt kiáltotta:

— De irigylem az erődet!

Andrej alig győzte a lajstrom írását. A nagyházból, a teremből Gyemka Usakov, Arkaska meg Vaszilissza néni — az egyetlen nő Andrej csoportjában — egymás szavába vágva más-más hangon azt kiáltotta:

— Asszonysuba! Doni!

— Bunda!

— Három pár új csizma, sárcipővel!

— Négy ruhára való posztó!

— Andrej! Razmjotnov! Van itt annyi portéka,

fiam, hogy rá nem rakod egy szekérre! Karton is, fekete szatén is meg mindenféle...

Andrej a nagyház felé indult, a pitvarban meghallotta a lány jajveszékelését, a gazdasszony kiabálását meg Ignatyenok csitító hangját. Kitárta az ajtót.

— Mi van itt?

A gazda könnytől duzzad arcú, pisze lánya úgy üvöltött, mint a fábaszorult féreg, és az ajtónak dőlt. Mellette ott sürgött-forgott, kotkodácsolt az anyja, Ignatyenok meg fülig elpirulva, zavartan mosolyogva húzgálta a lányt szoknyája aljánál fogva.

— Mit művelsz te itt?!... — Andrej nem járt a végére, miről is van szó, és a dühtől fuldokolva, jó erősen meglökte Ignatyenokot. Ignatyenok hanyatt vágódott, elnyűtt nemezcsizmába bújtatott, hosszú lába a levegőbe kalimpált. — Itt csak politika van, és semmi más! Támadás az ellenség ellen! Te meg lányokat tapogatsz a sarokban?! Törvény elé ezt a...

— Várj, állj meg már! — Ignatyenok ijedten ugrott fel a padlóról. — Dehogyis tapogatom! De ide nézz, kilenc szoknyát húz magára! Ezt én nem engedem, te meg — mindjárt lökdösődöl...

Andrej csak akkor vette észre, hogy a lány a nagy zajban kicipelt a nagyházból egy batyut, tele szép ruhával, és csakugyan sikerült magára húznia egy csomó gyapjúruhát. A lány a sarokba sirült, helyrerángatta ruhája alját, furcsán esetlen volt a mozgását gátoló és rövidre húzódó sok ruhában. Andrej ellenszenvesnek és szánalmasnak találta a lány szemét, amely olyan piros volt, akár a fehér nyúlé. Becsapta az ajtót, és azt mondta Ignatyenoknak:

— Nem lehet megkopasztani! Amit sikerült magára szednie, azt egye meg a fene, de a batyut vedd el tőle.

A házban levő ingóságok leltározása a végéhez közeledett.

— A csűr kulcsát! — követelte Andrej.

Frol olyan fekete volt, akár az üszkös tuskó, csak legyintett.

— Nincs kulcs.

— Ereggy, törd fel! — parancsolta Andrej Gyemidnek.

Gyemid a csűr felé indult, útközben kirántotta a szekérből a rudat.

Az ötfontos függőlakatot csak nagy nehezen tudták leverni egy fejszével.

— A félfát ne vágd ki, hé! Ez most már a mi csűrünk. Csak gazdamódra. Ne olyan nagyon! Lassabban! — tanácsolta Gyemka az erősen szuszogó Molcsunnak.

Hozzáfogtak, hogy felmérjék a gabonát.

— Mindjárt meg is szórjuk? Ott hever a nagyrosta a szuszékban! — ajánlotta az örömtől megmámorosodott Ignatyenok.

Nevettek rajta, még sokáig tréfálkoztak, és közben mérlegre öntötték a súlyos szemű búzát.

— Ebből még szánhatunk vagy kétszáz pudot beadásra — mondta térdig a gabonában gázolva Gyemka Usakov. A hombár nyílása felé lapátolta, markába kapta, és ujjai közt visszacsurgatta a búzát.

— Nagyon a vetőgépbe kívánkozik ez!

— Ugyan már! Színaranyat ér ez a búza, de látnivaló, hogy fődbe vót: egy kicsit megkapta a penész.

Arkaska Menok meg még egy csoportbeli legény az udvaron gazdálkodott. Arkaska megsimogatta szőke szakállát, és az ökörtrágyára mutatott, amelyből megemésztetlen tengeriszemek meredeztek elő.

— Hát hogyne bírnák az igát? Színgabonát abra-

kolnak, nekünk a szövetkezetben pedig még a szénából is alig futja.

A csűrből élénk hangok, majd kacagás, néha egy-egy ugyancsak borsos szó hallatszott, és illatos gabonapor szállt kifelé ... Andrej viszament a házba. A gazdaszony meg a lánya egy zsákba gyűjtötte a fazekakat, meg a többi edényt. Frol — most már egy szál harisnyában — a lócán feküdt, és úgy kulcsolta össze mellén az ujjait, akár a halott. A lecsillapodott Tyimofej gyűlölködő pillantást vetett a belépőre, és az ablak felé fordult.

Andrej a nagyházban meglátta a guggoló Molcsunt: Frol bőrtalpú, új nemezcsizmája volt a lábán ... Nem vette észre a belépő Andrejt, egy evőkanállal mézet meregetett egy negyedakós bödönből, és kéjesen hunyorgatva, csettintgetve evett, a szakállára meg ragadós, sárga cseppek potyogtak ...

8

Nagulnov meg Tyitok csak délre ért vissza a faluba. Távollétük alatt Davidov két kulák gazdaságban is összeírta az ingóságokat, magukat a gazdákat kitelepítette, aztán visszament a Tyitok udvarára, és Ljubiskinnal újra felmérte, megmázsálta a szárított-trágya tartóban talált gabonát, Scsukar apó csutkát lökött a jászolba a birkák elé, és fürgén elsietett a juhhodálytól, amikor meglátta a közeledő Tyitokot.

Tyitok szétnyitott köpenyben, hajadonfőtt járt az udvaron. Már-már a szérű felé indult, de Nagulnov utána kiáltott:

— Azonnal gyere vissza, különben bezárlak a csűrbe!...

Dühös volt és izgatott, orcája a szokottnál is erősebben rángatódzott... Nem vette észre, hogyan és hol sikerült Tyitoknak eldobnia a puskát. Csak akkor kérdezte meg, amikor már a szérűhöz közeledtek:

— No, ideadod a puskát? Hisz úgyis elvesszük.

— Ugyan, ne tréfálj! — felelte Tyitok, és elmosolyodott. — Tán megtetszett, mi?!...

A puskát nem találták meg a köpenye alatt. Annak nem lett volna értelme, hogy visszalovagoljon keresni: a mély hóban meg a burján közt úgyse találta volna meg. Nagulnov dühös volt magára, amikor erről beszámolt Davidovnak, Davidov meg egész idő alatt kíváncsian nézegette Tyitokot, majd odament hozzá:

— Add ide a puskádat, polgártárs! Te is nyugodtabb leszel.

— Nem volt énnálam puska! Nagulnov ezt csak dühében fogta rám — mondta Tyitok, és görényszeme megvillant.

— Hát akkor le kell tartóztatnunk, be kell küldenünk a kerületbe.

— Engem?

— Igen, téged. Hát mit gondoltál? Azt hitted, számításba vesszük a múltadat? Elrejted a gabonát, és azt forgatod a fejedben, hogy...

— Engem?... — ismételte Tyitok, előrehajolt, mintha ugrásra készülne, és sípolva zihált.

Egész megjátszott vidámsága, önuralma, hidegvére mind eltűnt egy pillanat alatt. Davidov szavai lökést adtak ahhoz, hogy kirobbanjon belőle a felgyülemlett, de mindeddig visszafojtott ádáz harag. A hátrahőkölő Davidov felé lépett, megbotlott az udvar kö-

zepén heverő járomban, lehajolt, és hirtelen kirántotta a vas járomszöget. Nagulnov és Ljubiskin Davidov felé rohant. Scsukar apó kiszaladt az udvarról. Nagy bosszúságára belebonyolódott szertelenül hosszú bundájába, elesett, és vadul azt üvöltözte:

— Segítség, jóemberek! Gyilkolnak!

Tyitok — bár Davidov csuklóban elkapta a bal kezét — jobbjával mégis rásújtott a fejére. Davidov megtántorodott, de azért megállt a lábán. A hasított sebből sűrűn ömlött a vér a szemébe, majd megvakította. Elereszteti Tyitok kezét, és támolyogva eltakarta szemét tenyerével. A második csapás a hóra terítette. Ebben a pillanatban Ljubiskin átnyalábolta Tyitokot. De nem tudta karjában tartani, jóllehet igen erős volt. Tyitok kiszakította magát, és nagy szökellésekkel a szérű felé iramodott. A kapunál utolérte Nagulnov, pisztolya agyával rásújtott sűrű hajjal benőtt, lapos tarkójára.

Tyitok felesége csak még jobban fokozta a zűrzavart. Amikor látta, hogy Ljubiskin és Nagulnov odaszalad a férjéhez, a csűrhöz rohant, elereszteti láncáról a kutyát. A kutya, vasorvével csörömpölve körbe nyargalászott az udvaron, majd mivel Scsukar apó — rémült kiáltozásával és a havon szétterülő subájával — magára vonta figyelmét, őrá rohant... A fehér subából recsegve, porozva repültek szanaszéjjel a bőrcafatok meg a gyapjúpamatok. Scsukar apó felugrott, ádázul rugdosta a kutyát, és igyekezett kitörni a sövényből egy karót. Vagy két ölnyire vonszolta a hátán a nekibőszült láncos kutyát, meg-megingott az állat hatalmas rándításaira. Végül kétségbeesett erőfeszítéssel sikerült kirántania egy karót. A kutya vonítva ugrott el, de azért utoljára még sikerült kettőbe szabni az apó subáját.

— Adszide a levorveltet, Makar!... — ordította szemét kidüllesztve, torokhangon a nekibátorodott Scsukar apó. — Adsza, míg forr bennem a méreg! Lepuffantom asszonyostul!...

Eközben Davidovot betámogatták a házba, a seb körül lenyírták a haját; sebéből még mindig szivárgott a hólyagos, fekete vér. Az udvaron Ljubiskin befogta a kétlovas szánba Tyitok lovait. Nagulnov sebtiben ezt írta az asztalnál:

„Zaharcsenkó elvtársnak, a GPU kerületi megbízottjának. Itt küldöm Tyit Konsztantyinovics Borogyin kulákot, mint aljas ellenforradalmi elemet, rendelkezzék vele. Ingóságai leltározásakor hivatalosan támadást intézett Davidov, az ideküldött huszonötezres elvtárs ellen, és sikerült kétszer a fejére csapni egy vas járomszöggel.

Ezenkívül bejelentem, hogy Borogyinnál láttam egy orosz mintájú, vágottcsövű puskát, de nem tudtam elvenni tőle azon körülmény okából, hogy egy dombon voltunk, és én kerülni akartam a vérontást. A puskát észrevétlenül a hóba dobta. Ha megtaláljuk, beküldjük önnek mint tárgyi bizonyítékot.

M. NAGULNOV,
az SZK(b)P Gremjacsij Log-i sejtjének Vörös Zászló-érdemrenddel kitüntetett titkára."

Tyitokot felültették a szánba. Inni kért, és magához akarta hivatni Nagulnovot. Makar csak a tornácról kiáltott oda:

— Mit akarsz?

— Jusson eszedbe, Makar! — kiáltotta Tyitok, és mint a részeg, rázta összekötözött kezét. — Jusson eszedbe, jössz te még az én utcámba! Te megtapostál engem, hát majd én is megtaposlak! Akárhogy is, de megöllek! Keresztet vethetsz a barátságunkra!

— Indulj, te ellenforradalmár! — szólt Nagulnov, és csak legyintett egyet.

A lovak szilajul kivágtattak az udvarról.

9

Andrej Razmjotnov már alkonyatkor szétbocsátotta a szegényparasztokból álló, vele dolgozó segítőcsapatot. A kilakoltatott Gajev udvaráról útnak indította az elkobzott ingóságokkal megrakott utolsó fogatot Tyitokhoz — oda hordtak össze minden kulákholmit — aztán a községi szovjetbe indult. Reggel megbeszélte Davidovval, hogy ott találkoznak majd, egy órával a közgyűlés előtt, amelynek a sötétség beálltakor kellett kezdődnie.

Andrej már a pitvarból meglátta, hogy a községi szovjet sarokszobájában lámpa ég; szélesre tárta az ajtót, és belépett. Davidov a zajra felemelte fehér ronggyal átkötött fejét, felnézett jegyzetfüzetéből és elmosolyodott.

— No, itt van Razmjotnov is. Ülj le, összeszámoljuk, mennyi gabonát találtunk a kulákoknál. Hát te? Végeztél?

— Végeztem... Miért kötötted át a fejed?

Nagulnov újságpapírból ernyőt hevenyészett a lámpára.

— Tyitok csinálta. Járomszeggel. Bekísértettem Zaharcsenkóhoz a GPU-ba.

— Várj, mindjárt elmondjuk. — Davidov arrább tolta az asztalon a számvetőt. — Húzz száztizenötöt. Megvan? Száznyolcat...

— Várj, elég! — dörmögte izgatottan Nagulnov, és egy ujjal óvatosan tologatta a számvető korongjait.

Andrej rájuk nézett, aztán remegő ajakkal, tompán azt mondta:

— Nem dolgozom tovább!

— Hogyhogy nem dolgozol? Hol? — Nagulnov félretette a számvetőt.

— Nem megyek többet kisajátítani. Mit mereszted rám a szemed? Tán a rohamod kerülget, mi?

— Mi az, berúgtál? — Davidov nyugtalanul, figyelmesen nézett Andrej arcába, amelyről csakúgy áradt a bősz elszántság. — Mi lelt? Miért nem dolgozol tovább? Mit jelent ez?

Higgadt tenorhangja hallatára Andrej egészen felbőszült, és izgalmában dadogva, kiabálni kezdett:

— Ezt én nem tanultam ki. Gyermekek ellen... én... én nem tudok harcolni!... A front — az más! Ott akár karddal, akár egyébbel akárkit... De... én egy tapodtat se!...

Andrej hangja, mint a túlfeszített húr zengése, mind magasabbra emelkedett, és úgy rémlett, mindjárt elcsuklik. De nem: Andrej szinte hörögve sóhajtott egyet, aztán váratlanul suttogóra halkította hangját.

— Hát eljárás ez? Mi vagyok én? Hóhér? Vagy tán kőből van a szívem? A háború még csak ínyemre volt, de... — megint rikácsolásba csapott át: — Gajevnek tizenegy gyermeke van. Amikor odamentünk, úgy ríva fakadtak, hogy égnek állt a hajam!

Kezdtük kikergetni őket a házból... Akkor már behunytam a szemem, bedugtam a fülem, aztán kiszaladtam a jószágudvarra! Az asszonyok holtra váltak. A menyét úgy kellett fellocsolni... A gyermekeket meg...

— Bőgj egy kicsit! Az használ — tanácsolta Nagulnov, és olyan keményen rászorította tenyerét arcarángatódzó izmára, hogy majd aláfutott a vér. Lángoló tekintetét egy percre se vette le Andrejről.

— Bőgök is! Tán a fiamat is... — Andrejnek elakadt a szava, kivillantotta fogsorát, és hirtelen hátat fordított az asztalnak.

Csend támadt.

Davidov lassan felállt a székről... Ugyanolyan lassan tompa, kék árnyalat borította el bekötetlen fél orcáját; füle halvány volt. Odament Andrejhez, megfogta a vállát, és könnyedén visszafordította. Zihálva beszélni kezdett, és súlyos tekintetét egy pillanatra se vette le Andrej arcáról.

— Sajnálod őket... Fáj miattuk a szíved. Hát azok sajnáltak téged? Hát sírtak ellenségeink, ha könnyet láttak a mi gyermekeink szemében? Siratták az elesettek árváit? Mi? Az én apámat egy sztrájk után elhurcolták a gyárból, és Szibériába száműzték... Négy gyermek maradt anyám nyakán. Én, a legidősebb, kilencéves voltam... Nem volt mit enni, és anyám elment... Ide nézz! Anyám kiállt az utcasarokra, hogy éhen ne dögöljünk! Pincében laktunk — oda, abba a kis odúba hozta a vendégeket... Csak egy ágy volt... Mi a függöny mögött... a padlon feküdtünk... Kilencéves voltam... Részegek jártak hozzá. Erővel fogtam be kis húgaim száját, hogy ne bőgjenek... Ki törölte le a mi könnyeinket? Hallod? Reggel fogtam azt az átkozott rubelt... — Da-

vidov odatartotta kérges tenyerét Andrej arca elé, és gyötrelmesen megcsikorgatta a fogát — amelyet anyám keresett, és mentem kenyeret venni... — Fekete öklével, mint valami ólmos korbáccsal teljes lendületből, hirtelen az asztalra csapott. — Te! Hát hogy sajnálhatod őket?!

Megint csend támadt. Nagulnov szinte belevájta körmét az asztal lapjába, és úgy tartotta, mint héja a zsákmányát. Andrej egy szót sem szólt. Davidov zilálva járkált egy percig a szobában, aztán átkarolta Andrej vállát, vele együtt leült a lócára, és recsegő hangon azt mondta:

— Micsoda fajankó vagy te! Idejön, és elkezd ordítani: „Nem dolgozom tovább... a gyermekek... sajnálom őket..." Csak gondold meg, miket zagyváltál itt össze! Gyere csak, értsünk szót! Sajnálod, hogy kitelepítik a kulákcsaládokat. Csak gondolj bele! Azért telepítik ki őket, hogy ne akadályozzanak benünket az új élet építésében... Ezek nélkül... Hogy a jövőben meg ne ismétlődjék... Gremjacsij Logban te vagy a szovjethatalom, és még agitálnom kell téged?! — mondta kényszeredett, erőltetett mosollyal. — Persze hogy kitelepítjük a kulákokat, az ördögbe küldjük őket, Kukutyinba zabot hegyezni. De nem döglenek meg. Dolgozni fognak, és kapnak enni is. Ha megépítjük a kolhozokat, ezek a gyerekek nem lesznek többé kulákgyerekek. A munkásosztály átneveli őket. — Elővett egy csomag szopókás cigarettát, de remegő ujjaival sokáig nem tudott kihúzni belőle egy szálat.

Andrej állandóan Nagulnov arcát nézte, amelyet halálos sápadtság borított be, mint valami hártya. Nagulnov — Davidov meglepetésére — hirtelen fel-

ugrott, és mintha ugródeszka lendítette volna fel, odaszökkent Razmjotnovhoz.

— Gazember! — lihegte, és ökölbe szorította kezét. — Hát így szolgálod a forradalmat?! Saj-ná-lod ő-ket? Hát én... Pokolba azokkal a nagyapákkal, gyermekekkel, fehércselédekkel... Mondd meg nekem, miért kell szétszórni őket?! A forradalom követeli!... Mind legéppuskáznám! — kiáltotta hirtelen vadul, és óriásira tágult szemebogarában veszett düh lobbant fel, szája szélén meg tajték habzott.

— Ne lármázz! Ülj le! — szólt rá riadtan Davidov.

Andrej felborított egy széket, és gyorsan odalépett Nagulnovhoz, de az felakadt szemmel, a falnak dőlve, áthatóan és elnyújtva felüvöltött:

— Agyonvágom!... — De már oldalt dőlt, baljával levegőért kapkodott, jobbjával meg görcsösen egy láthatatlan kard markolatát kaparászta.

Andrej még idejében karjára tudta kapni; érezte, milyen iszonyatosan megfeszül Makar elnehezült testén minden izom, hogy egyenesedik ki lába, mint acélrugó.

— Rájött, tartsd a lábát!... — kiáltotta Davidovnak még idejében.

Mire az iskolába értek, ott már úgy összezsúfolódott a gyülekező nép, hogy egy gombostűt se lehetett volna leejteni. A helyiségbe nem fért be mindenki, még a folyosón és a tornácon is ugyancsak szorongtak a férfiak, az asszonyok meg a lányok.

A sarkig nyitott ajtó torkából dohányfüsttel elegyes pára szállt kifelé.

Nagulnov haladt végig elsőnek a folyosón. Sápadt

volt. Felrepedt ajkán alvadt vér feketéllett. Keményen lépkedett; talpa alatt meg-megreccsent a napraforgó héja. A kozákok tartózkodóan tekingettek rá, és utat engedtek neki. Amikor Davidov megjelent, öszesúgtak.

— Ez az a Davidov? — kérdezte hangosan egy virágos keszkenős leány, és Davidovra mutatott napraforgóval telides-teli, degesz zsebkendőjével.

— Az a télikabátos... De kicsi!...

— Kicsi a bors, de erős! Odanézz, micsoda bikanyaka van! Biztosan azért küldték ide, hogy nagyobb legyen a szaporulat — kacagott fel egy másik lány, és Davidovra kacsintott kerek, szürke szemével.

— Jó széles a válla! Igazi vasgyúró! Tyű, ha ez megölelne, lányok! — mondta kacéran Natalja, a katonafeleség, és felvonta festett szemöldökét.

— Úgy sejtem, már meg is csípkedték a fejét. Be van kötve...

— Biztosan asszony foga nyoma...

— Nem, Tyitok műve...

— Hé, kislányok, gyöngyvirágok! Mit meresztitek a gubótokat arra az idegen emberre?! — szólalt meg kacagva egy kékre borotvált arcú, javakorabeli kozák; egész csapat lányt nyalábolt át hosszú karjával, és a falhoz szorította őket. Nagy sikongás támadt. A kozák hátán döngve dübögött a lányok ökle.

Davidov megizzadt, mire az osztály ajtajához ért. Az emberek szájából átható napraforgómagolaj-, hagyma-, mahorka- és búzakenyérszag bűzlött... A lányokról, menyecskékről pedig kenőcsök és a ládában hevert ünneplő ruhák fűszeres illata áradt. Tompa méhzümmögés hullámzott az iskolában. Sőt maguk az emberek is nyüzsgő, fekete gomolyokban kavarogtak, akár egy raj dongó.

— De szilajok a lányok erre tifelétek! — mondta zavartan Davidov, amikor a dobogóra lépett.

A dobogón, amelyet vastag deszkából eszkábáltak össze, két egymás mellé tolt iskolapad állt. Davidov és Nagulnov leült. Razmjotnov megnyitotta az ülest. Az elnökséget minden fennakadás nélkül választották meg.

— Davidov elvtárs, a kerületi pártbizottság meghatalmazottja beszél a kolhozról. — Razmjotnov hangja elhalt, és rohamosan csökkent, apadt a terefere dagálya is.

Davidov felállt, megigazította fején a kötést. Egy félórát beszélt, végül már egészen berekedt. A gyűlés hallgatott. Mind tűrhetetlenebbé vált a fülledtség. Az első sorokban még csak látta a verejtéktől fényes arcokat a halvány lámpavilágnál, de aztán minden félhomályba veszett előtte. Egyszer se szakították félbe, de amikor befejezte és a vizespohárért nyúlt, megeredt a kérdések árja.

— Minden közös lesz? Muszáj?

— Hát a házak?

— Örökre kolhoz lesz, vagy csak ideig-óráig?

— Mi lesz az egyéni gazdákkal?

— Elveszik tőlünk a földet?

— Csajkarendszer lesz?

Davidov sokáig, talpraesetten felelgetett. Amikor a mezőgazdaság bonyolult kérdései merültek fel, Nagulnov és Andrej segített neki. Felolvasták az alapszabálymintát, de a sok kérdésnek mégse szakadt vége. Utoljára egy férfi állt fel a középső sorokból. Rókaprémből varrt füles kucsmát viselt; fekete ködmönét kitárta. Szót kért. A függőlámpa férde fényt vetett a rókaprém-kucsmára, a rőt szőrszálak szinte lángot vetettek és füstöltek.

— Én középparaszt vagyok, és amondó vagyok, polgártársak, hogy ... persze hát ... szó se róla, jó dolog az a kolhoz, de meg is kell ám ezt hánynivetni, töviről hegyire! Nem úgy van az, hogy hólyag, oszt fújjuk fel! Vagy: hű bele, hű bele, lovat ád istenke! Ez az elvtárs, a párt megbízottja, azt mondja, hogy „csak fogjatok össze, közös erővel sokra viszitek. Azt mondta Lenin elvtárs is". A meghatalmazott elvtárs nem sokat ért a földműveléshez, munkásélete során nemigen járt az eke nyomában, tán azt se tudja, hogy jobbról vagy balról kell-e odamenni az ökörhöz. Így aztán egy kicsit elvetette a sulykot. Én azt gondolom, hogy így kéne kolhozba vinni az embereket: a jó dolgosokat meg akinek jószága is van — egy kolhozba; a szegényeket — a másikba; a módosak megint — legyenek külön, a naplopókat meg ki kell ebrudalni, hogy a GPU tanítsa meg dolgozni őket. Nem jó egy nyájba csapni az embereket, avval úgyse megyünk semmire. A mesebeli hattyú is hiába csapkod a szárnyával, hiába erőlködik, hogy felrepüljön — a rák a farkába ragódzik, visszahúzza; a csuka meg erőnek erejével a vízbe iparkodik.

A gyűlés fojtott nevetéssel fogadta a beszédet. Hátul élesen felvisított egy lány; de nagy felháborodással mindjárt rá is förmedt valaki:

— Énnye, de rátok jött! Mars ki innen!

A füles prémkucsma gazdája megtörölte zsebkendőjével homlokát és ajkát, majd így folytatta:

— Úgy kell összeválogatni az embereket, ahogy a jó gazda az ökröket párba állítja. Az pedig alakra, erőre egyformákat állít párba. Mer mire válik, ha különbözőket fog össze?! Ha az egyik erősebb — hiába töri magát, a gyengébb megáll, így hát az erő-

sebbnek is lépten-nyomon meg kell állni. Milyen lesz az a munka?! Az elvtárs azt mondta: egy kolhozba kell tömöríteni az egész falut, csak a kulákokat nem. Hát nem lesz abból egyéb, csak örökös hercehurca, haddelhadd!

Ljubiskin felállt, baljósan megbillentette fekete bajuszának kajla félszárnyát, és a beszélőhöz fordult.

— Hogy milyen jól beszélsz te néha, Kuzma, milyen szépen! Ha fehércseléd volnék, ítéletnapig is elhallgatnálak! (Halk nevetés zizzent végig a termen.) A gyűlést is meg akarod főzni, mint Palaga Kuzmicsevát?

Mint a sortűz, csattant fel a hahota. A lámpából, mint kígyófullánk, lövellt ki a hegyes lángnyelv. Az egész gyűlés elértette a célzást, amelyben bizonyára valami vidám trágárság rejlett. Még Nagulnov is elmosolyodott, de csak a szemével. Davidov már éppen meg akarta kérdezni tőle, miért ez a nagy kacagás, de Ljubiskin, a ricsajt túlharsogva, így folytatta:

— Más rágta a szádba, amit itt beszélsz. Te persze jól járnál, ha így válogatnánk össze az embereket. Ezt még biztosan Frol Rvanijtól tanultad, amikor vele együtt tagja voltál a gépkölcsönző társaságnak. A motort tavaly elvettük tőletek, most meg ugyancsak megperzseltük, kibeleztük a te Frolodat! Összeálltatok, a Frol motorjával ti is amolyan kolhozfélét csináltatok, csak hát kulákkolhozt. Elfelejtetted már, mennyit csikartatok ki az emberekből?! Nyolcadában csépeltetek! Biztosan szeretnél most is a gazdagokhoz dörgölőzni ...

Olyan zsivaj támadt, hogy Razmjotnovnak csak üggyel-bajjal sikerült helyreállítania a rendet. És

még sokáig ömlöttek a dühös közbekiáltások, akár a tavaszi jégeső:

— Úgy bizony, a szövetkezetből tollasodtak meg!

— Mert mindent le lehet hengerelni a traktorral, csak a tetőt nem.

— Jól megfőzték a kulákok!

— Kóstoljuk meg!

— Napraforgót kéne csépelni a fejeddel!

Most Nyikolaj Ljusnya, egy kisvagyonú középparaszt kért szót.

— Aztán ne szaporítsd a szót! Úgyis világos a dolog — figyelmeztette Nagulnov.

— Hogy értsük ezt?! Hátha én éppen az ellenkezőjét szegem neked?! Vagy én nem beszélhetek a te felfogásod ellen? Én azt mondom: a kolhoz önkéntes dolog; aki akar, belép, aki nem akar, az csak messziről nézze. Hát mi csak messziről akarjuk nézni.

— Kik azok a „mi"? — kérdezte Davidov.

— Hát a földművesek.

— Csak a magad nevében beszélj, öreg! Senkinek sincs leragadva a nyelve, majd megmondja mindenki, amit akar.

— Beszélhetek a magam nevében is. Vagy hát épp a magam nevében beszélek. Szeretném látni, hogy indul meg az élet a kolhozban. Ha beválik, én is belépek, ha nem válik be, akkor meg mi a fenének tolakodjak?! Csak a bolond hal mászik bele a hálóba.

— Úgy van!

— Várjunk a belépéssel!

— Hadd tapogassák ki mások, milyen is az az új élet!

— Bele! Fejest!

— Ahvatkiné a szó! Beszélj!

— A magam esetét akarom elmondani, polgártársak! Itt vagyok például én meg Pjotr, a testvérem. Együtt laktunk. Sehogy se fértünk össze! Hol az asszonyok kaptak hajba — úgy egymásba ragództak, hogy széjjel se lehetett választani őket — hol meg mi, férfiak zördültünk össze. Most meg az egész falut egy nyájba akarják csapni! De hát ebből nem lesz egyéb, csak amolyan nesze semmi, fogd meg jól. Mihelyt kimegyünk a mezőre, okvetlenül összekapunk. Ivan agyonhajszolja az én ökreimet, én meg nem ügyelek az ő lovaira... Örökös lakó lesz itt a milicista. Sose fogy ki a panaszból senki. Az egyik többet dolgozik, a másik kevesebbet. A mi munkánk nem egyforma; nem olyan, mint azé, aki a gyárban a gép mellett áll. Ott ledolgozza az ember a nyolc órát, aztán fogja a görbe botját és gyerünk.

— Voltál már gyárban valaha?

— Nem voltam, Davidov elvtárs, de tudom.

— Nem tudsz semmit! Nem ismered a munkást! Ha pedig nem voltál gyárban, ha látni se láttad, mit koptatod a nyelved?! Kulákpletyka, hogy a munkás görbe bottal jár!

— Ha nem is jár görbe bottal, mihelyt vége a munkának, mehet haza. Mi meg még setéttel felkelünk szántani. Százszor is kiveri az embert a verejték éjszakáig, a lábán meg tyúktojásnyi vérhólyag kél. De éjszaka sem alhat, menni kell ökröt legeltetni, mert ha az ökör nem lakik jól, nem húzza az ekét. Én robotolok majd a kolhozban, a másik meg, mint Koliba, csak alszik a barázdában. Hiába mondja a szovjet kormány, hogy a szegényparasztok közt nincs naplopó; hogy ezt csak a kulákok találták ki; ez nem igaz. Koliba világéletében mindig a sutban henyélt. Az egész falu tudja, egyszer, télen, úgy heveredett

a kemencére, hogy az ajtóig nyújtotta a lábát. Reggelre a lábát belepte a dér, az oldalát meg majd kiégette a forró tégla. Szóval hát annyira ellustult, hogy rest volt kimenni a levegőre még a kisdolgát elvégezni is. Hát hogy dolgozzak én ilyen emberrel együtt? Nem jelentkezek a kolhozba!

— Kondrat Majdannyikové a szó. Beszélj!

Sokáig tartott, amíg a hátsó sorokból a dobogóig furakodott egy szürke kaftános, alacsony kozák.

Kifakult, csúcsos sapkája szinte hullámzott a szögletes kucsmák, füles kucsmák meg a tarka keszkenők és kendők felett.

Amikor odaért, hátat fordított az elnökségnek, és ráérősen belenyúlt buggyos nadrágja zsebébe.

— Olvasni akarod a beszédedet? — kérdezte Gyemka Usakov mosolyogva.

— Vedd le a sapkádat!

— Mondjad csak papiros nélkül!

— Ez az egész életét papírra jegyezgeti.

— Haha!... Az írástudó!...

Majdannyikov elővett egy zsíros noteszt, és szaporán forgatni kezdte az ákombákomokkal telerótt lapokat.

— Az nevet, aki utoljára nevet! Lehet, hogy rittok is a végén!... — szólalt meg haragosan. — Igenis, felírom, miből, hogy tartom fenn magam. Nektek is mingyárt felolvasom. Hallottam itt már sokféle beszédet, csak okosat nem. Nem tudjátok tik, milyen az élet...

Davidov felfigyelt. Az első sorokban itt is, ott is mosoly fakadt az arcokon. A zsivaj fodros hullámként rezgett végig a termen.

— Én középparaszt vagyok — kezdte Majdannyikov magabiztosan. Egy cseppet sem esett zavarba.

— Tavaly öt gyeszjatyinát vetettem. Magatok is tudjátok: van két ökröm, van lovam, van feleségem és három gyerekem. A két karomon kívül nincs több munkáskéz a háznál. Búzából kilencven pudot takarítottam be, rozsból tizennyolcat, zabból huszonhármat. A családnak hatvan pud kell élelemre, az aprójószágnak tíz pud, a zab meg marad a lónak. Mit tudok eladni az államnak? No jó: eladom az aprójószágot, beviszem a rucát a városba, kapok érte még valamit. — Felemelte a hangját. Szeme csupa bánat. — Hát vehetek én lábbelit, ruhát, petrólt, gyufát, szappant ilyen kevés pénzért? Pedig még az is pénzbe kerül, ha mind a négy patáján megvasaltatom a lovat. No, mit hallgattok? Hát élhetek én így tovább? Még jó, hogy — ha szűkösen is — de terem. De ha rosszul üt ki a termés?! Akkor mi lesz?! Koldusbotra jutok! Hát mi jogon beszéltek le arról, hogy belépjek a kolhozba, mi jogon rángattok vissza?! Tán rosszabb lesz a sorom? Nem igaz! És így van ez minden középparaszttal. De mindjárt megmondom én, hogy mér csökönyösködtök, mér maszlagoljátok tele a magatok meg a mások fejét.

— Csak mondogass oda jól, Kondrat! — kurjantotta Ljubiskin elragadtatással.

— Oda is mondogatok, hadd prüszköljenek! Azért nem akarjátok a kolhozt, mert a tehenen meg a seregélydúcos udvarotokon kívül semmit se láttok a kerek világon. „Ha kakas is, de az enyém." A VKP* új élet felé visz benneteket, de ti úgy tesztek, akár a vak bornyú: az anyja csecse alá akarják vezetni, de ő csak rúgkapál, csak csavargatja a fejét. Pedig ha nem szopik, meg nem él! Így biz'a! Mindjárt le is

* *Vszeszojuznaja Kommunyisztyicseszkaja Partyija — A Szovjetunió Kommunista Pártja. — A ford.*

ülök, megírom a belépési nyilatkozatot, és másokat is erre kérek. Aki pedig nem akarja aláírni, legalább ne tartson vissza másokat!

Razmjotnov felállt.

— Világos a dolog, polgártársak! A lámpák már alig pislákolnak, késő re jár az idő. Tartsa fel a kezét, aki a kolhozra szavaz, de csak a telkesgazdák tartsák fel.

A jelenlevő kétszáztizenhét telkesgazda közül csak hetvenhét tartotta fel a kezét.

— Ki ellenzi?

Egyetlenegy kéz sem emelkedett fel.

— Nem akartok belépni? — kérdezte Davidov. — Szóval igazat mondott Majdannyikov elvtárs?

— Nem a-ka-runk! — dünnyögte egy szuszka női hang.

— Nem parancsol nekünk az a Majdannyikov!

— Csak ne erőltesd olyan nagyon!

Amikor minden közbekiabáló elhallgatott a hátulsó sorokból, a sötétségből — ahol csak a fel-felszított cigaretták parazsa világított — egy elkésett, mérges hang csattant fel:

— Bennünket nem lehet ide-oda téregetni, mint a barmot! Tyitok egyszer már véredet vette! Most is megeshet, hogy . . .

Mintha korbácsütés érte volna Davidot. Dobbenetes csendben, némán, sápadtan állt egy pillanatig, és félig kinyitotta csorba fogú száját.

— Te! Az ellenség beszél belőled! — kiáltotta rekedten. — Nem sok véremet vették! Én még mindig élni fogok, amikor a magadfélék már mind a sírban lesznek! De ha kell, a pártért . . . a pártomért, a munkások ügyéért akár minden csepp véremet is odaáldozom. Hallod, te kulák, te viperafajzat? Az utolsó csepp véremet is odaadom!

— Ki lármázik ott? — kérdezte Nagulnov, és felegyenesedett.

Razmjotnov leugrott a dobogóról. A hátsó sorokban recsegve-ropogva összetört egy pad, és vagy húsz ember nagy zajjal kiment a folyosóra. Középütt is egymás után álltak fel az emberek. Üveg csörömpölése hallatszott: valaki kitört egy ablakkarikát. A lyukon friss szél áramlott be, és mint forgatag kavargott a fehér pára.

— Biztosan Tyimoska csapott zajt! Frol Rvanij fia...

— Ki kell telepíteni őket a faluból!

— Nem! Akimka volt! Tubjanszki kozákok is voltak itt.

— Lázítók! Üsd-vágd! Kikergetni őket!...

Rég elmúlt éjfél, mire vége lett a gyűlésnek. Rekedtre beszélték magukat a kolhoz hívei is, ellenségei is. Már elsötétült előttük a világ. Itt-ott, még a dobogó mellett is összecsaptak az ellenlábasok, megragadták egymás mellén a ruhát, bizonygatták: nekik van igazuk. Kondrat Majdannyikovról a köldökéig letépte az inget a komája meg a szomszédja. Majdhogynem kézitusáig fajult a vita. Gyemka Usakov mármár odarohant, hogy segítsen Kondratnak — átugrált a padokon meg a padokban ülők fején —, de Davidov széjjelválasztotta a két komát. És Gyemka mindjárt tréfára fogta a dolgot:

— No, Kondrat, számítsd ki, hány órát kell robotolnod, hogy megkeresd az eltépett ing árát!

— Te számítsd ki, hogy az asszonynak hány...

— Nono! Az ilyen tréfákért kihajintalak a gyűlésről!

Gyemid Molcsun az igazak álmát aludta a hátsó sorokban, a pad alatt; úgy feküdt ott, mint az állat, fej-

jel az ajtó felé, amelyen beáramlott a szél; kaftánja alját fejére húzta, hogy ne hallja a sok felesleges lármát. Az idősebb asszonyok, akik még a gyűlésre is elhozták a befejezetlen kötést — harisnyát kötöttek — már-már szunyókáltak, mint a tyúkok az ülőn, el-elejtették a gombolyagot meg a kötőtűt. Sokan elmentek. Amikor a többször is felszólaló Arkaska Menok akart még valamit mondani a kolhoz védelmében, csak bősz gúnársziszegés jött ki a torkán. Megnyomkodta ádámcsutkáját, keserűen legyintett, de mégse bírt nyugton maradni; amikor visszaült helyére, megmutatta Nyikolaj Ahvatkinnak, a kolhoz ádaz ellenségének, mi lesz a sorsa a teljes kollektivizálás után: egyik hüvelykujjának nikotinsárga körmét a másikra tette és reccs! Nyikolaj csak köpött egyet, és halkan káromkodott.

10

Kondrat Majdannyikov hazafelé ment a gyűlésről. Fölötte, mint soha ki nem hunyó pásztortűz, parázslott a Fiastyúk. Olyan nagy volt a csend, hogy messziről is hallani lehetett, ahogy ropogva megreped a föld, és fázósan zörög a gally. Otthon kiment az istállóba az ökrökhöz, egy szűk nyalább szénát lökött eléjük a jászolba, de mikor eszébe jutott, hogy holnap a közös hodályba vezeti őket, óriási csomót ölelt fel, és hangosan azt mondta:

— No, ütött a búcsú órája... arrább, hóka! Négy évig dolgoztunk egymásra: a kozák az ökörre, az ökör a kozákra. De nem lett semmi látszatja. Ti se lakta-

tok jól soha, én is csak úgy tengek-lengek. Ezért cseréllek el benneteket a közös életért. No, mit fülelsz, mintha csakugyan értenéd? — Lábával arrább taszította a barázdajáró ökröt, kezével félretolta majszoló, nyálas pofáját, majd amikor szeme találkozott az ökör ibolyaszínű szemével, hirtelen eszébe jutott, mennyire várta ő ezt az ökröt öt évvel ezelőtt. Az öreg tehén suttyomban folyatott fel, úgyhogy sem a csordás, sem Kondrat nem vette észre. Sokáig nem lehetett látni rajta, hogy hasas. „Meddő marad az átkozott!" — gondolta Kondrat ijedten, valahányszor a tehénre nézett. De november végén — mint minden öreg tehén: egy hónappal az ellés előtt — hasat eresztett. A karácsonyi bőjt vége felé, hideg éjszakákon hányszor felébredt Kondrat, mintha felrázták volna. Nemezcsizmába dugta lábát, és egy szál gatyában ki-kiszaladt az istállóba, nem ellett-e még meg a tehén. Kemény fagy járta — könnyen megfagyhatott a kisborjú, mihelyt lenyalja az anyja. A bőjt végén már jóformán nem is aludt Kondrat. Egy reggel Anna, a felesége vidáman és szinte ünnepélyesen lépett be a házba:

— Már megdagadtak az erei az öregnek: az éjszaka biztosan megellik.

Kondrat ruhástul feküdt le este, és el sem oltotta a lámpát. Hétszer ment ki a tehénhez! De csak nyolcadjára, már ugy hajnaltájt ütötte meg fülét — még ki sem nyitotta az istálló ajtaját — egy mély, nehéz nyögés. A tehén már lenyalta piciny, hókás, bozontos borját, amely szánalmasan reszketett, és anyja tőgyét kereste elhidegült szájával. Kondrat a karjára emelte a kisborjút, tulajdon leheletével melengette, kaftánja félszárnyába bugyolálta, és futvást vitte befelé a házba.

— Bika! — kiáltotta boldogan.

Anna keresztet vetett.

— Hála néked, uramistenem, hogy kegyelmesen ránk tekintettél nagy nyomorúságunkban.

Mert bizony Kondrat nyakig volt a nyomorúságban azzal az egy lovacskával. De megnőtt a tinó, és derekasan dolgozott Kondratra: télvíz idején és nyáron számtalanszor végigballagott az utakon meg a szántóföldeken — olyan volt a korme, mint a rák ollója —, és húzta az ekét vagy a szekeret.

Amikor Kondrat az ökörre nézett, hirtelen úgy érezte, mintha kegyetlenül fojtogatná a torkát és szúrná a szemét valami. Sírva fakadt, és kiment az istállóból. Mintha megkönnyebbült volna kibuggyant könnyétől. Az éjszaka hátralevő részét átvirrasztotta. Cigarettázott.

... Hogy s mint lesz a kolhozban? Mindenki megérzi és megérti-e — ahogy ő megértette —, hogy ez az egyetlen út, és hogy ez elkerülhetetlen? Hogy akármennyire sajnálja is ki-ki közkézre adni ezeket a jószágokat, amelyek a gyermekkel együtt, a padlótlan szobában nőttek fel — mégiscsak oda kell adnia. És hogy a vagyonféltést, ezt a viperát meg kell fojtania, nem szabad a szívéhez engednie ... Ezen töprengett Kondrat, amint hortyogó felesége mellett feküdt, és sötétség vakította szemmel, üres tekintettel a homály fekete padmalyába bámult. „De hová vigyük a kis bárányokat, gödölyéket? Hisz azoknak meleg ház kell, nagyon ügyelni kell rájuk! És hogy ismerjük meg, melyik kié, hisz majdnem egyformák mind, a kis nyavalyások! Az anyjuk is összetéveszti majd őket, hát még az emberek. Hát a tehenekkel mi lesz? Hogy szállítsuk együvé a takarmányt? De sok kárba vész belőle! Mi lesz, ha egy hét múlva megijednek az emberek a nehézségektől, és szétszéled-

nek? Akkor megyek a bányába, egész életemre itthagyom Logot. Mert nem lesz miből megélni."

Hajnal felé elszunnyadt. Nehéz, nyomasztó álma volt. Nem egykönnyen vállalta Kondrat a kolhozt! Vérző szívvel, sírva tépte el azt a küldökzsinórt, amely a vagyonhoz, az ökrökhöz, a földecskéjéhez kötötte . . .

Reggel megfröstökölt . . . Fájdalmasan összeráncolta homlokát, amelyen mint éles karima, húzódott végig egy szélcserzette sáv. Sokáig kinlódott a nyilatkozat megfogalmazásával; végre sikerült.

„Makar Nagulnov elvtársnak a Gremjacsij Log-i kommunista pártsejtben.

NYILATKOZAT

Én, Kondrat Hrisztoforov Majdannyikov középparaszt, kérem, vegyenek be a kolhozba feleségestül, gyermekestül vagyonostul, jószágostul. Engedjék meg, hogy részese legyek az új életnek, mert én teljesen helyeslem.

K. MAJDANNYIKOV."

— Beléptél? — kérdezte az asszony.

— Be.

— Beviszed a jószágot is?

— Be. Mingyán . . . No, mit jajveszékelsz, te bolondok bolondja? Hát nem koptattam eleget a tüdőm, nem magyaráztam eleget. Oszt most mégis a régi nótát fújod. Hisz már te is ráálltál!

— Csak a tehenet sajnálom, Kondrasa . . . Másülönben nem bánom. De ezér az egyér fáj a szívem . . . — mondta az asszony mosolyogva, és kötőjével letö-

rülte könnyeit. Amikor látta, hogy anyja sír, elpityeredett a legkisebb lány, a négyéves Hrisztyiska is.

Kondrat kiengedte az istállóból a tehenet meg a két ökröt. Lóra ült, és a patakra hajtotta, megitatta őket. Az ökrök már éppen haza akartak indulni, de Kondrat elébük lovagolt, útjukat állta — szívében felforrt a düh —, és a községi szovjet felé hajtotta őket.

Az ablakhoz szinte hozzátapadva bámulták a fehércselédek, a férfiak meg a kerítés mögül nézték, de az utcán nem mutatkozott senki. Kondrat nagyon kellemetlenül érezte magát. De a szovjet háza környékén, amikor befordult abba az utcába, hatalmas tömeget pillantott meg. Vásárban sincs nagyobb. Meg az a sok ökör, ló, birka! A szomszédos közből kifordult Ljubiskin. Kötőfékénél fogva egy tehenet vezetett. A tehén mögött borjú kocogott. Nyakán ide-oda himbálódzó kötél fityeget.

— Kössük össze a farkukat, és együtt hajtsuk be őket — próbált tréfálni Ljubiskin, de azért szigorúnak, töprengőnek látszott. Csak nagy nehezen sikerült elvezetnie otthonról a tehenet: a nyakán húzódó friss karmolás tanúskodott róla.

— Ki karmolt meg?

— Mi tűrés-tagadás: a feleségem. Nekem rohant az a boszorkány a tehén miatt. — Ljubiskin a szájába dugta bajusza hegyét, és elégedetlenül dünnyögte: — Úgy rám támadt, mint egy tank. Olyan vérontásra került sor az istálló előtt, hogy semmi se mossa le rólam a szégyent a szomszédok előtt. Akár hiszed, akár se: vasvillával jött rám. „Vörös partizánt akarsz megverni? — mondok. — Hiszen mi tábornokokat szúrtunk a szuronyunk hegyére!" — és megcibáltam a huncutkáját. Hát jól mulathatott, aki látta.

A községi szovjetből Tyitok udvarára indultak. Reggel újabb tizenkét középparaszt hozta el belépési nyilatkozatát, és hajtotta ide jószágát: meggondolták magukat az éjszaka.

Nagulnov égerfát ácsolt Tyitok udvarán két áccsal — jászolnak. Ez volt az első közös jászol Gremjacsij Logban.

11

Kondrat sokáig vájta a fagyos földet egy feszítővassal: gödröt ásott a cölöpöknek. Mellette Ljubiskin iparkodott. Pavel fekete kucsmája alól, amely viharfelhő módjára ereszkedett homloka fölé, dűlt a verejték, az arca meg lángolt. Nagy erővel, vicsorogva, ádázul csapta a földbe a feszítővasat, a fagyos rögök és göröngyök meg csak úgy repültek felfelé is, oldalt is és úgy koppantak a falnak, akár a sörét. A jászlat hevenyében összeütötték, behajtották az istállóba a huszonnyolc pár ökröt, amelyet a bizottság már felbecsült. Nagulnov ingujjban — terepszínű inge hozzátapadt verejtékes hátához — belépett az istállóba.

— Alig csap egyet-kettőt a kisfejszével, máris facsaró víz az inge! Nem jó munkás vagy te, Makar! — mondta feicsóválva Ljubiskin. — Ide süss! Én hogy' csinálom! Kah... kah... De jó feszítővasa van ennek a Tyitoknak!... Kah!... De vedd fel a ködmönödet hamar, mert meghűlsz, osztán kinyújtod a papucsot!

Nagulnov a vállára vetette ködmönét. Orcájáról lassan eltűnt a foltos, vérvörös pirosság.

— A gáztól van. Mihelyt dolgozok egy kicsit, vagy hegynek felfelé megyek, rögtön elfulladok, a szívem meg dörömbölni kezd ... Ez az utolsó cölöp? No, akkor jó! Ide nézzetek, micsoda gazdaságunk van! — Nagulnov végigjártatta lázasan fénylő szemét a friss forgácstól illatos, új jászlak mellett álló ökrök során.

Mialatt a nyílt udvaron elhelyezték a teheneket, megjött Razmjotnov Gyemka Usakovval. Félrehívta Nagulnovot, és megragadta kezét.

— Makar, kedves barátom, ne haragudj a tegnapiért ... Telesivították a fülem azok a gyermekek, eszembe jutott a magam kisfia is, hát elszorult a szívem ...

— Téged kéne megszorítani, te irgalmas szamaritánus!

— No, jó-jó! Már látom a szemeden, hogy elhidegültél irántam.

— Elég-elég, te szószátyár! Hová indulsz? Össze kell hordani a szénát. Davidov hol van?

— Menokkal a belépési nyilatkozatokat nézi át a szovjetben. De hát én megyek ... Egy kulákporta, a Szemjon Lapsinové még hátra van ...

— Aztán idejössz és megint ... — szólt Nagulnov mosolyogva.

— Hagyd! Kit vigyek magammal az emberek közül? Tyű, mi van ott? Úgy összekavarodott minden, akár a harcban! Húzzák a jószágot, szállítják a szénát. Némelyik már vetőmagot is hozott. De azokat visszaküldtem. A vetőmaghoz majd később látunk hozzá. Kit vigyek hát segítségnek?

— Itt van Kondrat Majdannyikov! Kondrat! Gyere csak ide. Indulj az elnökkel ízibe', kisajátítani Lapsinov vagyonát! Nem restellsz? Mer van, aki nem akarja, van olyan kis szégyellős is, mint Tyimofej

Borscsev... Nyalni nem restell, de az összerabolt vagyont elvenni — azt tiltja a lelkiismerete...

— Miért ne mennék? Megyek én szívesen.

Odament Gyemka Usakov. Hármasban kiléptek az utcára. Razmjotnov, Kondratra tekintve azt kérdezte:

— Mér vagy úgy elkámpicsorodva? Ahelyett hogy örülnél! Odanézz, hogy' megélénkült a falu, akárha megbolygatnak egy boly hangyát.

— Ráérünk még avval az örvendezéssel! A neheze még hátra van — felelte szárazon Kondrat.

— Minek?

— A vetésnek is, a jószággondozásnak is. Láttam az elébb: három dolgozik, tíz meg a sövény tövében guggon ül, cigarettát sodorgat...

— Mindenki dolgozni fog! Csak hát az elején... Majd, ha nem lesz mit falni, biztos kevesebbet bagóznak majd!

A kanyarban féloldalt dőlt szán meredezett. Mellette egy csomó széna hevert szétszórva meg egy törött rúd. A kifogott ökrök a havon élénkzöldnek ható tarackbúzát majszoltak. Egy fiatal legény — Szemjon Kuzsenkovnak, az újdonsült kolhoztagnak a fia — lomhán kapargatta össze a szénát egy háromágú villával.

— Úgy mozogsz, akár a félhótt! Ilyen idős korban nékem rugóra járt kezem-lábam! Hát így kell dógozni?!... Adszi csak azt a villát! — Gyemka Usakov kirántotta a villát a mosolygó legény kezéből, és nyögve egy egész nyalábot öklelt fel vele.

— Hát hogy' borultál fel, mi? — kérdezte Kondrat a szánt nézegetve.

— Elgondolhatod magad is: megsiklott a lejtőn.

— No, pattanj, hozz egy fejszét Donyeckovéktól.

A szánt talpra állították, és megbárdolták, helyreducgták a rudat. Gyemka takarosan megtetőzte a szénarakományt, és körülfésülte egy gereblyével.

— Ejnye, te Kuzsenkov, te Kuzsenkov! Sós vízbe áztatott kötéllel kéne meghányni, de úgy, hogy jajgatni se bírj! Nézd, milyen sok szénát dágványba vágtak az ökrök! Mér nem egy kis nyalábot löktél oda nekik a sövényhez, azt ették volna. De szabadjára ereszteni?! Ki látott ilyet?!

A legény elnevette magát, és megnoszogatta az ökröket.

— Ez most már nem a mienk: a kolhozé!

— Nézze meg az ember az ebszülte zsiványát! — Gyemka oldalt bandzsalgó szemét végigsiklatta Kondraton meg Razmjotnovon, és kanyarított egy cifrát.

Mialatt Lapsinovnál leltároztak, vagy harminc ember gyűlt az udvarra. Főleg a szomszédasszonyok; férfi kevés volt. Amikor Lapsinovot, egy kecskeszakállú, ősz aggastyánt felszólították, hogy hagyja el a házat, az összeverődött tömegben sugdolózás és halk beszélgetés hallatszott.

— Micsoda dolog ez?! Gyűtött-gyűtött, oszt most menjen a strázsahalomra!

— Unalmas egy nóta!...

— Biztosan nagyon fájlalja! Ugyi?

— Mindenkinek megvan a maga fájton fájó baja.

— Hát biztosan nem tetszik neki; bezzeg, amikor a régi rendszerben adósság fejében elharácsolta Trifinov vagyonát, akkor nem gondolt erre.

— Amilyen az adjonisten...

— Úgy kell annak a szakállas bakkecskének! Most aztán befűtöttek neki betyárosan!

— Bűn ám ez, menyecskék, más kárán örülni! Hátha hónap rátok kerül a sor.

— Ugyan, ereggy a fenébe. A magunkfélének kebelén kenyere, hátán meg a háza. Magunk is alig tengődünk!

— A nyáron tíz rubelt húzott ki a zsebemből azért, mert két napra kölcsönadta a kaszálógépet. A szeretőjétől se kérhetne többet. Hát hol itt a lelkiismeret?

Lapsinovot már régóta olyan embernek tartották, akinek tele a bugyellárisa. Tudták, hogy már a háború előtt is nagy vagyona volt, mert az öreg nem finnyáskodott: uzsorakamatra kölcsönt adott, és suba alatt meg-megvett lopott holmit is. Egy időben makacsul tartotta magát az a hír, hogy Lapsinov háza táján elkötött lovak vendégeskednek. Időnként, jobbadán éjjelente, lókupec cigányok jártak hozzá. Mintha Lapsinov eres kezén át mentek volna a széles tolvajúton Caricin, Taganrog és Urjupinszkaja felé. A falu tudván tudta, hogy Lapsinov a régi világban évente háromszor is járt a városba: aranyrubelre váltotta át a Katalin-bankót. 1912-ben meg is kísérelte valaki, hogy „megállítsa a bukszájáért", de Lapsinov tagbaszakadt, markos öregember lévén, elverte magától az útonállót egy jó nehéz bunkóval, és elnyargalt. De ő is enyveskezű volt: már fiatal korában rajtacsípték a határban, hogy a más kévéit hordja, öregkorára meg egyáltalában nem törődött azzal, mi a másé; amit a szeme meglátott, a keze nem hagyta ott. Annyira fukar volt, hogy ha a templomban ragasztott is egy-egy kopejkás kisgyertyát Mirlikiji Szent Miklós képe elé — alig égette egy keveset, máris odalépett, eloltotta, keresztet vetett, és zsebbe dugta a gyertyát. Így aztán néha egész éven át ugyanazt a gyertyát állította a kép elé, azoknak meg, akik szemére vetették ezt a túlontúl nagy fösvénységét meg azt, hogy nem törődik az Istennel, azt

felelte: „Az Isten okosabb, mint ti! Neki nem a gyertya a fontos, hanem a megtisztelés. Az Isten nem várja el, hogy kárt valljak. Hisz ő maga korbáccsal kergette ki a templomból a kufárokat."

Lapsinov nyugodtan fogadta a kisajátítás hírét. Neki nem volt mitől félnie. Minden értéket már jó előre eldugott és megbízható kézbe juttatott. Ő maga segített összeállítani az ingóságok leltárát, és fenyegetően dobbantott, amikor öreg felesége jajveszékelni kezdett, de egy perc múlva megbékélve mondta:

— Ne kiabálj, anyjuk, az Úristen számon tartja minden szenvedésünket. Ő irgalmas, és mindent lát...

— Hát azt nem látja, hogy hová tűnt el az új birkabőr bundád? — kérdezte komolyan, a házigazda modorában Gyemka.

— Miféle bunda?

— Amelyikben a múlt vasárnap a templomba mentél?

— Nem volt nekem új bundám.

— Volt, és most valahol el van dugva!

— Ugyan, Gyementyij! Isten látja a lelkem, nem volt!

— Megver az Isten, öreg! Beléd vág egy ménkűvel!

— Isten a tanúm, hiába gyanúsítasz... — mondta Lapsinov keresztet vetve.

— Bűnt veszel a lelkedre! — Gyemka a tömegre kacsintott, és mosolyt csalt az asszonyok meg a férfiak arcára.

— Igaz lelkemre mondom: nem vétettem en ellene semmit!

— Elástad a bundádat! Az ítélet napján majd felelni fogsz érte!

— A saját bundámért?! — fortyant fel Lapsinov; nem bírta tovább.

— Amér eldugtad!

— Van az Istennek annyi esze, mint neked, te lepcses szájú! Ő nem avatkozik bele efféle dolgokba!... Nincs bunda! Van szemed-orcád csúfot űzni egy öregemberből? Szégyen, gyalázat ez Isten, ember előtt!

— Hát az nem volt szégyen, gyalázat, hogy három mérő kölest vettél vissza azért a kettőért, amit vetőmagnak adtál? — kérdezte Kondrat. Halk és rekedtes volt a hangja, alig hallatszott az általános zsivajban, de Lapsinov fiatalos fürgeséggel feléje fordult:

— Kondrat! Tisztelni való ember volt az apád, de te... Legalább ne vétsz az emléke ellen! Meg van írva a szentírásban: „Ne rúgj bele abba, aki elesik", és te hogy viselkedsz? Mikor vettem én három mérőt kettő helyett? Vigyázz: az Isten mindent lát!...

— Azt szeretné az a toprongyos ördög, hogy ingyen adják neki a kölest! — rikoltotta torkaszakadtából Lapsinyiha.

— Ne lármázz, anyjuk! Az Isten fia szenvedett, ránk is azt hagyta. Ő, szegény, felvette még a töviskoronát is, és véres könnyet sírt...

Lapsinov letörölt a ruhája ujjával egy zavaros könnycseppet. A zsibongó fehércselédek elcsitultak, és sóhajtozni kezdtek. Razmjotnov abbahagyta az írást, és szigorúan azt mondta:

— No, Lapsinov apó, hát hurcolkodj ki innét! A te könnyeden nem nagyon esik meg a szívünk. Sok embernek borsot törtél az orra alá, hát most — isten ide. isten oda — mi tanítunk meg móresre. Menjetek ki!

Lapsinov karon fogta gügye, dadri fiát, a fejére tette a háromfülű kucsmát, és kiment a házból. A tö-

meg a nyomába tódult. Az udvaron az öreg letérdelt, de előbb maga alá fogta ködmöne alját. Keresztet rajzolt komor homlokára, és földig meghajolt mind a négy égtáj felé.

— Ereggy, ereggy! — parancsolta Razmjotnov. De a tömeg tompán felzúgott, kiáltások hallatszottak:

— Engedjétek, hogy legalább elbúcsúzzon a háza tájától!

— Ne bolondozz, Andrej! Sírban a fél lába, te meg...

— Ahogy ez élt... bár már mind a kettővel belemászott vóna... — kiáltotta Kondrat.

— Kedvébe akarsz járni a hatóságnak? — szakította félbe az öreg Glagyilin, az egyházgondnok. — Ostort a hátára az emilyen-amolyannak!

— Majd odasózok én neked, te kupcihér, hogy azt is elfelejted, merre van hazafelé!

Lapsinov hajlongott, keresztet vetett, hangosan beszélt, hogy mindenki hallja, igyekezett megindítani a sajnálkozásra hajlamos női szíveket.

— Isten véletek, pravoszlávok! Isten áldjon, kedveseim! Adjon az Isten erőt-egészséget... használjátok hát ti keservesen keresett javaimat. Világéletemben becsületesen dolgoztam...

— Lopott holmit veszegettem! — vette át a szót a tornácon álló Gyemka.

— ...arcom verejtékével kerestem meg a mindennapi kenyeremet...

— Koldusbotra juttattál másokat, uzsorakamatot csikartál ki, magad is loptál, csak valld be! Torkon kapni az ilyen kutyateremtettét, oszt jól a földhöz csapni!

— ...a betevő falatomat, mondom, most meg öregségemre...

Az asszonyok megszörtyögtették orrukat, zsebkendőjükkel meg felitatták könnyüket.

Razmjotnov már fel akarta emelni Lapsinovot, hogy kilökje a kisajtón, már-már azt rikkantotta: „Ne agitálj itt, mert..." — de akkor a tornácon, ahol a korlátnak dőlve Gyemka állt, hirtelen lárma és dulakodás zaja hallatszott.

Lapsinyiha kipenderedett a konyhából, az egyik kezében egy megfogant libatojással teli szatyrot tartott, a másikban meg a nap és a hó fényétől elvakult, elcsendesedett kotló libát. Gyemka könnyen elvette tőle a szatyrot, de a tojóba mindkét kezével beleragódzott Lapsinyiha:

— Hozzá ne nyúlj, te bitang! Hozzá ne nyúlj!

— Ez mosmán a kolhoz libája!... — üvöltötte Gyemka, és megmarkolta a tojó előrenyújtott nyakát

Lapsinyiha a tojólúd lábát tartotta. Mindegyik maga felé rángatta, és ádázul húzták-vonták egymást a tornácon.

— Add ide, te kancsi!

— Majd ha fagy!

— Elereszd, azt mondom!

— A kolhoz libáját?!... — kiabálta zihálva Gyemka. — Tavaszra kislibákat kőt — nekünk!... Tik már megettétek a magatokét...

A szétkuszált hajú Lapsinyiha a küszöbnek szegte nemezcsizmás lábát, és maga felé cibálta a libát, csak úgy frecsegett a nyála. A libakotló eleinte éktelen rikoltozást csapott, majd elhallgatott — úgy látszik, Gyemka elszorította a gégéjét — de továbbra is veszett gyorsasággal csapkodott a szárnyával A fehér toll és pihe hópehelyként kóválygott a tornác felett. Már úgy látszott: még egy pillanat, és Gyemka kere-

kedik felül, kiragadja a földöglött libát Lapsinyiha csontos kezéből, de abban a minutában elszakadt a gyönge libanyak. Lapsinyihának a fejére csapódott a szoknyája alja, ő meg dübörögve lepergett a tornác döngő lépcsőfokain. Gyemka felkiáltott meglepetésében, aztán a liba fejét a két kezében tartva, rázötytyent a mögötte álló szatyorra, és összetörte a megeredt libatojásokat. A hallatlan nagy hahota robbanása leverte a jégcsapokat az eresz csurgójáról.

Lapsinov feltérdelt, fejébe húzta kucsmáját, dühösen megrántotta mindennel szemben közönyös, nyáladzó fiát, és szinte nyargalvást vonszolta ki az udvarról. Lapsinyiha felállt, elfeketedett dühében és fájdalmában. Leseperte szoknyáját, aztán a lépcsőnél vergődő, fejevesztett tojólúdért akart nyúlni, de a tornác mellett körbe pörgő sárga kan agár, mihelyt meglátta a liba nyakából felszökkenő vérsugarat, hirtelen odaugrott, és szőrét felborzolva a hátán, elkapta a libát Lapsinyiha orra elől, és a gyermekek nagy füttye és hujjogása közepette vonszolta az udvaron végig.

Gyemka Lapsinyiha után hajította a liba fejét, amely immár örökre csodálkozó, narancssárga szemével bámult bele még mindig a világba. Aztán bement a házba. Az udvar és a köz felett még sokáig lebegett a ki-kirobbanó, százhangú kacagás, felriasztva és elhessegetve a száraz rőzséről a verébhadat.

Gremjacsij Logban úgy felágaskodott az élet, akár a makrancos ló a nehéz akadály előtt. A kozákok összegyűltek a közökben meg a házakban, vitatkoztak, tanakodtak a kolhozról, ki-ki elmondta véleményét. Négy nap egymás után gyűléseket hívtak össze minden este, és a gyűlések hajnali kakasszóig tartottak.

Nagulnov ezekben a napokban annyira lefogyott, mintha sokáig nyomta volna az ágyat súlyos betegségben. Davidov ugyanúgy megőrizte külső nyugalmát, mint azelőtt, de ajka fölött az orcája szélén mélyebbre vésődtek a konokság vonta redők. Valahogy még magabiztosságot tudott önteni Razmjotnovba is, aki rendszerint könnyen fellángolt, de ugyanolyan könnyen el is kapta az alaptalan vakrémület. Andrej haragos szemében mindig magabiztos, gúnyoros mosoly csillogott, valahányszor a falut járta és megszemlélte a közös jószágudvarokat. Arkaska Menoknak, aki a kolhozvezetőség megválasztásáig a kolhozhatóság élén állt, gyakran mondogatta:

— Letörjük a szarvukat! Mindenki benne lesz a kolhozban.

Davidov lovas futárt küldött a kerületi pártbizottsághoz azzal a jelentéssel, hogy egyelőre csak harminckét százalékot sikerült bevonni a kolhozba, de a kolhozba bevonás munkája rohamtempóban folyik tovább.

A saját házukból kitelepített kulákok a rokonaiknál és közeli ismerőseiknél telepedtek meg. Frol Rvanij, miután Tyimofejt egyenest a körzetbe, az ügyészhez küldte, barátjánál, Borscsevnél lakott, aki a szegényparasztok gyűlésén annak idején nem volt

hajlandó szavazni. A kulákaktíva Borscsev szűk viskójában szokott összejönni.

Rendszerint nappal jártak össze Borscsevhez egyenként vagy párjával, hogy biztosítsák magukat: meg ne lessék, ki ne hallgassák őket; a telek lábjában meg a szérűn lopakodtak be, hogy ne legyen szembetűnő, ne vonják magukra a községi szovjet figyelmét. Eljárt David Gajev meg Lapsinov, ez a cégéres gazember, aki a kisajátítás után „isten szent bolondja" lett, néha megjelent Jakov Lukics Osztrovnov is, hogy kitapogassa a talajt. Csatlakozott ehhez a „vezérkarhoz" egyik-másik középparaszt is, aki határozottan szembeszegült a kolhozzal: Nyikolaj Ljusnya és mások. Borscseven kívül még két szegényparaszt is odajárt: az egyik Vaszilij Atamancsukov — egy magas, szemöldöktelen, kopaszra nyírt, simára borotvált, mindig hallgatag kozák — a másik: Nyikita Hoprov gárdatüzér; Podtyolkovval együtt szolgált, a polgárháborúban mindig kibújt a szolgálat alól, 1919-ben aztán Astimov kalmük ezredes büntetőosztagába került, ott szolgált. Ez határozta meg Hoprov egész további életét a szovjethatalom alatt. Három falujabeli — Jakov Osztrovnov, a fia meg az öreg Lapsinov — látta 1920-ban a visszavonuláskor Kuscsevkában: az Astimov-féle büntetőosztag alzászlósi rangot jelző fehér sávja volt a váll-lapján, látták, hogy három kalmükkozákkal vallatásra hajtotta Astimovhoz a vasúti fűtőház munkásait... Látták... De sokat emésztette magát Hoprov azóta, hogy Novorosszijszkból visszatért Gremjacsij Logba és megtudta: a két Osztrovnov és Lapsinov életben maradt! De sok rettegést kiállt ez a domború mellkasú gárdatüzér az ellenforradalommal való leszámolás ádáz esztendeiben! Ő, aki patkoláskor megfogta és patájánál fogva

megtartotta bármilyen szilaj ló hátsó lábát, remegett, akár a fagycsípte, késő őszi tölgyfalevél, valahányszor a ravaszul mosolygó Lapsinovval találkozott. Tőle félt a legjobban. Ha találkozott, alig forgó nyelvvel, rekedten mondta:

— Ne hagyj elveszni egy kozáklelket, édes bátyám, ne árulj be!

Lapsinov tettetett méltatlankodással nyugtatgatta:

— Ugyan, Nyikita, az Isten áldjon meg, hát én nem viselek keresztet a galandomon? Hogy tanította a Megváltó? „Szeresd felebarátodat, mint tennenmagadat." Eszemágában sincs, nem árullak be! Ha kést szegnek a torkomnak, akkor se! Én már ilyen ember vagyok... Csak hát te is segíts, ha valami... Ott azon a gyűlésen biztosan lesz, aki ellenem szól vagy esetleg a hatóság szorít majd meg... Védj meg majd, ha így esik sorja. Kéz kezet mos. Aki pedig kardot ránt. kard által vész el. No ugye? Arra akartalak még megkérni, hogy segíts egy kicsit szántani nekem. Az Isten eszefogyott fiút adott, az csak hátramozdító, embert fogadni meg nagy költség...

Nyikita Hoprov évről évre „segített egy kicsit" Lapsinovnak; ingyen szántott-vetett, boronált, eregette a Lapsinov búzáját a Lapsinov cséplőgépe dobjába — ő volt az etető. Aztán, ha hazament, leült az asztal mellé, vastenyerébe temette rőt bajuszú, széles arcát, és azt gondolta: „Hát meddig tart még ez így? Agyonverem!"

Jakov Lukics Osztrovnov nem zaklatta kérésekkel, nem fenyegette, tudta, hogy ha kér majd valamikor valamit, Hoprov nemcsak egy palack vodkát nem mer megtagadni tőle, hanem nagyobb dolgot sem. De vodkát eléggé gyakran iszogatott nála Jakov Lukics, és

mindig így köszönte meg: „Köszönöm a vendéglátást."

„Fúlj meg tőle!" — gondolta Hoprov, és gyűlölettel szorította össze az asztal alatt félpudos vasöklét.

Polovcev még mindig Jakov Lukicsnál lakott, abban a kis szobában, amelyet azelőtt az öreg Osztrovnyiha foglalt el. Az öregasszony átköltözött a sutba, Polovcev meg az ő szobájában egy rövid padkán heverve, eres, mezítelen lábát a forró kőnek támasztva, szinte állandóan dohányzott. Éjjelente gyakran jöttment az alvó házban (egyetlenegy ajtó sem nyikorgott, mert valamennyinek a sarkát gondosan megkenték libazsírral.) Néha vállára vetette ködmönét, és cigarettáját eloltva kiment, hogy megnézze a pelyvatartóban elrejtett lovát. A túlságosan is kipihent ló remegő, fojtott nyerítéssel fogadta, mintha tudná, hogy most még nem fejezheti ki teljes hangon érzelmeit. Gazdája megsimogatta mind a két kezével, megtapogatta lábizületeit merev vasujjaival. Egyszer, egy különös sötét éjjel, kivezette a pelyvatartóból, és fel se nyergelve kinyargalt a pusztába. Hajnal előtt tért vissza. A ló csupa víz volt, verejtékben fürdött, szaporán járt az oldala, és olykor nehéz remegés rázta meg. Reggel azt mondta Polovcev Jakov Lukicsnak:

— Voltam a falumban. Ott már keresnek . . . A kozákok felkészültek, és már csak a parancsot várják.

Amikor a kolhozkérdésben másodszor is közgyűlést hívtak össze, Jakov Lukics, éppen Polovcev felbújtására, beszédet mondott: felhívta a parasztokat, hogy lépjenek be a kolhozba; kimondhatatlanul megörvendeztette Davidovot értelmes, határozott beszédével és azzal, hogy a faluban oly tekintélyes Jakov Lukics szavai hatására, miután kijelentette, hogy belép a

kolhozba, egyszerre harmincegy belépési nyilatkozatot adtak be.

Talpraesetten beszélt Jakov Lukics a kolhozról, de amikor másnap sorra járta a portákat, és Polovcev pénzén megvendégelte a kolhozellenes érzelmű, megbízható középparasztokat — miután ő maga is beccípett egy kicsit — egészen mást mondott.

— Furcsa ember vagy te, cimbora! Nekem inkább be kell lépnem a kolhozba, mint neked, én nem beszélhetek ellene. Én jómódban éltem, esetleg kuláknak tesznek, de mi szükség neked odatolakodnod? Nem láttál még jármot? A kolhozban, cimbora, úgy igába fognak, hogy arrul kódulsz! — és szép csendesen, emlékezetből mondani kezdte azt, amit már jól betanult a küszöbönálló felkelésről, a nőközösségről, és ha beszélgetőtársa hajlott a szavára, és dühösen elszánt volt mindenre, addig beszélt a lelkére, addig unszolta, addig fenyegette, hogy leszámolnak vele, ha külföldről megjönnek a „mieink", amíg végül is elérte a magáét: az illető kezét adta, hogy hajlandó belépni a „szövetségbe".

Minden szépen, simán folyt. Jakov Lukics vagy harminc kozákot toborzott, igen szigorúan a lelkükre kötve: senkinek se szóljanak, hogy beléptek a „szövetségbe", meg hogy ő beszélt velük. De egyszer, amikor a kulákvezérkarhoz indult, hogy betetőzze munkáját (ő is, Polovcev is olyan rendíthetetlenül számított a kisajátítottakra meg a köréjük csoportosulókra, hogy azoknak a bevonását, mint egészen könnyű feladatot, utoljára hagyták) — ezúttal először — balul ütött ki a dolog... Jakov Lukics, kozákkaftánjába burkolózva, már alkonyatkor megérkezett Borscsevhez. A lakatlan nagyházban fűlt is a kályha. Már mind együtt voltak. Tyimofej Borscsev,

a házigazda, térden állva, apróra tördelt rőzsét dugdosott a kis kályha szájába; padokon meg a sarokban felhalmozott sütőtökökön, amelyeken narancssárga és sötét csíkok díszlettek, akár a György-kereszt szalagján — ott ült Frol Rvanij, Lapsinov, Gajev, Nyikolaj Ljusnya, Vaszilij Atamancsukov és Hoprov, a tüzér. Háttal az ablaknak ott állt Tyimofej, Frol Rvanij fia, aki csak aznap tért vissza a körzetből. Elmondta, milyen szigorúan fogadta az ügyész: ahelyett hogy kivizsgálta volna a panaszt, le akarta tartóztatni, és vissza akarta küldeni a kerületbe. Amikor Jakov Lukics belépett, Tyimofej elhallgatott, de az apja bátorította:

— Ő a mi emberünk, Tyimosa. Tőle ne félj.

Tyimofej befejezte mondanivalóját.

— Olyan az élet — mondta villogó szemmel —, hogy ha már együtt volna a banda, lóra ülnék, oszt máris megcsapolnám a kommunisták vérét!

— Hát szűk lett az élet, szorit ... — helyeselt Jakov Lukics. — De ha csak ennyibe maradna, az még istenes volna ...

— Ugyan, hát mi baj érhet még?! — hördült fel Frol Rvanij. — Neked egy hajad szála se görbült meg, de énnekem mahónap már betévő falatom se lesz. A cár idejébe majdcsak egyformán éltünk, de most te, lám milyen jómódban vagy, énrólam meg lehúzták az utolsó csizmámat is.

— Nem erről beszélek. Attól félek valami más történik.

— Oszt mi?

— Alighanem háború ...

— Azt adná a teremtő! Ó, segíts hozzá, sárkányölő szent György! Akár mingyán is! Meg is írta az apostol ...

— Egy szál karóval is nekik mennénk, mint a vesenszkajaiak tizenkilencben!

— Elevenen nyúznám meg őket, eh, m-m-m!...

Atamancsukov, aki Filinovszkaja alatt toroksebet kapott, alig érthető, vékony hangon mondta, mintha pásztordudán fisztulázna:

— Megdühödött a nép, akár foggal-körömmel is...

Jakov Lukics óvatosan arra célzott, hogy a szomszédos falvak már mozgolódnak, itt-ott már megtanították a kommunistákat kesztyűbe dudálni, amúgy kozákmódra, ahogy hajdanában a Moszkvához szegődő, nem szívelt atamánokat megtanították, azokat pedig egyszerű módon tanították meg: zsákot a fejére, aztán zsupsz a vízbe. Halkan, kimérten beszélt, meggondolta minden szavát. Futólag megjegyezte, hogy mozgolódik az egész észak-kaukázusi határterület, hogy a Don alsófolyása mentén már bevezették a nőközösséget, a kommunisták hálnak először együtt a más asszonyával egészen nyíltan, és hogy tavaszra partraszállás várható. Ezt egy ismerős tiszttől, volt ezredtársától hallotta, aki egy héttel ezelőtt átutazott Gremjacsij Logon.

— De mondd csak, Jakov Lukics — szólalt meg Nyikita Hoprov, aki eddig egész idő alatt hallgatott —, no jó, felkelünk, sorra agyonverjük a kommunistákat, de aztán mi lesz? A milíciával elbánunk, de mi lesz, ha az állomásról ránk eresztik a katonaságot? Ki vezet majd ellenek bennünket? Nincsenek tisztjeink, mi tanulatlan emberek vagyunk, csak a csillagok járásából tanálgatjuk, merre az út... De a katonaság nemcsak úgy vaktába jár, az térképpel keresi az utat, térképeket rajzolnak a parancsnokságokon. Kezünk nekünk is lesz, de fejünk nem.

— Fejünk is lesz! — bizonygatta Jakov Lukics

nagy hévvel. — Majd jönnek ide tisztek is. Azok tanultabbak a veres parancsnokoknál. Az idősebb junkerekből lettek a parancsnokok, nagyszerű tudományokat szedtek azok magukba. De milyen parancsnokaik vannak a vereseknek? Nézzük csak például a mi Makar Nagulnovunkat. Egy fejet lecsapatni még csak tud, de egy századot vajon tudna-e vezetni? Soha az életbe! Ő olyan jól el tud igazodni a térképen?

— De hát honnét jönnek ide tisztek?

— Majd szülnek az asszonyok! — dühödött meg Jakov Lukics. — Mit ragódzol belém, Nyikita, mint a bojtorján a birka farkába? „Honnan, honnan!" Hát honnét tudjam én?

— Külföldről jönnek. Okvetlenül jönnek! — biztatta a többieket Frol Rvanij; már előre élvezte a fordulatot, a véres bosszú édességét, gyönyörűségében tágra fújta ép orrlyukát, és szörtyögve szívta be a dohányfüstös levegőt.

Hoprov felállt, arrább rúgta a tököt, végigsimította vastag, rőt bajuszát, és hatásosan azt mondta.

— Meglehet... Csakhogy most már okosabbak a kozákok. Félhóttra verték őket a felkelés miatt. Nem mennek bele. A Kubany se támogat...

Jakov Lukics deresedő bajuszába nevetett.

— Belemennek, egy szívvel-lélekkel! — jelentette ki határozottan. — Az egész Kubany is lángokban áll majd... A verekedésben pedig úgy van az, hogy most én vagyok alul, én nyomom a két vállammal a fődet, de lám, egy idő múlva már én kerekedek felül, én fekszem az ellenségen, én rugdosom.

— Nem, cimborák! Ahogy akarjátok, de én nem állok rá! — mondta Hoprov, és szinte megdermedt a feltoluló eltökéltségtől. — Én nem kelek fel a ha-

tóság ellen, és másoknak se javallom. Te meg, Jakov Lukics, károdra hergeled a népet efféle csintalanságokra ... Az a tiszt, aki nálad hált, idegen, setét ember. Felzavarja a vizet, aztán odábbáll, oszt megint mi isszuk meg a levét. Ebbe a háborúba is ők toszigáltak bennünket a szovjethatalom ellen, a kozákok váll-lapjára paszományt varrogattak, gyorstalpalással tiszteket rittyentettek belőlük, ők maguk meg hátrahúzódtak a front megé, a parancsnokságokba, hogy vékony lábú kisasszonyokkal mulassanak ... Emlékszel rá: ha leszámolásra került sor, ki lakolt a közös bűnökér? Novorosszijszkba a veresek a kikötőbe lecsapkodták a kalmükök fejét, de a tiszt meg a többi nemes mind abba a pillanatba melegebb tájakra, idegen országba hajókázott. Az egész Don Hadsereg, akár egy birkanyáj, Novorosszijszkba terelődött összze, a tábornokok pedig? Eh! Igen, épp meg akartam kérdeni: az a „nagyságos úr", aki nálad hált, még most is ott lapít? Kétszer is észrevettem, hogy vedér vizet viszel a pévatartóba ... Gondoltam: minek hord oda vizet ez a Lukics, mi az ördögöt itat ott vele? Később egyszer hallom ám: nyerít is egy ló.

Hoprov élvezettel figyelte, hogy válik Jakov Lukics arca olyan szürkére, mint a bajusza. Általános zavar és rémület támadt. Pokoli káröröm feszítette Hoprov mellét; csak úgy odavetette a szavakat, mintha csak távolról és nem is a saját hangját, hanem valaki másnak a beszédét hallaná.

— Nincs énnálam semmilyen tiszt — felelte tompán Jakov Lukics. — Az én kis kancám nyerített, vizet meg nem vittem a pévatartóba, csak moslékot néha ... Egy kandisznóm van ott ...

— Ismerem én a te kancád hangját, engem nem csapsz be! De hát mi közöm hozzá. Én nem ártom

bele magam a ti dógaitokba, tik pedig gondoljátok meg...

Hoprov feltette kucsmáját, és jobbra-balra tekingetve, az ajtó felé indult. Lapsinov útját állta. Ősz szakálla remegett, valahogy furcsán leggugolva és karját széttárva azt kérdezte:

— Mégy feljelenteni, te Júdás? Eladtad magad? És ha megmondjuk, a büntetőosztagba vótál, a kalmükökkel?...

— Ne táncolj itt, öreg! — szólt rá hideg dühvel Hoprov, és Lapsinov szakálla magasságába emelte vasöklét. — Először is magamat jelentem fel, meg is mondom: a büntetők közt vótam, alzászlós vótam, állítsatok törvény elé. De-e-e... tik is vigyázzatok! Te is, öreg... te is... — Hoprov hangja elfulladt, széles melle úgy zihált, akár a kovácsfújtató. — Kiszívtad az utolsó csepp vérem is! Legalább egyszer örüljek én is!

Minden nekihuzakodás nélkül, egy bökéssel Lapsinov arcába vágott, kiment és becsapta az ajtót, viszsza se nézett az öregre, aki elesett az ajtófélfa mellett. Tyimofej Borscsev odavitt egy üres vödröt. Lapsinov feltérdelt, és a vödör fölé hajolt. Orrlyukából úgy patakzott a fekete vér, mint egy felmetszett ütőérből. A zavart csendben hallani lehetett, hogy' szipog, csikorgatja a fogát Lapsinov, és a vödör falán hogy' csurognak le csengve a Lapsinov szakállán végigfolyó kis vérpatakok

— Most aztán igazán végünk van! — mondta a sokgyermekes, kisajátított Gajev. Nyikolaj Ljusnya rögtön felugrott, el se köszönt, csak hajadonfőtt kirohant a házból. Utána higgadtan kiment Atamancsukov.

— Szét kell oszlani, mert semmi jót se várhatunk — mondta búcsúzóul vékony, rekedt hangján.

Jakov Lukics néhány percig szótlanul ült. Mintha megdagadt és a torkához gurult volna a szíve. Alig kapott levegőt. Sodró erővel tódult a fejébe a vér, és hideg verejték verte ki a homlokát.

Csak akkor állt fel, amikor már sokan elmentek; finnyásan kikerülte a vödör fölé hajló Lapsinovot, és halkan azt mondta Tyimofej Rvanijnak:

— Gyere velem, Tyimofej!

Tyimofej némán felöltötte kabátját, és feltette kucsmáját. Kimentek. A faluban akkor aludtak ki az utolsó lámpafények.

— Hová megyünk? — kérdezte Tyimofej.

— Hozzám.

— Minek?

— Később majd megtudod, csak most siessünk.

Jakov Lukics szántszándékkal a községi szovjet előtt haladt el — ott nem égett a lámpa, sötéten ásítottak az ablakok. Bementek Jakov Lukics udvarára. A tornácnál megállt, és megfogta Tyimofej kabátja ujját.

— Várj itt egy kicsit. Mindjárt hívlak.

— Jó.

Jakov Lukics bekopogott, a menye félrehúzta a reteszt.

— Te vagy az, apám?

— Én! — Szorosan becsukta maga után az ajtót; kopogott a kis szoba ajtaján, de nem ment be. Rekedtes, mély hang szólt ki:

— Ki az?

— Én vagyok, Alekszandr Anyiszimovics. Lehet?

— Gyere be.

Polovcev egy kisasztal mellett ült a fekete kendő-

vel elfüggönyözött ablakkal szemben, és írt valamit. A teleírt lapot letakarta nagy, eres tenyerével, és hátrafordította nagyhomlokú fejét.

— No, mi az? Hogy állunk?...

— Rosszul... Baj van!

— Mi? Beszélj szaporán!

Polovcev felugrott, zsebébe dugta a teleírt papírlapot, sietve begombolta Tolsztoj-ingének gallérját, és bíborvörösen — arcába tódult a vér — előrehajolt, résen állt, minden porcikája megfeszült, mint egy nagy fenevadé ugrás előtt.

Jakov Lukics hebegve elmondta neki, mi történt. Polovcev csak hallgatta, egy szót sem ejtett. Kék szeme súlyos tekintettel meredt mély üregéből közvetlen közelről Jakov Lukicsra. Lassan felegyenesedett, ökölbe szorította, majd szétnyitotta kezét, végül borotvált szája szélét félelmesen félregörbítve, Jakov Lukicshoz lépett.

— Bi-ta-ang! A vesztemet akarod, te deres majompofa, mi?! Az ügy vesztét akarod? Félig már úgyis tönkretetted ezzel az ostoba vigyázatlanságoddal. Hát mit parancsoltam én neked? Mit parancsoltam én neked? Előbb egyenként kellett volna kipuhatolni mindegyikük hangulatát! Te meg — ajtóstul rohansz a házba!... — Folyton bugyborékoló, mélyhangú suttogásától elsápadt Jakov Lukics; még nagyobb félelem és zavar fogta el. — Most mit csináljunk? Feljelentett már az a Hoprov? Mi? Nem? Beszélj hát, Gremjacsij Log-i tuskó! Nem? Hová indult? Kinyomoztad?

— Nem... Alekszandr Anyiszimovics... jóltevőm! Most aztán végünk!

Jakov Lukics a fejéhez kapott. Barna orcáján csik-

landozva gördült le ősz bajuszára egy könnycsepp. De Polovcev csak a fogát csikorgatta.

— Te! Most cselekedni kell, nem pedig... Itthon van a fiad?

— Nem tudom... de hoztam magammal egy embert.

— Kit?

— A Frol Rvanij fiát.

— Aha. Miért hoztad ide?

Találkozott a szemük, szó nélkül is megértették egymást. Jakov Lukics fordította el előbb a szemét, és Polovcevnek arra a kérdésére: „Megbízható legény-e?" — csak néma bólintással felelt. Polovcev lerántotta a szegről a ködmönét, párnája alól kihúzta frissen tisztított forgópisztolyát, megforgatta a dobját, és a fészkek nyílásaiban ragyogva megvillant a hüvelybe szorított golyók nikkelfeje. Bekapcsolta ködmönét és tagoltan, ahogy a csatában szokta, azt parancsolta:

— Vedd a fejszét. Vezess oda a legrövidebb úton. Hány perc járás?

— Itt van nem messzire, nyolc házzal arrább.

— Van családja?

— Csak felesége.

— A szomszédok közel vannak?

— Egyik oldalon szérű van, a másikon meg kert.

— És a községi szovjet?

— Az messzire esik tőle...

— Gyerünk!

Mialatt Jakov Lukics a favágószínbe ment a fejszéért, Polovcev a bal kezével megszorította Tyimofej könyökét, és halkan azt mondta:

— Ellentmondás nélkül engedelmeskedni kell nekem! Ha odaérünk, te öcsém, változtasd el a hangod,

és mondd azt, hogy a községi szovjetből jössz, kézbesítő vagy, iratot hozol neki. Az kell, hogy ő maga nyisson ajtót.

— De vigyázzon, elvtárs, vagy hogy is... mert nem ismerem... ez a Hoprov olyan erős, akár a bika; ha nem vigyáz, puszta ököllel véresre verheti... — kezdte bizalmaskodva Tyimofej.

— Hallgass! — vágott a szavába Polovcev, és Jakov Lukics felé nyújtotta kezét: — Add csak ide. Vezess.

A Jakov Lukics tenyerétől megmelegedett és nyirkos kőrisfanyelű fejszét ködmöne alá, nadrágja övébe dugta, aztán felhajtotta gallérját.

A közön némán haladtak végig. Tyimofej csak süvölvénynek látszott a tagbaszakadt, köpcös termetű Polovcev mellett. A kacsázva járó kapitány oldalán lépkedett, és tolakodóan fürkészte az arcát. De a sötétben, a felhajtott gallértól nem látott semmit...

A sövényen át bemásztak a szérűre.

— Nyomból nyomba hágjatok, hogy csak egy nyom lássék — parancsolta súgva Polovcev.

A szűz havon egymás nyomába lépve, sorjában haladtak, akár a farkasok.

A kisajtónál Jakov Lukics a tenyerét bal oldalához szorította, és szomorúan azt suttogta:

— Jaj, Uramistenem...

Polovcev az ajtóra mutatott.

— Kopogj!... — Tyimofej nem annyira hallotta ezt, mint inkább kitalálta az ajka mozgásából.

Halkan kattantott egyet a kallantyúval, és mindjárt azt hallotta, hogy dühösen kaparásszák, tépik a ködmön kapcsait a fehérkucsmás, idegen ember ujjai, aki az ajtótól jobbra áll. Tyimofej újból kopo-

gott. Jakov Lukics borzalommal tekintett a kiskutyára, amely előbújt a szabad ég alatt álló szán alól. De az átfagyott kutyakölyök csak szinte hangtalanul csahintott egyet, majd nyüszítve a nádfedeles verem felé iszkolt.

Hoprov nyomasztó töprengésbe merülve ért haza, bár jártában egy kissé megnyugodott. Felesége vacsorát tett elébe.

Ímmel-ámmal evett.

— Most inkább savanyú dinnyét ennék, Marja — mondta szomorúan.

— Ég a pokol, mi? — kérdezte mosolyogva a felesége

— Nem, máma nem ittam. Masutka, hónap bejelentem a hatóságnak, hogy a büntetőbe voltam. Nem bírok így élni tovább.

— Mi jut eszedbe?! Mér vagy máma olyan búvalbélelt, mi? Fel se foghatom.

Nyikita, vastag, rőt bajuszát pedergetve, mosolygott.

— Készíts nekem kétszersültet — mondta komolyan később, amikor már lefeküdt aludni — vagy süss egy kis édességet útravalónak. Megyek — ülni.

Aztán, felesége ellenvetéseire oda se figyelve, sokáig feküdt nyitott szemmel, és azt gondolta: „Feljelentem magamat is, Osztrovnovékat is, hadd ültessék le azokat a bitangokat is! De mi lesz velem? Csak nem lőnek agyon? Leülök vagy három évet, vágok egy kis fát az Urálban, de tisztán jövök haza onnét. Akkor senki se hányja szememre a múltamat. Senkire se dolgozok többet a magam bűne miatt. Becsületesen elmondom, hogy' kerültem Astimovhoz.

Megmondom kereken: húzódoztam a fronttól; kinek van kedve a golyó elébe dugni a homlokát? Hadd állítsanak törvény elé: olyan régen vót az, hogy enyhén bánnak majd velem. Mindent elmondok. Én magam nem lőttem agyon senkit, ami pedig a korbácsot illeti... No hát igen, a korbácsot bőven rámértem a szökött kozákok hátára is meg másokéra is — bolsiságért... De akkor olyan setét vótam, mint az éjszaka, nem tudtam én, hova-merre..."

Elaludt.

Első álmából nemsokára kopogás riasztotta fel. Egy ideig fekve maradt. „Kire jött rá a tanyázhatnék?" A kopogás megismétlődött. Nyikita bosszúsan krákogva felkászolódott, már éppen lámpát akart gyújtani, de Marja — szintén felébredt — azt súgta:

— Tán megint gyűlésre hívnak?! Ne gyújtsd meg! Se éjjel, se nappal nincs az embernek maradása... Beléjek bújt az ördög ezekbe az átkozottakba!

Nyikita mezítláb kiment a pitvarba.

— Ki az?

— Én vagyok, Nyikita bácsi, a szovjetből.

Ismeretlen gyermekhang... Nyikita valami nyugtalanságot érzett, amely a riadtsághoz hasonlít.

— De ki a'? Mi kéne?

— Én vagyok, Nyikolaj Kuzsenkov. Valami írást kűd az elnök, azt mondja, rögtön gyer' a szovjetbe.

— Dugd be az ajtó alatt.

...Egy másodpercig csend volt odakinn... Fenyegető, noszogató pillantás villan a göndör szőrű, fehér kucsma alól, és Tyimofej, bár egy pillanatra zavarba esett, kivágja magát a csávából:

— Alá kell írni! Nyisd ki!

Hallja, ahogy Hoprov türelmetlenül toporog, csoszog mezítlen lábával a pitvar földjén. Csattan a fe-

kete tolózár. A négyszögletes ajtónyílásban, a sötét háttérből előbukkan Hoprov fehér alakja. Polovcev ebben a pillanatban a küszöbre teszi a bal lábát, ütésre lendíti a fejszét, és a fokával Hoprov orra tövę fölé sújt vele.

Nyikita térdre omlott, akár az ökör levágás előtt, amikor egy taglócsapással elkábítják, aztán lágyan hátrahanyatlott.

— Be, be! Rátolni a reteszt! — parancsolta alig hallhatóan Polovcev. Kitapogatja az ajtókilincset, és a fejszét görcsösen megmarkolva, kitárja a szoba ajtaját. A sarokból, az ágy felől daróctakaró surrogása és riadt asszonyhang hallik:

— Felborítottál valamit?... Ki van itt, Nyikituska?

Polovcev elejti a fejszét, előrenyújtott kézzel az ágyhoz rohan.

— Jaj, jóemberek! Kik ezek? Segítség!...

Tyimofej berohan a házba, beleüti magát a félfába — fáj. Hallja, hogy dulakodnak, hörögnek ott a sarokban. Polovcev rávetette magát az asszonyra, egy párnával leszorította az arcát, és most összetekeri, megkötözi a kezét egy törülközővel. Érzi az asszony erős testének melegét, ahogy ott vergődik, igyekszik kiszabadulni alóla, érzi szívének, a foglyul ejtett madár szívének sebes dobogását. Hirtelen, de csak egy pillanatra fellobban benne az égetően heves vágy, de aztán tompán felhördül, a párna alá dugja a kezét, és akár a lóét, szétfeszíti az asszony száját. Az már nem kiabál tompán és elnyújtva: Polovcev egészen a torkáig a szájába gyömöszölte a csóvába csavart szoknyaaljat.

Polovcev Tyimofejt hagyja a megkötözött asszony

mellett, ő maga kimegy a pitvarba, hörögve lélegzik, akár a takonykóros ló.

— Gyufát!

Jakov Lukics gyufát gyújt. Polovcev a halvány fényben a hanyatt dőlt Hoprov fölé hajol. A tüzér, lábát ügyetlenül maga alá hajlítva, orcáját a pitvar földjéhez szorítva fekszik ott. Lélegzik; széles, domború mellkasa egyenetlenül hullámzik. Kialszik a gyufa. Polovcev tapogatózva keresi Hoprov homlokán, hová üssön.

— Engedjen el innét... Gyenge a szívem... a vérre... — suttogja Jakov Lukics. Rázza a hideg, becsuklik a térde, de Polovcev nem is felel.

— Hozd ide a fejszét! — parancsolja. — Ott van az ágy előtt. Vizet is!

A víz eszméletre téríti Hoprovot. Polovcev megnyomja a térdével a mellét, és sziszegő suttogással azt kérdezi:

— Feljelentettél, te áruló? Beszélj! Hé, gyufát!

A gyufa néhány másodpercre megint megvilágítja Hoprov arcát, félig felnyitott szemét. Jakov Lukics keze remeg, és reszket a piciny láng is.

A pitvarban a tetőről lecsüngő nádbokrétákon sárga fényfoltok táncolnak. A gyufa Jakov Lukics körmére ég, de ő nem érez fájdalmat. Polovcev kétszer is megismétli a kérdést, aztán tördelni kezdi Hoprov ujjait. Hoprov nyög, majd hirtelen hasra fordul, lassan, nehézkesen négykézlábra áll, és felemelkedik. Polovcev az erőfeszítéstől nagyokat nyögve, iparkodik újból hátradönteni, de a tüzért megsegíti medveereje — talpra áll. Bal kezével igyekszik elkapni Jakov Lukics övét, a jobbal átkarolja Polovcev nyakát. Polovcev a nyakába húzza a fejét. fél-

rántja a torkát, amely felé Hoprov hideg ujjai nyúlnak.

— Világot!... — kiáltja... — Átkozott! Gyújts világot, ha mondom! — A sötétben nem tudja kitapogatni, hol a fejsze.

De most már Polovcev kezében van a fejsze. Polovcev óriási erőfeszítéssel kitépi magát Hoprov szorításából, és most már a fejsze élével kétszer is a fejére csap. Hoprov elesik, esés közben beleveri a fejét a lócába. A lócáról a nagy lökésre lezuhan egy veder. Akkorát szól, mint egy ágyú. Polovcev fogcsikorgatva végez a leterített tüzérrel. Aztán erővel betuszkolja Jakov Lukicsot, becsukja maguk után az ajtót, és halkan azt mondja:

— Te nyavalyás! Tartsd az asszony fejét, meg kell tudnunk, volt-e ideje feljelenteni bennünket, vagy sem. Te meg, legény, a lábát szorítod!

Polovcev a mellével rádől az összekötözött asszonyra. Minden szót tagoltan ejtve azt kérdezi:

— Járt az urad — azután, hogy hazajött az este — a szovjetben vagy másutt?

A szoba félhomályában látja a félelemtől félig őrült, a kisíratlan könnyektől megduzzadt szempárt, a fulladozástól megfeketedett arcot. Rosszul érzi magát, szeretne mielőbb elmenni innen... ki, a levegőre... Dühösen, undorral belenyomja hüvelykujját az asszony füle tövébe. Az asszony vergődik szörnyű fájdalmában, és rövid időre elveszti eszméletét. Aztán, amikor magához tér, nyelvével hirtelen kitaszítja a nyálától meleg és nedves tömést, de nem kiabál, hanem el-elfulladó, halk suttogással így könyörög:

— Szánjatok meg... drágáim... szánjatok meg! Mindent megmondok! — Ekkor felismeri Jakov Lu-

kicsot; hiszen a komája, hét esztendővel ezelőtt övele tartotta keresztvíz alá a húga fiát — és nehezen forgó nyelvvel, elrútított, felszakított ajakkal, hebegve mondja:

— Komám!... Kedves komám... Hát miért?

Polovcev ijedten befogja az asszony száját tenyerével. Az asszonyban hirtelen feltámadt a remény, hátha megkegyelmeznek neki. csókolgatni kezdi, véres ajkával csókolgatni kezdi ezt a tenyeret. Élni akar! Borzalmasan fél!

— Járt az urad valahol, vagy nem?

Az asszony tagadóan rázza a fejét. Jakov Lukics megragadja Polovcev karját:

— Nagys... nagys... Kszan Anyiszimovics... Ne bántsd... Ha megfenyegetjük, nem szól senkinek!... Soha míg él!

Polovcev félrelöki Lukicsot. Ezekben a nehéz percekben először törli meg arcát a kezefejével, és azt gondolja: „Már holnap beárul! De hát asszony, kozákasszony, én meg tiszt, szégyellném... Eh! Feszkes fenét!... Befogni a szemét, hogy ne lássa az utolsót..."

A vászoning alját az asszony fejére borítja, egy másodpercig megáll a szeme ennek a gyermektelen, harminc éves asszonynak takaros testén. Az asszony a lábát maga alá húzva, oldalt fekszik, mint egy szárnyon lőtt nagy, fehér madár... Polovcev a félhomályban egyszeribe azt látja: az asszony melle közt a völgy meg a hasa fényleni kezd, mert hirtelen izzadságcseppek lepik el. „Tudja, miért takartam el a fejét. Egye meg a fene!..." Polovcev nagy erővel az arcot takaró ingre zuhintja a fejsze élét...

Jakov Lukics hirtelen azt érzi, hogy hosszan tartó görcs rántja össze komaasszonya testét. Orrába csap

a friss vér émelyítő szaga... Jakov Lukics odatántorog a kemencéhez, szörnyű hányinger rázza, kínjában majd kifordul a bele.

Polovcev a tornácon részegen megtántorodott, szájával nekiesett a hónak, és mohón marta a korlátra hullott friss, bolyhos havat. Kimentek a kisajtón. Tyimofej Rvanij hátramaradt: körüljárta a háztömböt, majd a kétsoros harmonika zengve szóló hangjának irányába, az iskola felé indult. Az iskola mellett táncolnak. Tyimofej befurakodik a körbe, s a harmonikát kéri.

— Tyimosa! Játssz el egy cigánytáncot, de jól kicifrázva! — kérte egy lány.

Tyimofej át akarta venni a harmonikát a gazdája kezéből, de elejtette. Halkan felnevetett, megint érte nyújtotta a kezét, de megint elejtette, még a bal vállára se tudta ráakasztani a szíjat. Az ujjai felmondták a szolgálatot. Mozgatta egy kicsit őket, aztán felnevetett, és visszaadta a harmonikát.

— Ez jól felöntött valahol!

— Nézzétek csak, lányok, nem részeg ez?

— Cudarul fest.

A lányok elhúzódtak Tyimofej mellől. A harmonika gazdája méltatlankodva fújta le a havat a harmonika ráncairól, és bizonytalanul rázendített egy „cigánytáncra". Uljana Ahvatkina, a legtermetesebb lány, alacsony cipősarkait recsegtetve, karját járomfa módjára szétterjesztve, táncba indult. „Itt kell ülni hajnalig — gondolta Tyimofej —, mintha valami mellékes dologról volna szó, akkor nyomozás esetén senki sem veti rám a gyanút." Felállt, és most már tudatosan utánozva a részeg emberek mozdulatait, az iskola küszöbén ülő lányhoz indult, és térdére fektette a fejét...

Jakov Lukics meg olyan zölden, akár a káposztalevél, bement a házba, ráesett az ágyra, és fel sem emelte a fejét a párnáról. Hallotta, ahogy Polovcev a dézsa mellett szappanozza a kezét, csobogtatja a vizet és prüszköl, aztán bemegy kis szobájába. Éjféltájban Polovcev felköltötte a háziasszonyt.

— Van gyümölcsleved, gazdasszony? Meríts, hadd igyak.

Ivott egyet (Jakov Lukics fél szemmel nézett rá a párna alól), kivett egy szétfőtt körtét, csámcsogni kezdett, aztán meztelen, duzzadt mellét simogatva visszament a kis szobába. A még mindig meleg kemencéhez nyújtotta mezítelen lábát. Éjszakánként gyötri a reuma, azért szereti melengetni. 1916-ban megfázott a lába, mikor — igaz hűséggel szolgálván ő császári felségét — átúsztatott a Bug folyón. Attól fogva Polovcev kapitány kedveli a meleget meg a meleg nemezlábbelit...

13

Davidov előtt — Gremjacsij Log-i tartózkodása után egy héttel — falként meredt a kérdések egész sora... Éjjelente, ha hazatért a községi szovjetből vagy a kolhoz vezetőségéből, amely Tyitok tágas házában rendezkedett be, sokáig járkált szobájában, dohányzott, majd elolvasta a posta hozta *Pravdát*, *Molotot*, és elmélkedése során újból visszatért a Gremjacsij Log-i emberekhez, a kolhozhoz, a nap eseményeihez. Mint a bekerített farkas, igyekezett kiszabadulni a kolhozzal kapcsolatos gondolatok köré-

ből, emlékezetébe idéz a műhelyt, a barátait, a munkát, egy kicsit elszomorodott, ha arra gondolt, hogy ott most már sok minden megváltozott, és ez mind az ő távollétében történt, hogy ő most már nem ülhet mindéjten át a traktormotor tervrajzai mellett, igyekezve új eljárást találni a sebességváltó átalakításához; hogy az ő szeszélyes és igényes gépén más dolgozik, hogy őróla nyilván megfeledkeztek, habár az elutazó huszonötezresek búcsúztatásakor igen szép, lángoló szónoklatokat tartottak. És gondolatai újból Gremjacsij Logba csapódtak át, mintha agyában valaki biztos kézzel áttolta volna a kapcsolót, és új irányba terelte volna a gondolatok áramát. Korántsem naiv, városi emberként indult falusi munkára, de az osztályharc kibontakozását, bonyolult csomóit és gyakran rejtve-rejtett formáit mégsem tartotta annyira bonyolultnak, mint amilyennek Gremjacsij Logba érkezése után mindjárt az első napon tapasztalta. Nem értette, miért nem akar belépni a kolhozba sok középparaszt a kolhozgazdálkodás óriási előnyei ellenére sem. Sok embernek és kölcsönös viszonyuknak megismeréséhez nem találta meg a kulcsot. Tyitok tegnap partizán volt, ma kulák és ellenség. Tyimofej Borscsev szegényparaszt, mégis nyíltan a kulák pártjára áll. Osztrovnov mintagazda, öntudatosan lépett a kolhozba, Nagulnov mégis óvatos, sőt ellenséges vele szemben. Minden Gremjacsij Log-i ember elhaladt Davidov lelki szemei előtt... Bennük sok mindent nem értett, sok mindent egy érzékelhetetlen, láthatatlan függöny takart el előle. Olyan volt a szemében a falu, mint egy új alkatú, bonyolult motor, és Davidov figyelmesen, feszülten igyekezett megismerni, kitapasztalni, kitapogatni, meghallani

minden üzemzavart e furcsa gépezet mindennapi, fáradhatatlan, feszült dobogásában . . .

A szegényparaszt Hoprovnak és feleségének rejtélyes meggyilkolása azt a sejtést fakasztotta benne, hogy ebben a gépezetben egy titkos rugó működik. Homályosan azt gyanította, hogy Hoprov halála okozatilag összefügg a kollektivizálással, a széttagolt gazdálkodás korhadt falait viharosan leromboló új jelenséggel. Másnap, amikor megtalálták Hoprovnak és feleségének holttestét, sokáig beszélt Razmjotnovval és Nagulnovval. Azok is kétségek közt hányódtak, feltevéseket szőttek. Hoprov szegényparaszt volt, a múltban fehér, a társadalmi életben passzív, úgy a fél oldalával hozzá-hozzádörgölőzött a kulák Lapsinovhoz. Az a vélemény, amelyet valaki nyilvánított, hogy tudniillik azért ölték meg, mert ki akarták rabolni, nyilvánvalóan ostoba volt, mivel egyetlen ingóságot se vettek el, meg hát Hoprovtól ugyan nem volt mit elvenni.

— Biztosan szoknyadologban bántott meg valakit — próbálta egy legyintéssel elintézni a dolgot Razmjotnov. — Valaki más asszonyát ölelgette. Hát ezér oltották ki az életét.

Nagulnov hallgatott, mert nem szeretett meggondolatlanul szót ejteni. De amikor Davidov azt a gyanúját nyilvánította, hogy a gyilkosságban valamelyik kuláknak a keze van benne, és azt javasolta, hogy mihamarább telepítsék ki a faluból a kulákokat, Nagulnov határozottan támogatta.

— Az a banda kólintotta főbe Hoprovot. Kitelepíteni azokat a bitangokat, jó hűvös vidékre. Itt nincs vita!

Razmjotnov elnevette magát, és vállat vont.

— Szó se róla, ki kell telepíteni őket. Akadályoz-

zák a népet abba, hogy belépjen a kolhozba. De Hoprovot nem ők küldték a föld alá. Annak semmi köze se vót hozzájuk. Igaz, hogy dörgölődzött Lapsinhoz, állandóan dógozott rá, de biztosan nem azér, mert túlságosan jó vót lakva! Szorongatta a szükség, hát Lapsinovhoz szegődött. Azér nem szabad mindent a kulákok nyakába varrni, észnél legyünk, cimborák! Én csak azt mondom, asszony van itt a dologba!

A kerületből kijött az orvos meg a vizsgálóbíró. Az áldozatok hulláit felboncolták, Hoprov és Lapsinov szomszédait kihallgattak. De a vizsgálóbírónak mégse sikerült megragadnia a gyilkosság okainak feltárásához és résztvevőinek leleplezéséhez vezető szálat. Másnap, február 4-én, a kolhoztagok közgyűlése egyhangúan azt határozta, hogy az Északkaukázusi Határterületről kitelepítik a kulákokat. A gyűlés megerősítette tisztségében a megbízottak választotta kolhozvezetőséget. Tagjai Jakov Lukics Osztrovnov (jelölését buzgón támogatta Davidov és Razmjotnov, bár Nagulnov tiltakozott ellene), Pavel Ljubiskin, Gyemka Usakov; nagy nehezen került be Arkaska Menok; ötödiknek egyöntetűen, minden vita nélkül Davidovot választották. Ezt előmozdította az előző napon kapott irat, amelyben azt közölték, hogy a kerületi pártbizottság a Kerületi Mezőgazdasági Szövetséggel egyetértve, Davidov huszonötezres elvtársat, a kerületi bizottság megbízottját jelöli a kolhozvezetőségnek elnöki tisztére.

A közgyűlésen sokáig vitatkoztak azon, hogyan nevezzék el a kolhozt. Végül Razmjotnov mondott beszédet.

— Én elvetem a „Vörös Kozák" elnevezést; ez már holt név. A munkások azelőtt a kozákokkal

ijesztgették a gyerkőcöket. Azt javaslom, kedves elvtársaim — jelenleg már kolhoztagok —, a mi drága utunkat, amely egyenest a szocializmusba vezet, a mi kolhozunkat — Sztálin elvtárs nevével ruházzuk fel.

Andrej észrevehetően izgatott volt, a homlokán vörössé vált a sebhely. Haragos szemét egy pillanatra könny fátyla vonta be, de megemberelte magát, és keményebb lett a hangja is:

— Sokáig éljen és vezessen bennünket, barátaim, a mi Joszif Visszarionovics elvtársunk! Őróla nevezzük el ezt a kolhozt. Ezenkívül egy ténybeli adatot említek: amikor Caricint védtük, én a tűzvonalban tulajdon szememmel láttam, a fülemmel hallottam Sztálin elvtársat. Akkor Vorosilovval együtt ő volt a forradalmi katonai tanács, civilruhát viselt. Akkor a szemlén meg a tűzvonalban többször is beszélt nekünk, harcosoknak az állhatatosságról.

— Nem a lényegről beszélsz, Razmjotnov — szakította félbe Davidov.

— Nem a lényegről? Akkor persze bocsánatot kérek, de én szilárdan ragaszkodok ehhez az elnevezéshez.

— Ezt mind tudjuk, én is azt javaslom, hogy Sztálin elvtársról nevezzük el a kolhozt, de ez a név nagy felelősséggel jár — mondta meggyőzően Davidov. — Erre szégyent hozni nem szabad! Akkor aztán úgy kell dolgozni, hogy túlszárnyaljunk a környéken mindenkit.

— Evvel hajszálra egyetértünk — szólt Scsukar apó.

— Értjük! — Razmjotnov elmosolyodott. — Én, kedves elvtársaim, mint a községi szovjet elnöke, hivatalból kinyilvánítom: Sztálin elvtárs nevénél jobb

elnevezést nem is találhatnánk. Nekem például tizenkilencben megadatott látnom, hogy Topolka falva mellett a mi vörös gyalogságunk iparkodott elfoglalni a Culim patakot, a vízimalom mellett levő gátat...

— Lám, megint a visszaemlékezésekbe keveredsz bele — mondta Davidov. — Kérlek vezesd a gyűlést, és konkrétan szavazz!

— Bocsánatot kérek, szavazzatok, polgártársak, de mihelyt eszébe jut az embernek a háború, a szíve úgy nekibuzdul, hogy kikívánkozik az emberből a szó — mondta bűnbánó mosollyal Razmjotnov, és leült.

A gyűlés egyhangúlag Sztálin elvtárs nevét választotta a kolhoz elnevezéséül.

Davidov még mindig Nagulnovéknál lakott. Egy ládán aludt, amelyet Nagulnovék hitvesi ágyától egy alacsony kartonfüggönnyel kerítettek el. Az első szobában a háztulajdonos asszony, egy gyermektelen özvegy tartózkodott. Davidov tudta, hogy feszélyezi Makart, de az első napok sürgés-forgása és izgalma közepette sehogy se tudott időt szakítani a lakáskeresésre. Luska, Nagulnov felesége, változatlanul kedves volt Davidovval, de ő a Makarral folytatott beszélgetés után, amikor Makar elejtette, hogy a felesége Tyimofej Rvanijjal éli világát, ügyetlenül leplezett ellenszenvvel bánt az asszonnyal, és őt is feszélyezte ideiglenes ott-tartózkodása. Reggelenként gyakran, csak úgy a szeme sarkából rápillantott Luskára, de nem elegyedett szóba vele. Külsejére Luska legfeljebb huszonöt éves lehetett. Tojásdad arcát sűrű, apró szeplők borították, pettyes orcája

pulykatojáshoz hasonlított. Ám koromfekete szemében, szikár, de kecses alakjában volt valami csábító szépség. Íves, kedves szemöldökét egy kissé mindig felvonta, mintha valami örvendetes dolgot várna; viruló ajka szegletében mindig mosoly bújkált, feltárva előreálló fogainak sűrű sövényét. Luska úgy járt — csapott vállát kelletően mozgatva —, mintha azt várná, no most mindjárt megszorítja valaki hátulról, átöleli lányosan keskeny vállát. Úgy öltözött, mint minden Gremjacsij Log-i kozákasszony, de talán valamivel gondosabban.

Egyszer egy reggel Davidov csizmahúzás közben Makar hangját hallotta a spanyolfal mögül:

— A ködmönöm zsebében van egy harisnyakötő. Megbíztad Szemjont, hogy vegyen? Mert tegnap, ahogy megjött a városból, azt mondta, hogy adjam át.

— Csakugyan, Makaruska? — Luska álmos, meleg hangjában öröm rezgett ...

Egy szál pendelyben kiszökkent az ágyból, egyenest a szegen lógó ködmönhöz, a zsebéből kihúzott egy harisnyakötőt, nem gömbölyűt, amely összehúzza a lábikrát, hanem öv alakú, kék hímzésű, városi harisnyakötőt. Davidov látta az asszonyt a tükörben: ott állt, előrenyújtva kisfiúsan vékony nyakát, próbálgatta szikár lábára a vásárfiát. Davidov a tükörben látta az asszony felvillanó szemének cikázó mosolyát meg a halovány pirosságot szeplős orcáján. Luska arccal Davidov felé fordult, gyönyörködött a lábán megfeszülő fekete harisnyában; pendelye hasítékában megrezzent kemény, barna melle. A függöny mögött megpillantotta Davidovot, bal kezével lassan összehúzta a gallért, de nem fordult el, hanem hunyorogva, tapadósan mosolygott: „Nézd, milyen szép vagyok!" —

ezt mondta tekintete, amely egy cseppet sem volt zavart.

Davidov rávetette magát a megnyikorduló ládára, elpirult, nyitott tenyerével hátracsapta homlokáról fényes, fekete hajfürtjeit. „Tudja az ördög! Még azt hiszi, meglestem... kellett nekem felkelnem! Még azt képzeli, hogy érdeklődöm iránta..."

— Legalább idegenek előtt ne járkálj meztelenül — dörmogte elégedetlenül Makar, amikor meghallotta, hogy Davidov zavartan köhécsel.

— Úgyse látja.

— De látja!

Davidov megint köhintett a vendégfal mögött.

— Hát ha látja, váljon kedves egészségére — felelte közönyösen az asszony, és a fején keresztül magára öltötte szoknyáját. — Nincsenek itt idegenek, Makaruska. Ma még idegen, de holnap, ha akarom, az enyém lesz — mondta kacagva, és nekiszaladásból az ágyra vetette magát. — Jaj, te jámbor jószág! Jaj, te nagy bornyú!...

Reggeli után, alighogy kiléptek az utcára, Davidov odavágta:

— Rongy asszony a feleséged!

— Mi közöd hozzá?!... — felelte halkan Nagulnov. Nem nézett Davidovra.

— De neked van közöd hozzá... Még ma máshová költözök, még nézni is émelyítő! Kemény legény vagy, övele mégis úgy bánsz, akár a hímestojással! Pedig magad mondtad, hogy Rvanijjal éldeleg.

— Megverjem tán, vagy mi?

— Ne verd meg, hanem hass rá! Bár kereken megmondom: én ugyan kommunista vagyok, de az ilyes-

mit nem bírom, én a fészkes fenébe küldeném! Rontja a hiteled a tömegek előtt, és te mégis hallgatsz. Hol csavarog egész éjszaka? Mi már hazajövünk a gyűlésről, és ő még nincs otthon! Én nem avatkozok bele a ti belső ügyeitekbe, de... .

— Te nős vagy?

— Nem. De ahogy a te családi életedet nézem, a síromig se nősülök meg.

— Te magántulajdonnak tekinted a nőt.

— Eh! Fenét! Te csámpás anarchista! Magántulajdon, magántulajdon! Megvan még a család? No ugye... te meg tenyészted itt a feslettséget ezzel a türelmi politikával. A sejt elé viszem a dolgot. A paparasztnak terólad kell példát vennie. Szép kis példát lát!

— No jó, akkor agyonverem!

— Köszönöm alássan!

— No de... tudod mit? Egyelőre ne üsd bele az orrod ebbe a dologba... — kérte Makar, és megállt az utca közepén. — Majd én magam is eligazítom, de most nem érek rá. Ha tegnap kezdődött volna... De már beletörődtem... várok még egy keveset, aztán majd... Nagyon a szívemhez nőtt... Különben már régen... Hová mégy, a szovjetbe?... — kérdezte, hogy másra fordítsa a szót.

— Nem, Osztrovnovhoz akarok benézni. A háza táján szeretnék elbeszélgetni vele. Okos paraszt. Gazdasági vezetőnek akarom megtenni. Mit szólsz hozzá? Jó gazdára van szükség, akinek a keze alatt rubelt fiadzik a kopejka. Osztrovnov pedig olyan gazda.

Nagulnov legyintett, dühbe gurult.

— Egyet hajt, mint a taligás! Jól beleválasztottatok, te is, Andrej is. Úgy kell az az Osztrovnov a kolhoznak, mint a kecskének a kés... Én ellene va-

gyok. Ki is verekszem, hogy kizárják a kolhozból! Két éven át kamatostul fizette a mezőgazdasági adót az a módos bitang, a háború előtt úgy élt, mint egy kulák, mi meg felfelé toljuk?

— Mintagazda! Mit gondolsz, én egy kulákot pártolok?

— Ha nem vágjuk le a szárnyát, már régóta a kulákok közé repült volna! — Nagyon elégedetlenül váltak el egymástól, anélkül hogy megegyeztek volna.

14

Február . . .

Nagy hidegek nyomása alatt görnyed a föld. A fagy fehér izzásában kél fel a nap. Ott, ahol a szél lenyalta a havat, éjszakánként döngve meghasad a föld. A róna őrhalmai, akár a túlérett dinnye, tele vannak kígyózó repedésekkel. A kert alatt, az őszi szántás mellett kibírhatatlanul vakító hófúvások csillognak. A patak partján a jegenye mind-mind ezüstveretű. A házak kéményéből reggelenként szálfa módjára szökkennek ég felé az egyenes, narancssárga füstoszlopok. A szérűkön a búzaszalma a fagytól olyan illatot áraszt, amely a kék augusztusra, az aszályt hozó szél forró leheletére, a nyári égre emlékeztet . . .

A hideg hodályokban reggelig ődöngenek az ökrök meg a tehenek. Hajnaltájt egyetlen dudvaszálat sem talál az ember a jászolban. A téli ellésű bárányokat és gidákat már nem hagyják a hodályban. Az álmos asszonyok éjjelente kiviszik őket anyjukhoz, aztán a szoknyájuk aljában visszaviszik a széngáz szagú, me-

leg házba, és a gödölyékről, göndör szőrükről a fagyos levegő, a vegyes széna meg az édes kecsketej ősi, finom szaga árad. A hó a jégkéreg alatt olyan, akár a darabos, szemcsés, ropogó só. Az éjfél olyan csendes, a csillagok rezgő fényű gyémántmezeje közepette annyira gazdátlan a hideg égbolt, hogy úgy rémlik, mintha minden élőlény elhagyta volna a világot. A halványkék puszta szűz hómezején farkas oson tova. A havon nem hagy nyomot párnás mancsa, ahol pedig a karma kiszakít a jégkéregből egy piciny csomót, szikrázó karcolás, gyöngyszínű nyom marad utána.

Éjjel, ha halkan felnyerít a fias kanca, mert érzi, hogy fekete bársony tőgye már duzzad a tejtől, nyerítését sok versztányira hallja a környék.

Február . . .

Pitymallat előtti sötétkék csend.

Halványul a kihalt tejút.

A házak sötét ablakain tüzeknek: a fűlő kemencék lángjának biborszínű hajnalfénye lobog fel. A patakon csengve ropog a jég a lékvágó vas csapásai alatt.

Február . . .

Jakov Lukics már hajnal előtt felébresztette fiát és feleségét. Befűtöttek a kemencébe. Szemjon, Jakov Lukics fia kést élesített a köszörűkövön. Polovcev kapitány gondosan körülcsavarta kapcával a lábán a gyapjúharisnyát, és felhúzta nemezcsizmáját. Szemjonnal a juhhodályba indultak. Jakov Lukicsnak tizenhét birkája és két kecskéje van. Szemjon tudja, melyik juh hasas, melyik ellett már meg. Megfogja, tapogatva kiválasztja az ürüket, a toklyókat, a jerkéket, és egyenként a meleg akolba tuszkolja őket. Po-

lovcev a homlokára tolja fehér kucsmáját, majd csigaalakba görbedt, recés, hideg szarvánál fogva elkap egy ürüt, a földre teperi, és mellével az ürüre fekve, felrántja a fejét, a késsel elvágja a torkát, megereszti a feketén patakzó vért.

Jakov Lukics takarékos ember. Nem akarja, hogy az ő birkáinak húsával táplálkozzék valamelyik üzemi étteremben a munkás vagy a vöröskatona. Azok szovjetemberek, a szovjethatalom pedig megbántotta Jakov Lukicsot, nem engedte meg, hogy rohamosan fellendítse gazdaságát, gazdagon, dúsnál dúsabban éljen. A szovjethatalom és Jakov Lukics ellenségek — egy kanál vízben megfojtanák egymást. Jakov Lukics világéletében úgy vonzódott a vagyonhoz, akár a gyermek a lámpavilághoz. A forradalom előtt tollasodni kezdett, arra gondolt: a novocserkasszki junkeriskolába küldi tanulni fiát, vásárol egy olajütőt, már össze is kuporgatott egy kis pénzmagot; arra gondolt, hogy három napszámost tart (akkoriban még a szíve is elakadt attól a mesés boldogságtól, amelyet az élet ígért!), azt gondolta, nyit egy kis szatócsüzletet, megveszi egy balkezes földbirtokostól — Zsorov alezredestől — félig tönkrement gőzmalmát. Akkortájt gondolatban nem ördögbőr-nadrágban, hanem nyersselyem ruhában látta magát Jakov Lukics, a hasán aranylánc húzódik keresztbe, a keze nem kérges, hanem puha és fehér, a piszoktól fekete körme is levedlik róla, akár a kígyóról a bőr. A fia ezredes lett volna, művelt kisasszonyt vett volna feleségül, és egyszer Jakov Lukics nem bricskán, hanem saját autóján hajtatott volna érte az állomásra, olyanon, amilyen Novopavlov földbirtokosnak van... Ej, de sok mindenről álmodott Jakov Lukics még ébren is azokban a felejthetetlen időkben, amikor az élet úgy fény-

lett és ropogott a kezében, mint egy szivárványos Katalin-bankó! A forradalom sose látott megrázkódtatások hidegét fújta rá, lába alatt megingott a föld, de ő nem vesztette el a fejét. Vele született józanságával és ravaszságával már messziről megsejtette a közelgő vihart és — olyan gyorsan, hogy a szomszédai meg a falujabeliek észre se vették — túladott a vagyonán... Eladta az 1916-ban vett gőzmotort, egy perselyben elásott harminc tízrubeles aranyat meg egy bőrtarsolyra való ezüstöt, eladta a felesleges jószágát, csökkentette a vetésterületet. Felkészült. És a forradalom, a háború, a frontok úgy zúdultak el felette, akár a pusztai fergeteg a fő felett: meghajolni meghajolt, de nem tört derékba, nem nyomorodott el. Ilyesmi nem történt.

A vihar csak a jegenyéket meg a tölgyeket töri derékba és csavarja ki tövestül, a vasfű csak meghajlik földig, leterül, aztán újból fölkél. De éppen „felkelni" nem sikerült Jakov Lukicsnak! Ezért van ellene a szovjethatalomnak, ezért él olyan unottan, akár a kiherélt bika: nincs gyarapítás, nincs meg annak részegítő öröme; hát ezért drágább neki Polovcev, mint a felesége, ezért kedvesebb, mint édesfia. Vagy visszanyeri az életet, amely úgy fénylett és ropogott, akár egy szivárványszínű százrubeles, vagy eldobja ezt is! Ezért vág le tizennégy juhot Jakov Lukics, a Gremjacsij Log-i kolhoz vezetőségének tagja. „Inkább kihajintom ezeket a nyúzott birkákat annak a fekete kutyának, amely Polovcev kapitány lábánál mohón nyalja a párolgó birkavért, semhogy a kolhoz nyájába eresszem a birkát, hogy a szovjethatalom örömére hízzanak és éljenek! — gondolja Jakov Lukics. — De jól is mondta az a tanult Polovcev kapitány:

»Le kell vágni a jószágot! Ki kell rántani a talajt a bolsevikok alól. Hadd dögöljenek meg az ökrök a gondozatlanság miatt, ökröt majd szerzünk, ha a kezünkbe vesszük a hatalmat! Ökröt majd küldenek Amerikából és Svédországból. Éhínséggel, gazdasági romlással, felkeléssel fojtjuk meg őket! A kancát pedig ne sajnáld, Jakov Lukics! Az a jó, hogy a lovakat társadalmasították. Ez csak előnyös és kényelmes nekünk ... Ha felkelünk és elfoglaljuk a falvakat, egyszerűbb lesz kivezetni a közös istállókból meg felnyergelni, mind hogyha portáról portára szaladgálnánk keresni őket.« Aranyszavak ezek! Polovcev kapitány feje éppolyan megbízhatóan szolgál, akár a keze!" ...

Jakov Lukics elálldogált a színnél, elnézte, hogy' szorgoskodik Polovcev és Szemjon, hogy' nyúzzák a keresztgerendára felakasztott birkatetemeket. A viharlámpa fényesen megvilágította a birkabőr fehér belsejét. Könnyű volt nyúzni. Jakov Lukics a tetemre nézett, a teknő mellett hányódó fekete birkafejre pillantott és összerezzent, mintha a térdehajlásába rúgtak volna — elsápadt.

A sárga birkaszemben, amelynek óriási pupillája még nem üvegesedett meg, halálos iszonyat tükröződött. Jakov Lukicsnak eszébe jutott Hoprov felesége, dadogó, rémült suttogása: „Komámuram, drága komám! Hát miért?" Jakov Lukics undorral pillantott a rózsaszínű és lila juhtetemre ... Az orrfacsaró vérszagra — ugyanúgy, mint akkor — hányingert kapott, és megtántorodott. Jakov Lukics kisietett a színből.

— Látni se bírom a kést ... Uramisten !... A szagát sem állom.

— Mi az ördögnek jössz ide? Elboldogulunk mi

nélküled is, te finnyás — mondta Polovcev mosolyogva, és cigarettát sodort véres ujjaival.

Reggelig nagy nehezen elkészültek. A megnyúzott tetemeket felaggatták a csűrben. Az asszonyok kiolvasztották a hájcsomókat. Polovcev bezárkózott szobájába (nappal sose mozdult ki onnan). Friss juhhúsos káposztalevest meg hájtepertőt vittek neki. A menyecske alig hozta ki tőle az üres tálat, megnyikordult az utcaajtó.

— Apám! Davidov jön hozzánk! — kiáltott fel Szemjon, aki elsőnek pillantotta meg az udvarra belépő Davidovot.

Jakov Lukics fehérebb lett a szitált lisztnél. Davidov meg már leseperte a pitvarban a havat a cipőjéről, hangosat köhintett, és lábát szilárdan váltogatva, magabiztosan beljebb indult.

„Végem van! — gondolta Jakov Lukics. — Idejön ez az ebkölyke! Mintha ő volna az egész föld ura! Mintha a maga házába jönne! Jaj, végem van! Biztosan letartóztat Nyikita miatt, megtudta az átkozott."

Kopogás az ajtón, majd egy erős tenorhang azt kérdezi:

— Be szabad menni?

— Kerüljön beljebb! — Jakov Lukics hangosan akarta mondani, de suttogássá halkult a hangja.

Davidov várt egy pillanatra, aztán benyitott. Jakov Lukics nem állt fel az asztal mellől (nem tudott! Még fel sem emelte elgyengült, remegő lábát: ne lehessen hallani, ahogy csizmája sarka darabosan kopog a padlón).

— Jó napot kívánok!

— Jó napot, elvtárs! — fogadta a köszönést egyszerre Jakov Lukics és a felesége.

— Hideg van odakint...

— Hát... hideg...

— Mit gondolsz, nem fagy ki a rozs?

— Jöjjön beljebb, elvtárs, üljön le — invitálta Jakov Lukics.

„Mitől ijedt meg ez a csudabogár?" — csodálkozott Davidov, amikor észrevette, hogy elsápad a házigazda, alig mozog az ajka, csak remegve vonaglik.

— Szóval: mi lesz a rozzsal?

— Nem lesz baj vele... betakarja a hó... Talán csak ott kapja majd meg a fagy, ahol lefújta róla a szél a havat...

„A rozzsal kezdi, de biztosan mindjárt azt mondja: »No, kászolódj!« Csak nem súgta be valaki, hogy itt van Polovcev? Házkutatás" — gondolta Jakov Lukics. Egy kissé magához tért ijedtségéből, egyszerre visszaáramlott arcába a vér, pórusaiból verejték buggyant elő, végigcsorgott a homlokán, le deres bajuszára, tüskés állára.

— Menjünk a nagyházba! Legyen a vendégünk.

— Azért jöttem, hogy beszéljek veled... Mi is a kereszt- meg az apai neved?

— Jakov, Lukics.

— Jakov Lukics? Nos hát, Jakov Lukics, te nagyon jól, talpraesetten beszéltél a gyűlésen a kolhozról. Persze, igazad van, hogy a kolhoznak bonyolult gép is kell. De a munka megszervezését illetőleg tévedtél, ez tény! Gazdasági vezetőnek akarunk jelölni. Azt hallottam, mintagazda vagy...

— De kerüljön már beljebb, kedves elvtárs! Gasa, gyújtsd meg a szamovárt. Vagy inkább egy kis káposztalevest eszik? Vagy savanyú dinnyét vágjak fel? Kerüljön beljebb, kedves vendégünk! Aki az új élet felé... — Jakov Lukics szava elakadt örömében: mintha egy hegy esett volna le a válláról. — Jól

mondták: mintagazda voltam. El akartam téríteni ezeket a mi setét fejű embereinket a nagyapáink szokásaitól ... Mert hogy' szántanak? Csak kirabolják a földet! Kaptam is egy dicsérő oklevelet a körzeti mezőgazdasági hivataltól. Szemjon! Hozd ide csak a dicsérő oklevelet, amék be van rámázva. Különben nem kell, mi is oda megyünk.

Jakov Lukics a szépszobába vezette vendégét, és észrevétlenül rákacsintott Szemjonra. Szemjon megértette, kiment a folyosóra, hogy bezárja azt a kis szobát, ahol Polovcev rostokolt. Amikor benézett, megrémült: a kis szoba üres volt. Szemjon a terembe surrant. Polovcev egy szál gyapjúharisnyában ott állt a nagyszoba ajtajánál. Intett, hogy Szemjon menjen ki, és az ajtóhoz tapasztotta porcogós fülét, amely olyan egyenesen állt, akár a ragadozó állaté. „Ördögien vakmerő" — gondolta Szemjon, amikor kiment a teremből.

Osztrovnov házában telente mindig lakatlan volt a nagy, hideg terem. A festett padlóra évről évre kendermagot szórtak. Az ajtó mellett egy kád állt áztatott almával teli. Polovcev leült a kád szélére. A beszélgetők minden szavát hallotta. A jégvirágos ablakon át rózsaszínű, derengő fény szivárgott be. Polovcevnek fázott a lába, de mozdulatlanul ült, és szívszorongató gyűlölettel hallgatta az ellenség rekedt tenorhangját, akit csak egy ajtó választott el tőle. „Berekedtél kutya, azon a sok gyűlésen! Hej, de adnék neked !... Ha lehetne, már most mindjárt!" — Polovcev a mellére szorította a beleáramló vértől megduzzadt öklét, körme a tenyerébe vágódott.

— Én azt mondom — hallatszott odabentről —, kedves kolhozvezetőnk: nem érdemes régi módon gazdálkodni! Nézzük például a rozsot. Mért fagy ki és

mért fizet gyeszjatyinája a legjobb esetben húsz pudot, merthogy sokan még a vetőmagot se kapják vissza? Nálam meg át se vergődhet az ember a sok kalász közt. Néha felnyergelem a kis kancámat, kimegyek, és a kápa felett kötöm össze a kalászokat. De a kalász is olyan, hogy nem fér bele az ember tenyerébe. Ez mind azér van, mert én visszatartottam a havat, itattam a fődet. Némelyik polgártárs tövestül vágja ki a napraforgót, mert sajnálja, azt mondja — jó lesz fűteléknek. Nyáron nem ér rá a bitangja tehénganét szedegetni az udvaron, majd megpenészedik a lustaságtól, nem éri fel ésszel, hogy a kóró — csak a bugát vágják — télen megtartja a havat a szakadékokba. Tavaszra kelve aztán az ilyen főd különb a mély őszi szántásnál is. De ha nem fogjuk vissza a havat, potyára elolvad, elfolyik az a jó zsíros leve, és se főd, se az ember nem látja hasznát.

— Ez persze igaz.

— Nekem, Davidov elvtárs, a szovjethatalom, a mi tápláló édesanyánk, nemhiába adta azt a dicsérő oklevelet! Én tudom, hogy' s mért. Egyben-másban tévednek a mezőgazdászok is, de sok igazság is van a tudományukban. Én például megrendeltem egy mezőgazdasági folyóiratot, abban egy nagyon művelt ember — azok közül való, akik a deákokat tanítják — azt írta, hogy nem is fagy ki a rozs, csak azér pusztul el, mer a kopasz főd, améken nincs hótakaró, megreped, oszt magával szakítja a kalászok gyökerét.

— Ez érdekes! Ezt még nem hallottam.

— Igazat ír. Pártolom a szavát. Jómagam is tettem egy-egy kísérletet. Kikapom, hát látom: azok a kis hajszálgyökerek, amelyekkel a kicsírázott szem a fekete vért szíja a fődből, amelyekkel táplálkozik, meg-

pattantak, elszakadtak. Nincs mivel táplálkozni a szemnek, hát elpusztul. Ha az ember ereit elvágják, nem él tovább ezen a világon! Ugyanúgy a mag se.

— Igen, Jakov Lukics, ez megfelel a tényeknek. Vissza kell tartani a havat. Add ide azokat a mezőgazdasági lapokat, hadd olvassam el.

„Úgyse veszed hasznát! Nem jut rá időd. Kurtára szabták a te életedet!" — gondolta mosolyogva Polovcev.

— Vagy hogy' lehet még visszafogni a havat az őszi vetésen? Védőkerítés kell. Én már ki is gondoltam ilyen kerítést: rőzséből valót... A vízmosás ellen harcolni kell, mert minden évben több mint ezer gyeszjatyinát elvesz tőlünk.

— Ez mind helyes. Mondd csak, hogy melegíthetnénk a legjobban a jószágok helyiségét. De úgy, hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon.

— Hodály kell nekik! Meg is csináljuk. Az asszonyokkal be kell mázoltatni a sövényfalat. Ez az egyik. Ha nem így, akkor két sövényfal közé száraz ganét kell szórni...

— Igen... És a csávázással mi a helyzet?

Polovcev kényelmesebben akart elhelyezkedni a kádon, de a teteje kicsúszott alóla, és nagy dörgéssel leesett. Polovcev megcsikorgatta a fogát, amikor hallotta, hogy Davidov azt kérdezi:

— Mi esett ott le?

— Biztosan felborított valaki valamit. Télen nem lakunk ott, mert sok fűteléket kene rápazarolni... Igen: meg is akarom magának mutatni a nemes kendermagomat. Hozattam. Ott telel a teremben. Menjünk át.

Polovcev egy ugrással a folyosó kijáratához szök-

kent, és az ajtó, amelynek sarkát idejében megkenték libazsírral, meg se csikordulva, zajtalanul kieresztette . . .

Davidov egy csomó újságot vitt el a hóna alatt Jakov Lukicstól. Elégedett volt a látogatás eredményével, és még jobban hitt Osztrovnov hasznosságában. „Lám, ilyen emberekkel egy év alatt meg lehetne változtatni a falut! Okos paraszt a betyár, olvasott ember. És hogy ért a gazdálkodáshoz meg a földhöz! Ez aztán mintagazda! Nem értem, hogy Makar miért néz rá görbén. Tény, hogy óriási hasznára válik a kolhoznak!" — gondolta a községi szovjet felé haladva.

15

Jakov Lukics példájára éjjelente egyre-másra vágták le a jószágot Gremjacsij Logban. Alig hogy besötétedett, máris hallani lehetett, hogy valahol fojtottan, kurtán elbégeti magát egy juh, egy disznó halál előtti visítása fúródik a csöndbe, vagy elbődül egy üsző. Vágtak a kolhozba belépők is, az egyéni gazdák is. Vágtak ökröt, juhot, disznót, sőt tehenet is. Levágták azt is, amit magnak hagytak . . . Két éjszaka alatt felére csökkent Gremjacsij Logban a szarvasmarhaállomány. A kutyák faluszerte vonszolták a belet meg a zsigereket, hússal teltek meg a vermek és a csűrök. A kis szövetkezeti bolt eladott vagy kétszáz pud sót, amely már másfél év óta a raktárban hevert. „Vágjátok, most már úgysem a mienk!", „Vágjátok, úgyis elveszik húsadóba!", „Vágjátok, mert a kolhozban úgyse jut a fogatokra egy falat hús se" — terjedt a

sötét rémhír. És vágták a jószágokat. Ettek derűreborúra. Ebédkor roskadoztak az asztalok a főtt meg a sült hús terhe alatt. Ebédkor mindenkinek zsíros a szája, mindenki úgy böfög, mint egy-egy halotti torban; és a mámorító jóllakástól mindenkinek elkódlik a szeme.

Scsukar apó a legelsők között vágta le másodfű üszőjét. Öreg feleségével ketten akarták felakasztani a keresztgerendára, hogy kényelmesebb legyen a nyúzás, sokáig kínlódtak, de hiába (nehéznek bizonyult a jó kövérre hízott üsző!), az öregasszony ki is ficamította a keresztcsontját, amikor megemelte a borjú tomporát, és még egy hét múlva is rakta a hátára a meleg fazekat a javasasszony. Scsukar apó meg másnap maga főzött és vagy elkeseredésében, hogy ágynak esett az öregasszony, vagy nagy falánkságában olyan sokat fogyasztott ebédkor a borjúszegyből, hogy az után az ebéd után néhány napig ki se mozdult a háza tájáról, és a nagy hidegben egész napokra eltűnt a szín mögött, a napraforgó közt. Ha valaki elhaladt Scsukarék düledező viskója mellett, azt látta: ott meredezik az apó kucsmája a veteményeskertben, a napraforgók között, ott meredezik, meg se moccan; aztán a napraforgó közül hirtelen előbukkan maga Scsukar apó is, a viskó felé kacsázik, nem is pillant a köz felé. Elgyötört járással, a lábát alig vonszolva, éppen csak eljut a léckerítésig, aztán hirtelen, mintha eszébe jutott volna valami halaszthatatlan dolog, visszafordul, és döcögős ügetéssel megint a napraforgó közé lohol. És megint mozdulatlanul, méltóságosan mered elő a napraforgó közül az apó kucsmája. Csikorgó fagy van, a szél csakúgy sepri a havat a veteményeskert talaja mentén, peckesen álló, hegyes kis buckákat hord össze az apó körül.

Razmjotnov másnap estefelé, mihelyt észrevette, hogy a jószágok leöldösése tömeges jelleget ölt, elszaladt Davidovhoz.

— Te itt ülsz?

— Olvasok. — Davidov átfordította egy kis, sárga fedelű könyv lapját, és tűnődve mosolygott. — Ez aztán a könyv, barátom, az embernek a lélegzete is elakad — felnevetett, kivillantotta csorba fogsorát, és széttárta rövid, erős karját.

— Regényeket olvasol! Vagy valami nótáskönyvet, a faluban meg . . .

— Bolond! Bolond! Regényeket! Meg nótáskönyveket! — Davidov kacagva leültette Razmjotnovot magával szemben egy zsámolyra, és a kezébe nyomta a könyvet. — Andrejev elvtárs beszámolója, melyet a rosztovi pártaktíva előtt tartott. Ez, cimbora, tíz regénnyel is felér! Ez tény! Ahogy elkezdtem olvasni, még enni is elfelejtettem, annyira belemerültem. Most már biztosan kihűlt minden.

Davidov arcát kedvetlenség és bosszúság árnyékozta be. Felállt, zsebbe dugta a kezét, és a konyhába indult.

— Meghallgatsz már végre? — fakadt ki mérgesen Razmjotnov.

— Hát persze! Meghallgatlak. Mindjárt!

Davidov behozott a konyhából egy kis cseréptálat — hideg káposztalevessel —, és leült. Mindjárt beharapott egy óriási falat kenyeret, azt rágva mozgatta rózsaszínbe játszó arccsontja alatt arcizmait, és szótlanul Razmjotnovra szegezte fáradtan hunyorgó szürke szemét. A káposztaleves felszínén marhafaggyú naracssszínű korongocskái dermedeztek, és vörös lángnyelvként virított a köztük úszkáló csöves paprika.

— Hússal eszed a káposztalevest? — kérdezte csí-

pősen Andrej, és a tálra mutatott dohánytól sárga ujjaival.

Davidov nagyot nyelve, erőlködő mosollyal, elégedetten bólintott.

— Honnan való ez a hús?

— Nem tudom. Miért?

— Azért, mert a fele jószágot levágták a faluban!

— Ki? — Davidov megfordított egy szelet kenyeret és félretolta.

— Azok a bitangok! — Razmjotnov homlokán vörösre vált a sebhely! — Ez aztán kolhozelnök! Óriáskolhozt épít! A tulajdon kolhozod tagjai öldösik le a jószágot! Az egyéniek is. Beléjük bújt az ördög! Vág mindenki nyakló nélkül, még ökröt is vágnak, ha tudni akarod!

— Megvan az a rossz szokásod, hogy ... úgy üvöltesz, akár egy nagygyűlésen ... — mondta Davidov, és újból hozzálátott a káposztaleveshez. — Nyugodtan és értelmesen magyarázd el, ki vágja, miért.

— Tudom én, hogy miért?

— Te mindig csak ordítasz, üvöltözöl ... Ha az ember behunyja a szemét, akkor maga előtt látja azt a drága jó kilencszáztizenhetet.

— Nono, majd üvöltesz te is!

Razmjotnov elmondta, amit tudott a megkezdődött jószágvágásról. A végén Davidov már úgy evett, hogy nem is rágta meg az ételt, tréfás kedve egy csapásra elszállt, a szeme körül hosszúkás ráncok futottak össze, és mintha megvénült volna az arca.

— Azonnal menj, hívj össze közgyűlést. Nagulnovot ... Különben majd magam megyek hozzá.

— Minek hívjuk össze?

— Hogyhogy minek? Megtiltjuk, hogy levágják a jószágot! Kikergetjük őket a kolhozból, és bíróság elé

állítjuk. Ez roppant fontos; ez tény! Megint a kulák dug botot a küllőnk közé! Na de most nesze, gyújts rá és gyerünk... Várj, majd el is felejtek eldicsekedni neked valamivel.

Davidov arcán szemet melegítő boldog mosoly futott végig, nem tudta titkolni örömét, bármennyire igyekezett is szigorúan összeszorítani a száját.

— Ma csomagot kaptam Leningrádból... Igen, egy csomagot a fiúktól... — Lehajolt, az ágy alól kihúzott egy ládát, és a megelégedettségtől bíborvörösen felnyitotta a fedelét.

A csomagban cigaretta, egy doboz sütemény, könyvek, fából faragott cigarettatárca, meg még egy s más dobozokban, kis csomagokban.

— Gondoltak rám az elvtársaim, és ezt küldték... Ez, barátom, a mi cigarettánk, leningrádi... Ládd, még csokoládé is van, pedig minek ez nekem? Valamelyik gyermeknek kell odaadni... No, de itt a tény a fontos, nem ez. Igaz? Az a fő, hogy eszükbe jutottam, és küldtek valamit, még levél is van...

Davidov hangja szokatlanul lágy volt: Andrej még sose látta ilyen zavartan boldognak Davidov elvtársat. Megindultsága észrevétlenül átragadt Razmjotnovra is.

— Hát jó — dörmögte, mert valami kedveset akart mondani. — Derék legény vagy te, biztosan azér is küldtek ide. Lám, nem egy-két rubelba kerülhetett az a sok fődi jó.

— Nem arról van szó. De értsd meg, én úgy állok, mint a kisujjam, az ördög vigye el, se feleségem, se senkim, ez tény! És most nicsak, itt egy csomag. Megindító tény... Nézd, hány aláírás van a levélen. — Davidov egyik kezével egy cigarettásdobozt nyújtott

Razmjotnov felé, a másikban meg a sok-sok aláírással tarkított levelet tartotta. Remegett a keze.

Razmjotnov rágyújtott egy leningrádi cigarettára, és azt kérdezte:

— No, meg vagy elégedve az új lakásoddal? Megfelel a gazdasszony? Hogy intézed a mosást? Talán idehozatnám édesanyámat, hogy mosson rád. Hm? Vagy a gazdasszonnyal egyeztél meg ... Olyan rajtad az ing, hogy karddal se lehet keresztüldöfni és olyan izzadságszaga van, mint egy agyonhajszolt lónak.

Davidov erősen elpirult.

— Hát mi tagadás ... Amíg Nagulnovnál laktam, ott valahogy kényelmetlen volt. Ha varrni kellett valamit, magam varrtam, mosni is magam mostam. De az tény, hogy amúgy rendesen meg sem mosakodtam, amióta idejöttem. A vattás kabátom is ... Szappan nincs a kis boltban, már kértem a gazdasszonyt, de azt mondja: „Adjon szappant." Megírom a fiúknak, küldjenek mosószert. A lakás elég jó, gyermekek nincsenek, zavartalanul olvashat az ember és általában ...

— Akkor csak vidd el az anyámnak, ő majd kimossa. Kérlek, ne restelld magad. Nagyon derék öregasszony.

— Köszönöm, de enélkül is elboldogulok. Fürdőt kell építeni a kolhoznak, az lesz az igazi! Meg is építjük, ez tény! No menj, szervezd meg a gyűlést.

Razmjotnov elszívta cigarettáját, és elment. Davidov céltalanul rakosgatta a csomagban a kis dobozokat, felsóhajtott, megigazította sárgásbarna, vattás kabátjának széthúzott gallérját, lesimította fölfelé fésült haját, és öltözni kezdett.

Útközben betért Nagulnovhoz. Nagulnov bozontos

szemöldökét összevonva fogadta, és nem nézett a szemébe.

— Leölik a jószágot... Fáj a szívük a vagyonukért. Olyan forrongás megy végbe a kispolgárban, hogy nincs rá fogalom — dörmögte, miután köszöntek egymásnak. És mindjárt szigorúan fordult feleségéhez: — Azonnal menj ki innen, Glikerja. Tanyázz egy kicsit a gazdasszonynál, előtted nem tudok beszélni.

Luska — láthatólag szomorúan, kiment a konyhába. Ezekben a napokban, miután a kulákcsaládokkal elment Tyimofej Rvanij is, Luska úgy járt, mint akinek folyik az orra vére. Megdagadt szeme alatt bús karika kéklett; az orra is hegyes lett, akár a halotté. Bizonyára nehezére esett megválnia kedvesétől. Akkor, amikor már-már útnak indították a hideg, északi tájakra a kulákokat, nyíltan, minden szégyenkezés nélkül, egy álló napig ott őgyelgett Borscsev portája körül, várta Tyimofejt. És amikor estefelé elindultak a fogatok Gremjacsij Logból a kulákcsaládokkal és retyerutyájukkal, csúnya, hisztérikus sikoltással elvisította magát, és ott vergődött a havon. Tyimofej már-már odarohant a fogattól, de Frol Rvanij visszatartotta egy fenyegető kiáltással. Tyimofej elindult a fogat után, gyakran visszanézett Gremjacsij Logra, be-beharapva égő gyűlölettől fehér ajkát.

Tyimofej nyájas szavai elhaltak, mint a jegenye lombjának zúgása, bizonyára nem hallja többé Luska. Hát hogyne aszalódna össze a senyvesztő bánattól, hogyne sorvadozna?! Ki mondja ezentúl, szerelmesen a szemébe nézve: „De illik rád ez a zöld szoknya, te Luska. Kackiásabb vagy benne, mint egy tisztné a régi jó időkben." Vagy az asszonydal szavaival: „Isten veled, virágszálom, olyan szép vagy, mint egy

álom." Csakis Tyimofej tudta hízelgéssel és kedélyes szemtelenséggel felkavarni Luska kis lelkét.

A férjétől az óta a nap óta egészen elhidegült. Makar pedig akkor nyugodtan, nyomósan, szokatlanul sokat beszélt:

— Csak éld fel a megmaradt kevés pénzünket, éld fel. Aztán szedd össze a gyertyacsonkjaidat, harisnyakötőidet, pomádésüvegeidet, és mehetsz, amerre látsz! Én szerettelek téged, sok szégyent eltűrtem miattad, de most már vége szakadt az én türelmemnek is! Amikor összeszűrted a levet azzal a kulákcsemetével, hallgattam. De ha te az egész öntudatos kolhoznép előtt sírva fakadsz miatta, kijövök a béketűrésből! Én, menyecske, nem érem meg veled a világforradalmat. Sőt, egészen legombolyodok a gurigáról. Te csak felesleges teher vagy a nyakamon. Hát én lelököm ezt a terhet. Megértetted?!

— Megértettem — felelte Luska, és elhallgatott.

Akkor este bizalmas megbeszélés folyt le Davidov és Makar közt.

— Jól szégyenbe hozott a feleséged! Hogy nézel ezentúl a kolhoztömegek szemébe, Nagulnov?

— Már megint a régi nóta...

— Fajankó vagy! Te pacal! — Davidov nyaka megvörösödött, homlokán kidagadtak az erek.

— Hát, hogy beszéljen veled az ember? — Nagulnov fel s alá járkált a szobában, megropogtatta ujjait, és csendesen, ravaszkásan mosolygott: — Ha nem a szád íze szerint szólok, mingyán belém akadsz, mint a horog: „Anarchista! Elhajló!" Tudod, hogy mit tartok a nőkről, meg hogy milyen szükségből tűrtem ezt a csúfságot? Azt hiszem, egyszer már mondtam neked: kisebb gondom is nagyobb nála... A birkafarokról gondolkoztál már valamikor?

— Ne-e-em... — mondta elnyújtva Davidov, akit meghökkentett Makar szavainak ez a váratlan fordulata.

— Hát én azt gondoltam: mire jó a birkának a farok, amelyet rábiggyesztett a természet? Azt hiszem, semmire. A ló vagy a kutya legalább elhajtja a farkával a legyet. De a birkára ráakasztottak nyolc font faggyút, hiába rázza, a legyet nem tudja elhajtani vele, nyáron melege van tőle, a bojtorján még belecsimpaszkodik.

— Hogy kerül ide a birkafarok meg mindenféle farkak? — Davidov már csendesen mérgelődni kezdett.

De Nagulnov rendületlenül folytatta:

— Szerintem azért függesztették oda, hogy eltakarják vele a szemérmét. Kényelmetlen, de hát mit lehet tenni az ő helyében? Hát nekem is azért kell az asszony, már mint a feleségem, amért a birkának a farka. Én a világforradalomra szegezem minden figyelmemet. Úgy várom már, mint a szeretőmet... Az asszony az én szememben egy füttyentést sem ér. Mellékes valami, nem fontos. De nélküle megint csak nem lehetek meg. Ha van egy kis gyengéje, hát ott egye meg a fene! Én meg is mondtam neki: „Éld világod, ha hajt a szükség, de vigyázz, gyereket ne hozz haza vagy fel ne szedj valami betegséget, mert akkor kitekerem a nyakad!" Látod, Davidov elvtárs, nem értesz te ehhez egyáltalán. Te olyan vagy, mint a vasrőf. A forradalom szavát se jól figyeled... Mér piszkálsz engem az asszony bűne miatt? De amért összeszűrte a levet azzal a kulákkal és kiabált utána, az osztályellenség után, azért aljas dög, és én elkergetem a házamból. De megverni mégse tudom. Én

egy új élet küszöbén állok, és nem akarom bemocskolni a kezemet... Vagy te talán megvernéd? Hát akkor mi különbség lesz közted, a kommunista, meg mondjuk, egy régi világból való ember, holmi hivatalnok közt? Mert azok állandóan verték a feleségüket. Erről van itt szó! Nem, barátom, ne beszélj nekem Luskáról, hagyd abba. Majd leszámolok vele én magam, rád itt nincs szükség. Az asszony nagyon komoly dolog! Sok minden függ tőle. — Nagulnov ábrándosan elmosolyodott, és nagy hévvel folytatta: — Mihelyt lerombolunk minden határt, én kurjantom el először: „Rajta, vegyetek feleségül idegenvérű nőket!" Mindenki összekeveredik, és nem lesz a kerek világon olyan szégyen, hogy az egyiknek fehér a teste, a másiké sárga, a harmadiké fekete: és a fehérek alacsonyabbrendűnek nézik a többieket, és szemrehányást tesznek nekik a bőrük színe miatt. Mindnek barna lesz az arca, és mindenki egyforma lesz. Néha ezen gondolkozom éjszaka...

— Ábrándokban élsz te, Makar! — mondta elégedetlenül Davidov. — Sok mindent nem értek én benned. A faji különbségben igazad van, de a többiben... A mindennapi élet kérdéseiben nem értek egyet veled. No de vigyen el az ördög. Csak én nem lakok tovább nálad! Ez tény!

Davidov előhúzta az asztal alól a bőröndjét (tompán megzörrentek benne a tétlenül ott heverő szerszámok), és elindult. Nagulnov átkísérte új szállására, Filimonovhoz, egy gyermektelen paraszthoz. Akkor Filimonov portájáig az egész úton a vetésről beszélgettek, a család és a mindennapi élet kérdéseit többé nem érintették... Azóta még érezhetőbbé vált, hogy elhidegültek egymástól...

Nagulnov most is úgy fogadta Davidovot, hogy oldalt meg lefelé nézett, csak akkor kezdett élénkebben beszélni, amikor Luska már kiment.

— Öldösik a jószágot azok a gazok! Inkább három torokra zabálnak, csak a kolhoznak ne kelljen adni. Én azt javaslom, a gyűlés még ma nyújtson be beadványt, hogy a rossz szándékú jószágölőket lőjék agyon.

— Mi-i-i?

— Azt mondom, lőjék agyon. Kihez kell fordulni a kivégzés dolgában! A népbíróság nem teheti meg, mi? Lepuffantanának csak egypárat azok közül, akik leöldösik a hasas teheneket is, a többiek biztosan észre térnének! Most nagyon szigorúnak kell lenni.

Davidov a ládára dobta sapkáját, és fel s alá járkált a szobában. Hangjában elégedetlenség és töprengés csengett.

— Már megint túllősz a célon... Sok baj van veled, Makar! Csak gondold meg: hát agyon lehet lőni valakit egy tehén levágása miatt? Olyan törvény nincs, az tény! A Központi Végrehajtó Bizottságnak meg a Népbiztosok Tanácsának volt egy olyan határozata, amely kereken kimondja: két évre le lehet ültetni, vagy elvenni a földjét, a rosszindulatúakat ki lehet telepíteni a határterületből, te meg itt folyamodni akarsz a kivégzés dolgában. Hát igazán olyan vagy, hogy...

— Milyen! Nem vagyok én semmilyen! Te mindig próbálgatsz, tervezgetsz valamit. De mivel fogunk szántani, ha a kolhoztagok is levágják az ökröket?

Makar odament Davidovhoz, egészen közel, és kezét széles vállára tette. Csaknem egy fejjel maga-

sabb volt Davidovnál; felülről lefelé nézve rá, azt mondta neki:

— Szjoma! Édes cimborám! Miért olyan lomha az agyad? — Csaknem kiabálva folytatta: — Hisz mindnyájan elpusztulunk, ha nem boldogulunk el a vetéssel! Hát csakugyan nem érted? Okvetlenül le kell lőni két-három gazfickót a jószág miatt! A kulákokat agyon kell lőni! Az ő kezük van benne a dologban! Engedélyt kell rá kérni a felsőbb hatóságoktól!

— Ostoba!

— No lám, már megint ostoba lettem... — Nagulnov lehorgasztotta fejét, de rögtön felvetette, mint a ló, ha megérzi a combnyomást; felüvöltött: — Mind levágják! Eljött a harc ideje, mint a polgárháborúban, az ellenség mindenfelől tör ránk, te meg!... Tönkreteszitek, emilyen-amolyanok, a világforradalmat!... Nem érjük meg miattatok, ti fafejűek! A burzsujok körös-körül mindenütt sanyargatják a munkásnépet, a vörös kínaikat tűzzel-vassal pusztítják, minden feketét ütnek-vernek, te meg itt kesztyűs kézzel bánsz az ellenséggel! Szégyelld magad! Micsoda gyalázat! Meghűl az emberben a vér, ha drága testvéreinkre gondol, akikből csúfot űznek a burzsujok a külországokban. Azért is nem bírok én újságot olvasni!... Felfordul a gyomrom az újságoktól. Te meg! Nem gondolsz te a mi édestestvéreinkre, akiket börtönben rothaszt el az ellenség! Nem sajnálod te azokat!...

Davidov nagyot szusszantott, és öt ujjával felborzolta olajfényű, fekete haját.

— Vigyen el az ördög! Már hogyne sajnálnám? Tény! És ne ordíts, kérlek! Magad is bolond vagy, másokat is megbolondítasz! A háborúban talán a

Luska szép szeméért számoltam én le az ellenforradalmárokkal? Hát mit javasolsz te? Térj észre! Szó se lehet agyonlövésről! Inkább tömegmunkát végezz, magyarázd meg a politikánkat, de agyonlövetni — az túl egyszerű! És te mindig így csinálsz! Mihelyt egy kis bonyodalom támad, azonnal szélsőségekbe esel, ez tény! És hol voltál eddig?

— Ugyanott, ahol te!

— Ez is tény! Mindnyájan elaludtuk ezt a kampányt, de most ki kell javítani, nem agyonlövésről beszélni! Elég volt a hisztérikust játszani! Láss dologhoz! Te kisasszony! Rosszabb még a kisasszonynál is, aki festi a körmét.

— Az enyém vértől piros!

— Mindőnké olyan, aki nem kesztyűs kézzel harcolt.

— Szemjon, hogy mersz te engem kisasszonynak csúfolni?

— Csak a számra jött.

— Szívd vissza ezt a szót — kérte halkan Nagulnov.

Davidov szótlanul ránézett, és felnevetett.

— Visszaveszem. Csillapodj le, és menjünk a gyűlésre. Derekasan agitálni kell a mészárlás ellen!

— Tegnap egész nap portáról portára vándoroltam, és a lelkükre beszéltem.

— Ez a jó módszer. Még egyszer sorra kell járni őket, de mindnyájunknak.

— Már megint kezded... Tegnap ahogy kilépek egy-egy udvarról, azt gondoltam magamban: „No, úgy látszik, sikerült meggyőzni!" Továbbmegyek, hát hallom én: „Uvi, uvi-i!" — máris visít valamelyik süldő a kés alatt. Én meg egy álló órahosszat beszéltem annak a gaz tulajdonosnak a világforra-

dalomról meg a kommunizmusról! És hogy beszéltem! Még nekem is kibuggyant néha a könnyem a meghatottságtól. Nem, nem meggyőzni kell ezeket, hanem a fejükre kell ütni, és kimondani az ítéletet: „Ne hallgass a kulákra, kártékony féreg! Ne tanuld el tőle a vagyonféltést! Ne vágd le a jószágot, te bitang! Azt hiszi, hogy az ökrét mészárolja le, pedig valójában a világforradalom hátába döf kést!

— Kit ütni, kit tanítani kell — makacskodott Davidov.

Kimentek az udvarra. Nedves hó kavargott a levegőben. A tapadós pelyhek beborították a megkérgesedett hóréteget, elolvadtak a háztetőkön. Palasötét éjszakában botorkáltak el az iskoláig. A gyűlésen a Gremjacsij Log-iaknak csak a fele jelent meg. Razmjotnov felolvasta a Központi Végrehajtó Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa határozatát: „A feketevágás elleni harc rendszabályait", aztán Davidov tartott beszédet. Végül nyíltan feltette a kérdést:

— Van itt, polgártársak, huszonhat belépési nyilatkozat, holnap a gyűlésen megvizsgáljuk őket, és azt, aki a kulákok horgára akadt és lemészárolta a jószágát, mielőtt belépett volna a kolhozba, azt nem vesszük fel, ez tény!

— És ha kolhoztag fiatal állatot vág le, akkor mi lesz? — kérdezte Ljubiskin.

— Azt kizárjuk!

A gyűlés felhorkant, tompán felzúdult:

— Akkor oszlassátok fel a kolhozt! Nincs a faluban udvar, ahol ne vágtak volna le jószágot! — kiáltotta Borscsev.

Nagulnov az öklét rázva csaknem rárohant.

— Kuss, te kulákbérenc! A kolhoz dolgába ne üsd bele az orrod, nélküled is elboldogulunk! Te nem vágtad le a harmadfű tinódat?

— A magam jószágának én vagyok a gazdája!

— Hát én holnap hűvösre teszlek, ott majd gazdálkodhatsz.

— De szigorú vagy! De szigorúan parancsolgattok! — ordította egy rekedtes hang.

A gyűlés nem volt népes, de annál viharosabb. A falubeliek eleinte hallgattak, csak amikor kifelé indultak az iskolából és csoportokra szakadoztak, hazamenet cserélték ki véleményüket.

— Mi az ördögnek is vágtam le két juhot! — sopánkodott Ljubiskinnak Szemjon Kuzsenkov kolhoztag. — A számból most már nem veszitek ki azt a húst...

— Én is rossz fát tettem a tűzre, cimborák, levágtam egy kecskét... — mondta nehéz sóhajjal Ljubiskin. — Most aztán csak pisloghatok a gyűlés előtt. Jaj, hogy az az asszony! Az hajtott bele ebbe a bűnbe. „Vágd le, vágd le." Nagyon megéhezett a húsra! Jaj, te szoknyás haramia! Ha hazamegyek, apróra verem a képét!

— Meg kell tanítani móresre, meg kell! — tanácsolta Ljubiskin nászura, az aggastyán Akim Beszhlebnov. — Neked, nászuram, igazán kellemetlen lehet, hiszen te kolhoztag vagy.

— Épp ez az! — sóhajtott Ljubiskin, és a sötétben lecsapta bajuszáról a rátapadt hópelyheket: megmegbotlott egy-egy földbütyökben.

— Te meg, Akim apó, ugye azt a tarka ökröt vágtad le? — kérdezte köhécselve Gyemka Usakov, aki Beszhlebnov tőszomszédságában lakott.

— Levágtam, kedves öcsém. Hogyne vágtam volna

le? Eltörte a lábát, eltörte az átkozott tarka ökör! A verem tetejére vitte az ördög, beleesett a verembe, és kitörte a lábát.

— Nono: láttam hajnalban, hogy a menyed meg te pálcával téregettétek a verem tetejére...

— Ugyan már! Ugyan, Gyementyij! Üss a szádra! — szólt Akim apó ijedten, még meg is állt a mellékutca közepén, és sűrűn pislogott a szurokfekete éjszakában.

— Menjünk, menjünk, apó — nyugtatta meg Gyemka. — No, mér állsz ott, mint a kapubálvány? Te hajtottad az ökröt a verembe...

— Magától ment bele, Gyementyij! Ne vétkezz az Isten ellen. Mert ez nagy bűn!

— Ravasz vagy te, de nem ravaszabb az ökörnél. Az ökör eléri a nyelvével a farka alját, de te biztosan nem tudod megcsinálni, mi? Azt gondoltad: „Lesántítom azt az ökröt — evvel vágom ki magam a csávából."

A falu fölött nedves szél dühöngött. Zúgva-zúgtak a patak partján, a ligetekben a jegenyék meg a fűzfák. Koromfekete hártya vonta be a falut. A közökben még sokáig hallatszottak a nyirkosságtól fojtott hangok. Sűrűn hullt a hó. A tél elszórta utolsó vetését is.

16

Davidov Razmjotnovval indult haza a gyűlésről. A sötétben itt-ott lámpafény csillant meg. A szélrohamokban szertefoszló kutyaugatás szakadatlanul és szomorúan hangzott faluszerte. Davidovnak eszébe

jutott, mit magyarázott Jakov Lukics a hó visszatartásáról, és felsóhajtott: „Nem, az idén erre nem érünk rá. Pedig ilyen viharban de sok hó maradna meg a szántóföldeken! Igazán sajnálom, ez tény!"

— Menjünk be a lóistállóba. nézzük meg a kolhozlovakat — ajánlotta Razmjotnov.

— Gyerünk.

Befordultak a közbe. Hamarosan lámpafény tűnt elő: Lapsinov istállóvá átalakított szénapajtája előtt függött egy lámpás. Beléptek az udvarra. Az istálló ajtajánál, az eresz alatt nyolc kozák állt.

— Ma ki az ügyeletes? — kérdezte Razmjotnov.

Az ott álldogálók egyike a csizmáján eloltotta a cigarettáját, és azt felelte:

— Kondrat Majdannyikov.

— És miért vannak itt ilyen sokan? Mit csinálnak itt? — érdeklődött Davidov.

— Hát csak úgy, Davidov elvtárs... Ácsorgunk itt, bandában cigarettázgatunk...

— Az este beszállítottuk a szénát a szérűből.

— Aztán rágyútottunk, oszt diskurálgatunk. Várjuk, hogy elmúljon a hóvihar.

Az elkerített lóállásokban egyenletesen rágva zabolnak a lovak. Mindegyik rekesszel szemben, a farkampókon, függ a hám, a farhám vagy az istráng. A folyosó tisztára van seperve, vékonyan felszórták még sárga, pataki homokkal is.

— Majdannyikov! — kiáltotta Andrej.

— Hallom! — felelte egy hang az istálló végéről.

Majdannyikov egy villára való rozsszalma terűt hozott. Bement az ajtótól számítva negyedik állásba, lábával felkeltette az ott fekvő hollófeketę lovat, és szétzilálta a szalmát.

— Fordulj arrább! A fene!... — kiáltott Majdannyikov dühösen, és a szunnyadó lóra emelte a vasvilla nyelét.

A ló ijedten kopogni kezdett patájával a deszkahídláson, felhorkant, és a jászol felé nyújtotta a nyakát, úgy látszik, meggondolta, nem fekszik vissza.

Kondrat odament Davidovhoz, és odanyújtotta kérges, hideg kezét; tetőtől talpig átitatta az istálló meg a szalma szaga.

— No, hogy vagy, Majdannyikov elvtárs?

— Jól, kolhozelnök elvtárs.

— Tyű, de hivatalosan mondod: „kolhozelnök elvtárs"... — Davidov elmosolyodott.

— Most a kötelességemet teljesítem.

— Miért sündörögnek annyian itt az istálló előtt?

— Kérdezze meg tőlük! — Kondrat hangjából dühöt és bosszúságot lehetett kiérezni. — Valahányszor éjszakára lökni kell a lónak, idehozza őket az ördög. A nép sehogy se tud búcsút mondani az egyéni gazdálkodásnak. Ez mind gazda, aki itt tanyázik. Idejönnek, nyugtalankodnak: „Az én pejkóm elébe tettél-e szénát?", „Megalmoztál-e a fakónak?", „Megvan-e a kancám épségben-egészségben?" Pedig hát mi lett volna a kancájával? Vagy a szájába tömjem a takarmányt? Mind idetolakszik és kéri: „Hadd segítsek szénát adni a lovaknak!" — és mindegyik igyekszik mennél több szénát lökni a magáénak... Csak baj van velük! Meg kell tiltani, hogy itt lézengjen, akinek nincs itt keresnivalója.

— Hallottad? — Andrej rákacsintott Davidovra, és szomorúan ingatta a fejét.

— Kergess ki innen mindenkit! — parancsolta szigorúan Davidov. — Az ügyeletesen meg a segítőin

kívül ne legyen itt senki! Mennyi szénát adsz? Leméred az adagot?

— Nem. Nem mérem. Csak úgy szemre... vagy egy félpudot jószágonként.

— Almozol mindegyik alá?

— Hát hogyne, a mindenét! — Kondrat dühösen megrázta Bugyonnij-sapkáját, erős, barna nyakára, viseltes kaftánja gallérjára puha törekszálak hulltak. — Jakov Lukics Osztrovnov, a gazdasági vezetőnk itt volt máma estefelé, azt mondja: „Almozz szénatörekkel a lovak alá." Hát rendjén van ez? Hiszen őt tartják a legjobb gazdának, a fenébe is! És ilyen sületlenséget locsog!

— Miért!

— Ugyan hát, Davidov! A szénatörek tisztára mind etetni való. Van közte egy kis üröm, az is ehető, vagy egy kis dudva, ezt a juh meg a kecske egy szálig mind megeszi vagy átböngészi, ő meg azt parancsolja, hogy a ló alá almozzuk! Én meg is mondtam neki a magamét, de ő csak azt felelte: „Nekem ne parancsolgass!"

— Ne almozz szénatörekkel. Helyes! Mi meg majd holnap letörjük a szarvát! — ígérte Davidov.

— És még valamit, azt mondja: „Azt a boglyát bontsd meg, amelyiket a kútnál raktunk!" Aztán mért, kérdem én.

— Nekem azt mondta Jakov Lukics, hogy ez a széna a legrosszabb. A hitványabbját télen akarja feletetni, a javát a szántásra akarja hagyni.

— No akkor jó, ez rendben van — helyeselt Kondrat. — De a szénatörek dolgában szóljon neki.

— Szólok. Tessék, gyújts rá egy leningrádi cigarettára... — Davidov köhintett egyet. — A gyár-

ból küldték az elvtársaim... A lovak mind egészségesek?

— Köszönöm. Adjon egy kis tüzet... A lovak mind egészségesek. A múlt éjjel leesett a lábáról egy poroszkálónk, amék a Lapsinové vót, nem vigyáztak rá. Különben minden rendben van. Van itt egy zsivány, az sose akar lefeküdni. Azt mondják, egész éjszaka áll. Hónap mind újra patkoltatjuk. Síkos vót az út, hát a patkósarkot tisztára elkoptatta a jég. No, minden jót. Én még nem mindegyiknek vetettem almot.

Razmjotnov indult, hogy elkísérje Davidovot. Beszélgetve mentek egy háztömbnyit, amikor befordultak Davidov lakása felé. Razmjotnov megállt Lukaska Csebakov egyéni gazda portája előtt, és megérintette Davidov vállát.

— Odanézz! — súgta.

A kisajtó mellett — tőlük három lépésnyire — egy emberi alak sötétlett. Razmjotnov hirtelen futásnak eredt, baljával megragadta a kisajtó belső oldalán álló embert, a jobbjával megszorította pisztolya agyát.

— Te vagy az, Luka?

— Csak nem maga az, Andrej Sztyepanovics?

— Mi van a jobb kezedben? Add ide! Szaporán!

— De maga az? Razmjotnov elvtárs?!

— Add ide, ha mondom! Vagy lövök!

Davidov odament a hangra, és hunyorgott, mint a közellátók.

— Mit veszel el tőle?

— Add ide, Luka! Lövök!

— Hát vegye el, mit dühöng!

— Ezzel állt itt a kisajtó előtt! Ej, te! Minek állsz itt éjnek idején egy késsel? Kire vártál, Davidovra?

Azt kérdem, mér álltál itt finn tőrrel, mi? Ellenforradalmár vagy? Gyilkolni akarsz?

Csakis Andrej éles vadászszeme láthatta meg a kisajtónál álló ember kezében a kés fehér pengéjét. Azért rohant oda, hogy lefegyverezze. Le is fegyverezte. De amikor zihálva faggatni kezdte a megrökönyödött Lukaskát, az kinyitotta a kisajtót, és elváltozott hangon azt mondta:

— Ha már erre fordítják a dolgot, hát nem hallgatok tovább! Azzal gyanúsítanak, amivel nem kéne, Isten ments attól, Andrej Sztyepanovics! Menjünk be.

— Hová?

— Az ólba.

— Minek?

— Majd meglátja, minden világos lesz, mér állok én késsel a köznél, mér néztem ki...

— Menjünk, nézzük meg — ajánlotta Davidov, és elsőnek lépett be Lukaska udvarára. — Merre kell menni?

— Tessék csak utánam.

Az ólban, amelyet belülről egy omladozó szárazgané réteggel borítottak be, egy zsámolyon égő lámpás állt, mellette guggon ült Lukaska felesége, egy szép, telt arcú és vékony szemöldökű asszony. Ijedten felállt, amikor meglátta az idegeneket, és eltakarta testével a fal mellett álló két vizes vödröt meg egy tálat. Mögötte a sarokban, a szemmel láthatóan még nemrég odaterített tiszta szalmán egy kövér ártány topogott. Egy óriási dézsába dugta a fejét, és moslékot szürcsölt.

— Látják, hát ez a baj... — mondta zavartan, összefüggéstelenül, a disznóra mutatva, Lukaska. — Titokban akartuk leszúrni a disznót... A feleségem

eteti, én meg, ahogy le akarom teperni meg leszúrni, hallom — zaj van valahol a közben. Kimegyek — gondoltam — megnézem, hátha valaki meghallja a visítást. Ahogy voltam, felgyűrt ujjal, kötővel, késsel, úgy mentem ki a kisajtóhoz. És akkor jönnek maguk! Hát mit gondolnak rólam? Kötőben, felgyűrt ingujjal mennek embert ölni? — Lukaska levetette a kötényt, és fojtott dühvel rákiáltott a feleségére: — Mit állsz itt, te bolond? — Hajtsd ki azt az ártányt!

— Ne szúrd le — mondta egy kissé zavartan Razmjotnov. — Éppen most volt a gyűlés, nincs engedély jószág levágására.

— Nem is teszem. Elvették minden kedvemet...

Davidov hazaindult, és egészen a lakásáig folyton csúfolta Andrejt:

— Elejét vetted a kolhozelnök élete elleni merényletnek! Lefegyvereztél egy ellenforradalmárt. Ez aztán a hős! Hahaha!...

— De az ártány életét megmentettem — vágott vissza tréfával Razmjotnov.

17

Másnap a Gremjacsij Log-i pártsejt zárt ülésén egyhangúlag elfogadták azt a határozatot, hogy társadalmasítani kell minden jószágot: a lábasjószágot, az aprómarhát mind, ami csak a Gremjacsij Log-i kolhoz tagjaié. A barmokon kívül — elhatározták — társadalmasítják a szárnyasokat is.

Davidov eleinte makacsul ellenezte az aprómarha meg a szárnyasok társadalmasítását, de Nagulnov

határozottan kijelentette, hogy ha a kolhoztagok gyűlésén nem érvényesítik az egész állatállomány társadalmasítására vonatkozó határozatot, akkor a tavaszi vetés meghiúsul, mert minden állatot levágnak, egy füst alatt a baromfit is. Razmjotnov támogatta, és Davidov némi ingadozás után beleegyezett.

Ezenkívül elhatározták, és a gyűlés jegyzőkönyvébe iktatták, hogy fokozott agitációt kell kifejteni a feketevágások megszüntetéséért, evégett önkéntes vállalás alapján minden párttag köteles még aznap sorra járni a portákat. Ami a bírósági rendszabályokat illeti, egyelőre azt végezték, hogy azokat senkivel szemben sem alkalmazzák, hanem megvárják a felvilágosító hadjárat eredményeit.

— Így majd jobban vigyáznak a lábasjószágra meg a szárnyasokra. Különben tavasszal nem hallunk a faluban sem ökörbőgést, sem kakaskukorékolást — mondta Nagulnov megörvendve, és mappájába dugta a jegyzőkönyvet.

A kolhoz gyűlése szívesen elfogadta a valamennyi lábasjószág társadalmasítására vonatkozó indítványt, mert az igavonó és a tejelő állatok már köztulajdonba kerültek, és a határozat csak a fiatal állatokra meg a juhokra és a sertésekre vonatkozott, de a szárnyasok ügyében hosszas vita lángolt fel. Különösen az asszonyok tiltakoztak De végül az ő ellenállásukat is megtörték. Ebben igen nagy része volt Nagulnovnak. Hosszú tenyerét érdemrendjére szorítva, szívhez szólóan azt mondta:

— Kedves asszonyok! Ne kapaszkodjatok annyira azokba a tyúkokba, libákba! A hátuk már kisiklott a kezetekből, a farkuknak is csak a hegyét tartjátok. Hadd éljenek a kolhozban a tyúkok is. Tavasszal kubátort rendelünk, a kotlók helyett majd az költi ne-

künk a csirkéket százával. Van egy gép, kubátor, az nagyon ügyesen költi a csirkéket. Kérlek benneteket, ne makacskodjatok! Aztán is a tiétek lesz a tyúk, csak a közös udvarban. Ne legyen többet tyúkmagántulajdon, kedves néném! Meg aztán mi hasznotok van a tyúkokból?! Most úgyse tojnak. Tavasszal meg nem kell vele bajmolódnotok. Hol beugrik a veteményeskertbe, kicsipegeti a palántákat, hol elpottyantja a tojást az átkozott valahol a csűr körül, hol a görény csavarja ki a nyakát... Milyen sok baj megeshet vele! És minduntalan be kell bújnotok a tyúkketrecbe, megtapogatni, melyik tojós, melyik meddő. Annyi vesződség van velük — belesajdul az ember szíve. A kolhozban meg hogy élnek majd? Gyönyörű szépen! Jól gondozzák majd őket: valamelyik özvegy öregembert, mondjuk Akim Beszhlebnovot állítjuk melléjek, az hadd tapogassa őket egész nap, az mászkáljon az ülők körül. Ez vidám és könnyű munka, a legjobban öregembernek való. Ilyen munkában a sírig se kap sérvet az ember. Jussunk megegyezésre, kedveseim!

Az asszonyok nevettek, sóhajtoztak, pusmogtak egy kicsit, aztán „megegyezésre jutottak".

Nagulnov és Davidov mindjárt a gyűlés után elindult, hogy sorra látogassa a portákat. Már az első háztömbnél kiderült, hogy valóban mészárlás folyik minden portán... Déltájt Scsukar apóhoz értek be.

— Aktivista; ő maga mondta, hogy a jószágfélét meg kell óvni. Ez nem is vágja le — mondta Nagulnov, amikor belépett a Scsukarék udvarára.

Az „aktivista" felrántott lábbal az ágyon feküdt. Inge fel volt hajtva egészen pamatokká csapzott szakálláig, sovány, halvány hasába meg egészen belevágódott egy fenekével felfelé fordított, hat literes

cserépfazék pereme! Az oldalán nadály módjára meredezett két köpöly. Scsukar apó nem is tekintett a belépőkre. Mellén összetette kezét, akár a halott, de remegett a keze. A fájdalomtól őrülten néző szeme majd kiugrott a gödréből, és lassan forgott. A termetes Scsukariha a kemencénél állt, az ágy mellett meg az egérfürgeségű, fekete Mamicsiha, a javasasszony sürgött-forgott, aki az egész körzetben arról volt híres, milyen ügyesen tud köpölyözni, fazekat rakni a beteg testére, ficamot helyreigazítani, vért csapolni és ráolvasással elállítani, és vas kötőtűvel elhajtani a magzatot. Ebben a pillanatban ő „kúrálta" a pórul járt Scsukar apót.

Davidov kimeresztette a szemét, amikor belépett.

— Jónapot, apó! Mi az ott a hasadon?

— Borrrrzasztó! A hassamm!... — nyögte ki két lélegzetvételre Scsukar apó. És vékony hangján mindjárt feljajdult, úgy nyüszített, mint egy kiskutya: — Vedd le azt a fazekat! Vedd le, te boszorka! Jaj, beszakad a hasam! Jaj, kedveseim, szabadítsatok meg!

— Tűrjed csak, álljad! Mingyán megkönnyebbülsz — nyugtatta súgva Mamicsiha bába, de hiába igyekezett felrántani a fazék szélét, amely már belevésődött a bőrbe.

De Scsukar apó hirtelen vadul felüvöltött, egyik lábával arrább rúgta a kuruzsló asszonyt, és mindkét kezével megragadta a fazekat. Ekkor Davidov a segítségére sietett: lekapott a kemence párkányáról egy mángorlót, félretolta az öregasszonyt, és a fazék fenekére csapott. A fazék darabokra tört, a cserepek alól süvítve buggyant elő a levegő, Scsukar apó gyomorból csuklott egyet, megkönnyebbült, szaporán lélegzett, és könnyedén leszakította a köpö-

lyöket. Davidov az apó hasára nézett, amelyen óriási, megkékült köldök meredt elő a cserepek alól — és lehuppant a lócára, mert majd megfúlt a fergeteges nevetőgörcstől. Arcán csak úgy csurgott a könny, a kucsmája leesett, a szemére ráhulltak fekete hajtincsei...

Szívósnak bizonyult Scsukar apó! Alighogy Mamicsiha elkezdett sopánkodni a szétcsapott fazék miatt, Scsukar leeresztett az ingét, és feltápászkodott:

— Jaj, szegény fejem! — jajveszékelt zokogva a javasasszony. — Szétverte az edényt ez a sátán! Csak ilyeneket gyógyítson az ember, akkor ugyan jót ne várjon!

— Kívül tágasabb, anyó! Ebbe a minutába tisztulj innét! — Scsukar egyik kezével ajtót mutatott. — Hajszál híján a sírba tettél! A te fejedhez kellett volna verni ezt a fazekat! Takarodj, különben emberhalál lesz a vége, arra is képes vagyok! Az ilyesmiben nem ismerek tréfát!

— Mi lelt? — kérdezte Nagulnov, mihelyt Mamicsiha mögött becsapódott az ajtó.

— Jaj, kedves fiaim, jóltévőim, higgyétek el, majd elpusztultam. Két nap óta ki se tettem a lábam, mindig a markomba volt a nadrág korca... Olyan hasmenés jött rám, mint a záporeső! Mintha egészen meghígultam vóna, úgy ment, akár a fosos kislibából, minden pillanatba!...

— Sok húst felfaltál?

— Sokat...

— Levágtad a bornyút?

— Nincs már bornyúm... Nem vált egészségemre...

Makar krákogott egyet, és gyűlölettel végigmérte az apót.

— Nem cserépfazekat kéne a hasadra tenni, te vén zsivány — sziszegte —, hanem egy félakós vaskondért! Hogy beszívjon belestül! Ha kikergetünk a kolhozból, akkor majd még jobban megy a hasad! Mér vágtad le?!

— Bűnbe estem, Makaruska... Rábeszélt az asszony, az az éjjeli kakukk meg mindig túlkakukkol... Irgalmazzatok... Davidov elvtárs! Mi mindig barátok vótunk, ne tegyenek ki a kolhozból. Úgyis eleget szenvedtem...

— Hát mit lehet ettől számon kérni? — Nagulnov legyintett egyet. — Menjünk! Te nyavalyás! Fegyverolajat keverj össze sóval, idd meg, egy csapásra meggyógyulsz.

Scsukar apó ajka sértődötten remegett.

— Csúfot űzöl belőlem?

— Igazán mondom. A régi hadseregben ezzel gyógyítottuk a hasunkat.

— Hát nem vagyok én vasból! Azzal kúráljam magam, amivel azt a hótt vasat tisztítják? Nem én! Inkább ott pusztulok el a napraforgó közt, de olajat nem veszek a számba!

Másnap, mivel nem sikerült meghalnia, már ott kacsázott a faluban, és boldognak-boldogtalannak azt mesélte, hogy vendégségbe ment hozzá Davidov meg Nagulnov, kérdezték tőle, mit tanácsol a vető felszerelés kijavítása meg más kolhozügyek tekintetében. Meséje végén az apó hosszú szünetett tartott, és cigarettát scdorva felsóhajtott:

— Egy kicsit megbetegedtem, hát máris eljöttek. Nélkülem nemigen boldogulnak. Mindenféle orvosságot ajánlottak. „Csak kúráld magad, öreg, külön-

ben — ne adj' Isten — meghalsz, és nekünk is végünk van tenélküled!" Végük is lesz, Isten az atyám! Mert mihelyt valami baj van — hínak a sejtbe, hát tudod, egyet-mást tanácsolok is nekik. Már én ugyan ritkán beszélek, de akkor velősen. Én fején találom a szeget! — és beszélgetőtársára emelte színevesztett, ujjongó szemét, találgatva, milyen hatást tett rá elbeszélése.

18

És megint megpezsdült a már-már elcsendesült Gremjacsij Log... A jószágot nem mészárolták többé. A közös udvarokra két napon át hajtották és húzták a különféle színű juhokat, kecskéket, és zsákban cipelték a tyúkokat. Bégetéstől, mekegéstől, gágogástól, kotkodácsolástól visszhangzott a falu.

A kolhoz már százhatvan gazdaságot számlált. Három brigádot alakítottak. A kolhoz vezetősége megbízta Jakov Lukicsot, hogy ossza szét a ruhára és lábbelire szoruló szegényparasztok közt a kulákok ködmöneit, csizmáit és egyéb viselni való holmiját. Összeállították az előzetes listát. Kiderült, hogy a vezetőség nem tud mindenkit kielégíteni.

Tyitok udvarán, ahol Jakov Lukics osztotta az elkobzott kulákruhát, sötét estig szüntelen zsibongás hallatszott. Ugyanott, a csűr mellett, a puszta havon vetették le lábbelijüket az emberek, és próbálták fel a jófajta kuláklábbelit, húzták fel az ujjast, a kabátot, a női kabátot, a ködmönt. Azok a boldogok, akiknek a bizottság határozata szerint ruhát vagy lábbe-

lit adtak jövőbeni munkájuk fejében, mindjárt ott a csűr magas küszöbén levetkeztek, és elégedetten, krákogva, ragyogó szemmel, a fukar, reszkető mosolytól ragyogó, barna arccal, sietve göngyölték összse ócska, folt-hátán-folt gúnyájukat, és új öltözékbe bújtak, amelyből nem kandikált ki a testük. De mielőtt elvettek volna valamit, milyen sok terefere, tanács, kétségnyilvánítás, szitok hangzott el... Davidov úgy rendelkezett, hogy Ljubiskinnak kabátot, nadrágot és csizmát adjanak. A mord Jakov Lukics előhúzott a ládából egy nyaláb ruhát, és odavetette Ljubiskin lába elé.

— Válassz lelkiismereted szerint.

A gárdatüzér bajusza megrezdül, a keze megremeg... Válogatja, válogatja a kabátot — százszor is beleizzad! Még a fogával is kóstolgatja a posztót, nézi világosság felé tartva: nem rágta-e ki a féreg vagy a moly, tíz percig moncsolja fekete ujjai közt! Körülötte izgatottan lélegezve zajonganak.

— Csak vedd el, még a gyermekeid se győzik elnyűni.

— Ugyan hová tetted a szemed? Nem látod — meg van fordítva.

— Ne fecsegj.

— Próbáld ki magad!

— Azt vedd, Pavlo!

— Ne azt vedd, másikat próbálj fel!

Ljubiskin arca olyan vörös, akár az égetett tégla, rágja fekete bajuszát, úgy néz körül, mint az üldözött vad, egy másik kabát felé nyúl. Azt választja. Mindenféle szempontból jó kabát! Hosszú-hosszú karját beledugja az ujjába, hát az csak könyökig ér, a varrás meg recseg a vállán. És Ljubiskin zavart és izgatott mosollyal megint turkálni kezd a halom ruha

közt. Futkos a tekintete, mint a kisgyermekeké a vásárban a tömérdek játékszer láttán; ajkán meg olyan derűs gyermeki mosoly játszik, hogy illenék valakinek atyaian megsimogatni az öles termetű Ljubiskin gárdatüzér fejét. Már dél is elmúlt, mégse tudott választani. Felhúzott egy buggyos nadrágot, egy pár csizmát, és sóhaját lenyelve, azt mondta a mogorva Jakov Lukicsnak:

— Majd holnap eljövök próbálni.

Oldalsávos, új, buggyos nadrágban, recsegős csizmában indult haza: tíz évet fiatalodott. Szántszándékkal kiment a főutcán, bár egyáltalán nem esett útjába, a mellékutcákban gyakran megállt, hol rágyújtott, hol szóba elegyedett a szembejövőkkel. Három óra hosszat tartott az útja hazafelé, annyit dicsekedett, és estére már egész Gremjacsij Logban híre terjedt: „Úgy felruházták Ljubiskint, mint egy újoncot! Ma egész nap válogatott a ruhákban... Talpig újban indult haza, ünneplő nadrág volt rajta. Úgy járt benne, mint a páva, biztosan nem is érezte a földet a lába alatt..."

Gyemka Usakov felesége majd elájult a láda mellett, erővel taszigálták odább. Egy berakott gyapjú szoknyát vett fel, amely valamikor a Tyitok feleségéé volt, új cipőbe dugta a lábát, virágos kendőt borított a vállára — és csak akkor tűnt a szemébe mindenkinek, hogy a Gyemka felesége korántsem csúnya arcú, hanem igen takaros asszonyka. Hogyne ájuldozott volna a lelkem a kolhozjavak láttán, amikor egész keserves életében soha egy jó falatot nem evett, új blúzt sose viselt. Hogyne halványodott volna el az örökös nélkülözéstől és koplalástól amúgy is színevesztett ajka, amikor Jakov Lukics kiborított a ládából egy rakás női ruhát? Évről évre csak szülte a

gyermekeket, és keshedt pelenkába meg egy kopott birkabőrdarabba bugyolálta a szopósokat. Ő maga meg, miután a sok gondtól-bajtól, az örökös nélkülözéstől elvesztette egykori szépségét, egészségét és üdeségét, egész nyáron egy szoknyában járt, amely olyan ritka volt, akár a szita; télen pedig, ha kimosta egy szál pendelyét, pőrén kuporgott gyermekeivel a sutban, mert nem volt mivel váltani...

— Kedveseim!... Jaj, drága lelkeim!... Várjatok, hátha nem ezt a szoknyát választom... Kicserélem... Talán a gyermekeimnek is valamit... Misatkának... Dunyaskának... — suttogta szinte őrülten, belekapaszkodott a láda fedelébe, és lángoló tekintettel, mereven bámulta a tarka ruhacsomót.

Davidovnak, aki véletlenül szemtanúja volt ennek a jelenetnek, megremegett a szíve... A ládához furakodott...

— Hány gyermeked van, polgártársnő?

— Hét... — felelte súgva Gyemka felesége, és a kellemes várakozásban nem merte felemelni a szemét.

— Van itt valami gyermekholmi? — kérdezte halkan Davidov Jakov Lukicstól.

— Van.

— Add oda ennek az asszonynak, a gyermekei részére, mindent, amit kér.

— Megcsömöllik tőle!...

— Hát ez meg micsoda?... Mi? — Davidov dühösen kivicsorította csorba fogsorát, erre Jakov Lukics a láda fölé hajolt.

A rendszerint bőbeszédű és csípős nyelvű Gyemka Usakov a felesége mögött állt, és lélegzetét visszafojtva, némán nyalogatta kiszáradt ajkát. De Davidov utolsó szavait hallva, rápillantott... Gyemka

kancsal szeméből, mint a nedv az érett gyümölcsből, kibuggyant a könny. Hirtelen kapta magát, a kijárat felé rohant, bal kezével széttaszigálta az embereket, jobbjával pedig eltakarta a szemét Leugrott a magas küszöbről, aztán lépésben kifelé indult az udvarról, szégyellte, takargatta könnyeit az emberek elől. De a könnyek — olyan fényesek és szikrázóak, akár a harmatcseppek — egymást kergetve csak csurogtak tenyerének fekete pajzsa alól.

Estefelé, de még idejében megérkezett az osztozkodásra Scsukar apó is. Berontott a kolhozvezetőség házába, és elfúló lélegzettel köszönt Davidovnak:

— Erőt-egészséget, Davidov elvtárs! Örülök, hogy látom.

— Jó napot.

— Írjon nekem egy blankétát.

— Miféle blankettát?

— Blankétát, hogy ruhát kapjak.

— Aztán mér utaljunk ki ruhát épp neked? — Nagulnov, aki Davidov mellett ült, felvonta bozontos szemöldökét. — Azér, mert levágtad a bornyút?

— Tudod, Makaruska: aki a régit felhánytorgatja, annak süljön ki a szeme. Hogyhogy mért? Hát ki vallotta kárát annak, hogy kisajátítottuk Tyitok vagyonát. Davidov elvtárs meg én. Őneki betörték a fejét — az semmi, de az én bundámat hogy megszabta az a kutya. Az már csak lábra való pólyának jó! Én megszenvedtem a szovjethatalomért, és épp énnekem nem dukál? Bár inkább a fejemet verte volna darabokra, csak a bundámat ne bántották volna. Mert az az öregasszonyé! Mi lesz, ha kikerget a világból is a miatt a bunda miatt. Nahát, ez itt a bökkenő!

— Ne szaladgáltál vóna, ép maradt vón a bunda is.

— Hogyhogy ne szaladgáltam vóna? Hát nem hallottad, Makaruska, mit művelt Tyitoknak az a boszorkán felesége? Rám uszította a kutyát, meg azt kiabálta: „Fogd meg, Szerko! Kapd el az inát! Ez a legveszedelmesebb!" Davidov elvtárs rá a tanúm.

— Öreg létedre úgy hazudsz, mint a vízfolyás.

— Bizonyítsa már, Davidov elvtárs!

— Én nem emlékszem rá . . .

— Isten az atyám, azt óbégatta! No hát persze megszeppentem egy kicsit, és elindultam kifelé. Mert mégha olyan rendes kutya lett vón, mint a többi, de ez még a tigrisnél is rettenetesebb!

— Nem uszította terád azt a kutyát senki, ezt csak kitanáltad.

— Persze hogy te nem emlékszel rá, Makaruska lelkem! Magad is annyira begyulladtál, hogy képzelet vót rád nézni! Hát akkor hogy emlékeznél rá?! Én, szegény bűnös, gondoltam is akkor: „Mingyán a nyakába szedi a lábát ez a Makar!" Arra meg, hogy' húzott-vont engem az a kutya az udvaron vége-végig, úgy emlékszem egészen apróra! Ha az a kutya nincs, Tyitok nem szabadul elevenen a kezem közül, esküszöm! Mert én szilaj ember vagyok!

Nagulnov összeráncolta homlokát, mintha a foga fájna, és odaszólt Davidovnak:

— Írj neki egyet, hadd vigye a lába mielébb!

Ámde Scsukar apó ezúttal még hajlamosabb volt a társalgásra, mint máskor.

— Én, Makaruska, fiatalkoromban, ökölvívásban akárkit . . .

— Jaj, ne locsogj már, eleget hallgattuk! Ugye,

azt írjuk, hogy adjanak ki egy vaskondért? Mert mivel gyógyítod majd a hasadat?

Scsukar apó vérig sértve, szótlanul vette át a cédulát, és búcsú nélkül távozott. De amikor Jakov Lukics kezéből átvett egy jó bőr irhaködmönt, megint kitűnő hangulata kerekedett. Apró szeme ujjongó örömtől kielégülten hunyorgott. Összecsípett ujjal, mintha sót venne ki a tartóból, megfogta a ködmön alját, oldalt lendítette, akár a szoknyáját egy asszony, aki pocsolyán készül átgázolni, csettintett a nyelvével, és dicsekedett a kozákoknak:

— Ez aztán a ködmön! De meg is dolgoztam érte emberül! Mindenki tudja: Tyitok a kisajátításkor nekirontott egy járomszeggel Davidov elvtársnak. „Vége az én barátomnak" — gondoltam. Abban a pillanatban odarohantam segíteni, és vitézül ki is szabadítottam. Ha én ott nem vagyok — befellegzett Davidovnak!

— De azt beszélik, hogy te csak a kutya elől szaladtál, de elestél, az meg úgy marta a füled, akár a disznóét — jegyezte meg az egyik hallgatója.

— Hazugság! Lám, hogy elkajszultak a népek, összehazudnak tücsköt-bogarat. Mit számít az a kutya? A kutya buta, ronda jószág. Az nem érti az okos beszédet... — És Scsukar apó ügyesen más tárgyra terelte a beszélgetést.

19

Éjszaka van...

Gremjacsij Logtól északra, messze-messze a homályba vesző pusztai dombvonulat hullámain, a la-

pos völgyeken, az aszókon, az erdők sűrűjén túl — ott van a Szovjetunió fővárosa. Fölötte villanyfényáradat. Remegő, halványkék csillogása hangtalan tűzvész fényeként ég a sokemeletes házak felett, elhomályosítja az éjféli hold meg a csillagok felesleges ragyogását.

Gremjacsij Logtól másfélezer kilométerre, éjszaka is él a nagy, drága Moszkva: elnyújtva, hívogatóan fütyülnek a mozdonyok, egy óriási harmónia trilláit harsogják az autódudák, csilingelnek a villamosok. A Lenin-mauzóleumon, a Kreml falán, a magasan szálló hideg szélben, a fénysugaras égen ott repes a vörös lobogó szövete. Ahogy alulról megvilágítja a fehéren izzó villanyfény, pezsegve ég, hullámzik, mint kiömlő piros vér. Örvényként pörög a magasság szele, egy pillanatra elsodorja a lecsüngő, nehéz zászlót, és az újra fellobog, a végével hol nyugat, hol kelet felé iramlik, a felkelések bíborlángjával ég és harcra hív...

Két évvel ezelőtt egy éjjel Kondrat Majdannyikov, aki akkor Moszkvában volt, a Szovjetek Összoroszországi Kongresszusán, elment a Vörös térre. Megnézte a mauzóleumot, az égen diadalmasan fénylő vörös lobogót, és sietve lekapta fejéről a Bugyonnij-sapkát. Hajadonfőtt, kigombolt háziszőttes kozákkaftánjában, mozdulatlanul állt ott...

Gremjacsij Logban pedig éjjel mély csend dermedez. Szikráznak a környező pusztai dombok: behintette őket a szűzhó hattyúpelyhe. Az aszókban, a halmokon, a burjánon sötétkék árnyék ömlik el. A Göncölszekér rúdja csaknem érinti a látóhatárt. A nyomasztóan magas, fekete égbolt felé fekete gyertyaként nyúlik egy gúla alakú topolya, mely a községi szovjet mellett áll. Csobog és varázsigéket mor-

mol a forrás árja, ahogy a patakba ömlik. A patak hullámzó vizében meglátja az ember, hogyan hullnak le a csillagok, ha már eleget világítottak e világnak. Fülelj csak az éj némának vélt csendjére és meghallod, ahogy egy táplálékot kutató nyúl rágja a gallyat a fa nedvétől sárga fogaival. A holdfényben halványan világít a meggyfa törzsén a megfagyott enyv borostyánkő színű lerakódása. Szakítsd le, és meglátod: a kis enyvgumót, akár a megérett, érintetlen szilvát, finom, füstkék hamvasság vonja be. Néha lehull az ágról egy kis jégkérek, majd kristálycsengését újra csendbe burkolja az éj. Halottiasan mozdulatlanok a meggyfagallyak hajtásai és rajtuk azok a recés, szürke barkák: „Kakukk-könny"-nek nevezik a gyerekek.

Csend van...

Csak pirkadattájban, amikor északról, a felhők alól iderepül a moszkvai szél — szárnycsapásaitól hideg árad a hóra — zendül meg Gremjacsij Logban az élet hajnali hangja: a ligetben megzizzen a topolya csupasz ága, egymást szólongatva csirregnek a kertek alján a telelő és éjjel a szérűkön legelésző foglyok. Nappalra a törpe ürömcserje közé, a meredek partok homokos lejtőire repülnek. A pelyvatartók mellett, a havon otthagyják sugár alakú nyomaiknak keresztöltéssel hímzett terítőjét meg a szétkapirgált szalmát. Elbődülnek a borjuk, követelve, hogy engedjék őket az anyjuk alá, még ádázabbul kukorékolni kezdenek a társadalmasított kakasok, és a szárított gané fanyar, kesernyés füstje száll a falu fölé. De egyelőre még éjszaka borul a falura, bizonyára csak Kondrat Majdannyikov nem alszik egész Gremjacsij Logban. A szája keserű a maga-

ültette dohány füstjétől, a cigarettázástól émelyeg a gyomra, olyan nehéz a feje, mint egy súlyzó ...

Éjfél van. Kondrat előtt megjelenik a fények ujjongó délibábja Moszkva felett, és látja, milyen fenyegető haraggal lobog a bíborzászló, a Kreml fölé terül, meg a fölé a végtelen nagy világ fölé, ahol de sok könny hullik azoknak a Kondrat-fajta robotosoknak a szeméből, akik a Szovjetunió határain túl élnek. Eszébe jutnak megboldogult édesanyja szavai, amelyeket azért mondott, hogy felszárítsa a gyermeki könnyet.

— Ne sivalkodj, Kondrat lelkem, ne haragítsd a jó Istent. Úgyis eleget sírnak a szegény emberek kerek e világon, mindennap panaszolják az Istennek az ínségüket, panaszkodnak a gazdagokra, akik maguknak kaparintottak meg minden vagyont. De az Isten azt parancsolta a szegényeknek, hogy tűrjenek. És haragszik, hogy a szegények meg az éhezők folyton csak sírnak meg sírnak, fogja magát, összeszedi a könnyeiket, ködöt csinál belőlük, a kék tengerekbe dobja, és sötétségbe burkolja az eget. Akkor aztán bolyongani kezdenek a hajók a tengeren, mert utat vesztenek a vízen. Nekiütődik a hajó egy tengeri sziklának, és elsüllyed. Vagy pedig harmatot csinál az Isten a könnyekből. Egy éjjel aztán sós harmat esik a gabonára, az egész földünkön, de még messzi idegenben is, a keserű könnytől kiég a gabonanemű, nagy éhínség és döghalál jár az egész világon ... Szóval a szegénynek nem szabad sose sírni, mert a kiabálásával csak bajt zúdít a maga nyakába. Megértetted, drága kisfiam? — és szigorúan így fejezte be: — Imádkozz az Istenhez, Kondratka! A te imádságod hamarabb felszáll hozzá.

— Hát mi szegények vagyunk, anyám? A papa

szegény? — kérdezte vallásos anyjától a kis Kondrat.

— Szegények vagyunk.

Kondrat térdre borult az óhitűek stílusában festett szentképek előtt, imádkozott, aztán szárazra törölte szemét, hogy a haragos Isten egy könnycseppet se lásson benne.

Fekszik Kondrat, és mint egy háló bogait, a múlt emlékeit sorra veszi. Doni kozák fia — maga is kozák volt, most meg kolhozparaszt. Sok mindent végiggondolt sok éjszakán, amelyek olyan hosszúak, akár a pusztai út. Kondrat apja, amikor tényleges katonai szolgálatát teljesítette, századával együtt a gyárosok érdekeit védve, korbáccsal verte, karddal aprította a sztrájkoló Ivanovo-Voznyeszenszk-i takácsokat. Meghalt az apja, Kondrat felnőtt, és 1920-ban aprította a fehér lengyeleket meg a vrangelistákat, védelmezve a szovjethatalmat, ugyanazoknak az Ivanovo-Voznyeszenszk-i szövőmunkásoknak a hatalmát — a gyárosok és bérenceik betörésével szemben.

Kondrat már rég nem hisz az Istenben, hanem a kommunista pártban hisz, amely a felszabadulás, az égszínkék jövő felé vezeti az egész világ dolgozóit. A kolhozudvarra vezette minden jószágát, odavitte a szárnyasokat is mind egy lábig. Ő amellett van, hogy az egyen kenyeret, csak az tapossa ezt a földet, aki dolgozik. Erősen, elszakíthatatlanul egybeforrott a szovjethatalommal. De mégse tud aludni éjszakánként... Azért nem tud aludni, mert megmaradt benne a saját vagyonféltés viperája: sajnálja a maga jószágát, amellyel dolgozott, amelytől önként fosztotta meg magát. Most összegöngyölödött a szívén a sajnálat viperája, bánattal és gyötrő unalommal dermeszti meg...

Azelőtt megesett, hogy egész nap szüntelenül foglalatoskodott: reggel takarmányt vet az ökrök, a juhok meg a ló elé, megitatja őket; ebédidőben megint szénát és szalmát cipel a szérűről, félve, nehogy elveszítsen egy szálat is, éjszakára megint rendbe kell tenni a jószágot. De még éjjel is, többször is kimegy a hodályba, megnézi őket, visszateszi a jászolba a lábuk alá hullajtott szénaszálakat. A gondos gazda öröme tölti el szívét. És most üres, kihalt a Kondrat hodálya. Nincs mihez kimenni. Üresen áll a jászol, tárva-nyitva áll a vesszőből font kapu, még kakaskukorékolást se lehet hallani az egész hosszú éjszakán; nincs miből megállapítani az időt, az éjszaka teltét-múltát.

Csak akkor mosódik le róla a gyötrő unalom, amikor ügyeletre kell mennie a kolhoz lóistállójába. Nappal meg igyekszik mihamarább elmenni hazulról, hogy ne is lássa azt a szörnyen elnéptelenedett udvart, hogy ne lássa feleségének bánatos szemét.

Lám, most itt alszik mellette, egyenletesen lélegzik. A sutban Hrisztyiska forgolódik, édesdeden csámcsog álmában, és hadarva mondja: „Csak csendesen, idesapám! — Csak csendesen, csendesen!..." Bizonyára különös, derűs, gyermeki álmot lát; neki könnyű az élet, ő könnyen lélegzik. Öröme telik egy üres gyufásdobozban is. Fogja és szánt barkácsol belőle piciny rongybabájának. Ezzel a szánnal elmulat egészen estig, a holnap pedig új szórakozással kecsegteti.

De Kondratnak megvannak a maga gondjai. Úgy vergődik köztük, akár a hálóba került hal. „Mikor hagysz már el, te átkozott sajnálat? Mikor száradsz

már el, te kártékony féreg?... És mitől lehet ez? Ha elmegyek a lóállások mellett, látom a mások lovait — még csak hagyján, de amikor a magaméhoz érek, ránézek arra a fekete csíkos hátára, a megbilyogozott bal fülére, mindjárt megsajdul a szívem, azt hiszem, abban a pillanatban még az asszonynál is kedvesebb nekem. És mindig hajt valami, hogy minél jobb ízű, minél apróbb szénát lökjek neki, amelyikben több a tarackbúza. A többiek is úgy vannak vele: a magáét mindegyik ajnározza, a másokéra meg ügyet se vet. Pedig most nincs »másoké«, mind a mienk, és lám, mégis... A jószággal nem akarnak törődni, sokan elidegenedtek tőle... Tegnap Kuzsenkov volt az ügyeletes, de nem maga vezette az itatóra a lovakat, hanem a siheder fiát küldte: az lóra ült, és az egész csapatot vágtában hajtotta a patakra. Némelyik ivott, némelyik nem, de ő megint vágtában hajtotta vissza őket az istállóig. És senkinek se merje szemére vetni az ember, mert ráacsarkodnak: »Ahaaá! Több kéne, mi, mint a többinek!« Ez mind azért van, mert nehezen szerezték. Aki mindenben dúskál, annak biztosan nem fáj ennyire... El ne felejtsem megmondani holnap Davidovnak, hogy itatta Kuzsenkov a lovakat. Ha így ügyelnek rá, szegény ló tavasszal meg se bírja mozdítani a boronát. Meg kell nézni holnap jókor reggel, hogy gondozzák a tyúkokat — az asszonyok azt pusmogták, hogy hét már meg is döglött a zsúfoltság miatt. Jaj, de nehéz! De minek is már most együvé tenni a tyúkokat? Legalább egy-egy kakast hagytak volna meg serkentőnek... A szövetkezeti boltban nincs portéka, Hrisztyisa meg mezítláb jár. Úgy kell neki egy pár cipőcske, mint egy falat kenyér! De nagyon res-

tellek kérni Davidovtól... Nem, az idén csak teleljen át a sutban, de nyárára mégis kell majd neki." Kondrat arra a szükségre gondol, amelyet az ötéves tervet építő ország elvisel, daróctakarója alatt ökölbe szorítja kezét, és gondolatban gyűlölettel fordul Nyugatnak azokhoz a munkásaihoz, akik nem a kommunistákat pártolják: „Eladtatok bennünket a gazdáitoktól kapott jó bérért! Elcseréltetek bennünket, testvéreink, a dús életért!... Miért nincs nálatok még mindig szovjethatalom? Miért késtetek el ennyire? Ha nekiláttok, azóta már rég nyélbe ütitek a forradalmat, de ti csak vakarództok, nem imbolyogtok ugyan, de nem tartotok lépést, ímmel-ámmal döcögtök... Vagy nem látjátok a határon keresztül, milyen nehéz nekünk talpra állítani a gazdaságot? Milyen szükséget szenvedünk, mezítláb, félig pucéran járunk, de összeszorítjuk a fogunkat és dolgozunk. Restelljétek magatokat, testvéreink — majd csak a készre jöttök! Csinálni kéne egy olyan magas oszlopot, hogy mind meglássátok, én felmásznák a csúcsára, akkor oszt megdorgálnálak benneteket, de kemény szóval ám!"

Kondrat elszunnyad. Szájából kifordul a cigaretta, és nagy fekete lyukat éget egyetlen ingén. Az égető fájdalomra felébred, felkél, halkan káromkodva matat a sötétben: tűt keres, hogy bevarrja a lyukat az ingen, de Anna reggel úgyis észreveszi, és e miatt a lyuk miatt két óra hosszat rágja majd... Nem is talál tűt. Megint elalszik.

Hajnalban felébred, kimegy az udvarra, és egyszerre furcsa dolgot hall: a társadalmasított kakasok, amelyek egy ólban hálnak, egyszerre, de száz hangon, hatalmas kórusban kukorékolnak. Kondrat

meglepetésében tágra nyitja megduzzadt szemét, két percig hallgatja ezt az egybefolyó, szűnni nem akaró kukorékolást, és amikor sietve elcsitul az utolsó elkésett „kukurikum" is, álmosan elmosolyodik: „Hogy ordítanak, a betyárok! Tisztára rezesbanda! Aki az ő szállásuk környékén lakik, nincsen álma, nyugta tőlük! Azelőtt meg hol a falu egyik végében, hol a másikban fújták. Nem volt se füle, se farka ... Eh, ez az élet!..." — és elindul: kerül egyet.

Reggel, fröstök után a baromfiudvarba indul. Akim Beszhlebnov apó haragos kiáltással fogadja:

— No, mit őgyelegsz itt kora hajnalban?

— Jöttem meglátogatni téged meg a tyúkokat. Hogy élsz, éldegélsz, öreg?

— Csak éltem, de most Isten mentsen meg tőle!

— Hogyhogy?

— Ez a tyúkpásztorság tönkretesz.

— Aztán mért?

— Tölts itt csak egy kurta napot, majd megtudod! Azok az átkozott kakasok egész nap verekednek, térgyik kopik a lábom, annyit zavarászom őket. A tyúkokról azt gondolná az ember, hogy amolyan fehérnépek, de azok is beleragódznak egymás búbjába, oszt úgy vonszolják egymást végig az udvaron! Kell a fészkes fenének az ilyen beosztás! Még máma elmegyek Davidovhoz, engedjen el innét, átkérezkedek a méhekhez.

— Majd összeszoknak, öreg!

— Mire azok összeszoknak, az öreg kinyújtja a papucsot. Meg aztán férfiembernek való munka ez? Akárhogy is, csak kozák vagyok, részt vettem a tö-

rök hadjáratba is. Itt pedig a tyúkok főparancsnokának tettek meg — és még örüljek is neki. Két napja léptem hivatalba, de a gyerkőcöktől már nincs maradásom. Ahogy hazafelé megyek, azok az ördögadta kölykök meglesnek, s azt ordítják: „Tyúkász apó! Tyúktojozó Akim apó!" Mindenki tisztelt-becsült, most meg késő vénségemben evvel a csúfnévvel haljak meg: „Tyúktojozó"? Egy ízem se kívánja!

— Ugyan hagyd, Akim apó. Mit lehet várni azoktól a gyerkőcöktől?

— Még ha csak azok a gyerkőcök bolondoznának, de némelyik fehércseléd is egy húron pendül velek. Tennap megyek haza ebédelni. A kútnál ott áll a Donyeckovék Nasztyonkája, vizet mer. „Hogy boldogulsz a tyúkokkal, apó?" — kérdi. „Elboldogulok" — mondom. „Tojik is egynémelyik, apó?" — „Tojik, húgom — mondom —, de rosszul." Ő meg, az a kalmük kanca csak elnyeríti magát: „Vigyázz — azt mondja —, ha szántásig nem tojnak egy szakajtóra valót, veled pitéltetjük meg őket!" Öreg vagyok mán én ahhoz, hogy ilyen tréfákat halljak, nagyon sértő nekem ez a hivatal!

Az öreg mondani akart még valamit, de a sövény tövében mellel összecsapott két kakas, és az egyiknek a taréjából szinte sisteregve patakzott a vér, a másiknak a begyéről meg egy marék toll repült szanaszét. Akim apó odakocogott, futtában felfegyverkezett egy szál rőzsével.

A kolhozvezetőség háza már ilyen kora reggel is tele volt emberekkel. Az udvaron, a tornác mellett egy kétlovas szánfogat állt, a kerületbe készülő Davidovot várta. A Lapsinov-féle poroszkáló felnyergelve kapálta az egyik lábával a havat, mellette a he-

vedert húzogatva ott topogott Ljubiskin. Ő is útra készült, de Tubjanszkba: meg kellett egyeznie az ottani kolhoz vezetőségével a konkolyozógép ügyében.

Kondrat bement az első szobába. Az asztalnál a könyvek között turkált a könyvelő, aki nemrég érkezett a városból. Az utóbbi időben lesoványodott, mogorva Jakov Lukics vele szemben ülve írt valamit. Ugyanott csoportosultak azok a kolhoztagok is, akiket a munkavezető szénahordásra kijelölt. A harmadik brigád vezetője, a ragyás Agafon Dubcov meg Arkaska Menok a sarokban vitatkozott valamiről Ippolit Salijjal, a falu egyetlen kovácsával. A szomszéd szobából kihallatszott Razmjotnov éles, vidám hangja.

Csak az imént érkezett, sietve és nevetve mondta Davidovnak:

— Jókor reggel odajön hozzám négy öregasszony. Uljana néni, Miska Ignatyenok anyja volt az előcsahos. Ismered? Nem? Olyan jó hét pudot nyom, az orrán meg egy bibircsók van. Bejönnek. Uljana néni — akár a fergeteg; alig érteni a szavát, olyan dühös, még a bibircsók is megkékült az orrán. És mindjárt a vastagán kezdi: „Hinnye, te emilyen-amolyan!" Voltak ott nálam a szovjetben emberek, ő meg: az anyád erre meg arra. Én persze szigorúan rászólok: „Abbahagyod ezt a mocskolódást, mert a hatóság megsértése miatt a városba küldelek. Mért dühödtél úgy meg?" — kérdezem. Ő meg: „Mért űztök gúnyt az öregasszonyokból, mi? Hogy csúfolhatjátok meg a mi öregségünket, mi?" Nagy nehezen kiszedtem belőlük, mi a bajuk. Kisült, hogy a fülükbe jutott: állítólag minden olyan öregasszonyt, aki már alkalmat-

lan a munkára, aki már elmúlt hatvanéves, a kolhozvezetőség tavasszal beosztja ... — Razmjotnov felfújta orcáját, hogy visszafojtsa nevetését, és folytatta: — Állítólag mivel nincs olyan gépünk, amely a tojásokat költi, az öregasszonyokat osztjuk be erre a munkára. Ezért bőszültek fel annyira. Uljana neni ordít, mint akit ölnek: „Micsoda?! Engem tojásra ültetni? Nincs olyan tojás, amire én ráülnék! Benneteket is agyonverlek a vaslapáttal, és én is a vízbe ölöm magam!' Nagy nehezen észhez térítettem őket. „Ne öld vízbe magad, Uljana néni — mondom —, a mi patakunkban úgy sincs annyi víz, hogy elmerülhetnél benne. Ez mind szófiabeszéd, kulákmese." Hát így áll a dolog, Davidov elvtárs! Mindenféle mendemondát terjeszt az ellenség, gáncsot akar vetni nekünk. Kezdtem faggatni, kitől hallották ezt a rémhírt, hát megtudtam: Vojszkovojból tegnap egy apáca jött a faluba, Tyimofej Borscsevnél hált, és az mondta neki, azért szedik össze a tyúkokat, hogy mind a városba küldik laskás tyúklevesnek, az öregasszonyoknak meg, azt mondja, olyan különleges szabású ülőkéket csinálnak, szalmát terítenek alájuk, és kényszerítik őket, hogy ők kotoljanak a tojásokon, azokat pedig, akik lázadoznak ez ellen, azt mondja odakötözik ahhoz a székhez.

— Hol van most az az apáca? — kérdezte Nagulnov, aki szintén végighallgatta Razmjotnov elbeszélését.

— Elszelelt. Van annak esze: hazudik egyet, és kereket old.

— Le kellene tartóztatni ezeket a fekete farkú szarkákat és megegyengetni őket, ahogy kijár nekik! Csak került volna a kezem közé! Összecsomóztam volna a szoknyáját a fején, oszt meghánytam vón egy

jó korbáccsal... De te — te vagy a szovjet elnöke, a faluban mégis az hálhat, aki akar. Ez aztán rend!

— Az ördög tudja mind szemmel tartani! — Davidov a felöltője fölé vett bundában az asztalnál ült, utoljára még átnézte a tavaszi vetési munkatervet, amelyet a kolhozgyűlés jóváhagyott.

— A rágalmazás régi fogása az ellenségnek — mondta fel sem emelve tekintetét az iratról. — Az az élősdi be akarja mocskolni a mi egész építésünket. Mi meg néha tromfot adunk a kezébe, mint például a szárnyasokkal is...

— Mivel?! — Nagulnov tágra fújta az orrlyukát.

— Azzal, hogy belevágtunk a szárnyasok társadalmasításába.

— Nem igaz!

— De igaz, ez tény! Nem szabad aprópénzre váltani magunkat. Lám, a vetőmag még koránt sincs tegyűjtve, mi meg a baromfival bíbelődünk. Micsoda ostobaság! Most már szeretném a falba verni a fejem... A kerületi pártbizottság letöri a derekam a vetőmagalap miatt, ez tény. Méghozzá igen kellemetlen tény...

— Csak azt mondd meg, mért nem kell társadalmasítani az aprójószágot? Hisz a gyűlés beleegyezett!

— De nem a gyűlésről van szó! — Davidov összeráncolta homlokát. — Hát hogy' nem érted, hogy a baromfi apróság, nekünk meg a fő feladatot kell megoldani: megerősíteni a kolhozt, száz százalékra emelni a belépők számát, és végül vetni. És én komolyan kijelentem, Makar: politikai hibát követtünk el avval az átkozott baromfival, ez tény, tévedtünk! Ma éjjel olvastam egyet-mást a kolhozok megszervezéséről, és rájöttem, hol a hiba: nekünk kolhozunk van, vagyis szövetkezetünk, mi meg már a kommunát erőltettük.

Ez baloldali elhajlás! Ez tény! Csak gondold meg. Én a te helyedben (hisz te hajszoltad keresztül, te beszéltél rá minket is!) bolsevik bátorsággal beismerném a hibámat és elrendelném: ki-ki vigye haza a tyúkjait meg egyéb szárnyasait. Nos? Hát ha te nem teszed meg, akkor megteszem én, a magam felelősségére, mihelyt visszajövök. De már indulok is, a viszontlátásra.

Fejére csapta ellenzős sapkáját, felhajtotta a kulákbunda naftalinszaggal átitatott gallérját, és a mappát bekötve, azt mondta:

— Ezek a mindenféle apácák pedig, akiket még nem tettünk ártalmatlanná, jönnek-mennek, fecsegnek rólunk, ellenünk lázítják a nőket, az öregasszonyokat. Pedig a kolhozmozgalom olyan fiatal, és roppant nagy szükség van rá. Minden nőnek mellénk kell állnia! Az öregasszonyoknak is. A nőknek is megvan a maguk szerepe a kolhozban, ez tény! — és hosszú, súlyos léptekkel kiment.

— Gyerünk, Makar, zavarjuk szét azokat a tyúkokat, menjenek haza. Igaza van Davidovnak.

Razmjotnov feleletet várva, sokáig nézett Nagulnovra... Nagulnov szétnyitott ködmönben az ablakpárkányon ült, csak forgatta a kucsmáját, és hangtalanul mozgatta az ajkát. Így telt el három perc. Egyszer csak felemeli a fejét Makar, és Razmjotnov szeme találkozik nyílt tekintetével.

— Menjünk. Bakot lőttünk. Igaz! Ez a Davidov, ez a csorbafogú ördög, fején találta a szeget... — mondta, és egy kissé zavartan elmosolyodott.

Davidov felült a szánba, Kondrat Majdannyikov mellette állt. Élénken beszélgettek valamiről. Kondrat hadonászott, és nagy hévvel magyarázott; a kocsis türelmetlenül babrált, és az ülés alá dugott sal-

langos ostort igazgatta. Davidov az ajkát beharapva hallgatta.

Razmjotnov a tornácról lefelé menet hallotta, hogy Davidov azt parancsolja:

— Ne izgulj. Csak nyugodtan. Mind a kezünkben van; majd megmarkolásszuk őket, ez tény. Bevezetjük a bírság rendszerét, kötelezzük a brigádvezetőket, hogy egyéni felelősségük terhe alatt tartsák szemmel őket. No, a viszontlátásra!

A lovak háta fölött felkígyózott és nagyot cserdült az ostor. A szántalpak kerek, kékes színű nyomot rajzoltak a hóba, aztán eltűnt a szán.

A baromfiudvaron száz meg száz tyúk, mint megannyi szétszórt tarka kavics. Akim apó egy pálcával sétálgat az udvaron. Szellő játszogat szürke szakállával, és szárítja homlokán a gyöngyöző verejtéket. A „tyúktojózó" jártában-keltében széttaszigálja nemezcsizmájával a tyúkokat; ocsúval félig telt zsák csüng a hátán. Apó a csűrtől a színig keskeny ösvényt szór ocsúból, a lábánál meg egymás hegyén-hátán nyüzsögnek a tyúkok, és szüntelenül hallatszik a szapora, buzgó: „Kot-kot-kot-kot-kot-kot-kot!"

A léckerítéses szérűn mint görgelék mészkövek, fehérlenek sűrűn a libanyájak. Onnan, mint tavaszi vándorláskor a megáradt vízről, zengő harsány gigágá, szárnycsapkodás és gágogás hallatszik. A szín mellett szorosan összezsúfolódott embertömeg áll. Kifelé csak a hátak meg a tomporok meredeznek, a fejek lefelé hajolnak — valahová a lábak alá, a kör belsejére szegeződnek a szemek.

Razmjotnov odament, átkukucskált a hátuk fölött, hogy lássa, mi történik a körben. Az emberek szuszognak, és halkan beszélgetnek.

— A piros leveri.

— Fenét! Odanézz, már félreáll a taréja.

— Tyű, hogy' belevágott!

— Már a csőrét is kitátja, nem bírja szusszal...

— Ne lökdösd, ne rugdosd! — hangzik Scsukar apó hangja. — Majd elkezdi magától is! Ne rugdosd, te bolond! Majd mingyár én rúglak hasba!...

A kör közepén, szárnyát szétterpesztve két kakas szaladgál, az egyik élénkvörös, a másiknak a tolla meg kékesfekete, akár a varjúé. Tarajuk összeviszsza van csípkedve és fekete a rászáradt vértől, a lábuknál egy csomó fekete és vörös toll. A küzdő felek kimerültek. Szétválnak, úgy tesznek, mintha csipegetnének valamit, kaparják a kissé megolvadt havat, de vigyázatos szemmel figyelik egymást. Ám színlelt közönyük rövid ideig tart: a fekete hirtelen felpattan a földről, felröppen, akár a csóka az üszőkről, a vörös is fel-felszökken. És újra meg újra összecsapnak a levegőben.

Scsukar apó a világon mindenről megfeledkezve bámulja őket. Orra hegyén fázósan remeg a takony, de ő észre se veszi. Minden figyelme a vörös kakasra sűrűsödik. A vörösnek kell győznie. Scsukar apó fogadott is rá Gyemid Molcsunnal. Ebből az igen feszült lelkiállapotból váratlanul egy kéz zökkenti ki: durván megragadja apót ködmöne gallérjánál fogva, és kirángatja a körből. Scsukar hátrafordul — arcát kimondhatatlan düh torzítja el —, és kakas módjára elszántan neki akar támadni a sértőnek. De arckifejezése egy pillanat alatt megváltozik: ez Nagulnov keze. Nagulnov mogorván széttaszigálja a szájtátókat, szétkergeti a kakasokat, és komoran így szól:

— Itt lopjátok a napot! Kakasviadalt rendeztek?!... Oszoljatok szét azonnal, dolgozni, léhűtők! Menjetek szénát villázni az istállóhoz, ha már egyéb

dolgot nem leltek. Vagy hordjatok ganét a veteményeskertbe. Kettő meg járja sorra a házakat, és adja hírül az asszonyoknak, hogy jöhetnek szétválasztani a baromfit.

— Feloszlatjuk a tyúkkolhozt? — kérdezi a kakasviadal egyik szurkolója a füles rókaprém kucsmás egyéni gazda, akit Bannyiknak* csúfoltak. — Úgy látszik, még nem elég öntudatosak ahhoz, hogy kolhoztagok legyenek! Aztán: a szocializmusban fognak-e verekedni a kokasok vagy nem?

Nagulnov súlyos tekintettel végigméri a kérdezőt, és elsápadva ezt feleli:

— Jobban válaszd meg, min tréfálsz! A szocializmusért az emberek színe-java halt meg, te meg kigúnyolod őket! Most pedig takarodj innét, te ellenforradalmár, különben kapsz egy olyat, hogy átrepülsz a másvilágba. Mars innét, alávaló, amig hóttá nem teszlek! Mert tréfálni aztán én is tudok!

Otthagyja az elcsitult kozákokat, utoljára végignéz a szárnyasokkal teli udvaron, és egy nehéz sóhajt elfojtva, egy kissé meggörnyedve, lassan a kisajtó felé indul.

20

A kerületi pártbizottságban kéken kígyózott a dohányfüst, kopogott az írógép, forróságot lehelt a kályha. Két órára tűzték ki a pártbizottság ülését. A kerületi pártbizottság titkára — borotvált arcú, zömök férfi a hőség miatt kigombolta posztóingének

*Szószerint: lövegcsőtisztító. — A ford.

gallérját — sietett; székkel kínálta Davidovot, megvakargatta fedetlen, duzzadt, fehér nyakát.

— Vedd figyelembe, hogy nem sok időm van. No, mi a helyzet nálatok? Hány százalékos a kollektivizálás? Sokára éritek még el a százat? Beszélj, de röviden.

— Nem, nemsokára. De nem a százalékról van itt szó. Mi lesz a belső helyzettel? Elhoztam a tavaszi munkák tervét, megnézed?

— Nem, nem! — felelte ijedten a titkár; táskás szemét fájdalmasan összehunyorította, és zsebkendőjével letörölte homlokáról a verejtéket. — Ezzel fordulj Lupetovhoz, a Kerületi Mezőgazdasági Szövetség vezetőjéhez! Ő majd átnézi és jóváhagyja, de én nem érek rá: a körzeti pártbizottságtól jött ide egy elvtárs, mindjárt kezdődik a pártbizottság ülése. No, de megkérdem: mi az ördögnek küldted ide a kulákokat? De sok baj van veled... Hisz megmondtam kereken, figyelmeztettelek: „Ezzel nem kell sietni, ha nem adunk közvetlen utasítást." Ahelyett, hogy a kulákokat üldözöd, és mielőtt még megszervezted volna a kolhozt, nekifogsz a kuláktalanításnak — inkább a teljes kollektivizálást fejeznéd be. És mi van a vetőmaggal? Miért nem tettetek még semmit ennek az utasításnak a teljesítése végett? A pártbizottság ülésén ma kénytelen leszek felvetni a kérdést: mit tegyünk veled és Nagulnovval? Ragaszkodnom kell ahhoz, hogy ezt bejegyezzék az irataitokba. Mégiscsak képtelenség! Vigyázz, Davidov! A kerületi pártbizottság legfontosabb utasításának nem teljesítése nagyon kellemetlen pártfegyelmivel járhat! Mennyi vetőmagot gyűjtöttél össze a legutóbbi kimutatás alapján? Mindjárt ellenőrzöm... — A titkár előhúzott az asztalfiából egy rovatokra osztott ívet, hunyorogva vé-

gigsiklatta rajta a szemét, és egyszerre bíborvörösség öntötte el az arcát. — Hát persze! Egy puddal se gyarapodott! No, mért nem szólsz?

— Nem is engedsz szóhoz jutni. Igaz, még nem foglalkoztunk a vetőmaggal. De még ma hozzálátunk, mihelyt visszatérek. Egész idő alatt mindennap gyűléseztünk, szerveztük a kolhozt, a vezetőséget, a brigádokat, ez tény! Rengeteg a dolgunk, nem lehet csak úgy, ahogy te akarod; a csuka parancsára, varázsintésre, hipp-hopp — megszervezni a kolhozt is, kiebrudalni a kulákot is, összegyűjteni a vetőmagalapot is... Mi ezt mind teljesítjük, te meg ne siess olyan nagyon bejegyeztetni az irataínkba, arra még ráérsz.

— Hogyne sietnék, ha egyszer a körzet meg a határterület úgy szorít, hogy szuszogni se birok! A vetőmagalapot már február elejére elő kellett volna teremteni, te meg...

— De tizenötödikére előteremtem, ez tény! Hisz nem februárban fogunk vetni! Ma Tubjanszkojba küldtem a vezetőség egyik tagját a magtisztítógépért. Gnyedih, az ottani kolhoz elnöke bolondozik, írásbeli kérdésünkre: mikor szabadul fel már a magtisztítógép, ezt írta válaszol: „Majd az elkövetkezendő időkben." Nagyon szellemes autodidakta, ez tény!

— Most ne Gnyedihről beszélj, hanem a magad kolhozáról! Halljuk!

— Hadjáratot indítottunk a jószág lemészárlása ellen. Most már nem öldösik le őket. A minap határozatot hoztunk a szárnyasok és az apróbarom társadalmasításáról, attól féltünk, hogy mind levágják, meg általában... De ma azt mondtam Nagulnovnak, hogy ossza szét a szárnyasokat, kinek kiét.

— És miért?

— Helytelennek tartom az apróbarom és a szárnyasok társadalmasítását, a kolhozban egyelőre nincs szükség erre.

— A kolhozgyűlés elfogadta azt a határozatot?

— Elfogadta.

— Akkor mi a baj?

— Nincs baromfiólunk, a kolhoztagok kedve is alábbhagyott, ez tény! Nincs értelme, hogy apróságokkal izgassuk... A baromfit nem kell okvetlenül társadalmasítani, nem kommunát építünk, hanem kolhozt.

— Derék elmélet! De miért kell visszaadni? Persze, nem kellett volna hozzányúlni a baromfihoz, de ha már túl vagytok rajta, akkor kár visszatáncolni. Ti egy helyben topogtok — se ide, se oda... Istenigazába neki kell gyürkőzni! A vetőmagalapot nem teremtettétek meg, nincs százszázalékos kollektivizálás, a felszerelést nem javítottátok ki...

— Ma megegyeztem a kováccsal.

— No látod, éppen ezért mondom, hogy nincs bennetek lendület! Okvetlenül egy agitációs csoportot kell küldenünk hozzátok, az majd megtanít dolgozni benneteket.

— Csak jöjjenek. Nagyon jó lesz. Ez tény!

— Abba pedig, amivel nem kell sietni, rögtön beleugrottatok. Gyújts rá — a titkár odanyújtotta a cigarettatárcáját. — Egyszer csak látjuk, jönnek a kulákokkal megrakott fogatok. Derült égből villámcsapás. A GPU-ból idetelefonál Zaharcsenko: „Mit kezdjünk velük? A körzetből nem jött semmilyen utasítás. Ezeknek szerelvény kellene. Min szállítsuk el őket? Hová küldjük őket?" Látod, mit műveltetek?! Nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal kéz...

— Hát én mit csináljak velük?

Davidov dühbe gurult. Ha pedig mérgében szaporábban kezdett beszélni, akkor egy kissé selypített, mert foghíjba akadt a nyelve, és nem tisztán, cuppogósan ejtette ki a szavakat. Most is egy kissé selypen, érdes tenorhangját felkanyarítva, szenvedélyesen beszélt.

— A fülemre akasszam őket? Hisz megölték Hoprovot, azt a szegényparasztot feleségestül...

— A nyomozás nem bizonyította be — vágott közbe a titkár —, lehettek ott más, nem idevágó okok is.

— Balkezes a vizsgálóbíró, azért nem bizonyították be. Ami pedig a más, nem idevágó okokat illeti, az szamárság! A kulákok műve volt, ez tény! Minden úton-módon gátolták a kolhoz szervezését, ellene agitáltak — ezért is küldtük őket a pokolba. Nem értem, hogy miért mindig ezt emlegeted. Mintha nem volna ínyedre...

— Roppant buta feltevés! Válogasd meg a kifejezéseidet! Én ellenzem az öntevékenységet az olyan esetekben, amikor a terv, a tervszerű munka helyébe a partizánkodást csempészik be. Te meg, te ügyes, elsőnek dobtad ki a faludból a kulákokat, és nehéz helyzetbe hoztál bennünket a kitelepítésükkel. Meg aztán miért csak a saját falutok érdekeit nézitek? Miért csak a kerületig küldted őket a saját fogataidon? Miért nem egyenest az állomásra, a körzetbe?

— Szükség volt a fogatokra.

— Éppen ezért mondom: csak a saját falutokra gondoltok! No elég. A legközelebbi napokban ez lesz a feladatod: összegyűjtöd a vetőmagalapot, kijavíttatod a vetéshez szükséges felszerelést, eléred a százszázalékos kollektivizálást. A te kolhozod önálló lesz. Területileg távol esik a többi helységtől,

„Gigant"-ba pedig sajnos, nem kerülhet. Itt a körzetben mindent összekuszálnak, az ördög vigye el őket; hol „Gigant"-okat csináljunk, hol meg daraboljuk szét őket! Az embernek már forog a feje!

A titkár a fejét fogta, egy pillanatig némán ült, aztán egészen más hangon mondta:

— Eredj, hagyasd jóvá a tervet a Kerületi Mezőgazdasági Szövetségben, aztán ebédelj meg az étkezőben, ha pedig ott nem kapsz már ebédet, menj a lakásomra, a feleségem majd jól tart. Várj! Írok egy cédulát.

Egy papírlapra sebtében ráfirkantott valamit. Davidov kezébe nyomta, és irataiba temetkezve, odanyújtotta izzadt, hideg kezét.

— Aztán rögtön indulj haza. Minden jót. De az ülésen szóvá teszem a dolgaitokat. Egyébként mégsem. De összeszedjétek magatokat! Máskülönben pártfegyelmi lesz belőle!

Davidov kiment, szétnyitotta a cédulát. Kék ceruzával, lendületes betűkkel ez volt ráírva:

„Liza! Kategorikusan elrendelem, hogy haladéktalanul és ellentmondás nélkül szolgáltass ki ebédet jelen cédula átadójának. G. Korcszsinszkij."

„Inkább nem eszem, semhogy ilyen mandátummal ebédeljek" — határozta el búsan Davidov, miután elolvasta a cédulát, pedig ugyancsak megéhezett, és a Kerületi Mezőgazdasági Szövetségbe indult.

Gremjacsij Logban a terv szerint abban az évben 472 hektár tavaszi szántást irányoztak elő, ebből 110 hektár ugar. Az ősszel, még az egyéni gazdálkodás alapján 643 hektárt szántottak fel, őszi rozzsal 210 hektárt vetettek be. Azt tervezték, hogy az összes vetésterületet gabonafélék és olajos növények szerint a következőképpen osztják fel: búza — 667 hektár, rozs — 210, árpa — 108, zab — 50, köles — 65, tengeri — 167, napraforgó — 45, kender — 13. Összesen 1325 hektár, plusz 91 hektár homokos dinnyeföld, amely Gremjacsij Logtól délre az Uzsacsina-aszóig terjed.

A február tizenkettedikén megtartott kibővített termelési értekezleten, amelyen a kolhozaktívának több mint negyven tagja vett részt, a vetőmagalap megteremtésének, a mezőgazdasági munkák teljesítménynormáinak, a felszerelés kijavításának kérdését vitatták meg, valamint azt, hogy a zárolt takarmánykészletből mennyit bocsássanak rendelkezésre a tavaszi mezei munkák idejére.

Davidov Jakov Lukics tanácsára azt javasolta, hogy hektáronként kereken hét pud búzát vessenek, összesen 4669 pudot. Erre aztán fülsiketítő lárma támadt. Mindenki ordított, oda se figyelt a másikra; Tyitok házának ablakai csengve remegtek a nagy zsivajtól.

— Nagyon sok!

— Megcsömöllik a föd!

— Szürke homokos talajba sose vetettünk ennyit.

— Kinevet a világ!

— Öt pudot, azt is nehezen.

— No jó, legyen hatodfél.

— Nekünk olyan kevés a zsíros fődünk — amék gyeszjatyinánként hét pudot követel —, mint békán a toll. A csordalegelőt kéne felszántani. Arról gondoskodott a hatóság?

— Vagy a Panyuskin-barakk mellett azokat a legelőket.

— Hohó! A legfüvesebb helyeket felszántani?! Okos, mint a tavalyi kos!

— A gabonáról beszéljetek, hány kila kell egy hektárra?

— Ne maszlagolj itt kilával, mérőbe vagy pudba mondd a súlyát!

— Polgártársak! Csendesebben, polgártársak! — Tyű, hogy nekiszilajodtak az átkozottak. Csak egy szót! — kiáltotta torkaszakadtából Ljubiskin, a második brigád vezetője.

— Mind a tiéd, odaadjuk!

— No, micsoda népség, a kutya a veséjét! — ...: Tisztára barmok!... Ignat! Mit bömbölsz, mint egy bika! Egészen belekékült a nagy erőlködésbe ...

— Neked meg úgy tajtékzik a szád, csomósan, akár a veszett kutyáé!

— Ljubiskinnak adjátok meg a szót!

— Nem bírom! Megsiketülök!

A gyűlés tombolt, üvöltözött. Végül, amikor a legélesebb torkúak is berekedtek egy kicsit, Davidov szokatlanul szilajul elüvöltötte magát:

— Hát értekezlet ez, mi-i-i? Mit ordítotok? Mindenki beszéljen sorjába, a többi meg hallgasson addig! Ez nem zsiványtanya! Öntudatosan viselkedjetek! — Majd halkabban folytatta: — Tanuljatok a munkásosztálytól: hogy' kell szervezetten gyűlést tartani. Nálunk a műhelyben például vagy a klubban, ha

gyűlés van, rendje-módja szerint folyik le, ez tény! Mialatt az egyik felszólal, a többiek csendben hallgatják, ti meg mind egyszerre kiabáltok, egy kukkot sem lehet érteni!

— Aki belevakkant a más beszédjébe, azt úgy hókon vágom ezzel a kallantyúval, hogy menten elrúgja a papucsát! — kiáltotta Ljubiskin, felállt, és megrázott egy jó vaskos tölgyfareteszt.

— Akkor a gyűlés végére mind nyomorékká versz bennünket! — nyilvánította véleményét Gyemka Usakov.

A tanácskozás résztvevői elnevették magukat, rágyújtottak, és aztán már komolyan nekifogtak a vetési norma kérdésének megvitatásához. Kiderült, hogy kár volt annyit vitatkozni meg ordítozni... Elsőnek Jakov Lukics kapott szót, és egy csapásra feloldott minden ellentétet.

— Majd beleszakadtok az ordítozásba, pedig hiába! Mert miért javasolta Davidov elvtárs a hét pudot? Nagyon egyszerű: közösen ezt tanácsoltuk mi is. Megtisztítjuk-e a magot és csávázzuk-e vagy sem? Igen. Lesz-e hulladék? Lesz. És bizonyára sok hulladék lesz, mert némelyik hanyag gazda vetőmagját nem is lehet megkülönböztetni az ocsútól. Együtt tartják a felétetni valóval, és csak úgy téltül szelelik meg. No, de ha lesz is ocsú, azért nem vész kárba. Odaadjuk a baromfinak meg a jószágnak.

Elhatározták, hogy hét pudot vetnek. De amikor az egy ekére eső munkanormára került sor, már nehezebben haladt a dolog. Ekkor már annyira ütötte az egyik vélemény a másikat, hogy Davidov csaknem elvesztette a fejét.

— Hogy szabhatod meg az én ekenormámat idő-nap előtt, amikor még azt se tudod, milyen tavas-

szunk lesz? — acsarkodott Davidovra a harmadik brigád vezetője, a markos, ragyás Agafon Dubcov. — Te tán tudod, hogy' olvad majd a hó, milyen lesz a föd, ha kikerül alóla, vizes-e vagy száraz? Te tán a föd alá látsz?

— És te mit javasolsz, Dubcov? — kérdezte Davidov.

— Azt javasolom, hogy ne pocsékoljátok a papirost, egyelőre ne írjatok be semmit. Ha eljön a vetés ideje, majd elválik a fehér a feketétől.

— Hogyhogy? Brigádvezető vagy, mégis a terv ellen beszélsz? Öntudatosság ez? Vagy szerinted felesleges a terv?

— Előre nem lehet megmondani, hogy és mint lesz! — fogta pártját Dubcovnak váratlanul Jakov Lukics. — És hogy lehet megszabni a normát? Nektek például ekénként három pár jó, öreg ökrötök szánt, nekem meg csak harmadfű tinaim vannak. Hát felérek én hozzátok a szántásban? Soha, míg élek!

De ekkor beleszólt Kondrat Majdannyikov:

— Osztrovnovnak, a gazdasági vezetőnek a szájából efféle beszédet hallani — nagyon furcsa dolog! Hogy' dolgozol majd, ha nem tűzik ki a célt? Ahogy éppen eszedbe jut? Én le sem veszem a kezem az eke szarváról, te a napon sütteted a hasad, de mégis egyformán kapunk, mi? Akkor minden jót, Jakov Lukics!

— Viszont kívánom, Kondrat Hrisztoforics! De hogy teszed egyformává az ökör erejét meg a földet? Tenálad puha a föld, nálam kemény, a te földed a laposon van, az enyém domboldalon. No, mondd meg, ha olyan okos vagy?

— A keményen más a norma, a puhán megint más. Az ökör erejét is ki lehet egyenlíteni: ki hányat fog

be, aszerint. Mindent számításba lehet venni, nekem ugyan ne magyarázz!

— Usakov akar beszélni.

— Haljuk!

— Én ammondó vagyok, cimborák: a jószágot, ahogy mindig is szokásba vót, a vetés előtt egy hónappal vastag takarmányra kell fogni: jó szénát, tengerit, árpát neki! Csak az a kérdés, hányadán állunk a takarmánnyal? A gabonabeadás felemésztette a fölös magot...

— A jószágról később lesz szó. Egyelőre nem ez a lényeges, ez tény! A napi szántási teljesítménynorma kérdését kell megoldani. Hány hektár kemény földön. hány hektár ekénként, hány vetőgépenként.

— A vetőgép se mind egyforma! Tizenegy sorossal nem munkálhatok meg annyit, mint tizenhét sorossal.

— Ez tény! Terjeszd elő a magad javaslatát. Ti meg mért hallgattok egész idő alatt, polgártársak? Aktívatagok vagytok, és mégse halom a hangotokat.

Gyemid Molcsun csodálkozva pillantott Davidovra, és mély gyomorhangon azt felelte·

— Én egyetértek.

— Mivel?

— Hogy szántani kell, na meg hát... vetni is.

— No és?

— Ennyi az egész?

— Ennyi.

— Öhöm.

— Jól kibeszélted magad! — Davidov elmosolyodott, mondott még valamit, de az általános kacagás miatt nem lehetett érteni a szavát.

Aztán Molcsun helyett Scsukar apó magyarázott.

— Őtet Molcsunnak csúfolják itt a faluba, Davi-

dov elvtárs. Egész életébe hallgat, csak akkor szól, ha nagyon muszáj, azért is hagyta ott a felesege. Nem buta kozák, de egy kicsit gügye, vagy szelidebben szólva: mulya, mintha a fejére ejtette vóna a bába. Emlékszem rá, amikor még kölyök vót, olyan kis semmi se, taknyos, nadrág nélkül szaladgált, nem ütközött ki belőle semmilyen tálentom, most meg, hogy felnőtt — hallgat. A régi világba azért is nem áldoztatta meg a tubjanszkoji pópa. Gyónáskor letakarta a fekete kendővel, oszt azt kérdi (nagybőjtbe esett a a dolog, tán a hetedik héten): „Loptál, gyermekem?" Hallgat. „Paráználkodtál?" Megint hallgat. „Dohányzol? Bujálkodtál az asszonyokkal?" Megint csak azt kellett vóna mondani a bolondnak, hogy „Vétkeztem, atyám" és abba a pillanatba megbocsátották vóna a bűneit.

— Hallgass el már! — hangzik hátulról egy hang és kacagás.

— ... Mingyán, egy perc és befejezem! No, ő csak szipog, bámul, mint bornyú az új kapura. A pap kétségbeesett, megijedt, reszket rajta a epitrahilion, de mégis megkérdi: „Talán valamikor megkívántad a más asszonyát, vagy felebarátodnak az ô szamarát vagy egyéb jószágát?" Meg még egyebet is mondott az evangélium szerint ... Gyemid megint csak hallgat. Mert hát mit is mondjon? Mert hisz akárkinek a feleségét kivánta vóna is meg, úgyse lett vóna belőle semmi ...

— Fejezd be, öreg. A te meséd nem tartozik a tárgyhoz.

— De most hozzátartozik, mingyán a tárgyra térek. Ez csak az eleje. Még egy pillanat! Félbeszakítottatok ... Ej, a kutyamindenségét! Elfelejtettem, miről is volt szó! ... Juttasd eszembe, istenem! ... Hogy az

a . . Pedig milyen eszem van! No, eszembe jutott! — Scsukar apó kopasz fejére csap, és akár a géppuskából, úgy lövell belőle a szó: — Hát szóval Gyemidnek bagót se ér a más felesége, a más szamarát meg egyéb szent jószágát pedig minek kívánná meg? Lehet, hogy megkívánná, ha lovatlan gazdaságban vóna, de minálunk nincs szamár, világéletébe se látott olyat. Mert kérdem én, kedves polgártársaim, honnét vóna nekünk szamarunk? Emberemlékezet óta se vót itt szamár! Minálunk tigris vagy szamár vagy teve — egyremegy . . .

— Elhallgatsz most már? — kérdezte Nagulnov.

— Mindjárt kipenderítlek.

— Makaruska, te május elsején déltől napszálltáig beszéltél az iskolában a világforradalomról. Unalmasan beszéltél, mi tagadás, mindig ugyanazt a szalmát csépelted. Én szép csendesen összekucorodtam a padban, oszt elaludtam, eszem ágában se vót, hogy félbeszakítsalak, te meg folyton közbevágsz . . .

— Hadd fejezze be az öreg. Telik az időnkből — mondta Razmjotnov, mert nagyon kedvelte a mókát meg a vidám mesét.

— Lehet, hogy ezér is hallgatott, de ezt nem tudja senki. A pópa csak elcsudálkozott. A kendó alatt Gyemkához dugja a fejét, azt kérdi: „Tán néma vagy?" Erre Gyemid azt mondja neki: „Nem, de torkig vagyok veled!" Erre megdühödött a pap, annyi szent, ződre vált az arca, oszt csendesen, hogy a közel álló vénasszonyok meg ne hallják, odasúgja: „Akkor mér hallgatsz, mint egy cőlöp?" Oszt jó-ó-ó megböki Gyemidet a szeme közt egy gyertyatartóval!

A kacagást elnyomja Gyemid dörgő basszusa.

— Nem igaz! Nem bökött meg.

— Csakugyan nem bökött meg? — kérdezte rop-

pant csodálkozással Scsukar apó. — No, mindegy, biztosan meg akart bökni... Ezért aztán eltiltotta a szentáldozástól. De sebaj, polgártársak, ha Gyemid hallgat, majd beszélünk mi, minket ez nem érdekel. Ámbátor a jó szó, mint az enyém is, csak ezüst, a hallgatás arany!

— Bár cserélnéd be az ezüstödet aranyra! Mások nyugton maradnának tőled... — tanácsolta Nagulnov.

A nevetés hol fellobbant, akár az égő, veres fa, hol kihunyt. Scsukar apó meséje már-már megbontotta a komoly, tárgyilagos hangulatot. De Davidov elhessegette arcáról a mosolyt, és azt kérdezte:

— Mit akartál mondani a teljesítménynormádról? Térj a tárgyra!

— Én-e? — Scsukar apó megtörülte kabátja ujjával verejtékes homlokát. — Arról nem akartam én mondani semmit... Csak a Gyemid kérdését világítottam meg... A normának ehhez semmi köze...

— Az egész gyűlés alatt nem kapsz több szót! A lényeghez kell hozzászólni, csevegni később is lehet, ez tény!

— Napjában egy gyeszjatyina ekénként — javasolta Ivan Batalcsikov kolhoztag, az egyik mezőgazdasági megbízott

De Dubcov felháborodva azt kiáltotta:

— Megbolondultál?! Meséld ezt a nagyanyádnak! Egy nap alatt nem szántasz föl egy gyeszjatyinát! Ha tajtékzik rajtad a verejték, akkor se dolgozol meg annyit!

— Én szántottam ennyit azelőtt. De lehet egy kicsit kevesebb is...

— Épp a', hogy kevesebb legyen!

— Fél gyeszjatyina ekénként. Kemény földön.

Hosszú vita után megállapodtak abban, hogy a napi szántási norma: kemény földön ekénként 0,60 hektár, puha földön 0,75.

A vetőgépek teljesítménye: $3^1/_4$ hektár tizenegy sorossal; 4 tizenhárom sorossal, $4^3/_4$ tizenhét sorossal.

Mivel Gremjacsij Logban 184 pár ökör és 73 ló volt, a tavaszi vetésterv nem volt túlfeszítve. Erről így nyilatkozott Jakov Lukics is:

— Korán elvetünk, ha szorgalmasan dolgozunk. Egy igára ötödfél gyeszjatyina esik a tavaszon. Könnyű dolgotok lesz, cimboráim! Kár is tovább vesztegetni a szót.

— De lám. Tubjanszkojban nyolc esett egy igára — közölte Ljubiskin.

— Hát csak izzasszák a hátukat! Mi tavaly addig szántottuk az őszit, amíg kifogyott a földből az eke, ők meg már Mária Oltalmakor elkezdték osztani a rőzsét, a könnyebbik végén fogják meg a dolgot.

Azt végezték, hogy a vetőmagalapot három nap leforgása alatt el kell vetni. Meghallgatták Ippolit Salijnak, a kovácsnak nem túlságosan vigasztaló bejelentését. Harsányan beszélt, mert nagyot hallott, egész idő alatt forgatta munkában szétlapult, fekete kezében a koromtól megzsírosodott füles kucsmáját, és szorongva beszélt a népes gyűlés előtt:

— Mindent ki lehet javítani. Nem rajtam múlik a dolog. De ami a vasat illeti, igyekezni kell mielébb beszerezni. Egy falatnyi ekevasunk és csoroszlyánk sincs. Nincs mivel dolgozni. A vetőgépekhez már holnap hozzálátok. Segéd kell meg szén; és mit fizet nekem a kolhoz?

Davidov részletesen megmagyarázta neki, mi lesz a fizetsége, és azt javasolta Jakov Lukicsnak, hogy már holnap küldjön át a kerületbe vasért és szénért.

A takarmánytartalékolás kérdését is gyorsan megoldották.

Aztán Jakov Lukics kapott szót:

— Értelmesen meg kell beszélnünk, barátaim, hogyan, hol és mit kell vetni, és mezőgazdának hozzáértő, tanult embert kell választani. Mert a kolhoz előtt öt mezőgazdasági megbízott volt nálunk, de semmi látatja sincs a munkájuknak. Az egyik mezőgazdát az öreg kozákok közül kell kiválasztani, aki ismeri a földünket, a közelit is, a távolit is. Amíg az új, tervszerű földművelés meg nem valósul, nagyon is szolgálatot tesznek! Én azt mondom: most már csaknem az egész falu benne van a kolhozban. Apródonként lépnek be, de belépnek. Csak ötven egyéni gazda maradt már, de holnap ezek is mint kolhoztagok ébrednek fel... tehát tudományos alapon kell vetnünk, ahogy a tudomány követeli. Én amellett vagyok, hogy abból a kétszáz gyeszjatyinából, amelyet a kapások alá szánunk, százat herszoni ugarnak dolgozzunk meg. Az idén tavasszal száztíz gyeszjatyina ugart törünk fel, ezt is herszoni ugar módjára műveljük meg.

— Hírét se hallottuk soha!

— Mi az a herszon?

— Tényszerűen világítsd meg — kérte Davidov; titokban büszke volt oly bő tapasztalatú gazdasági vezetőjének tudására.

— Megmondom én, milyen ugar ez. Más szóval kulisszás vagy amerikai ugarnak is nevezik. Nagyon érdekes és okos találmány! Ha például az idén kapásokat fogtok vetni, tengerit vagy napraforgót, akkor ritka sorosan, felényivel ritkábban vessétek, mint azelőtt — akkor a mostani, rendes vetéshez képest csak ötven százaléknyit takaríttotok be. A tengericsöveket vagy a napraforgóbugákat törjétek le, de a csutkát

meg a kórót hagyjátok a tövén. És még az idén őszszel, a száraz sora közé, a kulisszák közé vessétek az őszi búzát.

— De hogy vessük?! Hisz a vetőgép letördeli a szárakat? — kérdezte mohón Kondrat Majdannyikov, aki szájtátva hallgatta.

— Dehogyis töri le! Hiszen ritkák a sorok, így hát hozzá se ér a szárakhoz, az adagolócső elhaiad mellettök, tehát megfekszik és fogva marad köztök a hó! Fokozatosan olvad el, és több nedvességet ád. Tavasszal pedig, amikor a búza kisarjad, eltávolítják ezeket a szárakat. Eléggé csábító ötlet. Én magam ugyan még nem próbáltam meg, hogy így vessek, de az idén okvetlenül ki akartam próbálni. Ez a számítás biztos, itt tévedni nem lehet!

— Ez már igaz! Támogatom! — Davidov az asztal alatt meglökte lábával Nagulnovot, és azt súgta: — Látod? Te meg mindig ellene vagy...

— Most is ellene vagyok...

— Ez már csak csökönyösség, ez tény! Úgy megmakacsoltad magad, akár egy ökör...

Az értekezlet elfogadta Jakov Lukics javaslatát. Ezután megbeszéltek és eldöntöttek egy sereg apróbb ügyet. Lassanként széledezni kezdtek. Davidov és Nagulnov még oda se ért a községi szovjet épületéhez, amikor a szovjet udvaráról gyors léptekkel szembe jött velük egy alacsony legény, kigombolt bőrkabátban és tengerészöltözetben. Az egyik kezével kockás, városi, ellenzős sapkáját tartotta, igyekezett legyőzni a rohamokban nekizúduló szél ellenállását, és gyorsan közeledett.

— A kerületből jött valaki. — Nagulnov összehunyorította szemét.

A legény egészen odalépett hozzájuk, katonásan a sapkája ellenzőjéhez emelte kezét

— A községi szovjethez tartoznak?

— Kit keres?

— Az itteni pártsejt titkárát vagy a szovjet elnökét.

— A sejttitkár én vagyok, ő pedig a kolhoz elnöke.

— Nagyszerű. Én, elvtársak, az agitációs csoport tagja vagyok. Az imént érkeztünk, és várjuk magukat a szovjetben.

A pisze orrú, harna arcú legényke gyorsan végigfuttatta szemét Davidov arcán.

— Te nem Davidov vagy, elvtárs? — kérdezte mosolyogva.

— De, Davidov vagyok.

— Megismertelek. Két héttel ezelőtt találkoztunk a körzeti pártbizottságban. Én a körzetben dolgozom, az olajütőben: sajtoló vagyok.

Davidov csak akkor eszmélt rá, miért áradt a napraforgó édes szaga a legényről, amikor odament hozzájuk: bőrkabátját teljesen átitatta ez a soha ki nem szellőző, gusztusos illat.

22

A községi szovjet tornácán, a közeledő Davidovnak háttal, egy zömök ember állt, alacsony kubanyi kucsmában, amelynek tetején fehér zsinór húzódott keresztbe, és ráncos, fekete irhaködmönben. A kubanyi kucsmás ember válla rendkívül széles volt, háta — szint olyan szokatlanul terebélyes — eltakarta az

egész ajtót, sőt a félfákat is. Rövid, erős lábát szétterpesztve úgy állt ott ez az alacsony, mégis hatalmas termetű férfi, akár a pusztai szilfa. Bő, ráncos szárú, félretaposott sarkú csizmája szinte belenőtt a tornác padlójába, belenyomta medvetermetének súlya.

— Kondratyko elvtárs, agitációs csoportunk vezetője — mondta a Davidov oldalán lépkedő legény. És észrevéve ajkán a mosolyt, azt súgta: — Egymás közt tréfásan „Kvadratyko bácsinak"* hívjuk... A luganszki mozdonygyárból jött. Esztergályos. Korát tekintve már apám lehetne, de olyan legény, amilyen csak kell!

E pillanatban Kondratyko meghallotta a beszélgetést, és bíborvörös arccal fordult Davidovhoz, lecsüngő, barna bajusza alól kivillant fehér fogsora, ahogy elmosolyodott.

— A szovjethatóság, ugyi? Erőt, egészséget, öcséim!

— Jó napot, elvtárs. Én a kolhoz elnöke vagyok, ő meg a pártsejt titkára.

— Jól van. Mennyünk be a házba, mer az én fiaim mán elunnyák a várást. Én ennek az agitációs csoportnak a vezetője vagyok, mingyán beszélek veletek. Kondratykónak hívnak, ha a fiaim azt mondják, hogy Kvadratyko vagyok, ne higgyenek nekik, mert ezek olyan hőbörgösök, olyan bolondok, hogy nincs rá szó... — mondta dörgő basszushangon, és oldalvást bement az ajtón.

Oszip Kondratyko több mint húsz év óta dolgozott Dél-Oroszországban. Eleinte Taganrogban, aztán

* *Szójáték, körülbelül annyit jelent: négyszögletes, vagyis széle-hossza egy. — A ford.*

Rosztovban, Mariupolban, végül Luganszkban, onnan vonult be a Vörös Gárdához, hogy széles vállával támogassa a fiatal szovjethatalmat. Az oroszokkal való érintkezés évei alatt elveszítette ukrán anyanyelvének tisztaságát, de külsejéről, lecsüngő Sevcsenko-bajuszáról még fel lehetett ismerni benne az ukrant. 1918-ban Vorosilovval meg a donyeci bányászokkal Caricin felé vonult az ellenforradalmi felkelések tüzében égő kozák falvakon át... Később, valahányszor szóba kerültek a polgárháború múltba szállt évei, Kondratyko csendes büszkeséggel mondta: „A mi Klementyijünk* luganszki... Régen jó ismerősök vótunk, de biztos: még tanálkozunk. Azonnal megösmér! Caricin alatt, amikor a fejérekkel verekedtünk, hányszor így tréfált vélem: »No, hogy s mint, Kondratyko? Élsz még, vén farkas?« — »Élek, Klementyij Ohrimics, nem érek rá meghalni most, amikor az ellenforradalmárokkal verekszünk. Olyanok, akár az őrültek!« Ha találkoznánk, biztos mingyán megsimogatna." — Így szokta befejezni Kondratyko.

A háború után megint Luganszkba került, a Cseka szerveiben szolgált a közlekedésnél, aztán pártmunkára osztották be, majd újra visszament a gyárba. Pártmozgósítás alapján onnan küldték ki, hogy segítsen a kollektivizálódó falunak. Az utóbbi években meghízott, megszélesedett... Harcostársai ma már nemigen ismernék fel benne azt az Oszip Kondratykót, aki 1918-ban Caricin alatt harcban levágott négy kozákot és Malimaga kubanyi kozákhadnagyot; ez a kozákhadnagy pedig „vitézségéért" aranyos rovátkájú ezüstkardot kapott magának Vrangelnek a kezéből. Megtestesedett Oszip, lassanként öregedett is,

* *Vorosilov. — A ford.*

arcát kék és lila erecskék hálója borította... Ahogy a lovat szürke tajtékkal vonja be a sebes nyargalás meg a fáradtság, ugyanúgy Oszipot is szürke tajtékkal vonta be az idő, meg konya bajuszába is befészkelte magát az álnok deresség. De akarata és ereje még híven szolgálja Oszip Kondratykót, ami pedig túlzottan gyarapodó köpcösségét illeti — az semmi. „Tarasz Bulba még köpcösebb vót, mint én, oszt mégis hogy' verekedett a polyákokkal?! Bizony! Ha megint harcra kerül a sor, hát elbírok még én akármilyen tiszttel, kettővel is! Mer mit számít az én ötven esztendőm? Az én apám százat élt a cári uralom alatt, én meg most a mi szovjethatalmunk alatt százötvenet is megérek!" — mondta, valahányszor az eveire és egyre gyarapodó kövérségére céloztak.

Kondratyko elsőnek lépett be a községi szovjet szobájába.

— Csendet kérek, fiúk! Ez a kolhozelnök, ez meg a sejttitkár. Most meg kell hallgatni, hogy állnak itt a dolgok, akkor majd tudni fogjuk, mit csináljunk. Most pedig üjetek le!

A tizenöt emberből álló agitációs csoport tagjai beszélgetve leültek, kettejük kiment az udvarra, bizonyára a lovakhoz. Davidov, az ismeretlen arcokat nézegetve, felismert három kerületi pártmunkást, egy mezőgazdát, egy hétosztályos iskola tanítóját és egy orvost; a többieket a körzetből küldték, némelyiket — minden jel arra vallott — üzemből. Mialatt a székeket tologatva, köhécselve elhelyezkedtek, Kondratyko odasúgta Davidovnak:

— Adass szénát a lovainknak, tiltsd meg a lovászoknak, hogy elkószáljanak. — Aztán ravaszul hozzátette: — De tán egy kis zabot is kapunk, mi?

— Zab nincs, csak a vetőmag maradt meg — fe-

lelte Davidov, de mindjárt hidegség járta át egész belsejét, nyilalló kényelmetlenséget érzett, és haragudott magára. Abraknak való zabjuk volt még száz pudnál is több, de mégis megtagadta a kérést, mert a megmaradt zabot a tavaszi munkákra tartogatták, úgy vigyáztak rá, mint a szemük világára; Jakov Lukics szinte sírva adagolja ki a lovaknak (csakis a vezetőség lovainak!) a drága szemet egy-egy tarisznyával, azt is csak hosszú és nehéz út előtt.

„Lám, ez a kisbirtokos vagyonféltése! Már énrám is átragadt... — gondolta Davidov. — Azelőtt nem volt semmi efféle, ez tény! Jaj, te... Adjak-e hát zabot? Nem, most már kényelmetlen volna"

— Akkor tán egy kis árpát?

— Árpa nincs.

Árpa csakugyan nem volt, de Davidov Kondratyko mosolygó, megértő pillantására hirtelen elbirult.

— Nem, komolyan mondom, nincs árpa.

— Derék gazda vóna belőled... Tán még kulák is... — dörmögte a bajuszába mosolyogva Kondratyko, de látva, hogy Davidov összevonja szemöldökét, megölelte, és egy kissé felemelte a padlóról. — Nem, nem! Csak tréfálok. Ha nincs, nincs! Csak ügyelj is a magadéra, hogy legyen mivel etetni a jószágot... No de, fiúk, dologra! De síri csend legyen! — Davidovhoz és Nagulnovhoz fordult: — Azér jöttünk, hogy segítsünk benneteket a munkátokba; reméllem, ezt tuggyátok is. Hát számoljatok be, hogy s mint állnak itt a dolgok.

Miután Davidov körülményesen beszámolt a kollektivizálás állásáról meg a vetőmagalap összegyűjtéséről, Kondratyko így döntött:

— Itt nincs szükség minnyájunkra — köhécselve előhúzott zsebéből egy jegyzetfüzetet meg egy há-

romversztes léptékű térképet, és végigvonta rajta vastag mutatóujját.

— Mennyünk Tubjanszkojba. Ez a falu, ahogy én látom, nem messzire esik innét; itthagyunk egy négy legénybül álló brigádot, azok majd segítenek néktek a munkába. Ami pedig azt illeti, hogy' lehetne mihamarább összegyűjteni a vetőmagalapot, csak azt akarom tanácsolni: tartsatok gyűléseket, magyarázzátok meg a parasztoknak, hogy s mint, akkor oszt lássatok neki a tömegmunkának — mondta tagoltan, ráérősen.

Davidov élvezettel hallgatta beszédét, bár hellyelközzel nem értett meg egy-egy kifejezést, mert elhomályosította az előtte ismeretlen ukrán nyelv, de erősen érezte, hogy Kondratyko alapjában helyesen fejti ki a vetőmagalap összegyűjtésére indított hadjárat tervét. Kondratyko pedig még mindig ugyanolyan ráérősen vázolta, milyen irányvonalat kell követni az egyéni gazdákkal és a falu módos elemeivel szemben, ha minden várakozás ellenére eszükbe jutna, hogy makacskodjanak, és így vagy úgy ellenszegüljenek a vetőmag begyűjtését célzó rendszabályoknak, rámutatott a leghatékonyabb módszerekre, amelyeket az agitációs csoportnak más községi szovjetekben végzett munkája alapján, tapasztalatból szerzett: egész idő alatt lágyan beszélt, beszédében még csak az árnyéka sem volt annak a kívánságnak, hogy ő vezesse és tanítgassa az ittenieket, és beszéde közben hol Davidovval, hol Razmjotnovval, hol Nagulnovval tanácskozott. „Ezt a dógot így kék fordítani. Ti mit véltek, logiak? Én magam is így gondoltam!"

Davidov meg, aki mosolyogva nézte Kondratyko esztergályos hajszáleres, bíborvörös arcát, látta mé-

lyen bennülő szemének pajzán villogását, azt gondolta magában. „De nagy eszed van, te betyár! Nem akar megakadályozni bennünket a kezdeményezésben, úgy tesz, mintha csak tanácsot adna, és ha valaki megpróbálna szót emelni az ő helyes felfogása ellen — ugyanolyan simán atterítené a maga kerékvágásába, ez tény! Láttam én már ilyeneket!"

Még egy kis eset is hozzájárult Kondratyko elvtárs iránt érzett rokonszenvének megerősödéséhez: elutazása előtt félreszólította azt a brigádvezetőt, aki három elvtársával Gremjacsij Logban maradt, és a következő rövid beszélgetés zajlott le köztük:

— Minek akasztottad ki a kabátod föle a pisztolyodat? Azonnal vedd le!

— De Kondratyko elvtárs, hisz a kulákság... az osztályharc...

— Mit beszélsz itt nekem? A kulákság az kulákság, ez igaz. Te agitálni jöttél ide, és ha a kulákokat abajgatod, akkor pisztoly legyen nálad, de ne merd kívül hordani! De okos vagy! Akár egy kisgyermek! Azonnal dugd a zsebedbe, nehogy a kulákbérencek azt süssék rád: „Lássatok csudát, jóemberek: pisztollyal jönnek agitálni!" — Majd a foga közt szűrve a szót, így fejezte be. — De bolond vagy...

Amikor már a szánban ült, odaszólította Davidovot, és megforgatta kabátján a gombot.

— Az én fiaim úgy dógoznak, mint a kis angyal! Csak tik is olyan jól dógozzatok, hogy minden rendbe legyen, mentül hamarább. Én Tubjanszkojba leszek, ha történik valami, légy híradással. Ha odamegyünk, lehet, hogy még ma előadást rendezünk. Látnád csak, hogy' játszom en a kulákot! Nekem olyan a testalkatom, hogy könnyen játszhatok kulákot... Lám, mi jutott ki Kondratyko apónak, vénségére! A zabbal

meg ne törődj, nem haragszok én rád amiatt — szólt mosolyogva, és széles hátával a szánülés támlájának dőlt.

— Nagy a feje, széles a válla, vastag a lába! — kacagott Razmjotnov. — Akár egy traktor! Egyma ga is elhúzza a vetőládát, ha befogják, nem is kell három pár ökör Még csodálkozok is rajta: hogy csinálják az ilyen tagbaszakadt embereket, Makar?

— Te is olyan vagy, akár Scsukar apó: összefecsegsz hetet-havat — legyintett Nagulnov.

23

Polovcev kapitány még mindig Jakov Lukicsnál lakott, és cselekvően készült a tavaszra, a felkelésre. Éjszaka az első kakasszóig ott üldögélt szobájában, írt valamit, tintaceruzával térképeket vázolt, olvasott. Jakov Lukics — ha olykor betekintett hozzá — azt látta, hogy Polovcev a kisasztal fölé hajtja nagyhomlokú fejét, olvas, és hangtalanul mozgatja kemény ajkát. De Jakov Lukics néhányszor igen mély töprengésben érte Polovcevet. E pillanatokban Polovcev rendszerint fejét könyökére támasztva ült, ujjait pamatckká csapzott, ritkuló, szőke hajába túrta. Összepréselt meredek állkapcsa úgy mozgott, mintha valami csökönyösen kemény dolgot rágott volna, szemét félig behunyta Csak többszöri szólításra emelte fel fejét és mozdulatlanságával ijesztő, apró szemebogarában gyűlölet lobbant fel „No mi kell?" — kérdezte ugató basszushangon. Ilyenkor Jakov Lu-

kics még nagyobb félelmet és önkéntelen tiszteletet érzett iránta.

Jakov Lukicsnak kötelessége volt, hogy mindennap tájékoztassa Polovcevet arról, mi történik a faluban meg a kolhozban; lelkiismeretesen tájékoztatta is, de mindennap újabb keserűséget okozott Polovcevnek, még mélyebbre véste orcáján a haránt redőket...

Azután, hogy Gremjacsij Logból kitelepítették a kulákokat, Polovcev egész éjjel nem aludt. Súlyos, de puha lépteit hajnalig lehetett hallani, és Jakov Lukics, lábujjhegyen az ajtóhoz lopózva hallotta, hogy fogcsikorgatva azt dörmögi:

— Kirántják a lábunk alól a talajt! Megfosztanak minden támaszunktól... Vágni, vágni, vágni őket! Vágni kíméletlenül.

Elhallgat, újra járkálni kezd, puhán rakja nemezcsizmás lába talpát, hallani lehet, hogy kaparja ujjaival a testét, szokása szerint hogy vakarja a mellét, és tompán megint megszólal:

— Vágni! Vágni! — Majd lágyabban, tompán, gurgulázó torokhangon azt mondja: — Irgalmas Isten, mindenlátó, igazságos Isten!... Segíts meg!... Mikor üt már az óránk? Sújtson már le büntető kezed, Uram, mihamarább!

A megriadt Jakov Lukics már hajnalban ismét odament a kisszoba ajtajához, és újból a kulcslyukra illesztette fülét: Polovcev imát mormolt, köhögve térdre ereszkedett, és az ikonok előtt hajlongott: „Levágni mind... egy szálig!" — sóhajtotta.

Jakov Lukics néhány nap múlva kopogást hallott az ablak védőtábláján, kiment a pitvarba.

— Ki az?

— Nyiss ajtót, gazda!

— Ki az?

— Alekszandr Anyiszimovicshoz jöttem... — hangzik a suttogás odakintről.

— Kihez? Itt nincs olyan.

— Mondd meg neki, Csornijtól jövök, levelet hoztam.

Jakov Lukics habozott egy ideig, aztán kinyitotta az ajtót: „Lesz, ami lesz!" Belépett egy csuklyás, alacsony férfi. Polovcev bevezette a szobájába, szorosan becsukta az ajtót, és a kisszobából másfél órán át fojtott, szapora beszéd hallatszott. Jakov Lukics fia ezalatt szénát tett a futár lova elé, meglazította a nyereghevedert, lezabolázta.

Aztán csaknem mindennap érkeztek lovas futárok, de immár nem éjfélkor, hanem hajnaltájt, háromnégy órakor. Ezek bizonyára távolibb helyekről jöttek, mint az első.

Furcsa, kettős életet élt ezekben a napokban Jakov Lukics. Reggel elment a kolhozvezetőségbe, beszélgetett Davidovval, Nagulnovval, az ácsokkal meg a brigádvezetőkkel. A jószágudvar berendezésének, a gabona csávázásának, a felszerelés kijavításának gondja egy pillanatot sem hagytak szabadon a nem odavaló elmélkedések számára. A munkaszerető Jakov Lukics — bár maga se várta — a lázas gyakorlati tevékenység, az örökös gondok légkörébe került, amely olyan kedves volt szívének, csak azzal a lényeges különbséggel, hogy most nem a maga vagyonának gyarapítása végett, hanem a kolhoz érdekében lótott-futott a faluban, vagy utazgatott és intézte az ügyeket. De ennek is örült, csak elvonja valami a sötét gondoktól, csak ne kelljen gondolkoznia. Magával ragadta a munka, mindig akart csinálni valamit, a fejében mindenféle tervek születtek. Buzgón

látott neki a hodályok fűtésének, a nagyistálló építésének, irányította a társadalmasított csűrök áthelyezését és az új kolhozcsűr építését, este meg, mihelyt elcsitult a dolgos nap tevés-vevésének zaja, és eljött a hazamenés ideje, csupán arra a gondolatra, hogy a kisszobában gubbaszt Polovcev, mint egy dögkeselyű a tömegsíron, mogorván és félemetesen magányában, Jakov Lukicsnak elszorult a szive, mozgása bágyadt lett. kimondhatatlan fáradtság zsibbasztotta testét... Valahányszor hazament, még vacsora előtt bement Polovcevhez.

— Beszélj! — parancsolta Polovcev cigarettát sodorva, és mohón várta a híreket.

És Jakov Lukics beszámolt neki a kolhozügyekkel eltöltött napról. Polovcev rendszerint szótlanul hallgatta, csak egyszer tört ki, amikor Jakov Lukics arról beszélt, hogyan osztották ki a szegényparasztok közt a kulákok ruháját és lábbelijét.

— Tavasszal elvágjuk a torkát annak, aki kért! Ezeket mind... ezt az egész csürhét írd lajstromba! Hallod?

— A lajstrom nálam van, Alekszandr Anyiszimics.

— Itt van nálad?

— Itt.

— Add ide!

Elvette a listát, és gondosan lemásolta, pontosan feljegyezte a kereszt-, az apai és a családneveket egyaránt, meg az elfogadott holmikat is, és kereszttel megjelölte mindazokat, akik ruhát és lábbelit kaptak.

Jakov Lukics, miután Polovcevvel beszélt, átment vacsorázni, majd elalvás előtt megint visszament hozzá, és utasításokat kapott: mit kell tennie másnap.

Jakov Lukics február 8-án, Polovcev szándéka szerint, azt parancsolta a második brigád munkavezetőjének, hogy jelöljön ki négy fogatot emberekkel, és folyóparti homokot szállítson az ököristállókhoz. Oda is szállították a homokot. Jakov Lukics elrendelte, hogy tisztára seperjék az ököristállok földjét, és szórják fel homokkal. A munka vége felé megérkezett Davidov a második brigád udvarára.

— Mit pepecseltek azzal a homokkal? — kérdezte Gyemid Molcsuntól, akit megtettek a brigád ökrösének.

— Felszórjuk.

— Minek?

Néma csend.

— Azt kérdem, minek?

— Nem tudom.

— Ki rendelte el, hogy ide homokot kell szórni?

— A gazdasági vezető.

— Mit mondott?

— Azt mondja, tartsátok tisztán... Mindig kitanál valamit az a kutya!

— Ez helyes, ez tény! Csakugyan legyen tisztaság, mert olyan büdös van itt, annyi a trágya, hogy még az ökröket is megfertőzi. Te meg feleslegesen... hogyis csak... elégedetlenkedel. Hisz most még nézni is élvezet ezt az ököristállót: homok, tisztaság! Mi? Te hogy gondolod?

De Molcsunnal ugyan nem sokat társaloghatott Davidov. Molcsun egyetlen szó nélkül átment a pelyvatartóba, Davidov meg — gondolatban helyeselve gazdasági vezetőjének kezdeményezését — ebédelni indult.

Estefelé odarohant hozzá Ljubiskin, és dühösen azt kérdezte:

— Alom helyett homokot szórunk mától fogva az ökrök alá?

— Igen, homokot.

— Ez biztosan az Osztrovnov műve mi? Elment a józan esze? Ki látott még ilyet? És te is, Davidov elvtárs?!... Te is helyesled ezt a szamárságot?

— Ne izgulj, Ljubiskin! Ez az egészség végett történik, Osztronov helyesen cselekedett. Kisebb a veszély, ha tisztaság van, nem lesz járvány.

— De hát micsoda egészség ez? Min feküdjön az ökör? Tudod, hogy csikorog odakint?! A szalmán jó melege van, oszt most feküdjön homokra, mi?!

— Ne ellenkezz, kérlek! El kell dobni a jószággondozás régi módszerét! Mindent tudományos alapra kell helyezni!

— Ez tudományos alap? Eh!... — Ljubiskin a csizmája szárához csapta fekete kucsmáját, és elugrott Davidov mellől, arca vörösebb volt a börzsönynél.

Másnap három ökör nem bírt felállni a földről. Éjjel az átfagyott homok nem szívta be az ökörhúgyot, az ökör a nedves földre feküdt le, és odafagyott... Némelyik felállt, de a megkövült homokon otthagyott egy-egy bőrcafatot, négynek letört az odafagyott farka, a többiek elgémberedtek, megbetegedtek

Jakov Lukics túlságosan is iparkodott, hogy teljesítse Polovcev utasításait, és csak üggyel-bajjal maradhatott meg a gazdasági vezető tisztségében. „Fagyaszd meg az ökreiket ezzel a módszerrel! Azok hülyék — elhiszik, hogy a tisztaság végett tetted. De a lovakra vigyázz, hogy akár még ma is felnyergelhessük mind!" — mondta előző este Polovcev. És Jakov Lukics teljesítette.

Reggel magához hívatta Davidov; kampóra bezárta az ajtót, és a szemét fel sem emelve, azt kérdezte:

— Mit műveltél?

— Bakot lőttem, kedves Davidov elvtárs! Jaj, istenem ... ki tudnám cibálni a ha ...

— Mit műveltél, te bitang?!... — Davidov elsápadt, hirtelen Jakov Lukicsra vetette szemét, amelyet elöntött a düh fakasztotta könny. — Kártevést űzöl?... Hát nem tudtad, hogy nem szabad homokot szórni az állásokba? Nem tudtad, hogy az okrök odafagyhatnak?

— Épp az ökröknek akartam ... Isten látja a lelkem, nem tudtam!

— Elhallgass nekem!... Nem hiszem én azt, hogy te, a mintagazda, nem tudtad!

Jakov Lukics sírva fakadt; és orrát fújva egyre csak ugyanazt dörmögte:

— Csak a tisztaságra akartam ügyelni ... Hogy ne legyen gané ... Nem tudtam, dehogyis gondoltam volna, hogy így üt ki ...

— Add át az ügyeket Usakovnak. Bíróság elé állítunk.

— Davidov elvtárs!...

— Eredj, ha mondom!

Miután Jakov Lukics eltávozott, Davidov immár nyugodtabban átgondolta a történteket. Most már ostobaságnak tartotta, hogy kártevéssel gyanúsította Jakov Lukicsot. Hiszen Osztrovnov nem volt kulák. És ha olykor-olykor annak nevezte is valaki, annak oka csakis a személyes ellenszenv volt. Egyszer, nem sokkal azután, hogy Osztrovnovot megtették gazdasági vezetőnek, Ljubiskin csak úgy mellékesen odavetette ezt a mondatot: „Osztrovnov maga is volt kulák!" Davidov mindjárt ellenőrizte ezt a közlést, és megálla-

pította, hogy Jakov Lukics sok évvel ezelőtt valóban bőségesen élt, de azután a rossz termés csaknem tönkretette, és középparaszt lett belőle. Töprengett Davidov, töprengett, és arra a következtetésre jutott: Jakov Lukics ártatlan az ökrökkel történt balesetben; azért szóratta fel homokkal az ököristállót, mert hajtotta a vágy, hogy tisztaságot teremtsen, meg talán az az állandó törekvés, hogy újítson. „Ha kártevő volna, akkor nem ilyen sietősen járt volna el, meg hát az ő pár ökre is megsínylette a dolgot — gondolta Davidov. — Nem, Osztrovnov odaadó kolhoztag, és a homokhistória csupán sajnálatos balfogás, ez tény!" Eszébe jutott, milyen buzgón és leleményesen igyekezett meleg hodályokat létesíteni Jakov Lukics, hogy vigyázott a szénára; egyszer, amikor három kolhozló megbetegedett, estétől reggelig a lóistállóban tartózkodott, és sajátkezűleg adott beöntést a lovaknak, öntötte beléjük a kenderolajat, hogy elmúljon a hasmenésük, később meg ő volt az első, aki azt javasolta, hogy dobják ki a kolhozból a lovak betegségének okozóját; Kuzsenkovot, az első brigád lóápolóját, aki, mint kiderült, egy héten át csakis rozsszalmával etette a lovakat. Davidov megfigyelése szerint Jakov Lukics talán jobban törődött a lovakkal, mint bárki más. Amikor mindez eszébe jutott, elszégyellte és bűnösnek érezte magát a gazdasági vezetővel szemben, igazságtalan dührohama miatt. Kellemetlen volt neki, hogy olyan durván ráripakodott erre a derék kolhoztagra, akit mint a kolhozvezetőség tagját is tisztelnek polgártársai, sőt azzal gyanúsította meg, hogy kártevő, pedig vigyázatlansága miatt hibás. „Micsoda hülyeség!" — Davidov felborzolta haját, zavartan krákogott, és kiment szobájából.

Jakov Lukics a könyvelővel beszélt, egy kulcscsomót tartott a kezében, ajka sértődötten remegett...

— Tudod mit, Osztrovnov... Ne add át az ügyeket, dolgozz tovább, ez tény. De ha megint előfordul ilyesmi... szóval, ez a... Hívd ki a kerületből az állatorvost, a brigádvezetőknek pedig mondd meg, hogy a lefagyott ökröket mentesítsék a munka alól.

Jakov Lukics első kísérlete, hogy ártson a kolhoznak, számára szerencsésen végződött. Polovcev egyelőre felmentette Jakov Lukicsot a következő feladatok teljesítése alól, mert mással volt elfoglalva: mint minden éjjel, új ember jött hozzá. Elengedte a kantárszárat, bement a házba, Polovcev mindjárt bevitte kisszobájába és megtiltotta, hogy bárki is belépjen. Késő éjszakáig beszélgettek, másnap reggel pedig felvidulva beszólította Jakov Lukicsot.

— Ez az én kedves Jakov Lukicsom, ez pedig szövetségünk tagja. hogy úgy mondjam, harcostársunk: Vaclav Avgusztovics Ljatyevszkij hadnagy, vagy kozákul zászlós. Szeresd őt és becsüld! Ez meg az én házigazdám, régi vágású kozák, de most mint gazdasági vezető, a kolhozban dolgozik... Azt mondhatnám: szovjethivatalnok...

A zászlós felemelkedett az ágyról, és odanyújtotta széles, fehér tenyerét Jakov Lukicsnak. Külseje szerint vagy harmincéves lehetett, arca sárga. soványkás. Hátrafésült. göndör, fekete haja fekete szaténingének állógallérjára omlott. Egyenes, vidám ajka fölött ritkás bajusz kondorodott. Bal szemét örökre összehunyorította: bizonyára légnyomás érte: alatta mozdulatlanul domborodott a holt ráncokba zsugorodott bőr, amely olyan száraz és élettelen volt, akár az őszi levél. De összehunyorított szeme nem rontotta el, sőt mintegy hangsúlyozta Ljatyevszkij,

volt zászlós vidám és gúnyoros arckifejezését. Úgy tetszett, hogy barna szeme mindjárt epésen felvillan, a bőre kisimul, és sugár alakú redőkben a halántéka felé csúszik, ő maga, ez az életvidám zászlós pedig fiatalos, ragadós kacagásra fakad. Ruházatának látszólagos lomposssága szándékos volt, a ruha nem akadályozta gazdájának heves mozdulatait és nem tudta elleplezni nyalka testtartását.

Polovcev ezen a napon szokatlanul vidám volt és kedves még Jakov Lukicshoz is. A semmitmondó beszélgetést hamar befejezte; Osztrovonov felé fordult, és kijelentette:

— Ljatyevszkij zászlós két hétre ittmarad nálad, én pedig ma, mihelyt besötétedik, elmegyek. Teremts elő mindent, amire Vaclav Avgusztovicsnak szüksége lesz, minden parancsa az én parancsom, érted? Úgy bizony, kedves Jakov Lukics! — és duzzadt, eres kezét Jakov Lukics térdére téve, jelentősen hangsúlyozta: — Hamarosan elkezdjük! Csak még egy kicsit kell türelemmel lenni! Mondd meg a kozákjainknak, hadd viduljon fel a lelkük. Most pedig menj ki, nekünk még beszélnünk kell.

Valami szokatlan dolog történhetett, ami arra kényszerítette Polovcevet, hogy két hétre eltávozzon Gremjacsij Logból. Jakov Lukics égett a türelmetlenségtől, hogy megtudja, mi történt. Végégett belopózott a terembe, ahol Polovcev annak idején kihallgatta az ő beszélgetését Davidovval, és a vékony közfalra tapasztotta fülét. Odabentről, a kisszobából alig hallható beszédfoszlányokat kapott el.

Ljatyevszkij: Okvetlenül érintkezésbe kell lépnie Bikacorovval... Ökegyelmessége természetesen közölni fogja a találkozás alkalmával, hogy a tervek...

a kedvező helyzet... De hisz ez kitűnő! A szalszki körzetben... páncélvonat... vereség esetén...

Polovcev: Pszt!

Ljatyevszkij: Remélem, nem hall bennünket senki.

Polovcev: De azért mégis... A konspiráció mindenekelőtt...

Ljatyevszkij (még halkabban folytatta, úgyhogy Jakov Lukics akaratlanul is elveszítette Ljatyevszkij beszéde fonalát): Vereség... természetesen... Afganisztán... Az ő segítségükkel eljuthatunk...

Polovcev: De az anyagiak... A GPU (a továbbiakban csupa „bu-bu-bu-bu-bu" hallatszott).

Ljatyevszkij: Van egy ilyen változat is: átmegyünk a határon... Minszknek... Elhaladva... Biztosítom, hogy a határőrség... A vezérkari osztály okvetlenül elfogadja... Egy ezredes... a nevét is tudom... megbeszélt találkozó... De hiszen ez hatalmas segítség! Ilyen pártfogás... Mégsem az anyagi támogatás a lényeges...

Polovcev: És a különosztály véleménye?

Ljatyevszkij: Szentül hiszem, hogy a tábornok megismétli... sokat! Azt parancsolták, hogy szóban... igen feszült... kihasználva... nem szabad elszalasztani az alkalmas pillanatot...

Hangjukat suttogóra fogták, és Jakov Lukics, miután a töredékes beszélgetésből úgysem értett semmit, felsóhajtott, és a kolhozvezetőségbe indult. Amikor odaért Tyitok volt házához, és szokása szerint végigsiklatta szemét a kapu fölé szegezett fehér deszkán, amelyen ez a felírás volt olvasható: „A Gremjacsij Log-i Sztálin kolhoz vezetősége", megint a szokásos kettősséget érezte. Azután eszébe jutottak Ljatyevszkij zászlós és Polovcev magabiztos szavai: „Hamarosan elkezdjük!" — és kárörömmel, önma-

gára is dühösen azt gondolta: „Csak minél elébb! Máskülönben kettéhasadok köztük meg a kolhoz közt, akár az ökör a vágóhídon!"

Éjjel Polovcev megnyergelte lovát, iratait belerakta az átvetőtarisznyába, elcsomagolt egy kis elemózsiát, és elbúcsúzott. Jakov Lukics hallotta, hogy az ablak előtt vidáman ficánkolva, száraz patakopogással elmegy, eltáncol Polovcev jól kipihent, felnyergelt lova.

Az új lakó nyughatatlan és katonásan fesztelen embernek bizonyult. Vidáman mosolyogva egész nap ott őgyelgett a házban, tréfálkozott az asszonyokkal, nem hagyta nyugton az öreg nénit, aki halálosan utálta a dohányfüstöt. jött-ment, nem félt attól. hogy Jakov Lukicshoz betér valaki idegen, úgyhogy Jakov Lukics maga jegyezte meg:

— Óvatosabb legyen ... véletlenül még betoppan valaki és meglátja, nagyságos uram.

— Mi, hát rá van írva a homlokomra, hogy én „nagyságos úr" vagyok?

— Nem, de esetleg megkérdik, kicsoda, honnan jött ...

— Minden zsebem tele van hamis igazolvánnyal, gazduram. ha pedig szorul a kapca, ha nem fogadják el. akkor előmutatóm ezt a mandátumot ... Ezzel mindenüvé eljutok! — Ruháia öbléből elővett egy halvány fényű. fekete mauzert. és változatlanul vidáman mosolygott. kihívóan nézett mozdulatlan szemével. amelyet buckás bőrránc takart.

A hetyke zászlós vidámsága nem volt ínyére Jakov Lukicsnak kivált azután. hogy egy este a vezetőségből hazajövet tompított hangokat. elfojtott nevetést és dulakodást hallott a pitvarban, majd gyufát gyújtva, a sarokban a korpásláda mögött meg-

látta Ljatyevszkij villogó félszemét, mellette meg pipacsvörös menyét, aki zavartan rángatta helyre szoknyáját, és megigazította nyakszirtjére csúszott keszkenőjét... Jakov Lukics egy szót se szólt, mármár a konyha felé indult, de Ljatyevszkij utolérte a küszöbnél, és a vállára csapva azt súgta:

— Ne szólj semmit, öreg... Ne izgasd a fiad. Tudod, hogy van ez nálunk, katonáknál. Gyorsaság, roham! Ki nem vétkezett fiatalkorában khem, khm... Nesze, itt egy cigaretta, gyújts rá... Te nem tetted meg a menyeddel, mi? Jaj, de nagy kópé vagy!

Jakov Lukics annyira zavarba esett, hogy elfogadta a cigarettát, és csak akkor lépett be a konyhába, mikor már rágyújtott Ljatyevszkij gyufájáról. Ljatyevszkij pedig, miután tűzzel kínálta a házigazdát, oktató hangon azt mondta:

— Ha szívességet tesznek neked, például tüzet adnak, meg kell köszönni. Ej, te faragatlan fickó, és még ez gazdasági vezető! A régi világban még tisztiszolgámnak se fogadtalak volna el.

„Hát derék lakót ültetett a nyakamra az ördög!" — gondolta Jakov Lukics.

Ljatyevszkij pimaszsága elkeserítően hatott rá. Szemjon, a fia nem volt otthon: elküldték a kerületbe állatorvosért. Jakov Lukics elhatározta, hogy nem szól neki semmit, de a menyét behívta a csűrbe, és ott szép csendesen megtanította móresre: jól megcsapkodta a menyecskét a nyereghevederrel; ámde mivel nem az arcát ütötte, hanem a hátát és még lejjebb, a verésnek nem maradt szembetűnő nyoma. Még Szemjon se vett észre semmit. Éjjel tért haza a városból, a felesége vacsorát készített neki. Ami-

kor az asszony leült a padra, a legszélére, Szemjon kedélyesen csodálkozva azt kérdezte:

— Mi az, vendégségbe vagy, hogy leülsz?

— Tályog keletkezett rajtam ... — Szemjon felesége elpirult és felállt.

— Rágj össze egy hagymát kenyérrel, oszt tedd rá, mingyán kiszíjja — tanácsolta szánakozóan Jakov Lukics, aki a kemencénél szurkosfonalat sodort.

A menye rávillantotta szemét, de alázatosan felelte:

— Köszönöm, apám, így is elmúlik ...

Ljatyevszkijnek néha levelet hoztak. Elolvasta tartalmukat, aztán mindjárt elégette őket a kemencében. Végül inni kezdett éjjelenként, Jakov Lukics menyével most már nem játszogatott, elkomorodott, egyre gyakrabban kérte Jakov Lukicsot vagy Szemjont, hogy szerezzen egy „féllitert", és új, ropogós cservonyeceket dugott a markukba. Ha teleitta magát, hajlama volt politikai beszélgetésekre, e beszélgetések során igen széleskörű általánosításokra és — saját maga szerint — a valóság tárgyilagos értékelésére. Egyszer erősen zavarba ejtette Jakov Lukicsot. Behívta a kisszobába, és megkínálta pálinkával; cinikusan kacsintva azt kérdezte:

— Bomlasztod a kolhozt?

— Nem, hát miért? — felelte színlelt csodálkozással Jakov Lukics.

— Milyen módszerekkel dolgozol?

— Hogyhogy?

— Milyen munkát végzel? Hiszen te diverziós vagy ... No, hát mit csinálsz ott? Megmérgezed a lovakat sztrichninnel, megrongálod a termelési eszközöket, vagy mit még?

— Az a parancs, hogy a lovakhoz nem szabad

hozzányúlnom, sőt ellenkezőleg... — ismerte be Jakov Lukics.

Az utóbbi időben jóformán sose ivott, mert egy pohár vodka is elkábította és őszinteségre csábította. Szeretett volna panaszkodni, mennyire fáj a lelke, hogy egyszerre építi is, rombolja is a falu társadalmasított gazdaságát, de Ljatyevszkij nem engedte szóhoz jutni; ő maga ivott egy kis vodkát, de Jakov Lukicsnak nem töltött többet.

— Hát minek kötötted össze magad velük, te világ bolondja, te? Azt kérdem, miért? — kérdezte. — Mi az ördögnek? Polovcevnek meg nekem nincs hova lennünk, mi nekivágunk a halálnak is... Igen, a halálnak is! Vagy győzünk, bár tudod, te Hamlet, hogy siralmasan kevés sánszunk van a győzelemre... Egy százalék, nem több! De hát mi olyanok vagyunk, hogy nekünk nincs mit vesztenünk a láncainkon kívül, ahogy a kommunisták mondják. De te? Te szerintem közönséges áldozati bárány vagy... Neked élned kell, te bolond, élned kell... Tegyük fel — én ugyan nem hiszem —, hogy az olyan Hamletek, mint te, fel tudják építeni a szocializmust, de mégis... legalább kavarnátok fel a vizet a világ mocsarában. Mert ha felkelés lesz, lepuffantanak téged, te deres ördög, vagy csak úgy foglyul ejtenek és mint félrevezetett embert, az arhangelszki kormányzóságba küldenek. Ott majd fenyőt vágsz a kommunizmus második eljöveteléig... Ej te, csizmám talpa! Az érthető, hogy én miért kelek fel — én nemes vagyok! Az én apámnak körülbelül ötezer gyeszjatyina szántóföldje volt, erdeje meg majdnem nyolcszáz. Nekem és másoknak, az olyanoknak, mint én, vérig sértő dolog volna, hogy kivándoroljunk országunkból, és valahol idegenben arcunk verejtéké-

vel keressük meg mindennapi kenyerünket — ahogy mondani szokták. De te? Ki vagy te? Kenyérkereső és kenyérpusztító vagy! Ganajtúró bogár! Keveset terítettek még le belőletek a polgárháború alatt, ebszülte bitang kozákocskák?

— De hát így nem élhetünk tovább! — vetette ellene Jakov Lukics. — Az adóval majd megfojtanak bennünket, a jószágot elveszik, nincs élete az egyéni gazdának, máskülönben mi a csudának kellenének nekünk a nemesek meg a hozzájuk hasonlók! Én soha életemben nem vállalnám ezt a bűnt!

— Ugyan már, adó! Mintha más országokban nem fizetne adót a parasztság! Még többet is fizetnek!

— Nem lehet!

— De, biztosítalak!

— Hát honnan tudja, hogy' élnek ott és mit fizetnek?

— Én is éltem ott, és tudom.

— Tehát maga külföldről jött?

— Mért kérded?

— Érdekel.

— Ha sokat tudsz, hamar megöregszel. Menj, hozz nekem egy kis pálinkát.

Jakov Lukics vodkáért küldte Szemjont, ő maga meg, mivel magányt óhajtott, kiment a szérűre, és két órát ült a szalmakazal tövében. „Átkozott ráncosa! — gondolta. — Annyit beszélt, hogy zúg a fejem tőle. Vagy csak próbára akar tenni: mit mondok, nem fordulok-e ellenük, aztán pedig elmondja Alekszandr Anyiszimicsnek, ha visszajön ... az meg majd levág engem, mint Hoprovot. Vagy tán csakugyan így gondolja? Mert amit a józan csak gondol, a részeg ki is mondja ... Talán nem is kellett volna összekötni magam Polovcevvel, csendben tűrni kel-

lett volna a kolhozban egy-két esztendőt. Lehet, hogy a hatóságok egy év múlva feloszlatják a kolhozokat, belátják, hogy milyen rosszul folyik itt a munka. És megint emberi módra éltem volna... Jaj istenem, jaj istenem! Most hová legyek? Ezt nem úszom meg szárazon... Most már — látni való — magamra maradtam... Akár a kutyát a karóhoz, akár a karót a kutyához — csak a kutya visít..."

A sövényen keresztülcsapva garázda szél kóborolt a szérűn. A kisajtónál szétszórt szalmát odasodorta a kazalhoz, betömte vele a kutyák fúrta lyukakat, befésülte a kazal boglyás szögleteit, ahol a szalma nem eléggé tömören feküdt, leseperte a kazal tetejéről a száraz havat. A szél erős, hatalmas volt és hideg. Jakov Lukics sokáig próbálta, de nem tudta megállapítani, melyik irányból fúj. Úgy rémlett, hogy a szél csak ott tombolt a kazal körül, és felváltva mindenünnen fúj. A szalmában nyüzsgölődni kezdtek a szélvésztől megriadt egerek. Cincogva szaladgáltak titkos ösvényeiken, néha egészen közel Jakov Lukics hátához, aki a falkeménységű kazalnak támasztotta hátát. Ahogy a szelet, a szalma zizegését, az egércingogást meg a kútgém nyikorgását hallgatta, szinte elszunnyadt Jakov Lukics: az éjszaka hangjai távoli, furcsa, bús muzsikához hasonlítottak az ő fülében. Félig behunyt, könnyes szemmel nézett a csillagos égre, beszívta a szalma meg a pusztai szél illatát; gyönyörűnek és egyszerűnek látott mindent, ami körülvette...

Élféjtájt lovas futár érkezett Vojszkovoj falvából, Polovcevtől. Ljatyevszkij elolvasta a levelet, amelynek borítékján ez volt olvasható: „Sürgős!" Felköltötte a konyhában alvó Jakov Lukicsot.

— Nesze, olvasd el.

Jakov Lukics a szemét dörgölve átvette a Ljatyevszkijnek címzett levelet. Tintaceruzával egy jegyzetlapon jól olvasható írással, helyenként „jaty" betűvel és keményjelekkel* ez állt:

„Zászlós úr!

Hitelt érdemlő értesüléseket kaptunk arról, hogy a bolsevikok Központi Bizottsága a földműves lakosság körében gabonát gyűjt, állítólag a kolhozvetés végett. Valójában ez a gabona külföldi piacra kerül, a földművesek, köztük a kolhoztagok éhínségre vannak ítélve. A szovjethatalom, mivel előre érzi elkerülhetetlen és közeli végét, eladja az utolsó szem gabonát is, és végképp tönkreteszi Oroszországot. Megparancsolom önnek, hogy Gremjacsij Log lakosságának körében, ahol most képviseli szövetségünket, agitáljon az állítólag vetőmagnak szánt gabona begyűjtése ellen. Levelem tartalmáról tájékoztassa Jakov Lukicsot, és kötelezze, hogy sürgősen végezzen felvilágosító munkát. Rendkívül fontos, hogy mindenáron megakadályozzák a gabona tárolását."

Másnap Jakov Lukics, anélkül hogy bement volna a vezetőségbe, Bannyikhoz és a többi cinkosához indult, akit betoboroztak „A Don Felszabadításának Szövetségé"-be.

Vége az első kötetnek

* *A forradalom előtti orosz ábécében használt betű és jel. — A ford.*

6,— Ft

A DIÁKKÖNYVTÁR *kötetei*

Arany János:
Buda halála

Balzac:
Goriot apó

Csokonai Vitéz Mihály:
Dorottya

Eötvös József:
A falu jegyzője I–II.

Gogol:
A köpönyeg

Karikás Frigyes:
Válogatott elbeszélések

Katona József:
Bánk Bán

Kisfaludy Károly:
A kérők

Madách Imre:
Az ember tragédiája

Molière:
Tartuffe

Molière:
A fösvény

Puskin:
Anyégin

Shakespeare:
Hamlet
Szentiványéji álom

Solohov:
Új barázdát szánt
az eke I–II.

Vörösmarty Mihály:
Csongor és Tünde
A rom
A két szomszédvár

Csak iskolai tanulóknak, utalványra árusítható